

T.C  
FIRAT ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI  
TÜRK -İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

# ELAZIĞ EVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

160426

HAZIRLAYAN  
Ayşe YÜNKÜL

DANIŞMAN  
Yrd. Doç. Dr. İSMAİL AYTAÇ

Elazığ-2005

T.C  
FIRAT ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI  
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ELAZIĞ EVLERİ**

Bu tez/7.1.19/2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

**BASKAN**

Yrd. Doç. Dr. Sami KILIÇ



**DANIŞMAN**

Yrd. Doç. Dr. İsmail AYTAÇ



**ÜYE**

Yrd. Doç. Dr. Adem TUTAR



## ÖZET

Bu tezin konusu, Elazığ evlerinin Türk-İslâm mesken mimarisindeki yerinin belirlenmesidir. Çalışmanın başlıca amaçları iklim ve malzeme özelliklerinin etkisiyle ortaya çıkan Türk ev tiplerinin, Türk-İslam hayatı bakımından özelliklerinin ortaya konmasıdır.

Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci Bölümde “Ev ve İnsan”, “Türk Evi Tarihi” başlıkları altında Türk ev mimarisinin gelişme aşamaları özetlenmektedir.

İkinci Bölümde önce Elazığ şehrinin coğrafyası, tarihçesi, şehirleşmesi ve gelenekleri kısaca açıklanmaktadır. Şehrin coğrafi konumunun, ikliminin ve Harput kültür mimarisinin yapılar üzerindeki etkisi anlatılmaktadır.

Üçüncü Bölümü oluşturan katalogda 22 ev incelenmiş plan, malzeme ve süsleme özellikleri ile ele alınmıştır.

Değerlendirme bölümünde Elazığ evlerinin genel özellikleri ortaya konulmuş; bu özelliklere sahip eserler, hem kendi aralarında, hem de Harput evleri ve diğer Anadolu Türk konutları arasında karşılaştırılarak Elazığ evlerinin bu alandaki yeri vurgulanmıştır. Özellikler belirlenirken, yalnızca kataloga aldığımız yapılara bağlı kalınmamış, diğer bazı evlerin özgün unsurları da göz önüne alınmış ve günümüze ulaşamayan evlerin fotoğraflarından da yararlanılmıştır.

Konunun kapsamındaki bazı sözcüklerin yöredeki adları, “Elazığ Evleriyle İlgili Terimler” başlığı altında verilerek bunların ne anlama geldikleri açıklanmıştır.

Eserleri araştırma ve değerlendirmemiz Türk evinin gelişim safhaları ve bölgelere göre özellikleri göz önünde tutularak gerçekleştirilmiş; yeri geldikçe Anadolu Türk Konut mimarisinin temel niteliklerine değinilmiştir.

Bu tezde, kendi kültür ve hayat biçimimizin ürünü olan konut mimarimizin bir bölümü tanıtılıp bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Elazığ, ev, mesken, şahnişin, eliböğünde, cumba, konak.

## ABSTRACT

The aim of this thesis is to determine the place of houses of Elazığ in the Turkish-Islamic dwelling architecture . The main aim of the study is to bring up the Turkish style of the houses that appeared with the affect of climate and speciality in the aspect of the Turkish-Islamic way of life.

The study consists of four chapters. In the first chapter “the subject of the house” and “the individual The history of the Turkish house” have been summarized with the development stage of the architecture of the Turkish houses.

In the second chapter the geography of Elazığ, its history, its becoming urbanized and its traditions have been told briefly. The geographical location of the city, its climate and cultural architecture of Harput have been delton.

In the third chapter 22 houses have been studied in a catalogue. They have been considered with their plans, equipments and decorational skills.

In the Evaluation Chapter we brought up general characteristics of the Elazığ houses. The houses wich have these peculiarities have been compared both among themselves and among the Harput houses were emphasized by this way. While the peculiarities were being determined, not only the Works in the catoalogue but some other houses with their own elements were observed the photos of the houses which haven't appeared in our days have been used to utilize.

The meaning of some words with their local sayings have been given under the title of ‘the terms of the Elazığ houses ‘.

Our studying and evaluation have been realized according the developing phases of the Turkish houses and peculiarities according to the regions. From time to time the basic qualities of the Anatolian Turkish dwelling were mentioned.

In this thesis a small part of our houses architecture which is the culture and way of life of us has been aimed to be presented to the scientific world.



**İÇİNDEKİLER**

<b>ÖZET</b> .....	<b>I</b>
<b>SUMMARY</b> .....	<b>II</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>III</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>VII</b>
<b>ÇİZİM LİSTESİ</b> .....	<b>VIII</b>
<b>FOTOĞRAF LİSTESİ</b> .....	<b>XI</b>

**GİRİŞ**

<b>1. KONUNUN TANIMI ve SINIRLARI</b> .....	<b>1</b>
<b>2. KAYNAKLAR ve YÖNTEM</b> .....	<b>1</b>
<b>2.1. Kaynaklar</b> .....	<b>1</b>
<b>2.2. Yöntem</b> .....	<b>2</b>
<b>3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ</b> .....	<b>3</b>

**BİRİNCİ BÖLÜM****TÜRKLERDE EV**

<b>1.1. EV ve İNSAN</b> .....	<b>5</b>
<b>1.2. TÜRK EVİ TARİHİ</b> .....	<b>5</b>
<b>1.2.1. İslam Dininin Türk Evine Etkisi</b> .....	<b>6</b>
<b>1.2.2. Orta Asya Türk Evi</b> .....	<b>6</b>
<b>1.2.3. Selçuklularda Ev</b> .....	<b>7</b>
<b>1.2.4. Anadolu'da Türk Evi</b> .....	<b>8</b>
<b>1.2.5. Türk Evinin Genel Özellikleri</b> .....	<b>9</b>
<b>1.2.5.1. Türk Evini Oluşturan Mekanlar</b> .....	<b>10</b>
<b>1.2.5.2. Türk Evi Plan Tipleri</b> .....	<b>12</b>

## İKİNCİ BÖLÜM

## ELAZIĞ EVLERİNİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. COĞRAFİ DURUM .....	13
2.2. ŞEHRİN TARİHÇESİ.....	14
2.3. ESKİ ELAZIĞ'DA SOSYAL HAYAT.....	17
2.4. ESKİ KENT DOKUSU VE ŞEHİRLEŞME .....	18
2.4.1. Harput'un Yerleşme Düzeni.....	19

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

## ELAZIĞ EVLERİ KATALOGU

3.1. ÖMER BEY EVİ.....	22
3.2. HÜSEYİN YENER EVİ.....	25
3.3. KAZIM EFENDİ EVİ .....	27
3.4. HALİT BEY KONAĞI.....	29
3.5. FAİK ÇÖTELİ EVİ.....	32
3.6. İSMAİL BEY EVİ .....	35
3.7. NACİYE HOCA'NIN EVİ .....	37
3.8. NURİ ÇÖTELİ EVİ.....	39
3.9. CELAL AKSAN EVİ.....	42
3.10. MURAT DAĞ EVİ .....	44
3.11. FATİH AĞIRTAŞ EVİ .....	46
3.12. HÜSEYİN GÜLSOY EVİ .....	48
3.13. MUSTAFA MERMER EVİ.....	50
3.14. ABİD AĞA KONAĞI.....	52
3.15. ZÜLFÜ BEY EVİ.....	54
3.16. NİHAT BEY KONAĞI .....	56

3.17. NECMETTİN POLAT EVİ.....	59
3.18. HACI ÖMER BEY EVİ .....	61
3.19. KESRİKLİ HİLMİ BEY KONAĞI .....	64
3.20. CELAL OKŞAŞ EVİ.....	66
3.21. MUSTAFA DEMİREL EVİ .....	68
3.22. DEMİRCİ MUSTAFA EFENDİ EVİ .....	70

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ELAZIĞ EVLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ANADOLU TÜRK KONUT MİMARİSİNDEKİ YERİ

4.1. PLAN TİPLERİ .....	74
4.1.1. Dış Sofalı Plan Tipi .....	75
4.1.2. İç Sofalı Plan Tipi .....	75
4.2. PLAN ELEMANLARI .....	75
4.2.1. Sofa.....	75
4.2.2. Oda .....	76
4.2.3. Mutfak.....	77
4.2.4. Kiler (Araevi) – Depo .....	78
4.2.5. Helâ .....	78
4.2.6. Ahır – Merek .....	78
4.2.7. Avlu ve Bahçeler .....	78
4.3. YAPI ELEMANLARI .....	79
4.3.1. Dış Yapı Elemanları .....	79
4.3.1.1. Dış Duvarlar .....	79
4.3.1.2. Dış Kapılar.....	79
4.3.1.3. Pencereleler .....	80

4.3.1.4. Saçaklar .....	81
4.3.1.5. Örtü .....	81
4.3.1.6. Bacalar .....	81
4.3.2. İç Yapı Elemanları.....	81
4.3.2.1. Merdivenler .....	82
4.3.2.2. Döşemeler .....	82
4.3.2.3. Oda Kapıları.....	82
4.3.2.4. Makatlar .....	82
4.3.2.5. Musandıralar.....	82
4.3.2.6. Dolap ve Yüklükler .....	82
4.3.3.7. Gusulhaneler .....	83
4.3.3.8. Raflar .....	83
4.3.3.9. Ocaklar .....	83
4.3.3.10. Tavan Kaplamaları.....	83
4.3.3.11. Şömineler .....	84
4.4. CEPHE DÜZENLEMESİ .....	84
4.5. MALZEME VE TEKNİK.....	85
4.6. SÜSLEME .....	86
4.6.1. Dış Tezyinat .....	86
4.6.2. İç Tezyinat .....	87
5. SONUÇ .....	89
6. BİBLİYOGRAFYA .....	93
7. ELAZIĞ EVLERİ İLE İLGİLİ TERİMLER.....	97
8. ÇİZİMLER.....	98
9. FOTOĞRAFLAR .....	160

**ÖNSÖZ**

Toplumların çekirdeği olan aileyi barındıran, koruyan ve eğiten bir mekân olarak ev, başta sanat tarihi ve mimarlık tarihi olmak üzere pek çok bilim dalının ilgilendiği önemli bir alandır.

Kendi hayat biçimimizin gelenek ve inançlarımızın oluşturduğu eski evlerimiz, bir başka deyişle geleneksel konutlarımız, kültür mirasımız içinde seçkin bir yere sahiptir. Onları gelecek kuşaklara aktarmak hepimizin insanlık görevidir.

Bu araştırmanın konusu, Türkiye'nin doğusunda, zorda olsa günümüze ulaşmış ve bugüne kadar üzerinde hiç durulmamış, Elazığ Evlerinin, Türk-İslam mesken mimarisindeki yeridir. Çalışmanın başlıca amacı; iklim ve malzeme özelliklerinin etkisiyle oluşan evlerin, Türk-İslam hayatı bakımından özelliklerinin ortaya koymaktır.

Evlerin özel mülkiyet olması veri toplama aşamasında birtakım güçlükleri beraberinde getirmiştir. Yine de her geçen gün kaybolmaya yüz tutan kültürel değerlerimizi yaşatmak, belgelerle dahi olsa gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, Elazığ'da geleneksel tarzda inşa edilmiş Türk evlerinin yerleri tespit edilmiş, evler yerinde incelenerek, planları çıkarılmış, malzeme ve teknik özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Ayrıca sokaklar, evlerin iç öğeleri ve diğer ayrıntıların fotoğrafları çekilerek, konu aydınlatılmaya çalışılmış bu doğrultuda Elazığ Evlerinin katalogu oluşturulmuştur.

Böyle bir çalışmanın maddi yönü de önem taşımaktadır. Bu konuda desteklerini esirgemeyen SAHARA PEN yetkililerine teşekkür etmek isterim. Ayrıca bu tez çalışmasındaki yöntem, evlerin tespiti, planların çıkarılması ve fotoğrafların çekiminde yardımlarını esirgemeyen değerli Danışman Hocam Yrd.Doç. Dr. İsmail AYTAÇ'a, maddi ve manevi her konuda beni destekleyen saygıdeğer babam Şefik YÜNKÜL'e ve evlerini inceleyip kataloga almamıza izin veren, bizlere yardımcı olan ev sahiplerine, içinde oturanlara teşekkür ederim.

AYŞE YÜNKÜL

Elazığ-2005

**ÇİZİM LİSTESİ**

- 1- Çadır yaşama düzeninin ve evin “yaşama birimleri ve birimler arası ortak alan” açısından kıyaslanması (Önder KÜÇÜKERMEN’den).
- 2- Kütahya’da Çıyanzade Nuri Bey evinin birinci ve ikinci kat planı (Celal Esad ARSEVEN’den).
- 3- Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın; genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması (Önder KÜÇÜKERMEN’den).
- 4- Eski bir Türk evinin inşai kısımları (Celal Esad ARSEVEN’den).
- 5- Türk Evi Plan Tipleri (Sedat Hakkı ELDEM’den).
- 6- Ömer Bey Evi Zemin Kat Planı
- 7- Ömer Bey Evi 1. Kat Planı
- 8- Hüseyin Yener Evi Zemin Kat Planı
- 9- Hüseyin Yener Evi 1. Kat Planı
- 10- Kazım Efendi Evi Zemin Kat Planı (A. Demirkol’dan )
- 11- Kazım Efendi Evi 1. Kat Planı (A. Demirkol’dan )
- 12- Kazım Efendi Evi Giriş Cephesi (A. Demirkol’dan)
- 13- Kazım Efendi Evi Yandan Kesiti (A. Demirkol’dan)
- 14- Halit Bey Konağı Zemin Kat Planı
- 15- Halit Bey Konağı 1. Kat (Haremlik) Planı
- 16- Halit Bey Konağı 2. Kat (Haremlik) Planı
- 17- Halit Bey Konağı 1. Kat (Selamlık) Planı
- 18- Faik Çöteli Evi Zemin Kat Planı (Haremlik)
- 19- Faik Çöteli Evi 1. Kat Planı (Haremlik)
- 20- Faik Çöteli Evi Zemin Kat Planı (Selamlık)
- 21- Faik Çöteli Evi 1. Kat Planı (Selamlık)
- 22- İsmail Bey Evi Zemin Kat Planı
- 23- İsmail Bey Evi 1. Kat Planı
- 24- Naciye Hoca’nın Evi Zemin Kat Planı

- 25- Naciye Hoca'nın Evi 1. Kat Planı
- 26- Nuri Çöteli Evi Zemin Kat Planı
- 27- Nuri Çöteli Evi 1. Kat Planı
- 28- Nuri Çöteli Evi 2. Kat (Selamlık) Planı
- 29- Celal Aksan Evi Zemin Kat Planı
- 30- Celal Aksan Evi 1. Kat Planı
- 31- Murat Dağ Evi Zemin Kat Planı
- 32- Murat Dağ Evi 1. Kat Planı
- 33- Fatih Ağırtaş Evi Zemin Kat Planı
- 34- Fatih Ağırtaş Evi 1. Kat Planı
- 35- Hüseyin Gülsoy Evi Zemin Kat Planı
- 36- Hüseyin Gülsoy Evi 1. Kat Planı
- 37- Mustafa Mermer Evi Zemin Kat Planı
- 38- Mustafa Mermer Evi 1. Kat Planı
- 39- Abid Ağa Konağı Zemin Kat Planı
- 40- Abid Ağa Konağı 1. Kat (Selamlık) Planı
- 41- Abid Ağa Konağı 2. Kat (Haremlik) Planı
- 42- Zülfü Bey'in Evi Zemin Kat Planı
- 43- Zülfü Bey'in Evi 1. Kat Planı
- 44- Nihat Bey Konağı Zemin Kat Planı
- 45- Nihat Bey Konağı 1. Kat Planı
- 46- Necmettin Polat Evi Zemin Kat Planı
- 47- Necmettin Polat Evi 1. Kat Planı
- 48- Hacı Ömer Bey Evi Bodrum Kat Planı
- 49- Hacı Ömer Bey Evi Zemin Kat Planı
- 50- Hacı Ömer Bey Evi 1. Kat Planı
- 51- Hacı Ömer Bey Evi Teras Katı Planı
- 52- Kesrikli Hilmi Bey Konağı Zemin Kat Planı

- 53- Kesrikli Hilmi Bey Konağı 1. Kat Planı
- 54- Celal Okşaş Evi Zemin Kat Planı
- 55- Celal Okşaş Evi 1. Kat Planı
- 56- Mustafa Demirel Evi Zemin Kat Planı
- 57- Mustafa Demirel Evi 1. Kat Planı
- 58- Demirci Mustafa Efendi Evi Zemin Kat Planı
- 59- Demirci Mustafa Efendi 1. Kat Planı
- 60- Malatya Mahmut Denizli evi bahçe görünüşü (Hülya TURGUT'tan)
- 61- Malatya Mahmut Denizli evi sokak görünüşü (Hülya TURGUT'tan)
- 62- Malatya Mahmut Denizli Evi zemin kat planı (Hülya TURGUT'tan)
- 63- Malatya Mahmut Denizli Evi üst kat planı (Hülya TURGUT'tan)



**FOTOĞRAF LİSTESİ**

- 1- 19. yüzyıl sonlarında Harput şehri
- 2- 1970'li yıllarda İzzetpaşa Caddesindeki Esnaf Kefalet Kooperatifi olarak kullanılan bina
- 3- 1930'lu yıllarda Beşkardeşler konakları
- 4- 1930'lu yıllarda Hacı İzzet Paşa Caddesi
- 5- 19.10.1936 yılında Belediye, Ziraat Bankası ve İsmet İnönü (Gazi) Caddesi
- 6- 1940'lı yıllarda Pertek Caddesi
- 7- Ömer Bey Evi doğu cephe kuzey uçtan görünüşü
- 8- Ömer Bey Konağı doğu cephe güney uçtan görünüşü
- 9- Ömer Bey Evi ahşap kafesli, çift kanatlı cümle kapısı
- 10- Ömer Bey Evi cümle kapısı ve çıkmasıyla sokak cephesi
- 11- Ömer Bey Evi demir balkonlu oda boyu çıkmanın sokağı bakan cephesinin içten görünüşü
- 12- Ömer Bey Evi üst kat güney doğu odadaki ahşap gömme dolap
- 13- Hüseyin Yener Evi ve evin bulunduğu sokak dokusu
- 14- Hüseyin Yener Evinin bulunduğu sokağın doğu taraftan görünüşü
- 15- Hüseyin Yener evinin çıkmalı sokak cephesi
- 16- Hüseyin Yener Evi alt katta banyo ve gömme dolap bulunan odalardan biri
- 17- Kazım Efendi evinin dilimli eliböğründelerde desteklenen çıkmasıyla sokak cephesi
- 18- Halit Bey Konağı güney uçtan görünüşü
- 19- Halit Bey Konağı doğu cephe kuzey uçtan görünüşü ve hela ile aynı olan bahçe duvarı
- 20- Halit Bey Konağı Haremlik bölümündeki çıkmalı tavanındaki evin yapım tarihini gösteren yuvarlak kitabe

- 21- Halit Bey Konağı haremlik kısmındaki musandıra.
- 22- Halit Bey Konağı ikinci kat selamlık başodalarındaki şömine
- 23- Faik Çötel evinde ayrı ayrı inşa edilen Haremlik ve Selamlık bölümlerinin sokak cepheleri
- 24- Faik Çötel Evi avluda bulunan tandırevinin orijinal kapısı
- 25- Faik Çötel Evi Selamlık bölümü başodasının içten görünüşü
- 26- Faik Çötel Evi, sofanın güneyindeki orta odanın güney duvarındaki üç dilimli niş
- 27- Faik Çötel Evi Selamlık giriş kapısının her iki yanındaki taşlarda bulunan taş oyma tekniğindeki vazö deseni
- 28- Faik Çötel Evi Selamlık bölümü niş, yüklük ve abdestlik kısımları bulunan oda
- 29- İsmail Bey Evi çıkmalı ön cephesinin doğudan görünüşü
- 30- İsmail Bey Evi sokağa bakan çıkmalı cephesinin kuzeydoğudan görünüşü
- 31- İsmail Bey Evi arka bahçede bulunan ve hala kullanılan tandır
- 32- Naciye Hocanın evinin sokağa bakan çıkmalı doğu cephesinin güney uçtan görünüşü
- 33- Naciye Hocanın Evi çıkmalı batı cephesi
- 34- Naciye Hoca evinin üst kat çıkan balkonunun çift kanatlı ahşap cümle kapısı ve kapı üstündeki dilimli süsleme
- 35- Naciye Hoca evinin bahçe güney batı köşesinde bulunan havuşbaşı
- 36- Naciye Hoca Evi cumbanın altını boydan boya dolanan yarım baklava dilimli (ahşap oyma) süsleme
- 37- Nuri Çötel Evi Haremlik kısmının balkonunda bulunduğu güney cephesi
- 38- Nuri Çötel Evi avlu da bulunan büyük kemer ve zemin kat giriş kapıları
- 39- Nuri Çötel Evi Selamlık bölümü çıkmalı başodasının dıştan görünüşü
- 40- Nuri Çötel Evi Selamlık bölümü başodasının giriş kapısı
- 41- Celal Aksan Evi gönye çıkmalı sokak cephesi doğu uçtan görünüşü

- 42- Celal Aksan Evi güney cephe batı uçtan görünüşü
- 43- Murat Dağ Evi güney cephe batı uçtan görünüşü
- 44- Murat Dağ evinin bulunduğu sokak dokusu
- 45- Murat Dağ Evi başodasının içten görünüşü
- 46- Fatih Ağırtaş Evi güney cephe doğu uçtan görünüşü
- 47- Fatih Ağırtaş Evi alt kat giriş kapısı
- 48- Fatih Ağırtaş Evi üst kat mutfağının içten görünüşü
- 49- Fatih Ağırtaş Evi alt kat güney-batı odadaki ahşap gömme dolap.
- 50- Fatih Ağırtaş Evi üst kat sofanın kuzey-batısındaki odanın yuvarlak kemerli pencereleri
- 51- Hüseyin Gülsoy evi ve evin bulunduğu sokak dokusu
- 52- Mustafa Mermer Evi çıkmalı ön cephesinin sokaktan görünüşü
- 53- Mustafa Mermer Evi yivli kabaralı, çekecekli çift kanatlı ahşap cümle kapısı
- 54- Mustafa Mermer Evi alt kat güney yöndeki mutfağın güney duvarındaki şimdi kapatılmış ocak
- 55- Mustafa Mermer Evi sofanın kuzeydoğusunda bulunan taşınabilir yüklük
- 56- Mustafa Mermer Evi sofanın kuzeydoğusunda bulunan odadaki gömme dolap
- 57- Abid Ağa Konağı çıkmalı güney cephesi
- 58- Abid Ağa Konağı çıkmalı güney cephe batı uçtan görünüşü
- 59- Abi Ağa Konağının ikinci kat haremlik odasının ahşap tavanındaki inşa kitabesi
- 60- Abid Ağa Konağı haremlik başodasının içten görünüşü
- 61- Abid Ağa Konağı selamlık başodasında bulunan şömine
- 62- Zülfü Beyin evinin sokağa bakan güney cephesi
- 63- Zülfü Beyin Evi çift kanatlı, çekecekli ahşap cümle kapısı
- 64- Nihat Bey Konağı, güneyden görünüşü.

- 65- Nihat Bey Konağı, çift kanatlı ahşap basık kemerli avlu giriş kapısı ve bahçe duvarı
- 66- Nihat Bey Konağı, doğu yöndeki sokağa bakan odanın konsol çıkması ve çıkma yapım tekniği.
- 67- Nihat Bey Konağı, üst kat haremlik odasındaki iki yanı sütunçelerle çevrili gömme dolap
- 68- Nihat Bey Konağı, selamlık başodasının dilimli payandalarla desteklenen süslü saçakları.
- 69- Nihat Bey Konağı, selamlık başodasının saçaklarındaki ahşap süsleme göbek kompozisyonu.
- 70- Nihat Bey Konağı, II. Kattaki selamlık bölümündeki bir odanın tavanındaki ahşap boyama tekniği ile yapılmış bitkisel süsleme.
- 71- Necmettin Polat Evi sokağa bakan cephesinin güneyden görünüşü
- 72- Necmettin Polat Evi güney cephe batı uçtan görünüşü
- 73- Necmettin Polat evinin çıkmaları ile güneydoğudan görünüşü
- 74- Necmettin Polat Evi kapı tokmaklı, kabaralı, çift kanatlı ahşap cümle kapısı
- 75- Necmettin Polat Evi üst kat sofasının içten görünüşü
- 76- Necmettin Polat Evi oda girişinde içine alan, gönye çıkmalı odadaki musandıra ve sonradan kapatılan yuvarlak kemerli pencere içine yapılan taka
- 77- Hacı Ömer Bey Evi doğu cephe güney uçtan görünüş
- 78- Hacı Ömer Bey Evi balkonlu teras katı
- 79- Hacı Ömer Bey Evi hayatın güneydoğusunda bulunan odanın ahşap tavanındaki kitabe
- 80- Hacı Ömer Bey Evi hayatın güneydoğusunda bulunan odanın ahşap tavanındaki kitabe
- 81- Hacı Ömer Bey Evi alt kat odalarında bulunan orijinal yüklükler
- 82- Hacı Ömer Bey Evi başodasının içten görünüşü

- 83- Hacı Ömer Bey Evi teras balkonunun saçaklarındaki ahşap süsleme şeridi
- 84- Kesrikli Hilmi Bey Konağı çıkmalı doğu cephesi
- 85- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat salonuna açılan oda kapıları ve başodanın çift kanatlı ahşap kapısının görünüşü
- 86- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat kuzeydoğu odasının içten görünüşü
- 87- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat sofasının ahşap tavanı ve arka balkona açılan çift kanatlı ahşap kapısı
- 88- Celal Okşas evinin bulunduğu sokak dokusu
- 89- Celal Okşas Evi cephe kuzey uçtan görünüş
- 90- Celal Okşas Evi çıkmasında bulunan lale motifli demir korkuluklar
- 91- Mustafa Demirel Evi batı cephe güney uçtan görünüşü
- 92- Mustafa Demirel Evi batı cephe kuzey uçtan görünüşü
- 93- Mustafa Demirel Evi alt ve üst katın cümle kapıları
- 94- Mustafa Demirel Evi çıkmalı başodanın içten görünüşü
- 95- Demirci Mustafa Efendi Evi doğu cephe kuzey uçtan görünüşü
- 96- Demirci Mustafa Efendi doğu cephe güney uçtan görünüşü
- 97- Demirci Mustafa Efendi Evi demir kafesli ahşap cümle kapısı
- 98- Demirci Mustafa Efendi Evi sokak yönündeki gönye çıkmalı sofanın içten görünüşü

## GİRİŞ

### 1. KONUNUN TANIMI ve SINIRLARI

Bu çalışmanın ana konusu, plan tipleri, plan elemanları yapı malzemesi ve iç mekan özellikleri ile Elazığ evleri ve bu evlerin Türk-İslam Mesken Mimarisindeki yeri ve öneminin bütün yönleri ile ortaya koyulmasıdır. Bu doğrultuda Elazığ konut mimarisinin ortaya çıkmasına etki eden kültürel ve coğrafi etkenleri araştırarak sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca 20. yüzyılın başlarında inşa edilen konutlardan günümüze ulaşabilmiş örnek çok az olmasına rağmen, bunlar hakkında bilgi toplanarak ve mevcut örnekler tek tek incelenerek sonuçlar ortaya konulmuştur. Yine bu konu araştırılırken Anadolu'nun diğer bölgelerinde ve eski yerleşim yeri olan Harput'taki konut mimarisi de dikkate alınarak önemli sonuçlara varılmıştır.

Konunun sınırları, Elazığ'da her geçen gün sayılarının biraz daha azalan, şehir merkezi ve semtlerinde tespit edilen evlerden ibarettir. Bunun için şehir merkezindeki birçok ev incelenerek üzerinde çalışılmıştır. Sahipleri tarafından kısmen veya tamamen girilmesine izin verilmediği için bazı evleri inceleme imkânımız olmamıştır (Şehit İlhanlar Cad, Kızılay, Nailbey ve Ulukent Mahalleleri). Ancak incelenemeyenlerin birkaç yapıyla sınırlı kalması sevindiricidir.

### 2. KAYNAKLAR ve YÖNTEM

#### 2.1. KAYNAKLAR

Elazığ evlerini geniş olarak ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Ev kavramı ve Türk Evi tarihi bölümünde, Türk evinin genel özellikleri - Türk evini oluşturan mekanlar konusunda Önder KÜÇÜKERMEN-Şemsi GÜNER'in "Anadolu Mirasında Türk Evleri"<sup>1</sup>, Anadolu öncesi Türk evinin yapısı ve Türk evini oluşturan etkenler konusunda Haşim KARPUZ'un "Türk Sivil Mimarisi"<sup>2</sup>, Türk evi plan tipleri konusunda da, temel eser niteliğindeki S. Hakkı ELDEM'in "Türk Evi Plan Tipleri"<sup>3</sup>, Nurettin ARDIÇOĞLU'nun "Harput Tarihi" adlı eserleri bize yol gösterici kaynaklar olmuşlardır.

<sup>1</sup> Önder, KÜÇÜKERMEN - Şemsi GÜNER, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul 1995.

<sup>2</sup> Haşim KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, Konya 1997.

<sup>3</sup> Sedat Hakkı ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul 1968.

Elazığ'ın tarihi dokusu ve şehirleşmesi kısmında, Elazığ'ın coğrafi yapısı, tarihçesi konularında Elazığ İl Yıllığı (1998)'nden<sup>4</sup>, Harput'un eski kent dokusu, şehirleşmesi ve tarihi konularında Ahmet AKSİN'in "19. Yüzyılda Harput"<sup>5</sup> adlı eserlerinden ve çeşitli ansiklopedilerden faydalandık.

Eserleri incelerken en çok karşılaşılan güçlüklerden biri de yapıları tarihlendirmek olmuştur. Kitabesi olmayan evlerin inşası hakkında bilgiler ya ev sahiplerinden ya da yaşlı mahalle sakinlerinden alınmıştır.

Değerlendirme kısmında Anadolu Türk Konut Mimarisinin genel özellikleri ve bölgelere göre dağılımı konusunda Önder KÜÇÜKERMEN'in "Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi"<sup>6</sup>, Doğan KUBAN'ın "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler"<sup>7</sup> adlı eserlerinden, Harput evlerinin mimari yapısı, bu yapının Elazığ evlerinin oluşmasına etkileri, Elazığ evlerinin Anadolu Türk Mimarisindeki Yeri konularında ise İsmail AYTAÇ'ın "Elazığ-Harput Evleri"<sup>8</sup> adlı makalesinden yararlanılmıştır.

Konumuz kapsamındaki bazı sözcüklerin yöredeki adları, "Elazığ Evleriyle İlgili Terimler" başlığı altında Alparslan KOYUNLU'un "Yapı ve Yapı Öğeleri İle İlgili Yöresel Sözcükler"<sup>9</sup> adlı makalesinden faydalanılarak ne anlama geldikleri açıklanmıştır.

## 2.2. YÖNTEM

İncelenmemiş olduğu için Elazığ Evleri tezin konusu olarak seçilmiştir. Çalışmaya başlamadan önce Anadolu Konut Mimarisinin genel özelliklerinin tespiti için birçok kütüphaneden kaynaklar taranmıştır. Ayrıca Harput Mimarisi ve bunun Elazığ mimarisine etkisi ile ilgili kaynaklara da ulaşılarak Elazığ evlerinin genel özellikleri belirlenmiştir. Bu konu hakkında daha önce yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Daha sonra Elazığ'da geleneksel özellikte tarihi dokusunu koruyan evler tespit edilmiştir. Ardından konutların sahipleriyle görüşülerek izin alabildiklerimiz incelenmiştir.

<sup>4</sup> Heyet, Elazığ İl Yıllığı, 1998.

<sup>5</sup> Ahmet AKSİN, 19. Yüzyılda Harput, Elazığ, 1999.

<sup>6</sup> Önder KÜÇÜKERMEN, Kendi Mekan Arayışı İçinde Türk Evi, İstanbul 1988.

<sup>7</sup> Doğan KUBAN, "Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler", Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, İstanbul 1982, s. 194-208.

<sup>8</sup> İsmail AYTAÇ, "Harput-Elazığ Evleri", Harvak, S. 2, Elazığ, 2004, s. 22-24.

<sup>9</sup> Alparslan KOYUNLU, "Yapı ve Yapı Öğeleri İle İlgili Yöresel Sözcükler", Türk Etnografya Dergisi, S. XVII, Ankara 1982, s. 6-8.

Yapıların ölçüleri alınmış, planları çıkarılmış, fotoğrafları çekilmiştir. İkamet edenlerden evin tarihi hakkında bilgiler alınmıştır ve tezin yazım aşamasına geçilmiştir.

Türk konut mimarisinin başlangıçtan bugüne kadar genel özellikleri belirlenmiştir. Oluşturulan katalogdaki Elazığ evlerinin özellikleri fotoğraflar ve çizimlerle belirlenmiş bu evlerin Anadolu Türk Evi içindeki önemi vurgulanmıştır.

Araştırmamızın birinci bölümünde Ev Kavramı ve Türk Evi tarihi üzerinde durduk. Ayrıca yazılı kaynaklardan Türk evini oluşturan mekanlar ve Türk Evinin genel özellikleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Elazığ evlerinin oluşumunu etkileyen faktörleri; kent dokusunu (Foto 1), sosyal hayatı ve coğrafi şartları teker teker ele alınmıştır. Ayrıca eski Harput yerleşmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde kataloga alınan evler bütün yönleri ile tanıtılmıştır. Evleri mahallelerine göre tasnif edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Elazığ evlerini Anadolu'nun diğer yörelerinde ve Harput'ta bulunan mevcut örnekler ve günümüze ulaşmamış fotoğraflarda kalan evlerle (Foto 2, 3) karşılaştırarak genel özelliklerini tespit edilmiştir.

Araştırmaya konu olan evlerin yerinde incelenmesi ve karşılaştırmalar yapılarak, yazılı kaynaklarla desteklenmesi neticesinde sonuçlara ulaşılmıştır.

### **3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ**

Anadolu'da birçok kentin Osmanlı sivil mimarisi bakımından araştırılmasına ve geleneksel evlerimizin ortaya çıkarılmasına karşılık, Elazığ Evlerinin katalog çalışması yapılmamıştır.

Görsel malzemenin yazılı kaynaklarla da desteklendiği bu çalışma, bir eksikliği tamamlanmakla beraber, daha sonra Elazığ Evleri ile ilgili yapılacak araştırmalara da zemin teşkil edecektir.

Türk toplumunda ev; vatan, devlet, aile gibi kutsal bir kavramdır. Orta Asya'daki eski Türk evleri konusunda bilgimiz sınırlıdır. Ancak Orta Asya çadırı ile Türk Evi arasında ortak özellikler bulunduğu dair görüşler vardır. Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular döneminde de Türk evinin gelişimi devam etmiştir. Türklerin



İslam dinini kabul etmesiyle birlikte ev mimarisinde farklı gelişmeler meydana gelmiş, bu dinin getirdiği mahremiyet anlayışı, evlerde erkeklerin oturduğu selamlık ve kadınların oturduğu haremlik kısımlarına ayrılmasına sebep olmuştur.

Osmanlılar mesken mimarisinde diğer bölgelerden getirdiklerinin yanı sıra Anadolu'da hazır bulduklarını, kendi inanç ve anlayışı ile sentezleyerek Osmanlı Türk Evi dediğimiz konut tipi oluşturmuştur. Bu konut tipi uzun yıllar benimsenmiş ancak zamanla yeni gelişmeler ve değişen hayat tarzıyla artık önemini yitirmiştir. Yine hızlı kentleşme ve yangınlar başta olmak üzere çeşitli nedenlerle sahip olduğumuz önemli miras her geçen gün kaybolup gitmiştir. Bu süreç ne yazık ki devam etmektedir. Öyle ki, günümüz Anadolu'sunun en karakteristik Osmanlı şehirlerinde bile, çok az sayıda tarihi Türk evinin kalması gerçekten milletimiz kültür ve medeniyeti adına oldukça düşündürücüdür.

Son yıllarda Türk evi üzerine yapılan araştırmalarda bir artma izlenmektedir. Fakat Anadolu'da daha birçok kentin Osmanlı sivil mimarisi bakımından araştırılması; bilhassa, hızla yok olan geleneksel evlerimizin ortaya çıkarılması, hiç değilse, bilim dünyasına kazandırılması gerekmektedir. Biz de bu çalışmada çok zengin bir kültür mirasına sahip Harput şehrinin devamı niteliğinde olan tarihi kimliğini az da olsa muhafaza eden Elazığ kentindeki geleneksel evleri tanıtmaya çalıştık.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### TÜRKLERDE EV

#### 1.1. EV ve İNSAN

Ev insanın fizyolojik, sosyolojik, estetik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortamdır<sup>1</sup>. Barınma, sosyal bir varlık olan insan için en temel ihtiyaçlardan birisidir.<sup>2</sup> İnsanlar barınmayı mimari faaliyete dönüştürürken de yaşadıkları coğrafyanın, iklimin, kültür ve geleneklerinin özelliklerini yansıtmışlardır.<sup>3</sup>

Genel tanımıyla bir ailenin oturabileceği şekil ve büyüklükte yapılmış konaklara ev denir.<sup>4</sup> Ev kelimesi eski Türkçede *iv* veya *yiv* tabirleriyle ifade edilmektedir.<sup>5</sup>

İnsan hayatıyla son derece ilgili ve her şeyden önce yaşama birimi olan ev, insan hayatıyla son derece ilgili ve her şeyden önce yaşama birimi olan ev, toplumun inanç ve kültürünü yansıtan bir mekan olarak varlığını sürdürmüştür. Zamanla değişerek gelişen bir yapıcılık ve sanat anlayışını beraberinde getirmiştir. Böylece sanat tarihimizin önemli sivil mimarlık ürünleri olan mesken mimarisi oluşmuştur.<sup>6</sup>

#### 1.2. TÜRK EVİ TARİHİ

Bütün toplumlarda olduğu gibi eski Türklerde de toplumun çekirdeğini aile oluşturmaktadır. Ailenin sembolü “ev”, evin sembolü de “ocak”tır<sup>7</sup>. Aileye verilen önem Türklerde evin, eşiğin ve ocağın kutsallık kazanmasına neden olmuştur<sup>8</sup>. Göktürk ve Uygurlular “ev” kelimesi ile “bark” kelimesini bugünkü Türkçemizdeki gibi aynı anlamda kullanmışlardır. Eski Türk ev adetleri ile birlikte İslam dininin getirdiği hayat tarzı yüzyıllardır hiç değişmeden Türk evinde yaşanmıştır<sup>9</sup>.

<sup>1</sup> İsmail AYTAÇ, “Harput Evleri”, Yayınlanmamış makale.

<sup>2</sup> Yüksel SAYAN, *Uşak Evleri*, Ankara 1997, s.1.

<sup>3</sup> Önder KÜÇÜKERMEN – Şemsi GÜNER, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul 1995, s.26.

<sup>4</sup> Doğan HASOL, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul 1990, s. 184; Nebi BOZKURT, “Ev”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul 1995, s. 502.

<sup>5</sup> C. Esad ARSEVEN, “Ev”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1983, s. 546.

<sup>6</sup> Yüksel CAN, *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Ankara 1995, s. 16.

<sup>7</sup> Harun GÜNGÖR - Ünver GÜNAY, *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul 1997, s. 70.

<sup>8</sup> Abdulkadir İNAN, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, III.Baskı, Ankara 1986, s. 167.

<sup>9</sup> Önder KÜÇÜKERMEN, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul 1988, s. 23-71.

### 1.2.1. İslam Dininin Türk Evine Etkisi

İslam dini evrensel bir din olarak ev hayatı ve evin düzenlenmesi konusunda insanın mutluluğunu esas alan kurallar getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, birçok ayette evlerden bahsedilmektedir. "Allah evlerinizi size bir huzur ve sükûn yeri yaptı."(Nahl 80). Arapçada ev manasına gelen kelimeler "beyt", "seken", "mesken" 'dir.

İslam şehirlerinin geniş ölçüde Helenistik şehirlerden etkilendiğini, agoranın yerini caminin aldığını, ızgara planının uygulandığını, evlerinde peristil planlı (revaklı iç avluya sahip)olduğunu yapılan araştırmalar ortaya koymuştur

Peristil planının uygulanması kadınların mahremiyeti bakımından kolaylık sağlamıştır. Evler sokaktan tamamen yüksek bir duvarla ayrılmış, avlu içerisinde bulunan bölümlerde ikili bir yerleşim söz konusu edilmiştir. Erkeklerin oturduğu "Selamlık" kadınların oturduğu "Haremlik". Bu tasarım içinde evlerde değişik mimari çözümler göze çarpar. Tek ve küçük avlusu olan evlerde harem odası yüksek tutuluyordu. Çoğu evlerde selamlık alt katta, haremlik üst katta yapılmıştır.

Mahremiyet düşüncesinin yanı sıra İslamiyet gösterişe karşıdır. Çok katlı binaların yapımı hoş karşılanmamıştır.<sup>10</sup>

### 1.2.2.Orta Asya Türk Evi

Orta Asya Türk evleri hakkında bilgimiz çok sınırlıdır. Şüphesiz Türklerin Anadolu'ya gelmeden öncede, çadırdan başka yerleşik bir ev kültürleri vardır.<sup>11</sup>

Orta Asya'daki en eski Türk devletini kuran Hunlar, yazın yaylalarda çadırları, kışın ise kerpiç, tuğladan yapılmış evleri mesken olarak kullanıyorlardı.<sup>12</sup> Bu dönemde evler yuvarlak planlı ve toprak örtülü idi.<sup>13</sup>

Uygur devleti dönemine ait evlerin sofaya açılan odaları, bazen de dış avluları vardı. Yapı malzemesi kerpiç ve ahşaptı. Evler yarım metre yüksek bir tuğla duvarı üzerinde yükseliyordu. Asıl ev çok defa tek katlı, duvarlar masif örgülüydü.<sup>14</sup> Evin

<sup>10</sup> Önder KÜÇÜKERMEN, *Anadolu'daki Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar*, İstanbul 1973, s. 94.

<sup>11</sup> Y. CAN, a.g.e., s. 16.

<sup>12</sup> Mustafa CEZAR, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul 1977, s. 216.

<sup>13</sup> Nejat DİYARBEKİRLİ, *Hun Sanatı*, İstanbul 1972, s.43.

<sup>14</sup> Oktay ASLANAPA, *Başlangıçtan Beylikler Devrinin Sonuna Kadar Türk Sanatı*, C.I-II, Ankara 1990, s.11-12.

önemli esas yaşama alanı odalarıydı. Odaların iç düzeni tıpkı Anadolu Türk Evi odasını andırırdı. Odalardan başka evlerin mutfağı “aşlık”, kiler ve ahırları vardı. Uygur evleri dikdörtgen planlıydı. Çatılar beşik çatı tarzındaydı.<sup>15</sup>

Yapılan kazılarda şehirler kuran Göktürkler dönemine ait birçok ev ortaya çıkarılmıştır. Bu dönemde bir evin bir dış avlusu ve birçok odası vardı. Odaların iç düzenini yansıtan seki ve dolap izlerine rastlanmıştır. Örtü düz topraklı ve evlerin yapı malzemesi kerpiçti.<sup>16</sup>

Orta Asya Türk çadırı ile Türk evi arasında ortak özellikler bulunmaktadır. Ayrıca Türk çadırının iç düzeninin Anadolu Türk odasının iç düzenini yansıttığı<sup>17</sup>, çadırların meydana getirdiği avlunun da Türk evi sofasının esasını teşkil ettiği konusunda da görüşler vardır<sup>18</sup>.

Çadır sözü “ev” ile eş anlamlıdır. Göktürkler zamanında ailenin kuruluşu “eblenmek” olarak nitelendiriliyordu. Çadır; topak ev, yurt, alaçık olarak da söylenmektedir. Genel anlamda çadır: Bir ahşap iskelet üzerine keçe kaplanması ile elde edilen, kolay kurulup sökülebilen bir barınaktır.<sup>19</sup> Çadırlar silindirik biçiminde yapılırdı, tepesi konik bir çatı ile kaplanarak yalnız üst tarafta ışık girmesi için bir delik bulunurdu.<sup>20</sup>

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte ev mimarisinde farklılıklar meydana gelmiştir. Bu dinin getirdiği mahremiyet anlayışı, evlerde erkeklerin oturduğu “selamlık” ve kadınların oturduğu “haremlik” kısımlarına ayrılmasına sebep olmuştur.<sup>21</sup>

### 1.2.3.Selçuklularda Ev

Selçuklular dönemindeki evler, ortada geniş avlunun dört yanında eyvanlar ve köşelere sıkıştırılmış odalardan meydana geliyordu. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu evleri derin temeller kazılarak yapılıyordu. Yapı malzemesi kerpiç ve tuğla idi. İnşaat sırasında ahşap ana yapı malzemesiydi. Evin kiriş, direk gibi unsurları, kapı

<sup>15</sup> Bahaeddin ÖGEL, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, C. II, Ankara 1979, s. 133.

<sup>16</sup> Erdem AKSOY, “Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri”, *Mimarlık ve Sanat*, S. 7-8, 1963, s. 39.

<sup>17</sup> Önder KÜÇÜKÖZ, *Anadolu’daki ...Odalar*, İstanbul 1973, s. 94.

<sup>18</sup> E. AKSOY, a.g.m., s. 67.

<sup>19</sup> Mehmet Altay KÖYMEN, “Alparslan Zamanında Türk Evi”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. II, Ankara 1977, s. 1-14.

<sup>20</sup> Ernst DIEZ – Oktay ASLANAPA, *Türk Sanatı*, İstanbul 1952, s.15.

<sup>21</sup> Haşim KARPUZ, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Ankara 1993, s.2.

pencere söveleri, kapı kanatları, odaların tavan ve döşemeleri çok defa ahşaptan yapılıyordu.<sup>22</sup>

Selçuklu evleri çoğu zaman tek katlı yapılırdı. Birkaç katlı olan evler de bulunurdu. Evlerin üstü “örtmen” denilen toprak damla örtülüydü.

Selçuklu evi Anadolu Türk evinin esasını teşkil etmiştir. Bunu gerek evin bölümlerinde, gerek donatımında ve gerekse ev kültüründe görmek mümkündür<sup>23</sup>.

#### 1.2.4. Anadolu’da Türk Evi

Türk evini, Anadolu’nun doğal durumu, iklim ve bitki örtüsü, burada yüzyıllar boyu gelişen kültür ve medeniyetler etkilemiştir<sup>24</sup>. Anadolu’nun yapı gelenekleri bu şartlara bağlı olarak oluşmuştur.

Anadolu’daki ilk evler Çatalhöyük’te yapılmıştır. Bu evler ahşap malzeme ile yapılmış, tek odalı, nadiren kilerleri olan yapılarıdır. Neolitik devirde ve Tunç devrinde hemen hemen bütün Anadolu iskân edilmiştir. Megaron denilen ince uzun, kısa tarafından girilen evler, tunç devrinde yaygınlaşmıştır.<sup>25</sup>

M.Ö. 2. binde, Acemhöyük’te, Kültepe’de yapılan, iki odalı, avlulu evler ortaya çıkarılmıştır. M.Ö. Birinci binin başlarında ise “ön avlulu, iki odalı” bir ev planı tespit edilmiştir.

Batı Anadolu’da klasik çağda başlayıp Roma devrinde kullanılan belirli ev tipleri gelişmiştir. Kuzey Ege’de ortaya çıkan “prostaslı” (avlulu ve geçitli) evler M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllar arasında yaygınlaşmıştır. Helenistik çağda yaygınlaşan geniş revaklı avluları ile belirlenen “peristilli” evler, avlunun etrafındaki odalardan meydana gelmektedir. Bu evlerin Anadolu’nun, Anadolu ev mimarisi içinde tarihi açıdan önemi fazladır. Roma ve Bizans devrinde de avlulu (atriumlu) ev planı devam etmiştir.<sup>26</sup>

İslamiyet’i kabul ettikten sonra Anadolu’ya gelen Türkler, yerleşme düzenine geçmeye başlamış ve fethettikleri yerlerdeki mevcut evlerden yararlanmışlardır. Fakat

<sup>22</sup> Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. III, Ankara 1991, s. 43; M. CEZAR, a.g.e., s. 177.

<sup>23</sup> M.A. KÖYMEN, a.g.m., s. 10; M. CEZAR, a.g.e., s. 216.

<sup>24</sup> Haşim KARPUZ, “Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı”, *Ahşap Kültürü-Anadolu’nun Ahşap Evleri*, Ankara 2001, s. 113; N. BOZKURT, a.g.m., s. 503.

<sup>25</sup> Haşim KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, Konya 1997, s. 15.

<sup>26</sup> Uğur TANYELİ, “Anadolu’da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni”, *Tarihten Günümüze Konut ve Yerleşme*, İstanbul 1996, s. 406.

bir süre sonra Osmanlılar, diğer sanat kollarında olduğu gibi mesken mimarisinde de, getirdikleri ile Anadolu'da hazır bulduklarını kendi inanç ve anlayışıyla sentezleyerek Osmanlı Türk Evi dediğimiz konut tipini oluşturmuşlardır.<sup>27</sup>

Anadolu'da Türk evinin oluşmasında, Anadolu'nun çevresel ve kültürel ortamının yanı sıra, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri mimari mirasın etkisi de büyüktür. Fakat Türk evinin oluşmasının asıl sebebi, Türk evinde yaşanan hayattır. Türk toplumunun aile yapısı, günlük hayatı ve İslami yaşayışı Türk evinin tasarımını etkilemiştir. Ayrıca Anadolu da geleneksel konut kullanıcılarının ekonomik durumu da ev yapımını etkilemiş, zengin evleri çok katlı, kaliteli malzemeli ve dönemin süsleme üsluplarına sahip; orta halli insanların evleri ise iki katlı ve sade yapılmıştır<sup>28</sup>.

### 1.2.5. Türk Evinin Genel Özellikleri

Türk evi (Osmanlı Türk Evi)'nin kendine has özellikleri vardı. Bunların en önemlisi tasarımla ortaya çıkan plan tipleri ile kendine has cephe düzenlemeleridir (Çizim 1).

Türk evi, kent dokusu içerisinde dar sokaklar üzerinde yer alırdı. İster kent içinde ister yeşil alanda olsun evler bahçe içine inşa edilirdi. Yüksek bir duvarla çevrili bu bahçeye-avluya sokak kapısı ile girilirdi.<sup>29</sup> Sokak kapısı çoğunlukla bir veya iki kanatlı olup ahşaptan yapılırdı.<sup>30</sup> Avlu içinde kuyu, çardak, bir çiçeklik bulunurdu.

Türk evi genellikle iki katlıdır (Çizim 2). Buna bağlı olarak "temel düzen" tek kat için uygulanmıştır. Ancak zamanla kat sayısı artmıştır. Evlerin zemin katları ahır, depo, kiler, arabalık, samanlık ve taşlık olarak kullanılmıştır.<sup>31</sup> Mutfak zemin katta veya bahçe içindedir.

Türk Evinin başlıca taşıyıcı malzemesi ahşaptır. En yaygın yapım tekniği ise ahşap çatki arası dolgu ve bağdadi denen tekniktir. Üst kat kâgir taşıyıcı duvarlar veya ahşap direkler üzerine oturur. Zemin kat taş veya kerpiç bir duvar ile sokağa kapalıdır.

<sup>27</sup> S. Hakkı ELDEM, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, C. I, İstanbul 1984, s. 19.

<sup>28</sup> D. KUBAN, "Türk Evi Geleneği Üzerine Gözlemler", *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1982, s. 197; H. KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, s. 20-22.

<sup>29</sup> H. KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, s. 2-26; S.Hakkı ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul 1968, s. 20-22; D. KUBAN, a.g.m., s. 198-206.

<sup>30</sup> C. Esad ARSEVEN, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, s. 117.

<sup>31</sup> S. Hakkı ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, s.12-13; Sadettin ÖKTEN-Aynur CAN, "Fetih'ten Günümüze İstanbul Kent Mekânının Oluşumu", *Türkler Ansiklopedisi*, C. X, Ankara 2002, s. 549; D. KUBAN, a.g.m., s. 200.



Orta kat, varsa, alçak tavanlı yarım veya tam kattır.<sup>32</sup> Üst kat ahşap çatıklı olup devirler içinde gelişerek çok pencere ve çıkıntılarla hareketli bir görünüm kazanmıştır. Pencereler önceleri camsızdır, camın yaygınlaşmasıyla iki yana açılan çerçeveler yapılmıştır. Tavan geometrik bölünmüş, bazen boyayla bezenmiştir. Çatı daima dört yana eğimlidir. Bu özellik Türk evinin en önemli ayırıcı özelliğidir. Saçaklar geniş ve yataydır.

Türk evinde (Şahnişin) ahşaptan yapılmış çok özenli bölümler vardır. Bunlar ya sofanın bir köşesinde yer alır ya da çatıda köşkada (başoda) şeklinde yapılırdı. Köşk odanın kaynağı eski Türk otağ (dostların toplanıp sohbet ettikleri yer)'larıdır.

İçi ve dışı arasındaki kesin çelişki de, Türk evindeki önemli özelliklerden biridir. Zengin ve yoksul evi arasında, gerek dış görünüş, gerekse temel ilkeler açısından bir ayırım yapmak zordur. Sadece oda sayısı ve malzeme bakımından değişiklikler görülür. Fakat her iki ev de tek bir kuruluş ilkesine göre yapılmıştır ve klasik Türk evinin özelliklerini yansıtır<sup>33</sup>.

Anadolu'da, şehir merkezlerindeki evlerden ziyade kasaba ve kent evleri Türk evi özelliklerini yansıtır.<sup>34</sup>

#### 1.2.5.1. Türk Evini Oluşturan Mekânlar

**Oda:** Türk evinde en önemli birim odadır. Evin genel planlamasında odaların yeri esastır. Güneş ve rüzgâr durumlarına göre yaz odası, kış odası ayırımı vardır.<sup>35</sup>

Her odada oturulabilir, yatılabilir, yıkanılabilir, yemek yenilebilir ve hatta yemek pişirilebilir.<sup>36</sup> Bütün odalar genelde bu özelliklere sahiptir.

Bir odanın kullanılma koşulları, onu biçimlendiren etkenlerdir. Türk evinin ve odasının genel kullanma düzeni göçebe çadırın kullanma düzeni ile kıyaslanırsa, öz açısından büyük yakınlıklar olduğu<sup>37</sup> ve odaların çadırların temel özelliklerini taşıdıkları

<sup>32</sup> Reha GÜNAY, *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, İstanbul 1998, s.18-37; Nur AKIN, "Ev", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. XI*, İstanbul 1995, s. 509.

<sup>33</sup> D. KUBAN, a.g.m., s. 200; H.KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, s.26.

<sup>34</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, *Anadolu'daki ...Odalar*, s. 99.

<sup>35</sup> E. AKSOY, a.g.m., s. 85.

<sup>36</sup> R. GÜNAY, a.g.e., s. 49.

<sup>37</sup> B. ÖGEL, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 133; Ö. KÜÇÜKERMEN, *Anadolu'daki ...Odalar*, s. 41.

görülür.<sup>38</sup> Orada bir yaşama birimi olan çadır Türk evinde odadır (Çizim 3-4). Göçebeler için “üstte gök, altta toprak vardır” ilkesi Türk adasının alt örtüsü olan döşemenin biçimlendirilmesini yüzyıllardan beri etkilemiştir. Oda üzerinde yürünen kaplamalar çoğunlukla, halı, kilim, hasır gibi dokumalardır. Zaman zamana da keçe kullanılmıştır. Alttaki döşemenin yapısı her ne olursa olsun yalındır. Odanın alt örtüsünün bu türden oluşmasındaki önemli etkenlerden biri, Türklerin bağdaş kurarak, diz çökerek oturmaları ve yerde namaz kılmalarıdır<sup>39</sup>.

Oda şu kısımlara sahiptir: Seki üstü – Orta mekân, Sedir – Peyke, Yüklük, Ocak, Kapı ve önündeki hizmet alanları, ayrıca pencereler, Tavan – Üst örtü ve Gusülhane gibi unsurlar vardır. Burada sıralanan önemli kısımlar çadırdaki da mevcuttur.

Odaların alt kısımları günlük işler için kullanılmış üst kısımları da boş bırakılmış veya tepe pencereleri ile değerlendirilmiştir. Sonradan da bu üst bölümler bir gösteri alanı biçimine dönüşmüştür. Odalarda bir yatay bölünme sözkonusudur. Odaların ısıtılması ocak veya mangal ile sağlanırdır. Odanın iç unsurları insan ölçülerine göre düzenlenmiştir. Odalar her zaman yüksek ve ferah tutulmuş, insan ruhunu rahatlatan ortamlardır. Oda içinde kullanılan ahşap malzeme, dokuma (Halı–Kilim) eşyalar pahalı değildir. Sadelik ön planda tutulmasına rağmen konfor elde edilmiştir.<sup>40</sup>

Tavanın kuruluşu, evi yaptıranın toplumsal, ekonomik durumuyla bağlantılıdır. Çoğu zaman odayı kullanan kişilerin özel durumları da üst örtüyü biçimlendirmiştir. Odada en az bulunan öge duvar kaplamasıdır. Diğer kısımlarda dolap, yüklük, pencere gibi elemanlar bulunur. Bu da Türk odasının özelliklerindedir.<sup>41</sup>

**Sofa:** Sofa odalar arası ilişkilerin sağlandığı ortak bir alandır. “Sergah, sergi, seyvan, çardak, divanhane, hayat” vb. isimler almıştır.

Bu alan ev içindeki dolaşımı sağlamakla birlikte asıl oturma mekânıdır. Tüm aile günün büyük bir bölümünü burada geçirir.<sup>42</sup>

<sup>38</sup> Ayda AREL, “Anadolu’da Geleneksel Konut Düzeninde Kültürel Etmenler”, *Uluslararası IV.Kültür Kongresi Bildirileri*, Ankara 1997, s.37; D. KUBAN, a.g.m., s. 200.

<sup>39</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, ... *Türk Evi*, s. 139.

<sup>40</sup> Türk Evi odalarının özellikleri için bkz: S.Hakkı ELDEM, “17. ve 18. Asırlarda Türk Odası”, *Güzel Sanatlar Dergisi*, S. V, 1944, s. 1-28; Ö. KÜÇÜKERMEN-Ş.GÜNER, a.g.e., s. 91-99; D. KUBAN, a.g.m., s. 195-209.

<sup>41</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, ... *Türk Evi*, s. 117

<sup>42</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, *Anadolu’daki ...Odalar*, s. 59; Geniş bilgi için bkz: S.Hakkı ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, s. 16; E. ERSOY, a.g.m., s. 39-92; N. AKIN, a.g.m., s. 510.



Odalar sofaya açılır, sofa da, bir veya iki tarafı kapalı bir sokak durumunda olabildiği gibi, ortada, yani bir meydan gibi de olabilirdi. Türk evini Batı Avrupa evinden en fazla ayıran taraf odaların ayrı ayrı sofaya açılması ve sofanın evin içindeki hareket yollarına meydan olmasıdır. Bu fark kullanılış bakımından önemli bir üstünlüktür.<sup>43</sup>

Sofa giderek seki, taht, köşk, gibi bölümlere sahip olmuştur. Misafirler de sofada ağırlandırmıştır. Sofalar iklim durumlarına göre açık veya camekânla kapalı olurlar. Açık sofalarda mahremiyeti sağlamak için ahşap kafesler kullanılmıştır. İç sofalar 19. yüzyıldan sonra cephede çıkma şeklinde uzatılmıştır. Bu sofa çıkması iki sütuna oturur ve evin giriş kapısı bu kısma tekabül eder.

Sofalara zemin kattan ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Bu merdiven ve sofa ahşap korkuluklar ve kafeslere sahiptir. Sofa bazen iki oda arasına girerek bir eyvan oluşturur. Sofalar gerek tasarım ve gerekse ahşap süsleme bakımından çok özen gösterilmiş bölümlerdir.<sup>44</sup>

Plan içinde işgal ettiği saha ve oynadığı mühim rolden dolayı, sofayı, planı meydana getiren bölümlerin başında saymak gerekir.<sup>45</sup>

**Geçit ve Merdivenler:** Türk evinde katlar arasındaki bağlantıyı merdivenler sağlar. Dış sofalı evlerde merdiven sofanın ortasına veya bir köşesine çıkar. Bu tür merdivenler pencerelerle aydınlatılmıştır.

Büyük evlerde haremlik – selamlık bölümlerinin arasında veya iki oda arasında küçük geçitler bulunmaktadır.<sup>46</sup> Geçitler iki odayı birbirine bağlayan alanlardır. Bunlar yüklük bölümleri içinde, kapılı geçit vaziyetinde, yani ancak bir kapı aralığından ibarettir. Bu geçitler 19. yüzyıldan sonra sofaya bağlanmıştır<sup>47</sup>.

### 1.2.5.2.Türk Evi Plan Tipleri

Türk evini belirli plan tiplerine ayırarak incelemek zordur. Planlar coğrafi bölgelere bağlı olarak değiştiği gibi aynı bölgede farklı plan tipleri ve malzeme özellikleri ile de karşılaşılabilir.

<sup>43</sup> Günkut AKIN, *Asya Merkezi Mekan Geleneği*, Ankara 1990, s.177.

<sup>44</sup> R. GÜNAY, a.g.e., s. 59.

<sup>45</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, ...*Türk Evi*, s. 53.

<sup>46</sup> H. KARPUZ, *Türk Sivil Mimarisi*, s.27.

<sup>47</sup> S. H. ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, s.20.

Türk evinin plan tipleri üzerinde yapılan çalışmalarda iki ana husustan hareket edilmiştir, oda ve sofa. Sedat Hakkı Eldem sofa'nın ev içindeki yerine göre tasnif yapmıştır. Bu tasnife göre evler: Sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak ayrılmıştır<sup>48</sup> (Çizim 5).

Bu tipolojide, sofasız plandan orta sofalı plana doğru kronolojik gelişmenin varlığı, tarihsel bir gelişme üzerinde durulmuştur<sup>49</sup>. Aynı görüşü Önder Küçükerman'da paylaşmaktadır<sup>50</sup>. Doğan Kuban ise, Türk evinin planını başlıca üç ögeye bağlar; oda, eyvan ve avluya açılan revak galeri.<sup>51</sup>



---

<sup>48</sup> Reha GÜNAY, a.g.e., s. 59.

<sup>49</sup> S.H. ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, s. 25.

<sup>50</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, ...*Türk Evi*, s. 9.

<sup>51</sup> D. KUBAN, a.g.m., s. 199.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ELAZIĞ EVLERİNİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

#### 2.1. COĞRAFİ DURUM

Elazığ, Doğu Anadolu Bölgesinin güneybatısında, Yukarı Fırat bölümünde yer alan bir il merkezidir.<sup>1</sup>

40° 21 ve 38° 30 doğu boylamları ile 38° 17 ve 39° 11 kuzey enlemleri arasında yer alan il sınırlarını; doğudan Bingöl, kuzeyden Keban Baraj Gölü aracılığıyla Tunceli, batı ve güneybatıdan Karakaya Baraj Gölü vasıtasıyla Malatya, güneyden ise Diyarbakır illeri çevrelemektedir.

Ağın, Alacakaya, Arıcak, Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Maden, Palu ve Sivrice olmak üzere on ilçeye sahip olan Elazığ ilinin yüzölçümü 9183 km<sup>2</sup>, toplam nüfusu 1997 sayımına göre 518360; merkez nüfusu 254.534'dür. Denizden yüksekliği ise 1067 m.dir.

Elazığ ili topografyası, içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer yörelerine göre ortalama yükseltinin daha düşük olması (1300-1400m) ve nispeten az engebeli bir coğrafyaya sahip olma özelliği ile dikkat çeker. 6 Tektonik bir alanda yer alan il toprakları doğu ve güneyden Doğu Toroslar'ın batı uzantıları, kuzey ve batıdan ise Murat ve Fırat vadileriyle çevrilidir. Yaklaşık %84'ü dağlar ve platolarla kaplı olan ilde ovalar toprakların %15 'ini kapsar. Toplam topraklarının %92'si tarıma elverişlidir, topraklarının yaklaşık % 28'inde bitkisel üretim yapılmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesinin güneybatısında yer alan Elazığ ilinde, kışları soğuk ve sert, yazları ise sıcak ve kurak olan karasal iklim hüküm sürer.<sup>2</sup> Fakat yöre iklimi bölgenin diğer bölümlerinden farklı ve karakteristiktir. Elazığ ve çevresinde, bölgenin diğer bölümlerine göre yükselti azdır. Ayrıca sahanın güneyinde bir duvar gibi uzanan Güneydoğu Toroslarda mevcut Maden Oluğu ve Kömürhan Boğazı gibi geçitler özellikle kış mevsiminde, güneyin daha ılık ve nemli hava kütlelerinin yöreye sokulmasına yardımcı olmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak Elazığ'ın iklimi, bölgenin

<sup>1</sup>Heyet, *Elazığ İl Yıllığı* (1998), s.19.

<sup>2</sup> Necip Güngör KISAPARMAK, *Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ*, Ankara 1967, s. 9-11.

karasal iklimine oranla oldukça ılıman bir yapıya bürünmüştür.<sup>3</sup> En sıcak aylar temmuz ve ağustos, en soğuk aylar ise ocak ve şubattır. Yağışlar daha çok kış ve ilkbahar aylarında görülür. İl merkezindeki meteoroloji istasyonunun gözlemlerine göre ortalama sıcaklık; en sıcak ağustos ayında 27<sup>0</sup>C, en soğuk ocak ayında ise -1,5<sup>0</sup>C ve yıllık 13<sup>0</sup>C olarak ölçülmüştür<sup>4</sup>. Doğal bitki örtüsü kısa ve orta boylu çalılar ve otlardır.

Elazığ il sınırları içinde kalan alan, kristal kayalardan, şist, serpardin ve mermerleşmiş kalkerden oluşmuş eski bir küttedir. Genel olarak, üçüncü zaman kıvrımları ile ortaya çıkmıştır<sup>5</sup>.

## 2.2. ŞEHRİN TARİHÇESİ

Harput ve çevresi doğal koşulların yerleşmeye elverişli olması nedeniyle Paleolitik (eskitaş) döneminden beri çeşitli uygarlıkların uğrak yeri olmuştur. Altunovadaki höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarda kalkolitik ve eski tunç devrine ait önemli buluntular elde edilmiştir.

Mevcut tarihi kaynaklara göre Harput'un en eski sakinleri M.Ö. 3. yüzyılda hüküm süren Huriler (Mutani Devleti)'dir.<sup>6</sup> Hurilerden sonra bölge Hitit hâkimiyetine girmiş, Hitit hâkimiyeti Harput'ta pek uzun sürmemiştir. Ama M.Ö. 9. asırdan itibaren Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartular, Harput'ta uzun süre hüküm sürmüş, birçok eser bırakmışlardır. Bugün bile tarihi heybetiyle ayakta duran "Harput Kalesi" Urartu devletinin izlerini taşımaktadır. Kalede, kaya içine oyulmuş merdivenler, tünel ve hücrelerle su yolu bulunduğu tespit edilmiştir. Böylece, M.Ö. 9. asırdan beri bu kalesiyle müstahkem mevki olarak bilinen Harput, en az 3000 yıllık bir maziye sahip olduğu anlaşılmaktadır.<sup>7</sup>

M.Ö. VII. yüzyıllarda ise Harput'a Medler hâkim olmuş, sonraki yıllarda bölge Pers hâkimiyetine girmiştir. Bu hâkimiyet ile birlikte yöre, M.S. III. yüzyıla kadar Pers-Roma mücadelesine sahne olmuş, Büyük Roma imparatorluğunun M.S. 395 yılında

<sup>3</sup> Heyet, *Elazığ İl Yıllığı* (1998), s.22

<sup>4</sup> Komisyon, "Elazığ", *Yurt Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1982, s.2484.

<sup>5</sup> N. Güngör KISAPARMAK, a.g.e., s. 10-11.

<sup>6</sup> İshak SUNGUROĞLU, *Harput Yolları*, C. I, İstanbul 1958, s. 41; Nurettin ARDIÇOĞLU, *Harput Tarihi*, İstanbul 1964, s. 6-8.

<sup>7</sup> N. C. KISAPARMAK, a.g.e., s.5.

ikiye bölünmesinden sonra bölgede Sasani - Bizans mücadelesi başlamıştır. Sonuçta Fırat'ın batısı Bizans, doğusu Sasaniler hâkimiyetine girmiştir.<sup>8</sup>

Tarih boyunca farklı isimlerle anılan ve çeşitli uygarlıkların merkezi olan Elazığ ve yöresi ilk defa Hz. Ömer zamanında İslam orduları tarafından fethedilmiştir<sup>9</sup>. Bir süre sonra tekrar Bizanslıların eline geçen Harput, 1071 Malazgirt zaferinin ardından başlayan Türk akınları sırasında 1085'te Çubuk Bey tarafından alındı<sup>10</sup>. Çubuk Bey Harput ve çevresinin Türkleşmesinde önemli rol oynamıştır<sup>11</sup>. Harput'un Türkler tarafından alınmasına kadar sadece müstahkem bir kale hüviyetinde kalan bu yer, Türklerle beraber büyüyen bir şehir haline gelmiştir<sup>12</sup>.

Bu Beyliğin Harput'taki hakimiyeti 1112 yılında sona ermiş, bu tarihte Harput'a gelen Artuklu hanedanından Belek Gazi bölgeye tamamen hakim olmuş ve Çubukoğulları Beyliğine son vermiştir. Artukoğullarının birliğini sağlayan ve çok iyi bir asker ve komutan olan Belek Gazi haçlılara karşı birçok zafer kazanmıştır<sup>13</sup>.

Belek Gazi 1124 yılı Suriye seferi sırasında şehit olmuş ve kendisinden sonra devletin başına gelen akrabaları, Artuklu birliğinin dağılmasını önleyememiş, Harput ve çevresi 1234'de I.Aladdin Keykubad zamanında Selçukluların eline geçmiştir.<sup>14</sup>

Selçuklular devrinde Harput şehri, Maraş, Malatya ve Elbistan gibi bu devletin Suriye ve Doğu sınırları üzerinde bulunuyordu. Bu devirde şehir bir subaşı tarafından idare edilmiştir.

1243 yılında Köseadağ savaşında Selçukluların yenilmesi neticesinde Harput Moğolların hâkimiyetine girmiş<sup>15</sup> ve bölgedeki Moğol hâkimiyeti 14.yüzyılın başlarına kadar İlhanlılar vasıtasıyla devam etmiştir. Bu tarihlerde İlhanlı devletinin otoritesi zayıflamaya başlayınca, Harput ve çevresi, Dulkadiroğulları, Timur, Kadı Burhanettin, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleri arasında mücadele sahası haline gelmiştir. Bu mücadeleler neticesinde 1339 tarihinde Harput ve çevresi Dulkadiroğulları hâkimiyetine

<sup>8</sup> Heyet, Elazığ İl Yıllığı(1998), s.21.

<sup>9</sup> Muhammet Beşir AŞAN, Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (11-13. Yüzyıllar), Ankara 1989, s. 23.

<sup>10</sup> Metin TUNCEL, "Elazığ", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. X, İstanbul 1994, s.551.

<sup>11</sup> Ahmet AKSİN, 19. Yüzyılda Harput, Elazığ 1999, s.21.

<sup>12</sup> N. C. KISAPARMAK, a.g.e., s. 22.

<sup>13</sup> İbrahim TELLİOĞLU, "Harput'un Türkleşmesinde Artukoğullarının Rolü", Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu Bildirileri, C. I, Ankara 1999, s. 12.

<sup>14</sup> A. AKSİN, a.g.e., s.22.

<sup>15</sup> N. ARDIÇOĞLU, a.g.e., s.61.

girmiştir<sup>16</sup>. Memlûkluların tabiliği altında olan Dulkadiroğlularının bu devlet ile arasının açılması sonucunda Harput 1366 tarihinde üç ay boyunca Memlûkluların muhasarasına maruz kalmıştır. Memlûklular bu muhasaradan bir netice alamamışlar ve geri dönmüşlerdir. Bu tarihten sonra Harput'un bir süre Kadı Burhanettin Devletinin hâkimiyeti altına girdiği belirtilmekte ise de bu konu hakkında kesin bilgi, yoktur.

Dulkadiroğluları Beyliğinin zayıflamasıyla birlikte bölgenin hâkimiyeti için mücadele eden Akkoyunlu Devletinin Hükümdarı Uzun Hasan 1465 yılında Harput'u ele geçirmiştir. Akkoyunlu devleti hâkimiyeti altında kaldığı 40 yıl boyunca Harput, bu devletin önemli merkezlerinden biri olmuştur<sup>17</sup>.

1514 yılında Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Safevilere karşı kazandığı Çaldıran Meydan Muharebesini müteakip Osmanlılar tarafından Doğu Anadolu Bölgesini Safevilerin arındırma hareketi başlatılmıştı. Bu bölgede Safevilerin ellerinde bulunan birçok şehir gibi Harput'ta Çaldıran zaferinden sonra 26 Mart 1516'da Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve idari açıdan Diyarbakır eyaletine tabi bir sancak statüsüne kavuşturulmuştur. 1775 yılında Harput'un Diyarbekir eyaletine bağlılığı sona ermiş ve Maadin-i Hümayun emaneti diye bilinen idari birine dahil edilmiştir. Harput kazasının bu durumu 1836'ya kadar devam etmiş, 1845'te ise Harput yeni oluşturulan Harput eyaletinin merkezi olmuştur<sup>18</sup>.

Şehir bugünkü yerine 1834 yılında taşınmıştır ki o dönemde bölge askeri bir merkez idi. Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde Harput vilayeti dahilinde merkez sancaktan başka Malatya ve Dersim sancakları da bulunmaktaydı.

Cumhuriyet döneminde sancakların Vilayete dönüştürülmesi üzerine Malatya ve Dersim sancakları bu eyaletten ayrılarak birer vilayet, merkez sancak'ta Elaziz vilayeti olarak isimlendirilmiştir.

10.12.1937 tarihli icra vekilleri heyeti kararıyla da Elaziz ismi Elazığ'a çevrilmiştir.<sup>19</sup>

<sup>16</sup> M. Beşir AŞAN, a.g.e., s. 53.

<sup>17</sup> Mehmet Ali ÜNAL, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Ankara 1989, s. 22.

<sup>18</sup> İ. SUNGUROĞLU, a.g.e., s. 122-180.

<sup>19</sup> Komisyon, "Elazığ", Yurt Ansiklopedisi, s.2489

### 2.3. ESKİ ELAZIĞ'DA SOSYAL HAYAT

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi evlerin şekillenmesinde, sosyal hayatın çok önemli bir rolü vardır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Harput'un Türkler tarafından kesin fethinden sonra nüfus çoğunluğunun genelde Müslümanlardan meydana geldiği bilinmektedir.

Binlerce yıldır insanların üzerinde yaşadığı Harput, Türk sahiplerinin Orta Asya'dan getirdiği öz değerleriyle çok zengin ve anlamlı bir hayat tarzı ortaya koymuştur. Bu sebeple Elazığ kültür unsurları bakımından çok zengin değerlere sahiptir. Örf, adet, gelenek ve görenekleri, törenleri türkü ve manileri, geleneksel el sanatları ve halk oyunları, mutfağı vb. ile milli kültürümüzün içerisinde kendine has özellikleri ile ölümsüz yerini almıştır.

Elazığ halkının hayat biçimi aslında Anadolu'nun diğer insanlarından pek farklı değildir. Elazığ'ın köylerinde geleneksel özellikler halen geçerliliğini korumaktadır. Köyü ilgilendiren toplu işlerde imece oldukça yaygındır. Doğum, düğün, ölüm olaylarında bütün köylü elbirliği ile birbirine yardımcı olur. Doğum, evlenme, kısmet açma ve ölüm gibi konularda geleneksel uygulamalar yaygındır.

Şehirle yakın ilişki halinde olan köyler önemli ölçüde nüfus kaybetmektedir. Aileler çekirdek aile yapısına dönüşmektedir<sup>20</sup>.

Şehir merkezinde cenaze kaldırma ve düğün gibi konularda komşular birbirine yardımcı olur. Komşuluk ilişkilerine önem verilir. Köylere göre geleneksel davranış ve uygulamalar daha azdır. Merkezde yer alan çok sayıda cami, insanların dinine olan bağlılıkları ifade eder. İslam dininin sosyal hayattaki rolü çok büyüktür. Kadının işi evindedir. Bu anlayış, nispeten içe dönük aile yapısını oluşturmuştur. Bahçe ve avlular böyle bir hayatın vazgeçilmez unsurudur. Evin kadını, buralarda hem işlerini dışarıdan görünmeden yapabilmekte; hem de fırsatını buldukça dinlenebilmekte; ihtiyaç halinde ise komşu evin kadınıyla görüşüp konuşabilmektedir.

<sup>20</sup> M. TUNCEL, a.g.m., s. 553.



Komşuluk ilişkileri konutların biçimlenmesinde etkilidir. İslam'da esas olan kul hakkı ve özellikle komşuluk hakları daima gözetilmiş; evler inşa edilirken komşunun "havasını, suyunu kesmeme" prensip haline gelmiştir.<sup>21</sup>

#### 2.4. ESKİ KENT DOKUSU VE ŞEHİRLEŞME

Evler, kentin fiziki görünüşünü oluşturan en küçük yapı birimleridir. Onların cami, medrese, mektep gibi sosyal binalarla birlikte meydana getirdiği mahalleler ise, şehirlerin en önemli kısımları arasında yer alır. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra İslami şehir anlayışını temsil eden cami, pazar ve hamamı, Orta Asya şehircilik anlayışını temsil eden iç kale, şehristan ve rabad ile kaynaştırmışlardır.

Mahalleler ya bir dini yapının etrafında toplanma veya aynı meslekten olan zanaatkârların bir araya gelmeleri, ya da aynı din, mezhep ve ırktan olanların bir arada yaşama arzularının sonunda teşekkül etmişlerdir. Mahallelerin içlerinde kıvrımlı, dar, bazıları da çıkmaz sokaklar geleneksel klasik dokuyu oluşturur. Ticaret ve dinin sosyal hayattaki önemi de şehrin kuruluşunda birinci derecede etkili olmuş; dolayısıyla yerleşmelerin çekirdeğinde ticaret merkezi ile ulu camisi yer almıştır. Bu özellikleri bütün Osmanlı şehirlerinin, hatta tüm İslam kentlerinin ortak motifi olarak görmek mümkündür.

Tüm bu özellikleri içerisinde taşıyan Harput şehrindeki mahallelerin, Osmanlı fethinden önceki sayısı hakkında bir bilgi yoktur. Fethinden sonra yapılan sayıma göre 1518 tarihinde 9'u Müslim ve 4'ü gayrimüslim olarak toplam 13 mahalle mevcuttur. 1623-1640 yılları arasında Harput'un mahallelerinin sayısı 15'e çıkmış ve yeni isimlerle adlandırılmıştır<sup>22</sup>.

19.yüzyılın ikinci yarısından sonra Harput gelişmiş bir şehirdi. Alman Mareşali Moltke, Türkiye anılarında 1838'de, uzaktan gördüğü Harput'un tepede bayındır bir kent görünümünde olduğunu anlatır. Bugünkü Elazığ'ın bulunduğu Mezra'nın da küçük bir yerleşim merkezi olduğunu yazmaktadır.

Mehmet Reşit Paşa, "Ağavat" denilen bugünkü Elazığ'ın yerinde kışlalar, depolar ve bir hastane yaptırmıştır. Zamanla cami, okul, kilise, hamam yapımları da

<sup>21</sup> Heyet, Elazığ İl Yıllığı (1998), s.15-26

<sup>22</sup> A. AKSIN, a.g.e., s.118,119.



başlamıştır. Büyük dokuma tezgâhları ve dükkânlar kurulmuştur. Bu yeni yerleşim merkezi hızla gelişerek Sultan Abdulaziz zamanında “Mamurat-ul Aziz” adını almıştır.

1877’de Elazığ, Diyarbakır’dan ayrılarak müstakil bir vilayet olmuştur. Harputlular kitle halinde bugünkü şehir merkezine inmişlerdir. Özellikle I. Dünya Savaşından sonra Harput hiç ilgi görmemiş, küçük bir bucak durumuna gelmiştir. Kültürel değerleri yıkılmış ya da yağmalanmıştır.

Mamurat-ül Aziz ise, yeniden kurulmanın sancılarını yaşayan çağdaş bir kent görünümündedir. Evler, okullar, yapılar yenidir. Yeni il merkezi Harput’un kültürel mirasını da sürdürmeye çalışmıştır.

Cumhuriyet döneminde Elazığ’da hızlı bir kentleşme görülmüştür (Foto 4, 5, 6). Bağdat karayolları üzerinde bulunan kent demiryolunun da gelmesiyle hızla gelişmiştir. Yeni düzgün yollar, geniş alanlar ve okullar açılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki hızlı kentleşme günümüzde de devam etmektedir<sup>23</sup>.

#### 2.4.1. Harput’un Yerleşme Düzeni

Harput güzel bir ovayı kucaklayan bir tepeler silsilesi üzerinde kurulmuştur. Coğrafi ve stratejik konumu açısından çevreye hakim olan Harput, esasta birbirinden bağımsız sarp kayalıklardan oluşmaktadır.

Kuruluş tarihi Hititlere kadar uzanan Harput şehri, 1835 yılına kadar zaman zaman parlak devirler geçirmiştir. 1835 yılında terk edilerek Elazığ’a nakledilen ve küçük bir nahiye haline gelen bir zamanların önemli sanat ve kültür merkezi Harput şimdi haraptır.

Şehir tarihi abideler açısından oldukça zengindir. Ancak köklü bir mimari gelişiminin varlığını duyuran yapıların başında bu günde ilginç örneklerine rastladığımız konak ve evler gelmektedir. Harput’ta evler gelişen Türk mimarisinin gerçek çizgisini belirlemek isteyenlere ipucu verecek yapılardır.

<sup>23</sup> Komisyon, “Elazığ”, Yurt Ansiklopedisi, s. 2559-2570.

Harput'tan günümüze orijinal özellikleri koruyarak gelebilen ev sayısı oldukça azdır<sup>24</sup>. Bu eski kentteki konut mimarisine ait en eski örnek iç kalenin kuzey tarafında bulunan Artuklu Sarayı'dır<sup>25</sup>.

Harput evleri kısmen yalçın kayalar üzerine, kısmen dağ yamaçları üzerine birbiri üzerine istiflenmiş katlar şeklinde, kısmen de düzlük, kuytu, dar sahalardan sıkışmış şekilde inşa edilmiştir. Ama sokağın genişliği, eğimi insanların ve hayvanların geçebileceği genişliktedir. Evler çıkmalıdır ve sokağa doğru taşar.

Anadolu'nun diğer bölgelerinde izleyebileceğimiz ev biçimi Harput'ta da görülür. Bu görünümde zemin kat hareketsiz ve taştan inşa edilmiştir. Üst kat pencere ve çıkıntılarla hareketlendirilmiştir.

Evlerde en çok kullanılan malzeme taş ve kerpiçtir. Genellikle temellerde ve kalın dış duvarlarda taş, iç bölme duvarlarında kerpiç kullanılmıştır. Tavan ve döşüme kısımlarında dişbudak, meşe, ardıç gibi dayanıklı ağaç malzeme kullanılmıştır. Anıtsal yapılarıdaki çatılara karşılık genellikle evler diğer Güney ve Doğu Anadolu şehirlerinde olduğu gibi düz damlı ve toprak örtülüdür.

Evlerin iç bezemesinde çoğunlukla ağaç işleri dikkati çekmektedir. Taş süslemeciliğine kapı girişlerinde ve ön cephede rastlanır.

Genellikle iki katlı olan Harput evlerini bir dış avlu çevreler. Dış avlu insanların ve hayvanların aynı kapıdan evin kapalı kısımlarına geçişi sağlayan mekandır.

Harput'ta din ve gelenekler evi dışarıya kapar. Bu sebepten evler yüksek duvarlı dış avlularla çevrilmiştir. Evlerin diğer bir özelliği ikinci katın cadde ve sokağa bakan orta kısmında şahnişinlerin yer almasıdır. Bunlar ağaç çerçeveli ve camlı çoğunlukla dıştan kafeslidir. Şahnişinlerle de, evde gününü geçiren kadınların eğlenmeleri, oyalanmaları ve sokağa bakmaları sağlanmıştır. Bu bölümlere sokaktan geçenlerin kadınları görmemeleri için kafesler konulmuştur<sup>26</sup>.

Harput evleri giriş kapıları farklı haremlik-selamlık olarak iki ana bölümde biçimlenmiştir. Bu düzen daha çok zengin evlerinde görülür. Ancak bazı küçük evlerde de benzer özellikler ebatların küçültülmesiyle görülmektedir.

<sup>24</sup> İsmail AYTAÇ, "Harput Evleri", Yayınlanmamış makale.

<sup>25</sup> Ertuğrul DANIK, *Ortaçağda Harput*, Ankara 2001, s. 50-51.

<sup>26</sup> İ. SUNGUROĞLU, *a.g.e.*, s. 260-261.

Anadolu'nun her yöresinde olduğu gibi Harput'ta da genel yerleşme düzenini oluşturan evin şekil almasında coğrafi etkenlerin yanı sıra ekonomi, yapı malzemesi, din, gelenek ve göreneklerde de etkin rol oynamıştır.

Evlerde malzemenin dayanıksız oluşundan dolayı zamanın yıkıcı etkilerine dayanamamıştır<sup>27</sup>. Harput evlerinden günümüze ancak birkaç örnek ulaşmıştır. Harput'un kültürel mirasını üstlenen Elazığ şehrinde inşa edilen konutlar aynı mimari geleneği devam ettirmiştir<sup>28</sup>.

---

<sup>27</sup> Recep YAŞA, "Harput Evleri", *Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu*, Elazığ, 1992, s. 187.

<sup>28</sup> İ. AYTAÇ, "Harput Evleri", *Yayınlanmamış makale*.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ELAZIĞ EVLERİNİN KATALOGU

#### 3.1. ÖMER BEY KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Değirmen Sokak No:4

**Çizim No** : 6-7

**Fotoğraf No** : 7-12

#### **Yapının İncelenmesi:**

Ömer Bey Konağı 1931 yılında Tapu Müdürü Ömer Arıç tarafından Sirkeci Hoca diye bilinen bir ustaya yaptırılmıştır<sup>1</sup>. Üst katta, güneydoğu köşedeki odanın kuzey duvarında tahta üzerine kurşun kalemle işlenen evin inşa tarihinin yazılı olduğu kitabe büyük ölçüde silinmiştir. Günümüze kadar birçok onarım görmesine rağmen orijinal planını muhafaza etmektedir

Hafif meyilli bir sokağın kenarında yer alan iki katlı yapı, ilk bakışta kısa, dilimli eliböğründelerle taşınan oda boyu çıkmasıyla dikkat çeker (Foto 7). Evin ön cephesi doğuya bakan sokağa, güney ve batı cepheleri avluya, bahçeye bakmaktadır ve ev yüksek bir subasman seviyesinde, iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir (Foto 8).

Avluyu yaklaşık 1.50-2.00 m. yüksekliğindeki bir bahçe duvarı çevrelemektedir. Avlunun kuzey tarafındaki ev ile beraber yapılan 4.00 m. yüksekliğindeki duvar yakınındaki ilkokul yapılırken yıkılmıştır.

Ön cephe dikdörtgen formlu, ahşap olan çıkma ve iki yana açılan, kafesli cümle kapısı ile hareketlendirilmiştir (Foto 9). Çıkma ön tarafında üç pencere, demir korkuluklu bir balkon ve yanlarda da birer pencere ile sokağa açılır (Foto 10).

Dışardan, tek basamaklı merdivenle çıkılan, kesme taş döşemeli ve demir korkuluklu balkondan; çift kanatlı, kafesli, üstü çift pencereli bir kapıyla zemin katın hayat kısmına girilmektedir ki buranın zemini kesme taş döşemelidir. Zemin kat hem kışlık hem de depo amaçlı kullanma bölümlerini içerir. Ayrıca bu katta mutfak ve bir oda vardır. Hayatın kuzeydoğusundaki odaya yaklaşık 1m genişliğinde bir kapı ile girilir. Bu oda kışın barınma için kullanılır. Odanın zemini kesme taş döşemeli olup,

<sup>1</sup> Hediye ARIÇ, 1950 doğumlu, 1975 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

hayat ile ortak duvarında bir gömme dolap ve odanın dış cepheye bakan duvarlarında iki pencere bulunmaktadır. Bu odanın yanında, hayatın kuzeybatısında bulunan oda ise rutubete ve sıcağa karşı hassas malzemelerin korunması için, depo olarak kullanılmaktadır. Birkaç tane raf bulunan odayı, kuzeybatı duvarındaki, iki mazgal pencere ile aydınlanmaktadır. Zemin katta kiler, depo olarak kullanılan bir diğer oda da sofanın güneydoğusundaki odadır. İçinde dolap ve rafların bulunduğu odada zemin, duvarlar boyunca 0.10 m. kadar yükseltilmiştir. Mutfak sofanın güneybatısında olup, güney tarafında sonradan açılan bir kapı vardır. Bu kapı avluda sonradan yapılan odunluk kısmına açılmaktadır. Mutfak girişinin solunda bir gömme dolap, girişin karşı tarafında bir ocak, ocağın her iki yanında da küçük iki pencere bulunmaktadır. Mutfağın avluya bakan penceresi sonradan kapatılmıştır.

Hayat, cümle kapısının ve cümle kapısıyla hemen hemen aynı ölçülere sahip avlu kapısının üstündeki pencerelerden ışık almaktadır. Sofaya açılan odaların kapıları üst kattaki gibi karşılıklı ve simetriktir (Plan 6).

Birinci katın sofasından “L” şeklindeki ahşap bir merdivenle birinci katın sofasına çıkılır. Bu kat evin esas ikamet bölümüdür. Doğu yönünde dikdörtgen planlı sofa, sokak yönündeki çıkmasıyla alt kat sofasından daha geniş ölçülere sahiptir. Fakat çıkmanın olduğu bölüm kapatılıp oda (köşk oda) yapılmıştır (Foto 11). Üst kat yanlardan ikişer, toplam dört oda ve iç sofalı planı ile (köşk oda dışında) alt kata benzemektedir (Plan 7).

Üst kat sofasının zemini küp desenli karo döşemelidir. Sofanın çıkmalı odasının karşısında avluya bakan ve sofa boyunca uzanan bir balkon vardır. Banyo ve tuvalette balkonun kuzeybatı köşesine yerleştirilmiştir.

Üst kat odaları birbirine benzemektedir. Odalardan ikisi (sofanın kuzeydoğu ve kuzeybatısındaki) dolap ve yüklük elemanlarıyla klasik özelliktedir. Güneydoğu ve güneybatı odaları arasında zamanında bulunan yüklük şimdi duvar örülerek kapatılmıştır. Her oda ikişer pencere ile aydınlatılmakta ve üst kattaki her odada bir gömme dolap bulunmaktadır.

Ev taş temeller üzerine kerpiç duvarlar ile örülmüştür. Üst kat çıkması tamamen ahşaptır. 1945'te üst örtü değiştirilip düz dam yerine kırma çatı yapılmış ve çatı saclarla kaplanmıştır. Saçaklar ahşap olup, çıkma üstü iki kademeli, diğer taraflar düz ve geniş

saçaklıdır. Bacaların çatıdan sonraki kısımları kare planlıdır. Bacalar üçgen prizma külahlıdır.

### **Süsleme:**

İki katlı, iç sofalı ve klasik tarzda inşa edilen Ömer Bey Konağında süsleme unsurlarına da yer verilmiştir. Ön cepheyi hareketlendiren ahşap çıkmanın alt kısımları boydan boya, baklava dilimi şeklinde, ahşap oyma tekniğinde bezenmiş, pencerelerin alt ve üst kısımlarına panolar yerleştirilmiştir. Çıkmanın yukarı kısmında saçakla çıkma arasında evin sahibi Ömer beyin isminin yazılı olduğu bir kitabe bulunmaktadır.

Çift kanatlı, kafesli cümle kapısının, her kanadı üç dikdörtgen kısma bölünmüş ve her kısım bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Kapının el şeklindeki tokmağı şimdiki ev sahibi tarafından kaldırılmıştır.

Evin tavanları sadedir. Odalardaki ahşap dolaplar da sade olmakla beraber, üst kattaki odalardan birinde bulunan gömme dolap ahşap süsleme bakımından önemlidir (Foto 12). Yüklükte sade yapılmıştır. Evde 1910'dan önceki dönemlere ait kadife işlemeli, halı desenli, çift kilitli çeyiz sandığı mevcuttur.

Alt katta avluda, avlu giriş kapısının solunda taştan oyma bir üzüm salkı (üzüm sıkamak için) bulunmakta, Avludaki havuzun duvarında karşılıklı birbirine bakan iki aslan heykeli yer almaktadır.

### **Değerlendirme:**

Çift kanatlı ahşap cümle kapısı, demir balkonlu cumbası ile dikkat çeken Ömer Arıç evi, iç sofalı plan tipi, yapı malzemesi, ahşap cumbası ile geleneksel Elazığ evleri ile aynı özelliktedir.

### 3.2. HÜSEYİN YENER EVİ

**Bulunduğu yer:** Aksaray Mahallesi Çatalpınar Sokak No:38

**Çizim No** : 8-9

**Fotoğraf No** : 13-16

#### **Yapının İncelenmesi:**

Hüseyin Yener Evi şu anda ikamet edenlerden alınan bilgiye göre 1950'li yıllarda inşa edilmiştir<sup>2</sup>.

Ev iki katlı, sokak tarafı gönye çıkmalı olarak, tarihi dokunun muhafaza edildiği bir sokakta inşa edilmiştir (Foto 13, 14, 15).

Sokağa bakan çift kanatlı ahşap cümle kapısından zemin katın hayat kısmına girilmektedir. Alt kat plan olarak iç sofalı olup, hayatın iki yanında yer alan odalardan oluşur (Plan 8). Odaların kuzey uçlarına, oda genişliğinde birer banyo yerleştirilmiştir (Foto 16). Eskiden üst kata hayatın güneybatı köşesinde bulunan merdivenle çıkılırken şimdi bu bölüm kapatılmıştır. Odaların hayat ile ortak duvarlarında birer gömme dolap bulunmakta ve odalar kuzey taraftaki pencerelerle aydınlanmaktadır. Hayat ise cümle kapısının üst sol köşesindeki küçük pencereden ışık almaktadır. Alt katın yan ve arka duvarları dışa sağırdır.

Evin batı tarafına sonradan merdiven ve balkon ilave edilmiş, üst kat girişi dışarı alınmıştır. Bu balkondan çift kanatlı büyük bir cümle kapısıyla üst kat sofasına girilir. Bu katta önceleri iç sofalı olarak inşa edilmiş, sonradan sofanın çıkma tarafındaki bölümü kapatılarak oda yapılmış ve planda dış sofalı hale getirilmiştir (Plan 9).

Sofanın güney tarafında da iki oda vardır. Girişin karşısında ise mutfak yer alır. Çıkmanın bulunduğu odada, çıkma içten duvar örülerek kapatılmış, duvarın tam orta yerine de, çıkmanın penceresi hizasında bir pencere yapılarak aydınlatma sağlanmıştır. Üst kat odalarının hiç birinde dolap ve yüklük yoktur. Yalnız mutfakta bir gömme dolap vardır.

Sonradan sofanın kuzey tarafına banyo ve bir oda eklenmiştir.

<sup>2</sup> Hüseyin YENER, 1945 doğumlu, 1982 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

Yapının inşasında geleneksel malzemeler kullanılmıştır. Alt kat subasman seviyesinde kadar taş, duvarlar ise kerpiçle örülmüştür. Yanlarda ve ön cephede birer penceresi olan gönyeli çıkmanın köşelerine yerleştirilen tahta kaplamalar, köşelerin dış etkilerden korunmasını sağlamak içindir (Foto 15). Saçaklar düz tahta kaplamadır. Beşik çatı tarzındaki üst örtü saclarla kaplanmıştır. Çatının devamındaki basit tarzdaki bacalar kare planlı olup tuğladan yapılmıştır.

#### **Süsleme:**

Hüseyin Yener Evi, gönye çıkmasındaki demir şebekeli balkonu dışında süsleme bakımından oldukça sadedir.

#### **Değerlendirme:**

Hüseyin Yener evi, alt ve üst katları arasındaki bağlantı sonradan kesilmiştir. Buna rağmen yapı inşa edildiği dönemdeki Elazığ evlerinin plan ve malzeme özelliklerine sahiptir.



### 3.3. KAZIM EFENDİ KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Vali Fahri Bey Caddesi, Kâzım Efendi Sokak, No. 14

**Çizim No** : 10-13

**Fotoğraf No** : 17

#### **Yapının İncelenmesi:**

Sokak cephesi doğuya bakan ve iki yanda, komşu evlerle bitişik olduğundan sağır tutulan bu ev, yüksek bir subasman seviyesinde, bahçeli ve iki katlı olarak inşa edilmiştir (Foto 17; Plan 10-11). Kazım Efendi Evi 1930'lu yıllarda inşa edilmiştir<sup>3</sup>.

Büyük ölçüde tarihi dokusunu koruyan bir sokaktaki diğer ev gibi bu ev de koruma altına alınmıştır.

Alt kat ve üst kat iç sofalı plan tipindedir (Plan 12, 13). Zemin kattaki pencereler ile cümle kapısının üzerindeki ışıklığın demir parmaklıkları basit görünüştedir. Eve sokak yönünden giriş holüne açılan çift kanatlı bir cümle kapısı ile girilmektedir. Holün batısında pencere duvarı boyunca sedir yerleştirilmiş bir oda, doğusunda ise çift girişi olan mutfak yer alır.

Cümle kapısının tam karşısında avlu giriş kapısı vardır. Bu kapının sağında ve solunda, avluya açılan, içinde banyonun olduğu bir oda ve bir kiler bulunur. Aynı planlama üst kat içinde geçerlidir. Giriş holünün üstü iç sofa olarak düzenlenmiştir.

Hol, oda ve diğer bölümler az sayıda ve tek yönde dışa açık pencerelerden ışık aldığı için nispeten karanlık kalmıştır.

Alt kat holünden ahşap bir merdivenle üst kat sofasına çıkılmaktadır. Esas yaşama katı olan bu alanda sofanın çıkma tarafındaki kısmı kapatılarak oda haline getirilmiş ve çıkmanın iç tarafına da boydan boya bir sedir döşenmiştir.

Çıkmalı odanın güneyindeki oda da iki gömme dolap ve bir yüklük bulunmakta, güneybatı köşedeki odanın kapısı da bu odaya açılmaktadır. Bu odanın karşısında sokağa bakan odada ise pencerelerin bulunduğu duvar boyunca uzanan bir sedir vardır.

<sup>3</sup> Kazım Efendi hakkında geniş bilgi için bkz. Günerkan AYDOĞMUŞ, **Harpur Kültüründe Din Alimleri**, Elazığ 1998, s. 157-161.

Sofa ile bahçe tarafındaki teras arasında geçişi bir ara hol sağlamakta, batı köşesinde banyo ve tuvaletin bulunduğu bir oda da bu hole açılmaktadır.

Yapı geleneksel tarzda, dış duvarlar kerpiç, iç duvarlar hımış örgülü olarak yapılmıştır. Beşik çatılı üst örtüsü oluklu kiremitle, saçak altı düz tahtalarla kaplanmış, cephe duvarı çıkma hariç betonla sıvanmıştır. Dış cephe; tamamen ahşap, üç taraftaki pencerelerle sokağa açılan ve dilimli eliböğründelerle desteklenen oda boyu konsol çıkma ile hareketlendirilmiştir. Saçakları kademeli olarak düz tahtalarla kaplanmış. Beşik çatısı saclarla örtülü olup, çatının devamındaki kare gövdeli bacalar taştan yapılmıştır. Bacaların dört tarafında küçük açıklıklar mevcuttur.

#### **Süsleme:**

Kazım Efendi Evi, geleneksel Elazığ evlerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Hemen hemen her odada bir gömme dolap vardır ve üst kat odalarında yüklükte bulunur. Dışardan bakıldığında evin en dikkat çeken yönü, cümle kapısıyla beraber cepheye hareketlilik kazandıran ve estetik unsur katan ahşap çıkmadır.

#### **Değerlendirme:**

Kazım Efendi Evi dilimli eliböğründelerle taşınan çakması, iki katlı plan tipi ve diğer mimari özellikleri ile günümüze ulaşabilmiş ender örneklerden biridir. Yapı Elazığ'da tarihi dokunun bütün olarak muhafaza edildiği tek sokakta yer alır.

### 3.4. HALİT BEY KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Cami Sokak No: 42

**Çizim No** : 14-17

**Fotoğraf No** : 18-22

#### **Yapının İncelenmesi:**

Haremlik-Selamlık esasına göre planlanan Halit Bey Konağının kat sayısı bazı bölümlerde iki, bazılarında ise üç kat şeklindedir (Foto 18). Geniş bir alana yapılan bu büyük ev günümüzde iki ailenin ikameti olarak kullanılmaktadır. Haremlik kısmı kuzey yönde çıkma ile sokağa taşmaktadır (Foto 19).

Halit Bey Konağı, Haremlik bölümünün 3. kat çıkmalı odasının ahşap tavanındaki kitabeye göre H. 1255 (M. 1838) tarihinde yapılmıştır. Alt kollu dört yıldızın çevrelediği yuvarlak kitabenin etrafına Ashab-ı Kehf'in yedi ismi farklı tarzda yazılmış olup, ortasına evin inşa tarihi işlenmiştir (Foto 20). Yapının giriş cephesi etrafı duvarlarla çevrili bir bahçeye açılmaktadır. Bahçede eve bağlı olarak yapılan herhangi bir mekan mevcut değildir.

Zemin kat kiler, depo, merak ve ahır işlevi gören mekanlara ayrılmıştır. Konağın kuzeydoğusunda bulunan haremlik kısmının altı eskiden büyük ambarların bulunduğu depo ve kiler iken, şimdi ikamet amaçlı olarak düzenlenmiş ve kuzeybatı tarafına helâ ve banyo elemanları eklenmiştir (Plan 14). Bu katın giriş kapısı batı tarafta avlu içindedir.

Ahşap bir merdivenle çıkılan, sabit eleman olarak sadece şöminenin bulunduğu oda dışında selamlık kısmı; büyük ölçüde yıkılmış, özgünlüğünü kaybetmiştir.

Haremlik kısmına batıdaki bahçe kapısından geçildikten sonra, dar bir yol takip edilerek ulaşılan "L" şeklindeki ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Burası haremlik bölümünün birinci katıdır (Plan 15). Merdiven bitiminde zemini tahta döşemeli 2.40 m. genişliğinde ve 4.00 m. uzunluğunda bir balkon vardır. Balkonun güney köşesinde bu kattaki haremlik odalarına geçişi sağlayan, yuvarlak kemerli, kabarıklı ve çekecek tertibatına sahip orijinal ahşap bir kapı mevcuttur. Bu kapı zemini diğer odalardan 0.60m. alçak olan küçük bir salona açılır. Girişin hemen sağında iki basamaklı bir merdivenle çıkılan odada, şu ana kadar hiçbir evde rastlayamadığımız büyüklükte,

kapıyı da içine alan bir musandıra vardır. 1.00 m. genişliğindeki musandıranın çiçeklik, yüklük bölümlerinin dışında bir köşesi gusulhâne olarak kullanılmaktadır. Doğu ve güney yönlerindeki bol sayıda pencereden ışık alan bu odanın kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı yarım daire şeklinde ve dikdörtgen planlı nişler yer alır.

Salonun giriş kapısının karşısındaki ahşap kapı ise 3.50 m × 4.50 m. ölçülerindeki odaya geçişi sağlar. Bu odanın doğu duvarında üç dilimli bir niş mevcuttur.

Haremlik kısmının üçüncü katına çıkış, ikinci kat balkonundaki doğuya doğru yükselen ahşap bir merdivenle sağlanır (Plan 16). Bu katta kuzey yönde çıkmalı, haremlik başodası bulunur. Bu odaya kısa bir koridor geçildikten sonra ulaşılır.

3.50 m × 5.80 m. ölçülerinde, tavanı oldukça yüksek tutulan bu odanın, güneydoğu köşesinde gömme bir yüklük vardır. Üç yönde pencerelerin bulunduğu çıkma boyunca sabit bir makat uzanır.

Başodanın alt kısmında ara evi de denilen kiler bulunur. Kilerin batısında ise mutfak olarak kullanılan mekan yer alır. Mutfağın üstündeki köşk oda sonradan yıkılmıştır.

Zemin katla güney yönde yükselen ahşap bir merdivenle selamlık kısmına çıkılır (Plan 17). Selamlık bölümü şöminenin bulunduğu oda dışındaki kısımları büyük ölçüde yıkılmış, özgünlüğünü kaybetmiştir.

Konak muntazam kerpiç ve moloz taşlarla inşa edilmiştir. Konağın uzun eliböğründelerle taşınan üçüncü kat çıkması diğer evlerde olduğu gibi hımış örgü tekniği ile yapılmıştır. Üst örtü sistemi düz dam olan bu evde, kuzey taraftaki 0.30 m. kadar dışarı taşan saçaklarda düz tahtalar kullanılmıştır. Bacalar soba borusu şeklindedir.

### **Süsleme:**

Dışta sade bir görünüme sahip olan konağın kuzey cephesinde sokağa taşan çıkma yapıya azda olsa hareketlilik kazandırmıştır.

Haremlik kısmının yuvarlak kemerli, kabaralı, çekecekli orijinal kapıları ve ikinci kat güney taraftaki oda da bulunan musandıra, iç mekandaki ahşap süsleme elemanları olarak dikkat çeker. Dilimli sivri kemerli çiçeklik ve lambalık kısımları

bulunan musandıranın kornişleri iki sıra halinde üçgen dilimli desenlerin hakim olduğu bitkisel motiflerle bezenmiştir (Foto 21).

Üçüncü kat başodasının yüklüğü ve gömme dolap kapakları basit tarzda ele alınmıştır.

Kaş kemerli alçı şöminenin ön cephesinin her iki yanında vazo ve üsluplaştırılmış yaprak desenleri mevcuttur. Üst kısmında ise birbirini dik kesen çizgilerin oluşturduğu kare motifler vardır. Diğer kısımları da yine üsluplaştırılmış yaprak desenleri ile kaplıdır.

Selamlık bölümündeki odada bitkisel motiflerle süslenen alçı şömineyi de evdeki diğer süsleme unsuru olarak saymak mümkündür (Foto 22).

#### **Değerlendirme:**

Haremlik-Selamlık bölümleri serbest planda ele alınan Elazığ'ın eski sivil mimarı örneklerinden biri olan bu konak, yapı elemanları, iç mekan düzenlenmesi ve kullanılan malzeme bakımından geleneksel ev mimarisinin özelliklerini yansıtır.

### 3.5. FAİK ÇÖTELİ KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Yazıyolu Sokak No: 12

**Çizim No** : 18-21

**Fotoğraf No** : 23-28

#### **Yapının İncelenmesi:**

Faik Çöteli konağının kitabesi bulunmaktadır. Ancak evin, bugünkü sahiplerini ve bu semtte bulunan yaşlıların sözlü ifadelerinden bu konağın 19. yy. ortalarında yapıldığı anlaşılmaktadır<sup>4</sup>.

Elazığ'ın köklü ve tanınmış ailelerinden olan Çötelilere ait bu konak, dar yüzüyle doğu yönündeki küçük bahçeye, geniş cephesiyle batıya avluya bakan iki katlı büyük bir yapıdır.

Konutun, haremlik ve selamlık bölümleri ayrı ve iki katlı olarak inşa edilmişlerdir (Foto 23). Haremliğe batı tarafında avluya bakan damın bitimindeki şimdi kapatılmış bir kapı ile geçilmekteydi. Şimdi ise haremlik ve selamlığın sokak tarafında ve ayrı ayrıdır.

Selamlık bölümünün alt katına doğuda sokak yönünde sonradan yapılan demir bir kapı ile girilir (Plan 18). Girişte küçük bir salon bulunur. Zemin bu salonun güneyinde bir duvarında boydan boya yemliklerin olduğu ahır ve merak kısımları, kuzeyinde ise tandirevi vardır (Foto 24). Salonun güneybatı köşesindeki büyük kapıyla, üst kata çıkılan merdivenin bulunduğu geniş bir mekana ulaşılır. Burası kiler, depo ve hizmetli odalarının kapılarının açıldığı, hayat görünümündedir. Büyük küplerin bulunduğu kiler güney yöndeki küçük mazgal pencerelerle aydınlanmaktadır. Kiler giriş kapısını bulunduğu hayatın güneyindeki depoda ise eski buğday ve arpa ambarlarının duvarları hâlâ ayaktadır.

Kilerin kuzey tarafında eskiden bayan hizmetlilerin kaldığı iki oda mevcuttur. Bunlardan kilerin hemen yanındaki odada üst kat mutfağına çıkan ahşap bir merdiven vardır. Ancak merdivenin giriş yeri şimdi kapatılmıştır. Bu oda batıya bakan dikdörtgen planlı bir pencereden ışık almaktadır.

<sup>4</sup> Hediye ÖZTÜRK, 1949 doğumlu, 1968 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

Zemin katın hayat olarak nitelendirilebileceğimiz mekanından taşı merdivenden çıkılarak üst katın sonradan kapatılan eyvanına, oradan da uzunlamasına dikdörtgen planlı sofasına girilmektedir. İç sofalı plan tipindeki bu katta odalar sofanın her iki yanında sıralanmıştır. Ayrıca sofanın batısında bulunan mutfak, evdeki tek yüklüğün bulunduğu güneydoğudaki oda ve bu mekanlara geçişi sağlayan küçük ara salon üst kat planını tamamlamaktadır (Plan 19).

Sofanın sokağa bakan doğu tarafı camekanla kapatılarak 3.50 m × 5.70 m. ölçülerinde bir oda haline getirilmiştir (Foto 25). Bu odanın doğu duvarı boyunca 0.90 m. yüksekliğinde 0,80 m. eninde tahta bir makat uzanmıştır.

Sofanın kuzeyinde, sonradan yapılan banyo ve zemini tahta döşemeli, sadece bir pencere ile aydınlanan basit görünüşlü bir oda vardır. Sofanın güneyinde ise iki oda sıralanmaktadır. Bu odaların her ikisinde de sabit eleman olarak sadece gömme dolaplar bulunmakta ve bu odalar çok sayıda kemer silmeli pencereler ile aydınlanmaktadır.

Üst kat giriş kapısını karşısındaki odanın güneye bakan pencerelerin ortasında üç dilimli bir niş bulunmaktadır (Foto 26). Bol sayıda pencerenin aydınlattığı üst kat güneydoğu köşesindeki oda da lavabo görevi yapan abdestlik ve insütu bir yüklük vardır. Mutfak takaları ve ocağıyla klasik tarzdadır. Bu odanın batı duvarı boyunca üst katın arka balkonu uzanır. Balkon giriş kapısı mutfağa açılır.

Zemini kesme taş döşemeli, sofanın doğu tarafında sonradan kapatılan eyvanın güney köşesine helâ inşa edilmiştir. Eyvandan avluya bakan ve “L” şeklinde uzanan dama geçiş vardır. Damın bitiminde haremlığe geçişi sağlayan sonradan kapatılan kapı ve zamanında evin inşasında, diğer işlerinde çalışan erkek işçilerin kaldığı, şimdi sadece bir duvarı ayakta olan bir oda bulunmaktadır. Bu odanın altındaki odalar ise, eskiden konağa gelen büyük beylerin atlarının bakımı amacıyla yapılmıştır.

Haremlik kısmı iki katı da ikamet amacıyla dış sofalı plan tipinde inşa edilmiştir (Plan 20-21). Sonradan dışarıya alınan üst kat girişi selamlık bölümünün girişinin kuzeyindedir. Şimdi iki ailenin barındığı haremlığın alt ve üst kat girişleri de ayrıdır.

Evin temel seviyesi moloz taş, alt ve üst katın kalın duvarları ise kerpiç örgülüdür. Saçaklar ahşaptır.1953 tarihinde üst örtüsü değiştirilmiştir. Düz dam yerine

saclarla kaplı çatı yapılmıştır<sup>5</sup>. Bacalar üçgen külahlı soba borusu şeklindedir. Aynı tarihte ayrıca üst katın tavanı da değiştirilmiş, avluya bakan büyük eyvan kapatılarak giriş salonu haline getirilmiştir.

#### **Süsleme:**

Konağın sokağa ve avluya bakan cepheleri süsleme bakımından sade görünüştedir. Selamlık bölümünün giriş kapısının her iki yanında bulunan taşlarda, oyma tekniği ile yapılan “vazo” desenleri dikkat çekicidir (Foto 27).

Her iki bölümün üst katlarındaki kemer silmeli pencereler, takalar, işlemeli gömme dolaplar da süsleme bakımından önemlidir. Tandırbaşının yuvarlak kemerli ahşap kapısı, üst kat güneydoğu odada bulunan yüklerdeki ahşap oyma tekniğindeki işlemler orijinalliğini muhafaza etmektedir (Foto 28).

#### **Değerlendirme:**

Haremlik-selamlık bölümlerinin ayrı ayrı inşa edildiği büyük programlı bu konak, malzemesi, iç mekan elemanları, avlusu, tandırevi ve iç sofalı plan tipi ile geleneksel Elazığ evleri ile ortak özelliklere sahiptir.

---

<sup>5</sup> Hediye ÖZTÜRK'ten alınan bilgi.



### 3.6. İSMAİL BEY EVİ

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Aksöğüt Sokak No: 6

**Çizim No** : 22-23

**Fotoğraf No** : 29-31

#### **Yapının İncelenmesi:**

İki katlı olarak kerpiçten yapılan bu evin inşa tarihi kesin olarak belli değildir. Ancak evin şimdiki ev sahipleri ve diğer komşuların ifadelerinden 19. yüzyılın sonlarında yapıldığı tahmin edilmektedir<sup>6</sup>.

Batıya bakan dış cephesi, düz eliböğründelerle taşınan oda boyu çıkma ile hareketlendirilen evin güney ve kuzey duvarlarında pencere açıklığı yoktur (Foto 29, 30).

Yapının güneydoğu köşesinde içinde tandır bulunan küçük bir bahçe mevcuttur (Foto 31).

Evin zemin katına doğu taraftan açılan demir bir kapı ile girilmektedir (Plan 22). Girişteki geniş ve uzun mekan alt katın hayat kısmıdır. Kiler ve mutfak hayatın güneyinde sıralanmıştır. Hayatın mutfak giriş kapısının bulunduğu doğu tarafı kapatılmış helâ ve banyo elemanları yapılmıştır. Mutfağın güneybatı köşesinde avluya açılan bir kapı mevcuttur.

Alt katıp kiler ve kiler üstündeki odanın girişleri sonradan dışarı alınarak evden ayrı mekanlar haline getirilmişlerdir.

Dış sofalı plan tipindeki üst kat sofasına hayatın güney duvarına bitişik ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır (Plan 23). Oldukça geniş ve ferah olan üst katın sofası düz çıkma ile sokağa taşmaktadır. Sofanın batı kısmı kapatılıp 3.00 m × 4.20 m. ebatlarında bir oda haline getirilmiştir.

Üst katta 3.00 m × 6.00 m. ölçüsünde, sofanın doğusunda sadece bir pencere ile aydınlanan basit görünümlü bir oda mevcuttur. Kapısı bu odaya açılan güneydoğudaki oda da bu oda ile aynı ölçülere sahiptir.

Avluya bakan küçük balkonun giriş kapısı üst kat güneydoğu odaya açılır.

<sup>6</sup> Servet KARTAL, 1960 doğumlu, 1996 yılından beri bu evde kiracı olarak ikamet etmektedir.

İki katlı ve geleneksel malzemelerle inşa edilen ev, dış sofalı plan tipindedir.

Hımış örgü tekniğinde yapılan düz çıkma ve evin diğer cepheleri çamur harcıyla sıvanmıştır. Saçaklar kaplamasızdır. Beşik çatıda sacarla örtülmüştür.

**Süsleme:**

Dış ve iç cepheleri oldukça sadedir. Süsleme elemanı olarak ele alınacak bir unsur yoktur.

**Değerlendirme:**

Plan tipi ve yapı elamanlarının dağılışı ile çıkmalı İsmail Bey evi geleneksel Elazığ evlerinden biridir.



### 3.7. NACİYE HOCANIN EVİ

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Yazıyolu Sokak No: 11

**Çizim No** : 24-25

**Fotoğraf No** : 32-36

#### **Yapının İncelenmesi:**

İlk sahibinin adı ile anılan ev, 19. yüzyılın başında inşa edilmiştir.

Sokak cephesi batıya bakan ve iki yanda komşu evleriyle bitişik olduğundan sağır tutulan iki katlı bu yapı; iki katlı, cumbalı ve iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir. (Foto 32-33).

Eve batı yönünden çift kanatlı ahşap bir cümle kapısı ile girilmektedir.

Alt ve üst kat iç sofalı plan tipindedir. Alt kat ihtiyaç birimlerine ayrılmıştır (Plan 24). Hayatın kuzey tarafındaki oda kiler güney tarafındaki ise mutfak olarak kullanılmaktadır. Ocak ve taka elemanlarına sahip mutfak, doğu-batı yönündeki küçük pencerelerle aydınlanmaktadır. Mutfağın güneybatı köşesinde sonradan banyo yapılmıştır.

Hayatın kuzeyindeki tek kollu ahşap merdivenden çıkılarak üst kat sofasına ulaşılmaktadır. İç sofa ve sofanın kuzey ve güney yönünde birer oda bulunmaktadır. Ayrıca doğuda çift kollu ahşap kapı ile sofaya açılan küçük bir balkon mevcuttur (Foto 34; Plan 25). Sofa batı yönündeki çıkmasıyla daha geniş bir alana yayılmıştır. Sofanın cumbasında 0.80 m. yüksekliğinde, 0.60 m. eninde bir makat yerleştirilmiştir. Alt kattaki hayat kısmının aksine, üst kat sofası, çıkmasını boydan boya kuşatan pencerelerden bol ışık almaktadır. Sofanın kuzeyindeki odada, iki niş ve bir yüklük mevcuttur. Güney tarafındaki odada ise çekmeceli ahşap bir dolap bulunmakta ve oda üç taraftaki dört pencere ile aydınlanmaktadır.

Yapının temeli subasman seviyesine kadar taş, taşıyıcı duvarları ise kerpiçtir. Evin dış cephesi saman katkılı çamur harcıyla sıvanmıştır. Saçaklar kaplamasız olup sundurma çatı ise saclarla kaplanmıştır. Bacalar üçgen külahlı soba borusu şeklindedir.

Alt katta hayattan açılan cümle kapısının karşısındaki ahşap çift kanatlı kapı ile bahçeye çıkılmaktadır. Oldukça büyük olan bahçenin güneybatı köşesinde orijinal taş işlerinin bir kısmı hâlâ mevcut olan havuzbaşı yer alır (Foto 35).

#### **Süsleme:**

Evin sokağa bakan cephesi, el şeklindeki kapı tokmağı ile çift kanatlı ahşap kapısı ve cumba ile hareketlendirilmiştir. Cumbanın alt kısmını boydan boya, ahşap oyma tekniğinde yapılan yarım baklava dilimleri dolandır (Foto 36).

Alt katta olduğu gibi, üst katın odaları da oldukça basit düzenlenmiştir. Orijinal ahşap, kapı ve pencereler gömme dolaplar ve üst kat balkonunun çift kanatlı ahşap kapısının dış tarafında, üstte bulunan ahşap oyma tekniğindeki bitkisel süsleme en dikkat çekici tezyinat unsurlarıdır.

#### **Değerlendirme:**

Naciye Hoca evi plan tipi, yapı malzemesi, oda boyu konsol çıkması ve geleneksel inşa malzemesi ile klasik Elazığ evlerinden biridir.

### 3.8. NURİ ÇÖTELİ EVİ

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mahallesi Orta Sokak No: 16

**Çizim No** : 26-28

**Fotoğraf No** : 37-40

#### **Yapının İncelenmesi:**

Nuri Çötelî Konağının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak evin şimdiki sahiplerinin ve yaşlı mahalle sakinlerinin ifadelerine göre, 19. yüzyılın ortalarında inşa edilmiş olduğu tahmin edilmektedir<sup>7</sup>.

Bu büyük yapı Elazığ'ın büyük programlı "konak" tipi evleri arasında yer alır. Büyük bir bahçe içinde olan ev geniş bir alana yayılmaktadır (Foto 37). Haremlik-Selamlık esasına göre iç sofalı planlanan konak selamlık bölümünde üç, haremlik bölümünde iki kat şeklindedir. Ayrı ayrı kapıları bulunan haremlik ve selamlık bölümlerinin girişleri birbirinden uzakta tutulmuştur.

Büyük bir bahçe kapısından geçildikten sonra dar bir yol takip edilerek haremlik bölümünün kuzeye bakan girişi kapısının bulunduğu avluya ulaşılır. Avlunun solunda, ortadaki büyük sivri kemeri takip eden duvarın ayırdığı eski ve yeni tandırbaşı vardır (Foto 38).

Konağın alt kat odalarının girişlerinin çoğu sonradan dışarı alınmıştır (Plan 26). Alt kat iç duvarlarındaki büyük sivri kemerler, sonradan kerpiçle duvar örülerek kapatılmıştır.

Evin şimdiki sahibinin anlattıklarından bu konağın ilk sahibinin bir Paşa olduğu ve askeri ile birlikte geldiğinde faytonların ve büyük at arabalarının geçmesi için bu kemerlerin yapıldığı, ayrıca alt katta hayvanlara bakmakla görevli işçilerin ve askerlerin kaldığı sekilerin bulunduğu anlaşılmaktadır<sup>8</sup>.

Kiler ve odunluğun kapısı üst kata çıkan merdiven başlangıcının sol tarafındadır. Küçük mazgal pencereleri ile doğuya bakan kilerin devamında ise hizmetlilerin kaldığı odalar vardır. Kilerden bu odalara geçişi sağlayan kapı sonradan kapatılmıştır. Şimdi bu odalara selamlık girişinin bulunduğu balkonun altındaki çift kanatlı bir kapı ile

<sup>7</sup> Mehmet ATİK, 1930 doğumlu, 1972 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

<sup>8</sup> Mehmet ATİK'ten alınan bilgi.

girilmektedir. Bu kapının doğusunda da yine alt katta depo olarak kullanılan bölüme geçişi sağlayan demir kapı bulunur. Ahır ve mercek kısmının girişi ise kilere bitişik olan eski tandırbaşının karşısındadır.

Üst kata avludaki büyük kemer geçildikten sonra “L” şeklindeki bir kısım sal taşları ile yapılmış bir kısmı ahşap olan merdiven çıkıldıktan sonra dama bitişik küçük balkondaki demir bir kapıdan girilir. Burası haremlik-selamlık anlayışına uygun şekilde planlanmıştır (Plan 27). Sofa ve onun iki yanındaki odalar haremlik, sofanın batıya bakan duvarında sonradan kapatılan bir kapıyla geçilen bir salonun doğu tarafındaki mutfak, iki katlı odadan oluşan bölüm ise selamlıktır.

Haremlik bölümünde sofanın batısındaki üç oda kemerli büyük pencerelerle aydınlanmaktadır ve odalarda vazgeçilmez eleman olarak takalar bulunmaktadır. Odalardaki tahta makatlardan sadece kuzeybatı odada bulunanlar sökülmemiştir. Bu odada makatlar üç duvar boyunca uzanır. Bunlardan batı duvarı boyunca uzanan makatın bir köşesi eskiden “çark” olarak kullanılmaktadır.

Sofanın doğusunda ise küçük bir oda ve bu odaya açılan yer alır ki mutfakta hâlâ eski ev yaşantısını hatırlatan büyük küpleri görmek mümkündür.

Banyo sonradan sofanın doğu ucuna yapılmıştır. Banyonun yanındaki sofanın devamı olan küçük bir koridorla da arka balkona geçilir. Evin doğu duvarı boyunca uzanan 1.00 m. genişliğindeki balkonun kuzeydoğu köşesine haremlik ve selamlığa ayrı ayrı açılan iki tane helâ yerleştirilmiştir.

Üç katlı olan Selamlık bölümünün girişi evin doğu cephesindedir (Foto 39). İki oda, mutfak ve bunların açıldığı küçük bir salonun bulunduğu selamlık bölümünün haremlik kısmı ile bağlantısını sağlayan kapı sonradan kapatılmıştır. Girişin karşısındaki duvar da sonradan örülmüştür.

Bu bölümdeki odalar üst üste iki katlı inşa edilmiştir. Mutfak kapısının yanında başlayan ahşap merdivenle çıkılan üçüncü kattaki 3.50 m × 6.00 m. ölçülerindeki oda çok sayıda pencereden ışık aldığı için aydınlık olan evin başodasıdır (Plan 28; Foto 40).

Yapının alt katı subasman seviyesine kadar moloz taşlarla, üst kısımlar ise kerpiç kullanılarak inşa edilmiştir. Alt kattaki büyük bir kemerlerin yapımında düzgün kesme taşlar kullanılmıştır.

1970 yılında üst örtü değiştirilmiş, düz dam yerine saclarla kaplı beşik çatı yapılmış, çatı yapılırken üst kat tavanları da yenilenmiştir<sup>9</sup>. Saçaklar kaplamasızdır. Bacalar ise kare gövdeli olup tuğladan yapılmıştır.

#### **Süsleme:**

Haremlik ve Selamlık bölümündeki odalar oldukça sade görünümlü mekanlardır. Bazı odalarda bulunan pencere diplerine yerleştirilmiş sabit makatlardan başka odaların kayda değer sabit elemanları yoktur. Ancak konağın yuvarlak kemerli, kabaralı orijinal ahşap kapıları tezyinat yönünden dikkat çekicidir (Foto 40). İçte olduğu gibi dışta da konağın sokağa ve avluya bakan cepheleri sade görünüştedir.

#### **Değerlendirme:**

Nuri Çöteli Konağı, plan tipi, yapı malzemesi, çıkmalı cephesiyle klasik Elazığ evlerinin özelliklerini yansıtmasına karşın, zemin kat ve avluda büyük kemerlerin bulunması ve haremlik-selamlık bölümlerinin aynı kat içinde yan yana yapılması yönünden farklılık arz eder.

---

<sup>9</sup> Mehmet ATİK'ten alınan bilgi

### 3.9. CELAL AKSAN EVİ

**Bulunduğu Yer:** Aksaray Mah. Cami Sokak, No: 5

**Çizim No** : 29-30

**Fotoğraf No** : 41-42

#### **Yapının incelenmesi:**

Şimdiki ev sahiplerinin ifadelerine göre evin alt katı 19. yüzyılın ilk çeyreğinde, inşa edilmiştir<sup>10</sup>. Üst kat ise sonraki bir tarihte yapılmıştır.

Gönye çıkmaları ile sokağa taşan yapı, iki katlı ve avlulu olarak geleneksel malzemelerle inşa edilmiş, eski Elazığ evlerinden biridir (Foto 41, 42).

Yüksek bir duvarla sokaktan ayrılan avluda sonradan yapılan mekânlar vardır (ahır, samanlık). Avluya güney duvarındaki ahşap bir kapı ile girilmektedir.

Önceden alt ve üst kat arasındaki bağlantı, hayat ile sofa arasındaki ahşap bir merdivenle olurken şimdi burası kapatılmış, üst kat girişi doğu yöndeki bahçeye alınmıştır.

Alt kat salonuna güneydeki tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilir. Girişin sağında sonradan yapılan banyo ve hela mevcuttur. Batı ucu perde bir duvarla kapatılarak küçük bir oda haline getirilen hayatın kapısı da bu salona açılır. Odalar hayatın güneyinde sıralanmıştır (Plan 29).

Demir korkulukları basit görünüşte olan, dikdörtgen planlı küçük pencerelerle aydınlanan alt katın, nişleri ve sokak tarafındaki odalar arsında geçişi sağlayan yüklüğü sonradan kapatılmıştır.

Evin doğusundaki alt kat duvarına paralel, kuzeye doğru yükselen merdivenle üst kat balkonuna çıkılır. Balkonun güney ucuna hela yerleştirilmiştir.

Üst kat, alt kat gibi dış sofalı plan tipinde inşa edilmiştir (Plan 30). Odalar güney yönde gönye çıkmaları ile alt kat odalarından daha geniş ve çok sayıda penceren ışık aldığı için daha aydınlıktır. Çıkmalı odaların hemen hemen hepsinde takalar mevcuttur. Sofa girişinin salonunda bulunan mutfak ile yandaki çıkmalı odaya geçişi sağlayan

<sup>10</sup> Celal Aksan, 1955 doğumlu, 1995 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.



yüklük sonradan kapatılmıştır. Sofanın kuzeyindeki oda ve banyo sonradan yapılan mekânlardır.

Gönye çıkmalı üç odanın zemini tahta döşemeli, sofa ve diğer mekânların zemini ise betondur.

Yapının temelinde moloz taşlar, taşıyıcı duvarlarda ise kerpiç kullanılmıştır.

Evin kırma çatılı üst örtüsü saclarla örtülüdür. Saçaklar ise kaplamasızdır. Bacalar soba borusu şeklindedir.

#### **Süsleme:**

Dıştan sade görünümlü yapının sokak cephesi üç gönye çıkma ile hareketlendirilmiştir. Alt ve üst kat ahşap kapıları basit görünüştedir. Odalarda oldukça sade mekânlardır.

#### **Değerlendirme:**

Bu ev diğer evlerden farklı olarak arsanın konumundan dolayı alt katı yamuk planlı, üst katı da gönye çıkmalı yapılmıştır. Gönye çıkmalar eve ferah bir iç mekan etkisi vermekte ve estetik açıdan da zenginlik kazandırmaktadır.

İlk bakışta çıkmaları ile dikkat çeken Celal Aksan Evi plan tipi ve yapı elemanları ile geleneksel Elazığ evleri içinde önemli bir yere sahiptir.

### 3.10. MURAT DAĞ EVİ

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi İsvahan Sokak No: 42

**Çizim No** : 31-32

**Fotoğraf No** : 43-45

#### **Yapının İncelenmesi:**

İki katlı bu yapı, mahalle sakinlerinin ifadelerinden ve evin şimdiki durumundan anlaşıldığı üzere, 19. yüzyılın ortalarında inşa edilmiştir<sup>11</sup>.

Büyük ölçüde tarihi dokusunu koruyan bir sokakta bulunan bu küçük ve mütevazı ev, çıkmasız olarak geleneksel malzemelerle tipik iç sofalı plan tipinde yapılmıştır (Foto 43-44).

Evin kuzey duvarı arsa darlığı sebebiyle eğri yapılmıştır. Güneye bakan basit bir demir kapı dar bir salona girilir. Salonun doğusunda birbirine açılan hayat ve kiler bulunmaktadır.

Alt katın hayat kısmı şimdi mutfak olarak kullanılmaktadır. Zemin katın batı tarafında bulunan kilerde de sonradan bir banyo inşa edilmiş, güney ucuna da helâ yapılmıştır (Plan 31).

Alt katın giriş salonunun doğu duvarına bitişik ahşap bir merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Burası iç sofalı plan tipindedir (Plan 32). Alt kat salonu ile aynı ölçülere sahip olan bu mekanın güney tarafı kapatılmış, tek pencerenin aydınlattığı küçük bir oda haline getirilmiştir. Sofanın girişi merdiven bitiminde batı taraftadır.

Sofanın güney ucu 0.20 m'lik bir duvarla kapatılmış, 4.00 m × 3.50 m'lik bir oda haline getirilmiştir (Foto 45). Batı ve güney yönde iki pencere ile aydınlanan sofanın doğu ve batı duvarlarında yarım daire ve dikdörtgen nişler mevcuttur.

Sofanın oda haline getirilen güney kısmının dışında kalan mekan sofa genişliğinde bir koridor halini almıştır. Üst katta batı yönündeki odanın kapısı da bu koridorun sonundadır. Bu oda da güneye bakan dikdörtgen formlu bir pencere ile aydınlanmaktadır.

Bacalar soba borusu şeklindedir. Sofa ve odaların zemini tahta döşemelidir.

<sup>11</sup> Murat Dağ, 1955 doğumlu, 1994 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

Çıkmasız olan yapının, dış cephesi saman katkılı çamur harcıyla sıvanmıştır. Saçaklar düz tahtalarla kaplanmış, sundurma çatısı da saçlarla örtülmüştür.

#### **Süsleme:**

Oldukça sade ve basit görünümlü olan bu evde, üst kat orta odasındaki pencerenin üstündeki ahşap süslemeler dışında, herhangi bir süsleme elemanına rastlanmamaktadır. Bu odada batıya bakan pencerenin üstünde, bir tarafı küçük dilimli bir payanda ile taşınan, diğer tarafı duvara dayalı bir raf bulunmaktadır. Rafın alt ve üst kısmını yarım daire ve üçgen şeklinde ahşap oyma tekniğinde yapılmış şeritler dolandır. Rafla duvarın birleştiği yerde de sivri kemerli bir çiçeklik mevcuttur (Foto 45).

#### **Değerlendirme:**

Yan yana çıkmalı evlerin bulunduğu bir sokağın köşesinde küçük, mütevazı ve çıkmasız olarak inşa edilen bu ev, iç sofalı plan tipi, yapı elemanları ve malzemesi ile geleneksel tarzdadır.

### 3.11. FATİH AĞIRTAŞ EVİ

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi Hamam Sokak No: 1

**Çizim No** : 33-34

**Fotoğraf No** : 46-50

#### **Yapının İncelenmesi:**

İki sokağın birleştiği bir köşede bulunan bu ev, 1961 tarihinde yapılmıştır<sup>12</sup>. Yapının yer aldığı sokak, büyük ölçüde tarihi dokusunu korumaktadır.

Yüksek bir subasman seviyesinde iki katlı olarak geleneksel malzemelerle inşa edilen ev, iç sofalı plan tipinde, çıkmasız olarak yapılmıştır (Foto 46). Dış cephe, güney yöndeki cümle kapısı ve dört yönde çok sayıda pencere ile hareketlendirilmiştir.

Güney yönünde bulunan taş merdivenlerden giriş balkonuna, oradan da çift kanatlı bir kapı ile evin hayat kısmına girilmektedir (Foto 47). Burası üst kat gibi iç sofalıdır (Plan 33). Hayatın zemini karo döşemelidir.

Hayatın güneydoğusunda bulunan 4.20 m × 2.50 m. ebatlarındaki odanın da zemini kara döşemeli olup, oda güney yöndeki sadece bir pencereden ışık almaktadır. Bu odanın kuzeyinde küçük bir oda ve helâ, banyo elemanlarının bulunduğu mekanlar sıralanmıştır. Alt kat odalarının hepsinde gömme dolap mevcuttur (Foto 48). Hayatın batısında ise diğer odalarla aynı özelliklere sahip bir oda ve mutfak yer alır. Mutfakta önceden üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdiven kaldırılmıştır. Evin kuzeyindeki dışarı açılan çift kanatlı ahşap bir kapı ile bahçeye çıkılmaktadır.

Üst kat sofasına batı yönünde uzun bir merdivenle çıkılan, balkondaki büyük bir demir kapı ile girilmektedir. Bu sofanın batısındaki iki oda ve doğu tarafındaki bir oda, mutfak, helâ, banyonun bulunduğu mekanlarla iç sofalı plan tipini gösterir (Plan 34). Odaların açıldığı sofanın güney ucu kapatılmış 6.00 m × 2.25 m. ebatlarında bir oda haline getirilmiştir.

Üst katın batısındaki iki oda basit görünüşte olup kuzeybatı odayı içten yuvarlak kemerli pencereler aydınlatmaktadır (Foto 49). Sofanın doğusunda da bir oda ve bu

<sup>12</sup> Beytullah DEMİRKOL, 1953 doğumlu, 2002 yılından beri bu evde beri kiracı olarak ikamet etmektedir.

odaya bitişik mutfak yer alır. Mutfaktaki ocak sonradan yapılmıştır (Foto 50). Bu katın kuzeydoğu köşesinde de banyo, helâ ve bunlara geçişi sağlayan koridor bulunmaktadır.

Ev geleneksel malzemelerle yüksek bir subasman seviyesine kadar moloz taşlarla yapılmış, duvarlar klasik tarzda kerpiçle örülmüştür. Dış cepheler beton harcıyla sıvanmış ve boyanmıştır. Beşik çatı ve saçaklar sacarla kaplanmıştır. Evin içinde meyve ağaçlarının bulunduğu büyük bir bahçesi vardır.

#### **Süsleme:**

Dış cepheler oldukça sade görünüşlüdür. Alt kat güneybatı odadaki gömme dolabın üstündeki dilimli ahşap süsleme ve üst kat kuzeybatı köşesindeki odanın yuvarlak dilimli pencereleri dışında başka süsleme göze çarpmamaktadır (Foto 48, 49). Ayrıca alt katın üst üste dört sıra düz kabara sırasının olduğu cümle kapısı dikkat çekicidir.

#### **Değerlendirme:**

Fatih Ağırtaş evi iç sofalı plan tipi, yapı malzemesi ve diğer mimari özellikleri ile çıkmasız olarak inşa edilen Elazığ evlerinden biridir.

### 3.12. HÜSEYİN GÜLSOY EVİ

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi Kazım Karabekir Caddesi No: 61

**Çizim No** : 35-36

**Fotoğraf No** : 51

#### **Yapının İncelenmesi:**

Evin kitabesi olmadığından kesin inşa tarihi belli değildir. Mahallede yaşayan ve yapının geçmişi hakkında bilgi sahibi olan yaşlıların sözlü ifadelerinden, konutun 19. yüzyılın sonlarında inşa edildiği anlaşılmaktadır<sup>13</sup>.

Geleneksel cephe özelliklerine sahip iki katlı bu yapının üst katı her iki yöndeki çıkmasıyla daha geniş bir alana yayılmıştır (Foto 51). Alt kat bugünkü sokağın zemin kotundan sonradan yapılan yol yüzünden yaklaşık 0.60 m. kadar alçak kalmıştır.

Sokaktan evin alt katı hayat kısmına çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir (Foto 48). Zemini önceden tahta döşemeli olan hayat, sofa özelliğine sahip olup, iki tarafında sıralana mekanlarla iç sofalı plan tipini gösterir (Plan 35). Hayatın kuzey tarafında da girişi sonradan içeri alınan ahır vardır. Alt katın batı yönünde diğer mekanlarda olduğu gibi küçük mazgal pencerelerin aydınlattığı kiler ve depo kısmı yer alır. Hayatın doğusunda ise küçük bir oda halinde odunluk ve devamında üç bölüm halinde samanlık bulunmaktadır.

Üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdiven hayatın kuzey yönünde uzanmaktadır. Oldukça geniş bir sofanın iki yanında sıralanan odalardan oluşan üst katın iç sofalı planı, güney ve batı yönlerindeki çıkmalarla daha da genişletilmiştir (Plan 36). Sofanın devamında doğu-batı istikametindeki salona banyo ve taka, ocak elemanlarına sahip mutfağın kapıları açılmaktadır. Sofa ve odalar bol sayıda pencere ile aydınlanmaktadır. Sadece küçük bir nişin bulunduğu güneybatı odasının yanındaki çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilen çıkmalı odanın da sabit elemanı yoktur. Bu odanın devamında ise tek bir pencerenin aydınlattığı depo olarak kullanılan oda bulunmaktadır. Sofanın doğu tarafındaki odalar arasındaki duvarda bulunan yuvarlak kemerli pencereler kapatılmış, yarım daire şeklinde nişler haline getirilmişlerdir.

---

<sup>13</sup> Hüseyin GÜLSOY, 1937 doğumlu, doğduğu günden beri bu evde ikamet etmektedir.

Çıkmanın bulunduğu güney kısmı camekanla kapatılıp 3.00 m × 6.00 m. ölçülerinde başoda haline getirilen sofanın kuzey yönünde sonradan yapılan helâ girişinin bulunduğu 3.20 m × 5.30 m. ebadındaki oda yer alır.

Geleneksel malzemelerle inşa edilen evin kırma çatılı üst örtüsü saclarla kaplı olup, uzun saçakları da düz tahtalarla örtülmüştür.

#### **Süsleme:**

İç mekanda üst tarafında kıvrımlı süsleme şeridinin çevrelediği bir raf bulunan ahşap süslemeli gömme dolap dışında bir süsleme elemanına rastlamak mümkün değildir. Dış ise yapıya, kapı tokmaklı ahşap cümle kapısı ve iki yöndeki çıkmalarla hareketlilik kazandırılmıştır.

#### **Değerlendirme:**

Cepheleri ile iyi korunmuş, iki katlı bu ev gerek mimarisi ve gerekse iç mekan dağılımı bakımından geleneksel Elazığ sivil mimarisinin özelliklerine sahiptir.

### 3.13. MUSTAFA MERMER EVİ

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi Kazım Karabekir Caddesi No: 62

**Çizim No** : 37-38

**Fotoğraf No** : 52-56

#### **Yapının İncelenmesi:**

Tarihi dokusu değişmeyen bir sokak üzerinde yer alan bu ev, yaşlı mahalle sakinlerinin ifadelerine göre 1920'li yıllarda inşa edilmiştir<sup>14</sup>.

İki katlı olarak geniş bir bahçe içerisinde yapılan bu evin alt katı yol yapımı sebebiyle, sokağın zemin kotundan yaklaşık 0.70 m. kadar alçak kalmıştır (Foto 52). Oda boyu çıkma ile sokağa taştan yapının, birinci katı hizmet birimlerine ayrılmış, ikinci katı ikamet amaçlı olarak düzenlenmiştir.

Kuzeyden evin alt katına çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir (Foto 53). Girişte dikdörtgen planlı hayat kısmı bulunur. Hayatın güneyinde 6.00 m × 4.40 m. ebadında büyük bir mutfak yer alır. Mutfakta sonradan yapılan banyo ve helâ elemanları vardır. İki küçük pencerenin aydınlattığı kısmen karanlık olan mutfağın, güney duvarındaki ocak kapatılmıştır (Foto 54). Hayatın batı tarafında da şimdi odunluk olarak kullanılan kiler bulunmaktadır (Plan 37).

Hayatta, güney istikametinde yükselen "L" şeklindeki ahşap bir merdiven, dış sofalı plan tipindeki üst kat ile bağlantıyı sağlamaktadır. Üst katın planı kuzey-güney yönünde uzanan, dikdörtgen planlı bir sofanın doğusunda birer oda ve güneyinde şimdi mutfak olarak kullanılan mekandan oluşmaktadır (Plan 38).

Sofanın çıkmalı kısmı kapatılmış, 5.50 m × 2.80 m. ölçülerinde bir oda haline getirilmiş, geri kalan kısmı çatıya çıkan merdivenin bulunduğu ve üst kat odalarının buraya açıldığı küçük bir salon olarak kalmıştır.

Batı duvarında bir nişin bulunduğu başodada, çıkmanın her iki yanındaki sokağa bakan pencereleri kapatılmıştır. Bu oda sadece cumbanın orta kısmında bulunan bir pencere ile aydınlanmaktadır. Cumba pencereleri boyunca sabit bir makat uzanır. Bunun bir köşesi "çark" olarak kullanılmaktadır.

<sup>14</sup> Mustafa Mermer, 1945 doğumlu, 1985 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.



Odalar basit ve süslemesiz mekanlardır. Kuzeydoğu odada taşınabilir bir yüklük ve iki dolap mevcuttur (Foto 55-56). Mutfak ise ocak ve taka elemanlarına sahiptir.

Geleneksel malzemelerle inşa edilen bu evin dış cepheleri saman katkılı çamur harcı ile sıvanmıştır. Hafif kavisli eliböğründelerin taşıdığı cumbanın sıvaları yer yer dökülmüştür. Saçaklar kaplamasız olup sadece cumbanın üstündeki bölümler düz tahtalarla kapatılmıştır. Sundurma çatı saclarla örtülüdür. Bacaları soba borusu şeklindedir.

#### **Süsleme:**

Dışta düz cepheler pencere açıklıkları cumba ve üç sıra halinde bir büyük bir küçük yivli kibaraları ve çekeceği ile büyük cümle kapısı yapıya azda olsa hareketlilik kazandırmıştır. Sade bir görünüm arzeden evin iç kısmındaki gömme dolaplar ve yüklük oldukça basit yapılmıştır.

#### **Değerlendirme:**

Orta halli bir ailenin ikameti için planlanan bu ev, bütünüyle geleneksel mimari özelliklerine sahiptir.

### 3.14. ABİD AĞA KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi Kazım Karabekir Caddesi No: 63

**Çizim No** : 39-41

**Fotoğraf No** : 57-61

#### **Yapını İncelenmesi:**

Düz çıkma ile hareketlendirilen üç katlı yapının güneybatı cephesi caddeye bakan evin, ön cephesi batı yöndeki avluya bakmaktadır (Foto 57, 58).

Abid Ağa Konağı 1. kat haremlik odasının ahşap tavanındaki kitabeye göre H. 1322 (M. 1903) tarihinde inşa edilmiştir (Foto 59).

Konağın zemin katı kiler, depo, ahır, merak ve hizmetli odaları için düzenlenmiştir (Plan 39). Birinci kat selamlık, ikinci kat ise haremlik olarak planlanmıştır (Plan 40-41).

Orta yerinde şimdi kapatılmış bir kuyu bulunan konağın avlusunun güney ve kuzey yönde iki giriş kapısı vardır. Zemin kata da batı yönde iki ayrı kapı ile girilir. Bunlardan kuzey yöndeki büyük kapı, ahır, merak ve depo olarak kullanılan mekanlara açılır. Hizmetli odalarının girişleri de üst kata çıkan merdiven hizasındadır. Bu odalar sonradan depo ve odunluk olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Oldukça uzun ahşap bir merdivenle birinci ve ikinci kata çıkılır. Merdivenin yarısında selamlık girişi bulunur. Merdivenin bitiminde ise haremlik giriş kapısı vardır. Haremlik ve selamlık dış sofalı plan tipindedir. Haremlik bölümünde sofanın güney batısındaki çıkmalı oda evin başodasıdır (Foto 60).

Selamlık bölümünde, dikdörtgen planlı sofanın zemini altıgen taşlarla döşenmiştir. Selamlıktaki 3.80 × 6.00 m. ölçülerinde olan iki oda sofanın güneyinde sıralanmıştır. Bu odalardan güneydoğuda da orijinal bir şömine bulunmaktadır (Foto 61). Sofanın güneybatı köşesinde de mutfak yer alır. Sade mekanlar olan odaların yüklükleri kaldırılmıştır.

İki yönden dikdörtgen formlu pencerelerle aydınlanan odalardan, güneybatı odada bulunan üsluplaştırılmış çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiş alçı süslemeli

şöminenin orijinalliği bozulmamıştır. Sadece bir pencerenin aydınlattığı mutfak ise güney duvarındaki ocak dışında basit görünüştedir.

Üç katlı yapının temeli büyük moloz taşlarla oldukça kalın beden duvarları kerpiçle yapılmıştır. Selamlık ve haremlik odalarının zeminleri tahta döşemelidir. Tavanlar ise kalın cisirlerle kaplanmıştır. Saçaklar ahşap olup, sonradan yapılan kırma çatıda saçlar kullanılmıştır. Bacalardan birinin çatıdan sonraki kısmına büyük bir küp yerleştirilmiştir, diğeri ise soba borusu şeklindedir.

### **Süsleme**

Dıştan sokağa taşan cumbası dışında oldukça sade olan evin iç kısmında da sadelik ön plandadır. İkinci kat sofasının altıgen taşlarla döşeli zemini, sofanın güneybatı edasındaki alcı süslemeli şömine ve haremlik kısmının orijinal kapıları dışında evde dikkati çeken başka süsleme yoktur.

### **Değerlendirme**

Haremlik-Selamlık bölümleri ayrı ayrı katlar halinde inşa edilen Abid Ağa Konağı yapı malzemesi, dış sofalı plan tipi, cumbalı cephesi ile geleneksel özellikleri taşır.

### 3.15. ZÜLFÜ BEY EVİ

**Bulunduğu Yer:** Kızılay Mahallesi Yüksel Sokak No: 9

**Çizim No** : 42-43

**Fotoğraf No** : 62-63

#### **Yapının incelenmesi:**

Ev mahallede oturan yaşlıların ve şimdiki sahiplerinin ifadelerine göre 1920'li yıllarda inşa edilmiştir<sup>15</sup>.

Kızılay mahallesinde merkez caminin karşısındaki ev, sokağa bakan cephesiyle geleneksel malzemelerle iki katlı olarak inşa edilmiştir. Evin ön cephesi güneye bakmaktadır. Diğer cepheler komşu evleriyle bitişik olduğundan sağır tutulmuştur (Foto 62).

Eve güneyden hayata açılan çift kanatlı ahşap bir cümle kapısı ile girilmektedir (Foto 63). Alt kat ihtiyaç birimlerine ayrılmıştır. Hayatın sağında ve solunda birer oda vardır. Bunlardan biri mutfak diğeri de samanlık olarak kullanılmaktadır. Hayatın bitimindeki kapı ise odunluğa açılmaktadır (Plan 42).

Alt kattaki hayat ve odalar az sayıda ve küçük pencerelerden ışık aldığı için nispeten karanlık kalmıştır.

Üst kata hayattaki "L" şeklinde ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenin dönüş yerinde tavanı oldukça basık olan ara katın (kilerin) giriş kapısı bulunur. Kilerin altı samanlıktır.

Sofaya açılan sıralı odalar ve bu odaların karşı yönünde bulunan sonradan yapılmış mutfak ile evin üst katı dış sofalı plan tipini göstermektedir (Plan 43). Sofanın bir ucu sonradan kapatılıp banyo yapılmıştır.

Güney yönünden bol sayıda pencerelerden ışık alan odalar oldukça aydınlık ve ferahdır. Bunlardan orta odada üç, diğer odalarda ise ikişer pencere mevcuttur. Odalardaki gömme dolap ve yüklük elemanları sonradan kaldırılmıştır. Çatı ile aynı tarihte yapılan mutfak ise geleneksel Türk mutfağının ocak, taka, dolap gibi bütün

<sup>15</sup> Ruhiye DAĞ, 1929 doğumlu, 1975 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

özelliklerine sahiptir. Mutfağın iki yana bakan pencereleri komşu evlerin yapılması nedeniyle kapatılmıştır.

Oda boyu düz çıkmalar hımmış örgü tekniği ile yapılmıştır. Saçakaltı düz tahtalarla kaplı olan evin 1975 yılında yapılan sundurma çatısı sacarla örtülmüştür<sup>16</sup>. Bacaların çatıdan sonraki kısımları tuğladan yapılmış olup dört yönde küçük açıklıkları vardır. Üzerine de sal taşları yerleştirilmiştir.

#### **Süsleme:**

Dışta eve çıkmalar ve cümle kapısı ile hareketlilik kazandırılmıştır. Cümle kapısı kabaraları, çift kanadındaki iç içe iki halka şeklinde kapı tokmağı olarak da kullanılan, çekekleri ile dikkat çekicidir.

Dış cephesi oldukça sade olan evin iç kısmında kayda değer bir süsleme elemanı yoktur.

#### **Değerlendirme:**

Yapı malzemesi, yapı elemanları (arakat – kiler) ve cephe özellikleri ile bu yapı karakteristik Elazığ evlerinin özelliklerini yansıtmaktadır.

---

<sup>16</sup> Ruhiye DAĞ'dan alınan bilgi.

### 3.16. NİHAT BEY KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Ulukent Mahallesi Dağ Sokak No: 15.

**Çizim No** : 44-45

**Fotoğraf No** : 64-70

#### **Yapının İncelenmesi:**

Elazığ'ın en eski yapılarından biri olan Nihat Bey konağı'nın inşa tarihi belli değildir. Ancak şimdiki ev sahiplerinin ve yaşlı mahalle sakinlerinin ifadelerine göre konak yaklaşık olarak 19. yüzyılın başlarında bina edilmiştir<sup>17</sup>.

Haremlik-Selamlık bölümleri mevcut iki katlı ve avlulu olarak yapılan bu büyük yapı farklı tarihlerde birçok tamir görmüştür. (Foto 64)

Nihat Bey konağı çok eğimli bir arsa üzerinde inşa edildiği için alt katın büyük bir bölümü dolgudur.

Bu büyük konağın avlusuna; basık kemerli, çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilir (Foto 65). Girişin sağında haremlik bölümüne çıkan merdiven vardır.

Avlu giriş kapısının karşısında sırasıyla birbirine açılan ahır, depo, merak, odunluk ve kiler mekanları yer alır. Avlunun güneydoğu köşesinde eskiden hizmetlilerin kaldığı odalar sonradan yıkılmıştır. Üst katın dış sofalı plan tipi sonradan bozulmuştur. Doğu-batı doğrultusunda uzanan sofanın büyük bölümünde banyo ve hela elemanları inşa edilmiştir.

Ayrı ayrı giriş kapıları bulunan haremlik ve selamlık bölümleri ile üst kat büyük bir alana yayılmaktadır (Plan 44-45). Sokağa bakan doğu yönündeki çıkmalı odanın (Foto 66) altındaki merdivenle çıkılan haremlik kısmında iki oda, mutfak, banyo ve yüklüğün bulunduğu küçük bir salon mevcuttur. Bu salonun güneybatı köşesinde alt kattaki merak kısmının üstü olan dama açılan bir kapı bulunur. Bu kattaki odaların hepsinde taka ve gömme dolap elemanları vardır ancak odalardaki yüklükler kaldırılmıştır (Foto 67).

Selamlık kısmına haremlik oda kapılarının açıldığı salonu, kuzeydoğu köşesindeki bir kapıyla geçiş vardır. Dışarıdan da girişin bulunduğu; çıkmalı cephesi

<sup>17</sup> Fayık TUĞLAN, 1945 doğumlu, 1960 tarihinden beri bu evde ikamet etmektedir.

avluya bakan bir oda ile beraber toplam üç oda ve bu odalara geçişi sağlayan orta mekan ile selamlık bölümü, kullanılmamanın yol açtığı bakımsızlığına rağmen orijinal yapısını büyük ölçüde muhafaza etmektedir.

Haremlik odaları ile beraber selamlık kısmı oda kapılarının hepsi çift kanatlı ve ahşaptır.

Güneye bakan selamlık odalarının ikisi de 6.40 x 3.20 m. ebatlarında olup aynı ölçülere sahiptir. Bu odalardan güneybatı odanın tavan göbeğine sahip, dilimli payandalarla desteklenen süslü saçakları; konağa anıtsal bir görünüş katmakla beraber, aslında dışardan bakıldığında bu odanın başoda olduğunu vurgulamak için yapılmıştır.

Yüksek bir subasman seviyesinde küçük bir tepenin yamacına inşa edilen bu konağın temelinde, avlu ve mercek kısmının duvarlarında geleneksel çamur derzli moloz taşlar kullanılmıştır. Taşıyıcı duvarlar kerpiçle, çıkmalar ise hımış örgü tekniği ile örülmüştür (Foto 66). Cümle kapısını içine alan basık kemer ve avludaki büyük sivri kemerde düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Konağın beşik çatısı saçlarla kaplı olup, saçakları kaplamasızdır.

Haremlik bölümünden üç basamaklı merdivenle çıkılan, konağın kuzeyindeki küçük bahçede bulunan havuzbaşından şimdi sadece çiçek motiflerinin ilendiği birkaç köşe taşı kalmıştır.

### **Süsleme**

Nihat Bey Konağı tezyinat bakımından çok zengindir.

Basık kemerli, yivli kabara sıraları ve iki kanadındaki büyük çekecekleri ile çift kanatlı büyük cümle kapısı dış cepheye anıtsal bir görünüş kazandırmaktadır. Ayrıca cümle kapısının bulunduğu konağın doğu cephesi oda boyu konsol çıkma ile hareketlendirilmiştir.

Yapının güney cephesinde üst kat başodasının dilimli payandalarla taşınan saçakları da tezyinat bakımından önemlidir (Foto 68). Her iki yöndeki payandalarla saçakların kesiştiği yerlerde rozetler mevcuttur. Ayrıca saçakların tam orta yerinde baklava dilimlerinin çevrelediği bitkisel motifli orijinal ahşap göbek kompozisyonu konaktaki süsleme unsurları arasında oldukça dikkat çekicidir (Foto 69).

İç mekanlarda ise odaların orijinal kapı ve dolap kapakları süsleme elemanları arasında sayılabilir.

Üst kat güneydoğu odasının tavanındaki ahşap boyama tekniği ile yapılmış bitkisel süslemeler hala mevcuttur (Foto 70).

### **Değerlendirme**

Nihat Bey Konağı zamanında çok kalabalık ve zengin bir ailenin barınağı olarak inşa edildiği için oldukça büyük ve çok yönlü yapılmıştır.

Haremlik-Selamlık bölümleri, geleneksel yapı malzemesi, plan elemanları, sonradan bozulan dış sofalı plan tipi, iç mekan dağılışı ve avlu-çıkma gibi klasik unsurları ile bu büyük yapı Elazığ'ın geleneksel tarzda inşa edilen konaklarının özelliklerini taşır.





### 3.17. NECMETTİN POLAT EVİ

**Bulunduğu Yer:** Ulukent Mahallesi Cami Sokak No: 35

**Çizim No** : 46-47

**Fotoğraf No** : 71-76

#### **Yapının İncelenmesi:**

Çıkmalı iki cephesiyle sokağa taştan Necmettin Polat'a ait bu ev, şimdiki sahiplerinin sözlü ifadelerine göre 19. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilmiştir<sup>18</sup>.

Yapı dış sofalı plan tipinde, bütünüyle dikdörtgen planlı ve iki katlı olarak bina edilmiştir (Foto 71).

Evin çıkmalı doğu ve güney cepheleri sokağa bakmakta olup, diğer cepheler komşu evlerin varlığından sağır tutulmuştur (Foto 72, 73).

Mavi renkte boyanmış, çift kollu ahşap bir cümle kapısı ile girilen dikdörtgen planlı hayatın güney tarafında alt katın odaları sıralanmıştır (Foto 74; Plan 46). Zemin döşemeleri beton olan bu mekanlar önceden depo ve mutfak amaçlı düzenlenmiş olmasına rağmen sonradan ikamet amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan güneydoğudaki odanın zemini hayatın zemininden yaklaşık 0.60 m. kadar yüksek olduğundan odaya iki basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır. Hayatın üst kat merdiven başlangıcına kadar olan bölümü tahtalarla kapatılmış, odunluk haline getirilmiştir.

Sofa ile hayat arasında içten "L" şeklindeki ahşap merdiven üst kata çıkışı sağlar. Merdivenin dönüş yerinde "ara evi" adı verilen, şimdi mutfak olarak kullanılan kilerin giriş kapısı vardır. Kuzeyde sonradan yapılan helâ ve ahırın çatı kapıları da kilere açılır. Kilerin altı samanlıktır.

Sokağa taştan çıkmalı üst kat sofası geniş, ferah ve aydınlık bir iç mekan etkisine sahiptir (Foto 75). Dış sofalı plan tipindeki üst katta odalar, sofanın güneyindedir (Plan 47). Bunlardan güneydoğudaki 7.00 m × 3.00 m. ölçülerindeki cumbalı oda, giriş kapısını da içine alan musandıra ile diğer odadan daha gösterişlidir. Bu oda her iki yanda derin nişleri, duvarlarındaki yuvarlak kemerli pencereleri, cumba boyunca uzanan sabit makatı ve büyük musandırası ile başoda görünümündedir (Foto 76). Oda

<sup>18</sup> Necmettin POLAT, 1940 doğumlu, 1975 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

duvarındaki pencerelerden biri kapatılarak gömme dolap haline getirilmiştir. Sofanın batısındaki diğer oda takası ve yuvarlak kemerli pencereleri ile dışında basit görünüştedir.

Yapımında geleneksel malzemelerin kullanıldığı bu evin, saclarla kaplı sundurma çatısı 1940 yılında yapılmıştır. Saçaklar kaplamasızdır.

#### **Süsleme:**

Nazardan korunmak ve bereket amacıyla evlere takıldığı bilinen at nalı, bu evde de cümle kapısının üstüne yerleştirilmiştir.

Çift kollu ahşap cümle kapısı, kabaraları ve kapı tokmağı ile dikkat çekicidir.

Evin dış cephesi çıkmalar, pencere sıraları ve ahşap cümle kapısı ile hareketlendirilmiştir.

Sokak tarafındaki gönye çıkmanın alt ve üst kısmını, ahşap oyma tekniği ile yapılmış, yuvarlak öğelerin hakim olduğu farklı kompozisyonlardaki iki süsleme şeridi boydan boya dolandır. Çıkma pencerelerinin üstünde ahşap yuvarlak kemerler vardır. İç mekanda ise, üst kat güneydoğu odada bulunan musandıranın her iki yanındaki yuvarlak kemerli derin nişleri, üç dilimli ve sivri kemerli çiçeklikleri, kapıyı içine alan basık kemerli girişi ve köşelerindeki rozetler evdeki süsleme unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

#### **Değerlendirme:**

İki yöndeki çıkmaları, dış sofalı plan tipi, yapı elemanları, malzemesi ve iç mekan özellikleri ile bu konut Elazığ ev mimarisinin klasik özelliklerine sahiptir.

### 3.18. HACI ÖMER BEY EVİ

**Bulunduğu Yer:** Çarşı Mahallesi Kutlu Sokak No: 16

**Çizim No** : 48-51

**Fotoğraf No** : 77-83

#### **Yapının incelenmesi:**

Sokak cephesi doğuya bakan, iki yanda komşu evleriyle bitişik olduğundan sağır tutulan ve bodrum katı ile beraber dört katlı olan evin iki katı da ikamet amaçlı olarak düzenlenmiştir (Foto 77-78).

Hacı Ömer Bey evi, alt kat güneydoğudaki odanın ahşap tavanındaki kitabede “*Li hamsetün et-fi bî harru’l-vebae el hatime el-Mustafa ve’l Murtaza ve ibnahuma ve’l-Fatimete*” yazılıdır. Anlamı: “Benim beş ‘dostum’ vardır. Bunlar Mustafa ‘Peygamber Efendimiz’, Murtaza ‘Hz. Ali’, Fatıma ve bunların oğulları Hasan ve Hüseyin’dir. Bunlarla veba’nın hararetini söndürürüm.” Bu kitabede beyitlerin arasında evin inşa tarihi H. 1351 (M. 1932) olarak işlenmiştir. Kitabenin alt kısmında iki yuvarlak yazı şeridinin birinde İhlâs suresi, diğerinde ise Ashab-ı Kehf’in isimleri yazılıdır (Foto 79, 80).

Yapının altında zemin kat ile aynı planda, yarım kat yüksekliğindeki bodrum katı mevcuttur (Plan 48). Evin alt katına sokak tarafındaki iki basamaklı bir merdivenden çıkılarak, giriş balkonundaki çift kanatlı ahşap bir cümle kapısı ile girilmektedir (Plan 49). Üst katın giriş kapısı da burdadır. Planı doğu-batı istikametinde uzanan yapının kuzey ve güney duvarında pencere açıklığı yoktur.

Alt kat hayat kısmının güneyinde bir oda ve mutfak yer alır. Odada bir gömme dolap ve yüklük bulunmaktadır (Foto 81). Yan taraftaki mutfakta ise bir taka, ocak ve bodruma inen merdiven girişi vardır.

Mutfağın karşısındaki, sabit elemanı olmayan basit görünüşlü odaya kuzey yönde sonradan yapılan banyonun kapısı açılır. Hayatın kuzeydoğusundaki oda, karşısındaki odayla aynı yapı elemanlarına sahiptir. İki odanın da çekmeceli gömme dolapları ve yüklükleri aynıdır. Alt kat giriş kapısının karşısında çift kanatlı ahşap bir kapı evin bahçe ile bağlantısını sağlamaktadır.

Üst kata önceden hayatta bulunan ahşap bir merdivenle çıkılmakta idi. Sonradan bu merdiven kaldırılmış, giriş dışarı alınmıştır. İkinci kata çıkan merdiven başına sokak tarafına açılan geniş bir kapı konulmuştur. Buradan geçilerek ahşap bir merdivenle yukarı çıkılmaktadır. Hemen hemen alt kata benzeyen bu kısım doğu yöndeki çıkmasıyla daha geniş bir alana yayılmıştır.

Bu kat, ortada boydan boya uzanan dikdörtgen sofası ve onun iki tarafında sıralanan mekanlarla “karnı yarık” da denilen tipik iç sofalı plan şemasını göstermektedir (Plan 50). Bütün odaların ve arka balkonun kapılarının açıldığı büyük sofa, cumbasındaki bol sayıda pencereden ışık aldığı için aydınlık ve ferahdır (Foto 82).

Sofanın güneydoğu ve kuzeydoğusundaki 3.50 m × 4.80 m. ölçülerindeki odaların ikisinde de aynı tarzda yapılmış birer yüklük ve gömme dolaplar mevcuttur. Cumbada ve bu iki odanın pencere önlerinde sabit makatlar uzanır.

Güneybatı köşedeki karşılıklı iki gömme dolabın bulunduğu oda da bahçeye bakan dikdörtgen planlı pencerelerden ışık alır. Pencerelerin bulunduğu duvar boyunca bir makat uzanır. Bu makatın kuzeybatı köşesinde bulunan “çark” sonradan kapatılmıştır. Bu odanın karşısında, bu odayla aynı ölçülere sahip mutfak vardır. Takaların ve gömme rafların bulunduğu mutfakta hâlâ eski ev yaşantısını hatırlatan eşyalar mevcuttur.

Batı duvarı boyunca uzanan balkon ile sofanın bağlantısını çift kollu ahşap bir kapı sağlar. Balkonun kuzeybatı köşesinde ise helâ ve banyo inşa edilmiştir.

Evin teras katına (çatı katına) üst kat sofasındaki ahşap düz merdivenle çıkılır. Bu katta sofa ile hemen hemen aynı ölçülere sahip büyük bir salon, salonun doğu ve batı uçlarında, çift kanatlı kapılarla girilen, demir korkuluklu iki küçük balkon vardır (Plan 51). Salonun iki yanındaki kapılar ise odaların üst kısmına denk gelen çatı bölümüne açılır.

Geleneksel malzeme ile inşa edilen bu yapının, dış cephesi beton harcıyla sıvanmıştır. Saçak altında düz tahtalar kullanılmış, beşik çatılı üst örtüsü saçlarla kaplanmıştır.

**Süsleme:**

Hacı Ömer Bey Evi'nin dış cephesi, teras katının sokağa bakan küçük balkonu, üst katın oda boyu düz çıkması ve alt kattaki çift kollu, klasik tarzda yapılmış iki ahşap cümle kapısı ile hareketlendirilmiştir.

Teras balkonunun üst kısımlarındaki saçak uçlarında ahşap oyma tekniğinde yapılmış süsleme şeritleri evin dış tezyinatı bakımından önemlidir (Foto 83). İçte alt katı karşılıklı iki odasında, üst üste çiçeklik bölümleri mevcut olan ahşap yüklükler farklı bir üslupta yapılmıştır (Foto 80). Üst kat gömme yüklükleri basit tarzdadır.

**Değerlendirme:**

Hacı Ömer Bey Evi, çıkması ile sokağa bakan cephesi, arkada küçük bahçesi, teras katı ve dıştan mütevazı görünüşüyle geleneksel Elazığ evlerinin özelliklerine sahiptir. Metruk (boş kalmışlığı) ve bakımsızlığına rağmen, özgünlüğünü koruyan, iç sofalı plan tipindeki bu yapı günümüze ulaşabilmiş ender örneklerden biridir.

### 3.19. KESRİKLİ HİLMİ BEYİN KONAĞI

**Bulunduğu Yer:** Çarşı Mahallesi. Bakırcılar Sokak No: 89

**Çizim No** : 52-53

**Fotoğraf No** : 84-87

#### **Yapının incelenmesi:**

Kesrikli Hilmi Beyin yazlık Konağı olarak yapılan bu ev, şimdiki sahiplerinin ifadelerine göre 1930 yıllarında yapılmıştır. Evin inşa tarihinin yazılı olduğu kitabesi arka balkonun tavanından sonradan sökülmüştür<sup>19</sup>.

İki katlı yapı, kuzey ve doğu yönlerindeki sokağa taşan çıkmaları ve geleneksel malzeme ile klasik tarzda yapılmıştır (Foto 84).

Evin alt kat odalarının girişleri sonradan dışarı alınmış, sadece üst kata çıkan merdivenin bulunduğu küçük salonun girişi değiştirilmemiştir. Ayrıca sonradan katlara taşıyıcı kolonlar eklenmiştir. Şimdi bu odaların yerinde dükkânlar vardır (Plan 52).

Kuzey yönündeki çift kanatlı ahşap bir cümle kapısı ile alt kattaki salona girilmektedir. Girişin solunda bodruma inen merdiven bulunur, bu salondaki eski alt kat odasına açılan bir kapı sonradan kapatılmıştır. Bu kapının karşısında küçük bir niş mevcuttur.

Büyük cümle kapısının karşısında başlayan ve salonun üç duvarını dolaşan tek kollu, sahanlıklı ahşap merdivenle üst kat sofasına çıkılmaktadır. Üst kat iç sofalı plan tipindedir (Plan 53). Çıkmalı sofa doğu yönünde perde duvarla kapatılarak başoda haline getirilmiştir. Oda giriş kapısı çift kanatlı ve ahşaptır (Foto 85). Doğudaki küçük balkonun giriş kapısı da bu odaya açılır.

Sofanın güneydoğu ve kuzeydoğu köşelerindeki odalar takaları, sabit tahta makatları ve yüklük elemanları ile klasik tarzdadır (Foto 86). 3.50 m × 5.00 m ölçülerinde kuzeye bakan çıkmalı oda ise merdiven üstünün bu odada olmasından dolayı küçük tutulmuştur. Sofanın güneybatısında bulunan ve sonradan mutfak haline getirilmiş odanın bir bölümü duvar örülerek depo yapılmıştır. Üst katın batısında,

<sup>19</sup> Bünyamin EROĞLU, bu konakta faaliyetlerini sürdüren Eftud (Elazığ Folklor ve Tiyatro Uygulama Derneği)'un başkanı,

sofanın bittiği yerde 1.50 m genişliğinde çıkmalı oda boyunca uzanan arka balkon yer alır (Foto 87).

Zeminleri tahta döşemeli üst kat odalarının hepsi (mutfak hariç) çok sayıda dikdörtgen formlu büyük pencerelerle bol ışık alan ferah odalardır.

Cümle kapısından başlayarak merdiven, merdiven korkuluğu, kapılar, takalar, gömme yüklükler, sabit makatlar, pencere çerçeveleri ve tavanlarda ahşap hakimiyetini görmek mümkündür bunların hepsi orjinaldir. Bütün bu ahşap elemanlar marangoz ustası olan evin ilk sahibi Kesrikli Hilmi Bey tarafından yapılmıştır<sup>20</sup>.

Geleneksel malzemelerle inşa edilen bu yapının kırma çatılı üst örtüsü oluklu kiremitle, çatıya geçişi sağlayan düz saçaklar ise saclarla kaplanmıştır.

#### **Süsleme:**

Şimdi Elazığ Folklor ve Tiyatro Uygulama Derneği (Eftud) olarak kullanılan ev, dıştan çıkmalar ve orijinal cümle kapısı ile sade görünüştedir.

İçte üst kat dolap ve yüklükleri basit tarzda yapılmıştır. Tavanlar düz tahtalar arası uzun çitalarla kapatılmıştır. Arka balkonun tavanındaki bitkisel süslemeler yağmur sularının tavana sızması nedeniyle bozulmuştur. Üst kat sofasının tavanındaki geometrik süslemeli şahane göbek kompozisyonu sonradan sökülmüştür<sup>21</sup>.

#### **Değerlendirme:**

Konağın alt katının orijinal planı bozulmasına karşın, üst katı iki yöndeki çıkması tipik iç sofalı plan tipi ve Elazığ evlerinin vazgeçilmez unsuru olan makat, dolap, yüklük gibi sabit elemanları ile karakteristik özelliktedir.

<sup>20</sup> Bünyamin EROĞLU'dan alınan bilgi

<sup>21</sup> Bünyamin EROĞLU'dan alınan bilgi

### 3.20. CELAL OKŞAŞ EVİ

**Bulunduğu Yer:** Nailbey Mahallesi Yenice Sokak No: 28

**Çizim No** : 54-55

**Fotoğraf No** : 88-90

#### **Yapının İncelenmesi:**

Celal Okşaş'a ait olan bu ev 1925 tarihinde yapılmıştır<sup>22</sup>.

Çıkmasıyla sokağa taşan cephesi, arkada küçük bahçesi ve iki katlı görünüşüyle geleneksel özelliklere sahiptir (Foto 88, 89).

İki katı da ikamet amaçlı olarak planlanmıştır. Alt kat hayat kısmına girişi sağlayan ahşap cümle kapı kaldırılmış, yerine demir kapı yapılmıştır. Zemini önceden tahta döşemeli olan hayat, sofa özelliğine sahip olup, iki tarafında sıralanan oda mekanlarıyla iç sofalı plan tipindedir (Plan 54).

Sade görünüşte ve basit mekanlardan ibaret bu odalardan güneydoğu ve kuzeydoğuda bulunan odalar sokak yönündeki pencerelerle aydınlanır. Hayatın kuzeybatısında da ocak, taka elemanlarına sahip mutfak yer alır. Mutfağın karşısındaki odanın arka bahçeye bakan penceresi sonradan kapatılmış, oda karanlık bırakılmıştır. Şimdi bu oda kiler olarak kullanılmaktadır. Hayatın batı ucu küçük bir geçiş salonu haline getirilmiştir. Arka bahçeye geçişi sağlayan kapı da bu salona açılır. Evin batı cephesinin köşelerine sonradan, alt ve üst katın ayrı ayrı olmak üzere helâ ve banyo elemanları eklenmiştir.

Hayattaki ahşap merdivenden üst kat sofasına çıkılmaktadır. Merdivenin altı küçük bir kiler olarak değerlendirilmiştir. Oldukça geniş bir sofanın iki yanında sıralanan mekanlardan oluşan üst kat iç sofalı planı, sokak yönündeki çıkmasıyla daha da genişletilmiştir. Sofa ve odalar doğu-batı yönündeki pencerelerle aydınlanmaktadır. Üst katın batı tarafında küçük bir balkon vardır (Plan 55).

Sofada cumbanın olduğu taraf kapatılarak 2.50 m × 5.00 m. ölçülerinde, başoda haline getirilmiştir. Bu odanın pencereleri boyunca makat uzanmaktadır.

---

<sup>22</sup> Celal OKŞAŞ, 1940 doğumlu, 1975 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.



Alt kattaki odalarla aynı ölçülere sahip olan üst kat odalarının küçük takalar dışında sabit elemanları yoktur. Bu odalarda bulunan yüklük ve makatlar sonradan kaldırılmıştır.

Alt katta kiler olarak kullanılan güneybatı köşedeki odanın üstü mutfaktır. İkinci katta oturanlar için sonradan bahçe tarafına yapılan banyonun kapısı mutfığa açılır. Önceden iki kat arasında bağlantıyı sağlayan mutfaktaki merdiven giriş yeri kapatılmıştır. Üst kat arka balkonu ile bahçe arasındaki bağlantı taş bir merdivenle sağlanır. Balkonun kuzeybatı ucuna da helâ yerleştirilmiştir.

Evin inşasında geleneksel malzemeler kullanılmıştır. Yapının doğu-batı cepheleri ve çıkması kalın beton harcıyla sıvanmıştır. Beşik çatısında saçlar kullanılmıştır. Bacası soba borusu şeklindedir.

#### **Süsleme:**

Dışta oda boyu düz çıkma ile hareketlendirilen sokak cephesi, üst kat cumbasındaki pencerelerin lale motifli demir korkulukları dışında sade görünüşlüdür (Foto 90).

İç mekanda odalar sade ve basit görünüştedir. Ahşap dolap kapakları dışında bir süsleme elemanı yoktur.

### 3.21. MUSTAFA DEMİREL EVİ

**Bulunduğu Yer:** Nailbey Mahallesi Bağlar Çıkmaz Sokak No: 8

**Çizim No** : 56-57

**Fotoğraf No** : 91-94

#### **Yapının İncelenmesi:**

Sahiplerinin verdiği bilgiye göre ev, 1960-65 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapının şimdiki durumu dikkate alındığında bu tarihlendirmenin isabetli olduğu söylenebilmektedir<sup>23</sup>.

İki katlı olarak yapılan evin, iki katı da ikamet amaçlı olarak planlanmış, çıkmasıyla sokağa taşan üst katı iç sofalı plan tipinde düzenlenmiştir (Foto 91, 92).

Yapının sokak tarafındaki batı cephesinde alt ve üst katın giriş kapıları yanyana bulunmaktadır (Foto 93). Bunlardan daha güneyde olanı üst kata diğeri alt kata girişi sağlar.

Evin alt kat planı ortada sofa niteliğinde dikdörtgen planlı hayat ve bunun kuzey-güney taraflarındaki mekanlardan ibarettir (Plan 56).

Alt kat hayat kısmına uzun bir koridor geçildikten sonra ulaşılır. Hayatın kuzeybatısında bir oda, kuzeydoğusunda ise mutfak yer alır. Mutfağın karşısında 2.20m× 2.50 m. ölçülerinde küçük bir depo bulunur. Deponun yanında banyo ve helânın beraber kullanıldığı mekan vardır.

Oldukça uzun ve geniş olan hayatın batı tarafı kapatılıp oda haline getirilmiştir. Bu odanın karşısında arka bahçeye geçişi sağlayan kapı mevcuttur.

Üst kat sofasına girişi, alt kat koridoruna paralel olarak yükselen ahşap bir merdiven sağlar. Üst kat iç sofalı plan tipindedir (Plan 57). İç sofalı plan tipindeki üst katta sofanın batısındaki odalar batı tarafındaki pencereler ile aydınlanmakta ve çıkmalı başodada, çıkma boyunca 0.90 m × 0.70 m. ölçülerinde sabit bir makat uzanmaktadır (Foto 94). Bu odanın kuzeyinde sadece bir nişin bulunduğu oda ise 2.50 m × 5.00 m. ölçülerinde olup, gömme dolap ve yüklük gibi sabit elemanlara sahip değildir.

<sup>23</sup> Mustafa DEMİREL, 1960 doğumlu, 1980 yılından beri bu evde ikamet etmektedir.

Ocak, raf, taka gibi unsurların bulunmadığı mutfak sofanın kuzeydoğusundadır. Mutfağın güneyinde sonradan yapılan helâ, banyo ve arka balkona geçişi sağlayan uzun bir koridorun bulunduğu mekan yer alır. Üst katın güneydoğu köşesinde küçük bir oda daha mevcuttur.

Evin temeli moloz taşlarla, alt ve üst kat duvarları ise kerpiçle yapılmıştır. Batı taraftaki saçaklar düz tahtalarla, beşik çatılı üst örtüsü ise sacarla kaplıdır.

#### **Süsleme:**

El şeklindeki kapı tokmakları ile çift kanatlı ahşap cümle kapıları ve düz eliböğründelerle taşınan oda boyu çıkma ile dış cephe hareketlendirilmiştir. Evin iç kısmında önemli bir tezyinat unsuru yoktur.

#### **Değerlendirme:**

Batı cephesi sokağa taşan iki katlı bu ev geleneksel yapı elemanları ve plan şeması ile klasik özelliklere sahiptir.

### 3.22. DEMİRCİ MUSTAFA EFENDİ EVİ

**Bulunduğu Yer:** Akpınar Mahallesi Demirci Mustafa Efendi Sokak No: 2

**Çizim No** : 58-59

**Fotoğraf No** : 95-98

**Yapının incelenmesi :**

Kitabesi olmayan evin şimdiki sahipleri yapının 19. yüzyılın ortalarında inşa edildiğini ifade etmektedirler.

Doğu yönde hafif meyilli bir yolun kenarında geleneksel malzemelerle inşa edilen bu ev, ilk bakışta üst katın gönye çıkmaları ile dikkati çekmektedir (Foto 95, 96).

Doğu yönündeki çift kanatlı demir kafesli ahşap cümle kapısından zemin katın hayat kısmına girilmektedir (Foto 97). Evin iki katı da ikamet amaçlı düzenlenmiştir. Alt katın planı hayatın iki yanında yer alan odalardan meydana gelmektedir (Plan 58). Hayatın güneyinde bir oda ve bu odaya bitişik evin bahçesine açılan mutfak yer alır. Hayatın ve bu odanın sokak tarafındaki duvarları arazi darlığı sebebiyle eğridir.

Alt ve üst katın sonradan yapılan banyo ve tuvaletleri, evin bahçeye bakan güney cephesinin köşelerine yerleştirilmiştir.

Üst katın girişi dışardan olup güneye bakmaktadır. Burası iç sofalı plan tipindedir (Plan 59). Bahçe kapısından geçildikten sonra yaklaşık 4.00 m uzunluğundaki bir merdivenle çıkılan balkonun, batı köşesindeki kapı ile üst kata girilir. Girişte küçük bir hol vardır. Bu hole batı yönünde bulunan mutfağın ve sofanın güneyindeki odanın kapısı açılır. Mutfakta bir gömme dolap ve ocak bulunmaktadır. Üst kat balkonunun batı köşesindeki banyonun girişi de, mutfağa alınmıştır. Holün bitiminde sofa niteliğindeki orta mekan başlamaktadır. Sofada cumbanın olduğu kısım camekanla kapatılıp başoda haline getirilmiştir (Foto 98). Fakat şimdi bu camekan kaldırılmıştır. Üst katın kuzeydoğusunda 3.00 m x 6.30 ebatlarında, dolap ve yüklük elemanlarına sahip başka bir oda daha vardır.

Bütün odaların zeminleri ve tavanları ahşap kaplamadır. Cumbalarındaki bol sayıda pencereden ışık alan aydınlık ve ferah odaların, sabit elemanı olarak sadece gömme dolaplar bulunur. Yüklük yalnızca alt kat kuzeydoğu odada vardır.

1986 yılında yapılan restorasyonda evin çıkmaları dahil bütün dış cephesi betonla sıvanmış ve boyanmıştır. Bu tarihte ayrıca üst örtü değiştirilmiş düz dam yerine, oluklu kiremitle kaplı çatı yapılmıştır. Saçakların altı ahşap kaplamadır. 2004 yılında yapılan restorasyonda ise pencereler değiştirilmiş, üst kat balkonunun doğuya bakan cephesine hela inşa edilmiştir.

#### **Süsleme:**

Ev süsleme bakımından sade görünüşlüdür. Sokak cephesini gönye çıkmalar hareketlendirmiştir. El şeklindeki kapı tokmağı ile demir kafesli cümle kapısı yapıya estetik unsur katmaktadır. Odalar süslemesiz ve basit mekânlardır. Ancak Elazığ evlerinin odalarında değişmez unsur olarak karşımıza çıkan ahşap kapılı gömme dolaplar bu evde de mevcuttur.

#### **Değerlendirme:**

Köşe başında inşa edilen Demirci Mustafa Efendi evi plan tipi, yapı elemanları ve gönye çıkmalarının yapıya kazandırdığı zenginlik ile Elazığ'ın geleneksel sivil mimarisinde önemli bir yere sahiptir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ELAZIĞ EVLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ANADOLU TÜRK KONUT MİMARİSİNDEKİ YERİ

Anadolu Türk konut mimarisinde evler çoğunlukla iki katlı, arkasında bahçesi ve avlusu olan yapılardır. Katların önemi alt ve üste göre değişmektedir. Zemin katlar ikinci dereceden işlerin görüldüğü bölümleri içerir. Bu mekanlar ev planlarının belirlenmesinde birinci derecede rol oynamazlar. Evlerin asıl oturulan yerleri üst katlardır. Misafirlerin kabul edildiği başoda da burada yer alır<sup>1</sup>.

Elazığ'da evler çoğunlukla iki katlı inşa edilmiştir. Tek katlı yapılara sık rastlanmamaktadır. Zemin katlar tasarruflu bir düşünceyle günlük ve kışlık ihtiyaca göre düzenlenmiştir. Birinci katlar esas ikamet bölümü olduğu için daha fazla önem kazanmış, evin asıl planı da burada teşekkül etmiştir.

Türk evleri için karakteristik diyebileceğimiz kat aralarındaki kiler (araevi)<sup>2</sup> denilen odalar bazı Necmettin Polat (Katalog No: 17), ve Zülfü Bey (Katalog No: 15) evlerinde olduğu gibi Elazığ'daki konutlarda bulunmaktadır. Bunların çoğunlukla kapısı merdiven sahanlığına açılır.

Türk evinde planı oluşturan elemanlar ihtiyaçlara göre ortaya çıkmıştır. Planın şekillenmesinde iklim ve tabii şartların etkisinden başka, İslam esaslarının ve geleneklerinin de rolü büyüktür. Bu da, Anadolu'da iklimi ve bölgesi ne olursa olsun klasikleşen Türk evlerini önemli ölçüde birbirine yaklaştıran ortak bir plan motifini meydana getirmiştir<sup>3</sup>. Konumuz kapsamındaki evlerin diğer kentlerdeki Türk konutlarıyla plan benzerliğinin en belirgin kaynağı da budur.

Planlamada haremlik – selamlık uygulaması, incelediğimiz konutlardan yalnızca beş örnekte mevcuttur. Bunlar Halit Bey (Katalog No: 4), Faik Çöteli (Katalog No: 5), Nuri Çöteli (Katalog No: 8), Abid Ağa (Katalog No: 14) ve Nihat Bey (Katalog No: 16) konaklarıdır. Bu konaklar Elazığ'ın önde zengin ailelerinin yaptırdığı büyük programlı

<sup>1</sup> S. Hakkı ELDEM, *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul 1968, s. 12

<sup>2</sup> Halit ÇAL, *Tokat Evleri*, Ankara 1988, s. 28; Nur AKIN; "Ev", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul 1995, s. 28.

<sup>3</sup> Seyfi BAŞKAN, "Geleneksel Anadolu Türk Evleri", *Türk Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1990, s. 33; Doğan KUBAN, "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler", *Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler*, İstanbul 1982, s. 197.

yapılardır. Orta halli halk konutlarında plana yansıyan bir haremlik-selamlık ayrımı yoktur. Ancak söz konusu anlayışın uygulamada var olduğu, dışarıdan gelen yabancı erkeklerle evin kadınlarının bir arada oturmadıkları bilinmektedir. Harput'ta günümüze ulaşabilmiş en önemli örnek konut niteliğindeki Sunguroğlu Konağı da haremlik-selamlık olarak iki bölümden ibarettir. Ancak haremlik kısmı günümüze ulaşamamıştır<sup>4</sup>.

Vaktiyle iki-üç ailenin bir arada yaşamasına imkan tanıyan ve ona göre şekillenen Elazığ evleri, bugün hemen bütün evlerimizin kaderi gibi değişen aile yapısı ve günün ihtiyaçlarına göre değişikliklere maruz kalmaktadır. Kat aralarının kapatılarak aradaki bağlantıların kesilmesi ve bazı büyük mekanların duvarla bölünmesi bunların başında gelir.

#### 4.1. PLAN TİPLERİ

Anadolu Türk konut mimarisinde olduğu gibi<sup>5</sup> Elazığ evlerinde de plan şeklinin başlıca belirleyicisi ve merkezi sofadır. Onun için, evleri plan bakımından sofanın konumuna göre Dış Sofalı plan tipi ve İç Sofalı plan tipi olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz. Orta sofalı ve sofasız planlı ev tiplerine ilimizde rastlanmamıştır<sup>6</sup>.

Elazığ evlerinin plan ve malzeme özellikleri merkeze bağlı köylere ve ilçelere yansımıştır<sup>7</sup>.

Elazığ'ın çevresindeki ilçe ve illerin bir çoğunda olduğu gibi Malatya'da da inşa edilen geleneksel evler ile Elazığ evleri arasında plan benzerliği sözkonusudur<sup>8</sup> (Çizim 60-63).

##### 4.1.1. Dış Sofalı Plan Tipi

Anadolu'da, Hitit ve Helenistik evlerinde de uygulanmış bu şema, plan gelişiminin en erken aşamasına işaret etmektedir<sup>9</sup>. Plan en basit şekliyle bir yanda dışa

<sup>4</sup> İsmail AYTAÇ, "Harput Evleri", Yayınlanmamış Makale.

<sup>5</sup> Önder KÜÇÜKERMEN, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul 1988, s. 9; Reha GÜNAY, *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, İstanbul 1988, s. 59.

<sup>6</sup> Plan tiplerini tespit edebilmek için kataloga aldığımız evlerin dışında Elazığ'da daha birçok ev gezilerek incelenmiştir.

<sup>7</sup> Eckhart PETERS, "Altınova'daki Kerpiç Evler", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara 1972, s. 165.

<sup>8</sup> Hülya TURGUT, *Kültür-Davranış Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem (Malatya Evleri)*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi).

<sup>9</sup> S. Hakkı ELDEM, a.g.e., s. 25.

bakan geniş bir sofa ile diğer yüzde ona açılan odalardan oluşur. Bazı durumlarda sofanın bir veya iki ucuna oda ilavesiyle “L” şekline dönüşebilir. En eski dış sofalı evlerin bahçeye ya da avluya dönük dış yüzeyleri açıktır. Hüseyin Yener (Katalog No: 2), Halit Bey (Katalog No: 4), İsmail Bey (Katalog No: 6), Naciye Hoca (Katalog No: 7), Celal Aksan (Katalog No: 9), Mustafa Mermer (Katalog No: 13), Abid Ağa (Katalog No: 14), Zülfü Bey (Katalog No: 15) ve Necmettin Polat (Katalog No: 17) evleri dış sofalı plan tipinde yapılmışlardır.

#### 4.1.2. İç Sofalı Plan Tipi

Karnı Yarık da denilen bu plan tipinde sofa, planı ortadan ikiye böler ve iki tarafta açılan oda mekanları dizilir. Bu plan türünün daha geç dönemlerde yaygın olarak kullanılmaya başlandığı ve XIX. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlık kazandığı görülür<sup>10</sup>. Bunun asıl sebebi, geleneklerin yavaş yavaş değişmeye başlaması ve iklimi sert olan Elazığ için iç sofalı tipin muhafazalı olmasıdır.

İncelediğimiz iç sofalı evler, arsanın konumuyla uyumlu ve kendi içlerinde serbest bir plan gösterir. Bu plan tipinde sofaların evi ikiye bölmeleri, cepheye de yansiyarak simetrik görünüşün oluşmasında etkili olmuştur. Ömer Arıç (Katalog No: 1), Kazım Efendi (Katalog No: 3), Naciye Hoca (Katalog No: 7), Fatih Ağırtaş (Katalog No: 11), Hüseyin Gülsoy (Katalog No: 12), Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18), Hilmi Bey (Katalog No: 19), Celal Okşas (Katalog No: 20), Mustafa Demirel (Katalog No: 21), Demirci Mustafa Efendi (Katalog No: 22) ve Nihat Bey Konağı (Katalog No: 16) evleri iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.

### 4.2. PLAN ELEMANLARI

#### 4.2.1. Sofa

Sofa, ev içinde odalar arası bağlantıyı sağlamanın yanında ortak bir toplanma alanıdır. Dolayısıyla, ev içi hayatın ortak kısmını oluşturur<sup>11</sup>.

Elazığ'da sofaların imkan el verdiği ölçüde aydınlık, büyük, geniş ve ferah olmasına özen gösterilmiştir. Sofalar genellikle çıkma ile sokağa taşmaktadır.

<sup>10</sup> Nur AKIN, a.g.m., s. 510.

<sup>11</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, s. 53; D. KUBAN, a.g.m., s. 204. Geniş Bilgi için bkz.: S.Hakkı ELDEM, a.g.e., s. 16.



Sofalar evin arsa üzerindeki kuruluşuna göre şekil aldıkları için ya geniş dikdörtgen planlı, ya da koridor biçimindedirler. Ancak, buradaki koridorun bir gelenek değil tamamen arsanın dar ve olumsuz şartlarından kaynaklanan bir zorunluluk sonucunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durum Celal Aksan (Katalog No: 9), Zülfü Bey (Katalog No: 15) ve Murat Dağ (Katalog No: 10) için geçerlidir.

Elazığ'da iç ve dış sofalı evler inşa edilmiştir. Şehirde orta sofalı ve sofasız ev tipine rastlanmaması bu planların tamamen uygulanmadığı anlamına gelmez; muhtemelen uyguladıkları, fakat günümüze ulaşmamış oldukları da düşünülebilir. Ancak, gerek çizimlerini yaparak, gerekse gezerek incelediğimiz çok sayıda örnek arasında, söz konusu olan çeşitleri ile karşılaşmamız en azından Elazığ'ın şehir evlerinde bunların pek benimsenmediğini göstermektedir.

Genellikle sofalar tezyinat bakımından sade görünüştedir.

#### 4.2.2. Oda

Şehirdeki geleneksel evlerin odaları, sofa veya sofa niteliğindeki koridora açılmaktadır. Odaların her biri, içinde buldukları ihtiyaç elemanlarına sahiptir. Elazığ'da her oda için ev veya göz tabirleri kullanılmaktadır. Tamamen yaşam tarzının ihtiyaçlarına göre tertiplenen odalar, içteki elemanların yerleştirilmesi açısından uyumlu bir düzenlemeye sahiptir.

Harput evlerinde selamlık bölümünün büyük ve geniş odası misafirler için ayrılırdı. Bu odaların tavanı yüksek, pencereleri oldukça geniş ve önü çıkmalı (şahnişinli) odalardı<sup>12</sup>. Elazığ evlerindeki misafir (sohbetçi) odaları diğerlerinden daha gösterişlidir. Bu mekanlar geleneksel Türk evinde başoda olarak isimlendirilirler<sup>13</sup>. Çoğunlukla sokak yönünde çıkma yaparak cepheden de fark edilebilen başodalar, aile reisinin oturduğu ve misafirlerin kabul edildiği yerler olmanın yanında, günlük hayatta da diğer odalar gibi kullanılmıştır.

Türk evi odasında bulunması gereken elemanlar Elazığ evlerinde de görülmektedir. Orjinal düzenlemesi bozulmayan bütün odalar makat, gusülhane, yüklük ve dolap elemanlarının hepsine ya da birkaçına sahiptir. Dolayısıyla her odada

<sup>12</sup> Mehmet YILDIZ, "Harput Konakları ve Evleri", Yeni Fırat, S. 25, Elazığ 1965, s. 23-24.

<sup>13</sup> R. GÜNAY, a.g.e., s. 121.

gerektiğinde yemek yenilebilir, oturulabilir, yatılabilir ve yıkanılabilir<sup>14</sup>. Böyle bir düzen eşyaların çoğunun seyyar, yani, kaldırılıp serilebilir türden olmasıyla sağlanmıştır. Bunun ve odalardaki yaşama biçimi çadır hayatı ile ilişkilidir<sup>15</sup>.

Anadolu Türk konut mimarisinde odaların boyutları arasında büyük fark yoktur ve içlerinin düzenlenmesi birbirine benzer<sup>16</sup>. Elazığ evlerinde de odaların ebatları ve düzenlemesi birbirine yakınlık gösterir. İncelediğimiz evlerin tavanlarının genelde yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum odalarda daha belirgindir.

Anadolu Türk konut mimarisinde, alt katların sokağa bakan cephelerinin mümkün olduğu kadar dışa sağır tutulması veya az sayıda küçük pencere açıklığından ışık almasına karşılık, üst katların bol pencereli olması prensibi<sup>17</sup> kataloga aldığımız Elazığ evlerinin hepsinde uygulanmıştır. Bu da üst kat odalarına ferah ve aydınlık bir mekan ortamı sağlamıştır. Harput evlerinde de alt kat alçak olup, pencereleri çok küçük tutulmuştur. Üst kat alt kata karşın bol pencereli, çıkmalarla daha hareketli ve daha yüksektir<sup>18</sup>.

Odalarda süsleme, dolap-yüklük kapakları, yüklük kornişlerinde yoğunlaşmıştır. Ahşabın çok kullanılması ile odalarda zari ve sıcak bir görünüm hakim olmuştur.

#### 4.2.3. Mutfak

Elazığ evlerinde mutfağın genel olarak planda sabit bir konumu yoktur. Çoğunlukla zemin katlarda bulunmasına rağmen Hüseyin Yener (Katalog No: 2), Celal Aksan (Katalog No: 9), Fatih Ağırtaş (Katalog No: 11), Hüseyin Gülsoy (Katalog No: 12), Mustafa Mermer (Katalog No: 13), Zülfü Bey (Katalog No: 15) ve Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18) evlerinde mutfak sonradan üst kata alınmıştır.

Alt ve üst kat arasındaki bağlantının kesildiği evlerde ise her katın ayrı mutfağı mevcuttur. Mutfak birimlerini odalardan ayıran en belirgin özellikleri, içlerinde davlumbazlı ocak, gömme raf ve takaların bulunmasıdır.

<sup>14</sup> S. Hakkı ELDEM, "17. ve 18. Asırlarda Türk Odası", *Güzel Sanatlar Dergisi*, S. 5. İstanbul 1944, s. 11; Rüstem BOZER, *Kula Evleri*, Ankara 1988, s. 42.

<sup>15</sup> Ö. KÜÇÜKERMEN, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*, s. 73.

<sup>16</sup> D. KUBAN, a.g.m., s. 200.

<sup>17</sup> Perihan BALCI, "Mimaride Türk Milli Üslubunda Türk Evi", *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul 1984, s. 92.

<sup>18</sup> İ. AYTAÇ, "Harput Evleri", Yayınlanmamış Makale.

#### 4.2.4. Kiler (Araevi) – Depo

Evde kiler işlevi yapan küçük mekanlara “ara evi” adı da verilmektedir. Bunlar Necmettin Polat (Katalog No: 17) ve Zülfü Bey (Katalog No: 15) evlerinde olduğu gibi bazen katlar arasında bir oda halinde düzenlenmiş, bazen de zemin katta geniş bir mekan olarak planlanmıştır.

Genel bir tanımla, evde bulunan alet – edevatın konuluğu mekanlara depo denilmektedir. Elazığ’da bazen depo ve kilerin beraber kullanıldığı da görülmektedir.

#### 4.2.5. Hela

Önceleri genelde evden uzak bahçe içinde inşa edilen bu yapılar, Celal Aksan (Katalog No: 9), Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18), Celal Okşas (Katalog No: 20) ve Demirci Mustafa Efendi (Katalog No: 22; Foto 95) evlerinde olduğu gibi arka balkon köşelerine ya da Halit Bey (Katalog No: 14) Konağındaki gibi bahçe içine (Foto 19) veya katalogdaki diğer örneklerde olduğu gibi evin içinde uygun bir yere inşa edilmiştir.

#### 4.2.6. Ahır – Merek

Elazığ evlerinin ayrılmaz mekanlarından birisi de ahırlardır. Küçük evlerde ve büyük konaklarda ahır, evle aynı plan içerisinde yer alır. Bazılarında ahırın kapısı avluya, bazılarında ise bahçeye açılır.

Ahırlar dikdörtgen planlı yapılmışlardır. İçlerinde hayvanlar için yemlikler bulunur. Ahır sekileri, Faik Çöteli (Katalog No: 5), Nuri Çöteli (Katalog No: 8) gibi büyük konaklarda önceden var olmasına karşı sonradan yıkılmıştır.

Ahırın kenarı ve ona bitişik mekan yörede merak olarak adlandırılan samanlık amaçlı kullanılır. Merakler çok basit olarak yapılmıştır. Bazılarında pencere ve ışıklık yoktur. Buraya hayvanların kışlık yiyecek ot, saman vb. yiyecekleri depo edilir.

#### 4.2.7. Avlu ve Bahçeler

Türk – İslam sivil mimarisinde önemli yer tutan avlu ve bahçeler,<sup>19</sup> Elazığ evlerinde de vazgeçilmez elemanlarıdır. Bu mekanlar, Müslüman Türk ailesinin ihtiyaçlarını gidermesi bakımından büyük önem taşırlar. Zira buralar, işi evinde olan aile bireylerinin dışarı açıldığı, işlerini rahatça yaptığı ve vakit bulduğunda da

<sup>19</sup> Yılmaz ÖZTAN, “Türk Bahçeleri ve Yabancı Ülkelerin Bahçe Sergilerindeki Örnekler”, *Kültür ve Sanat*, S. 17, Ankara 1993, s. 58.

dinlendiği yerler durumundadır<sup>20</sup>. Bir başka deyişle, bunlar içe dönük yaşayan Türk ailesine özgürlük alanı olarak kullanılmıştır.

Elazığ'da hemen her evin küçük bir avlusu veya bahçesi vardır. Cephesi sokağa bakan, yanları komşu evlerinin duvarlarıyla sağır, arka kısımda küçük bahçeli konutlar karakteristiktir. Evin arkasına gelmemesi halinde avlu veya bahçeler Ömer Arıç (Katalog No: 1; Foto: 8), Celal Aksan (Katalog No: 9; Foto: 41), Abid Ağa (Katalog No: 14; Foto 58), Nihat Bey (Katalog No 16; Foto 65) evlerinde olduğu gibi oldukça yüksek bir duvarla sokaktan ayrılmıştır. Bu kısımlarının dışarı ile bağlantısını sağlayan ahşap bir kapısı vardır. Avlu duvarlarının da temeli taş, üst kısımları da kerpiçle inşa edilmiştir.

Türklerin hakim olduğu her yerde saray ve köşklere olduğu gibi ev mimarisinde de havuz örneklerine rastlamak mümkündür. Celal Okşas (Katalog No: 20) ve Naciye Hoca (Katalog No: 7; Foto: 35)'nin evlerinde bahçelerinde bulunan havuz, Türklerde eskiden beri var olan su sevgisini göstermektedir<sup>21</sup>.

### 4.3. YAPI ELEMANLARI

#### 4.3.1. Dış Yapı elemanları

**4.3.1.1. Dış Duvarlar:** Yapıların en önemli taşıyıcı öğeleri dış duvarlardır. Onun için taştan sağlam bir temel üzerine oturtulmaya çalışılmıştır.

Elazığ Evlerinde temelden subasman seviyesine kadar yükselen taş duvarların kalınlıkları 70-100 cm. arasında değişmektedir. Ahşap çatıklı kısımlar ise genellikle 20-30 cm. kalınlığındadır. Dış duvarların yüzeyleri, saman katkılı çamur harcıyla sıvanmıştır. Hilmi Bey, Hacı Ömer Bey (Katalog No: 1) evi gibi betonla sıvanan örnekler de vardır.

**4.3.1.2. Dış Kapılar:** Anadolu Türk Konut mimarisinde dış kapılar avlulu evlerde avluya, avlusu bulunmayanlarda ise doğrudan eve açılır<sup>22</sup>. Elazığ'da da durum böyledir. Avluya giriş-çıkışı sağlayan kapılar çift veya tek kanatlıdır. Çift kanatlı avlu kapılarında günümüze az örnek ulaşmıştır.

<sup>20</sup> Orhan Cezmi TUNCER, "Mimaride Türk Milli Üslubu İlkeleri", Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri, İstanbul 1984, s. 66.

<sup>21</sup> Abdüsselam ULUÇAM, *Irak'taki Türk Mimari Eserleri*, Ankara 1989, s. 237.

<sup>22</sup> Bekir DENİZ, "Manisa Yöresi Köy Ev Mimarisi", *Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi*, S. VI, İzmir, 1992, s. 39.

Eve esas girişi sağlayan ana kapılar avlu kapılarına göre daha özenli yapılmıştır. Üzeri stilize edilmiş bitki ve hayvan motifleri ile süslenmiş örneklere de rastlanmıştır. Dış kapıların üzerinde bulunan ve onların görünüşünü zenginleştiren kapı tokmakları ile çekecekler de önemli sanat unsurlarıdır. Necmettin Polat (Katalog No: 17), Demirci Mustafa Efendi (Katalog No: 22) evlerinin cümle kapılarındaki el şeklindeki kapı tokmakları, Hilmi Bey (Katalog No: 19), Nihat Bey (Katalog No: 16), Zülfü Bey (Katalog No: 15), konutları ise kapı çekecekleri dikkat çekicidir.

Kapı tokmaklarının işlevi, eve gelen misafirin geldiğini haber vermek için ses çıkartmaktır. Asıl görevi, kapının kapanması için dışarıdan tutup asılma aleti olan çekecekler ise, çoğu zaman tokmak görevi de yapmaktadır. Bunların çok basit ve birer halkadan ibaret olanları bulunduğu gibi, küçük birer sanat unsuru olarak değerlendirilebilecek örnekleri de mevcuttur<sup>23</sup>.

Elazığ evlerinde kafesli cümle kapıları da vardır. Demirci Mustafa Efendi Evi'nin kapısında demir, Ömer Bey Evi'nde ise ahşap kafes mevcuttur.

**4.3.1.3. Pencereler:** Çoğunluğu dikdörtgen formlu düz lentolu veya ender olarak da, üzeri yuvarlak kemerli pencereler, Batı Anadolu'nun Türk evi pencereleri ile benzerlik göstermektedir<sup>24</sup>. Kalın duvarlarda, pencereler dış yüze yakın düzenlenmiş, genellikle açıklık içe doğru mazgal deliği şeklinde genişleyerek mekanın daha fazla ışık alması sağlanmıştır. Fatih Ağırtaş (Katalog No: 11) evi, üst kat sofanın kuzey batısındaki güneye bakan pencereleri bu tipin güzel örnekleridir (Foto No: 49).

Bazı evlerin pencerelerinin üzeri ite yuvarlak kemerlidir. Necmettin Polat (Katalog No: 17; Foto 71) ve Ömer Bey (Katalog No: 1; Foto 11) evlerinin çıkımlarındaki dıştan yuvarlak kemerli pencereler de dikkat çekicidir. Erken dönemdeki ahşap pencere parmaklıkları, sonradan yerini demir parmaklıklara bırakmıştır. Üst katların uzun dikdörtgen formlu pencereleri bütün evlerde birbirine benzemektedir. Bunların ortalama genişlikleri 0,70 – 1,00 m. arasında değişmektedir. Daha geniş olanlarının çoğu sonradan açılmıştır.

<sup>23</sup> Haşim KARPUZ, *Türk İşlam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Ankara 1993, s. 34.

<sup>24</sup> Yılmaz TOSUN, *Milli Mimarimizde Kula Evleri*, İzmir, 1968, s. 31.

**4.3.1.4. Saçaklar:** Cepheleri yağmur ve güneşten koruyan saçaklar, geleneksel Türk evlerinin yalın saçak biçimleriyle uyum göstermektedir. Bunların dışa uzantıları 0,30 - 0,80 m. arasında değişmektedir.

Saçaklar, tavan kirişlerinin istenilen ölçüde dışarıya çıkarılması ve uçlarına tahtaların konulmasıyla elde edilmiştir. Saçaklar genelde düz tahtalarla kaplanmıştır. Hilmi Bey Konağı (Katalog No: 19) ise saçakların ince saclarla kaplandığı tek örnektir.

**4.3.1.5. Örtü:** Kente, şehir merkezindeki evler çatılı olarak inşa edilmiştir. Ulukent, Aksaray, Kızılay semlerindeki evlerde, üst örtünün önceden düz dam olduğu, sonradan çatı yapıldığı anlaşılmaktadır. İncelediğimiz evlerden sadece Halit Bey Konağı (Katalog No: 5; Foto 19)'nın üst örtüsü düz dam şeklindedir.

Kışın soğuk ve yağışlı geçtiği Elazığ'da evlerin çatıları, mümkün olduğu kadar yalın tutulmaya çalışılmıştır. Aynı sebeple konutların birbirine bitişik inşa edilmiş olmaları, çift yüzeyleri beşik çatı biçimini yaygınlaştırmıştır. Hacı Ömer Bey Evi (Katalog No: 18), Nuri Çöteli Konağı (Katalog No: 8) bu tipin örnekleridir.

Sık görülen diğer çatı şekli de, dört yüzeyli kırma çatıdır. Müstakil inşa edilen veya yan taraflarından biri bağımsız olan evlerde bu tip çatılar görülür. Demirci Mustafa Efendi (Katalog No: 22), Celal Okşaş (Katalog No: 20) evleri ve Faik Çöteli (Katalog No: 5) Konağı'nın örtüleri kırma çatılı yapılardır. Sundurma çatı ise Necmettin Polat, Celal Aksan ve Naciye Hoca evlerinde görülür.

**4.3.1.6. Bacalar:** Çatı kaplamasına kadar kerpiçten yapılan bacaların, çatının üzerine taşan kısmı tuğla olup Hüseyin Yener (Katalog No: 2), Nuri Çöteli (Katalog No: 8), Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18) evlerinde olduğu gibi gövdeleri kare planlıdır. Tepesinde dört yönden açıklıklara sahip bu elemanların külahları düz sal taşları, tuğlalar Ömer Arığ (Katalog No: 1; Foto 8) evindeki gibi prizmatik üçgen de olabilmektedir. Abid Ağa Konağı (Katalog No: 14)'nda olduğu gibi bacanın çatıdan sonraki kısmına küp yerleştirilmiş örnekler de vardır. Katalogdaki diğer örneklerin bacaları üçgen koni külahlı soba borusu şeklindedir.

#### 4.3.2. İç Yapı Elemanları

Elazığ evleri, içyapı elemanları bakımından da genel olarak Anadolu Türk Konut mimarisinin belirgin özelliklerini yansıtmaktadır.



**4.3.2.1. Merdivenler:** Katlar arasında bağlantıyı sağlayan iç merdivenler taş veya ahşaptan yapılmıştır. Bunların kol ve sahanlık sayıları, yapının planına ve merdiven konumuna göre değişmektedir. Merdivenlerin duvara dayanmayan ve açıkta olan yan kısımlarında basit ahşap korkuluklar bulunmaktadır.

**4.3.2.2. Döşemeler:** Elazığ'da büyük evlerin (konakların) alt katlarında zemin döşemesi çoğunlukla sıkıştırılmış toprak, esas oturma katı olan üst bölümlerde ise, Hacı Ömer Bey Evi (Katalog no: 18; Foto 81) ve Necmettin Polat (Katalog No: 17; Foto 76) evlerinde olduğu gibi karakteristik olarak ahşap döşemelidir.

Orta halli aileler için yapılan iki katlı evlerin zemin katlarında ise, hayatın zemini genelde diğer mekanların zeminleri ise tahta döşemelidir. Üst katlarda da tahta döşeme ön planda olmasına rağmen sonradan beton ve karo döşemeler yaygınlaşmıştır.

**4.3.2.3. Oda Kapıları:** Yükseklikleri insan ölçeğinde veya ondan biraz fazla (180-200) cm. olan oda kapıları çoğunlukla tek kanatlıdır. Abid Ağa (Katalog No: 14), Nihat Bey (Katalog No: 16) ve Hüseyin Gülsoy (Katalog No: 12) evlerinde olduğu gibi çift kanatlı olanlarına da rastlanmaktadır. Çoğunun girişinde tahtadan bir eşik bulunmaktadır. Nuri Çöteli (Katalog No: 8; Foto 40) evi, selamlık odasının orijinal kapısında olduğu gibi oda kapılarının sofaya bakan dış yüzleri genellikle aynalı ve geçmeli ahşap işçiliği göstermesine rağmen, odaya bakan iç yüzleri düz ve geçmesizdir.

**4.3.2.4. Makatlar:** Oda ve sofaların sabit halde ahşap oturma elemanlarına yörede makat denilmektedir. Bunlar çoğunlukla pencere önlerinde duvar boyunca uzanırlar. Ortalama yükselteleri 0.60-0.90 m. ile genişlikleri 0.60-0.80 m. arasında değişmektedir. İncelediğimiz örneklerde Faik Çöteli (Katalog No: 5; Foto 25), Murat Dağ (Katalog No: 10; Foto 45) ve Mustafa Demirel (Katalog No: 21; Foto 94) evlerinde orijinal makatlar hala mevcuttur.

**4.3.2.5. Musandıralar:** Elazığ evlerinde nadir de olsa karşılaşılan mekanlardan biri de "musandıra" adı verilen ahşap bölmelerdir. Bazıları sonradan sökülüp kaldırılmış veya tahribe uğramış olan musandıraların, Necmettin Polat Evi (Katalog No: 17; Foto 76) orta halli halk evlerindeki sade örneklerinin yanında, Halit Bey Konağı (Katalog No: 4; Foto 21)'ndeki gibi varlıklı ailelerin evlerinde zengin süslemeleri olanları da mevcuttur.

**4.3.2.6. Dolap ve Yüklükler:** Bunlar odanın en vazgeçilmez sabit elemanlarıdır.

Günlük küçük kullanım eşyalarının konulduğu ahşap kapaklı dolapların yanında, aynı işlevi yapan, evlerin iç duvarlarında büyüklü – küçüklü nişlere sık rastlanmaktadır. Bunların küçük olanları (dındik) üstte kırma veya yuvarlak kemerlerle son bulmaktadır.

Yüklükler iki şekilde odalara yerleştirilmiştir. Birinci tip, duvarların inşası sırasında özel olarak bırakılan nişlerin içerisine yerleştirilen gömme yüklükler, diğer tip ise duvarın önüne yerleştirilen taşınabilir yüklüklerdir. Yatak, yorgan gibi eşyaların konulması için yapılan yüklüklerin basit olarak yapılanlarının yanında, Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18; Foto 81) evinde olduğu gibi özel olarak yapılmış, çiçeklik elemanlarına sahip yamuk planlı örnekleri de mevcuttur.

Bazı ahşap dolap kapakları, Ömer Arığ (Katalog No: 1; Foto 12) evinde olduğu gibi basit oyma tekniğinde süslemelere sahiptir.

**4.3.2.7. Gusülhaneler:** Elazığ evlerinde yüklüklerin çoğu gusülhane olarak da değerlendirilmiştir. Ayrıca sabit makatların bir köşesindeki düz tahta kapakların kaldırılmasıyla gusülhane haline gelen yıkanma yerleri de vardır. Buralara yörede “çark” da denilmektedir. Mustafa Mermer (Katalog No: 13) ve Nuri Çöteli (Katalog No: 8) evlerinde çarklar hala mevcuttur. Diğer örneklerde sonradan çarkların olduğu bölümler kapatılmıştır.

**4.3.2.8. Raflar:** Dolap, yüklük gibi elemanlar üzerinde dolanan raflar, oda duvarlarının yüksekliğini de bölerek iç mekana hareketlilik kazandırmıştır. Ayrıca mutfaklarda gömme raflara da rastlanmaktadır. Ancak incelediğimiz örneklerde sadece Faik Çöteli (Katalog No: 5) ve Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18) evlerinde orijinal gömme raflar vardır.

**4.3.2.9. Ocaklar:** Duvarların içinde yer alan ocaklar, genellikle mutfaklarda bulunmaktadırlar. Yemek pişirmek, su ısıtmak gibi işlevleri olan ocakların uzantıları çoğu zaman dışarıya taşkın olarak yapılmıştır. Mustafa Mermer Evi (Katalog No: 13) alt kat mutfağındaki ocak sonradan kapatılmıştır (Foto 54).

**4.3.2.10. Tavan Kaplamaları:** Tavan kaplamalarının ana malzemesi düzgün tahtalar ve kalın cisirlerdir. Hacı Ömer Bey (Katalog No: 18; Foto 82) ve Hilmi Bey (Katalog No: 19) evlerindeki gibi düz tahta aralarının çıtalarla kaplandığı tavanlar da mevcuttur.



**4.3.2.11. Şömineler:** Genellikle büyük programlı konakların selamlık başodalarında bulunan şömineler alçıdan yapılmıştır. Elazığ'da incelediğimiz konutlardan Halit Bey ve Abid Ağa konaklarında orijinal bitkisel süslemeli şömineler mevcuttur (Foto 22, 61).

Harput ve Elazığ'da "Kürsübaşı" denilen sohbetler yapılmaktaydı. Bu sohbetler evin en büyük ve en güzel odasında düzenlenirdi. Odanın ortasına bir mangal getirilir, mangalın üstüne de oturma kısmı olmayan kürsü konulurdu. Kürsünün üstüne de yorgan ya da battaniye serilirdi. Ev sahipleri ve gelen misafirler mangalın etrafına bağdaş kurup oturarak ısınırlardı. Yani adayı değil kişiyi ısıtmak amaçlanırdı. İnsanların kürsünün etrafında toplanmasından dolayı bu toplantılara "Kürsübaşı" denilmiştir. Kürsübaşında dini ve güncel konularda sohbet edildiği gibi musiki de icra edilirdi<sup>25</sup>.

#### 4.4. CEPHE DÜZENLEMESİ

Genel anlamda, arsanın konumu ve sokağın durumuna göre şekil alan Elazığ evlerinin günümüze ulaşan örneklerin cephe düzenlemesi sade ve gösterişten uzaktır.

Şehirdeki eski konutların çoğunun üst katları dışarı çıkma yapmaktadır. Çıkmalar arsanın durumuna göre düz çıkma, gönye çıkma ve çift çıkma şeklindedir. Cepheler cümle kapıları, pencere sıraları, saçaklar ve cumbaları destekleyen eliböğründelerle hareketlendirilmiştir. Sofaların çıkmalarla sokağa taşmasıyla, üst katta daha geniş mekanlar elde edilmiştir. Bu anlayış Anadolu'daki geleneksel evlerin çoğunda görülen bir özelliktir<sup>26</sup>.

Çift gönye çıkmaların örneklerini Celal Aksan (Katalog No: 9; Foto 41-42) ve Demirci Mustafa Efendi (Katalog No: 22; Foto 96) evlerinde, tek gönye çıkmaları ise Necmettin Polat (Katalog No: 17; Foto 73) ve Hüseyin Yener (Katalog No: 2; Foto 15) evlerinde görmek mümkündür. Düz çift çıkmanın tek örneği Zülfü Bey (Katalog No: 15; Foto 62) evindedir. Geri kalan evlerin çoğu oda boyu düz çıkmaların olduğu evlerdir. Tek çıkmalar genelde girişin üzerinde ve düz – dilimli eliböğründelerle taşınmaktadır. Katalogdaki diğer örnekler düz çıkmalıdır. Fatih Ağırtaş (Katalog No: 11; Foto 46) ve Murat Dağ (Katalog No: 11; Foto 43) evleri de çıkmasız örneklerdir.

<sup>25</sup> Bünyamin EROĞLU, Eftud (Elazığ Folklor ve Tiyatro Uygulama Derneği) başkanı.

<sup>26</sup> Seyfi BAŞKAN, "Türk Sanatı Üzerine Denemeler", **Geleneksel Türk Evi Mekan Organizasyonunda Cumba**, İstanbul 1990, s. 42.

Elazığ'da çok sade ve basit çıkmalarının yanı sıra, az da olsa, işçiliği ve zarif görünüşüyle bulunduğu evin çevresini ve sokağı güzelleştiren cumbalara rastlamak mümkündür. Ömer Bey (Katalog No: 1; Foto 10) ve Necmettin Polat Evi (Katalog No: 17; Foto 73)'nin ahşap işçilikli cumbaları buna güzel bir örnektir.

Saçaklar basit ahşap kaplama olup, herhangi bir estetik unsura sahip değildir.

#### 4.5. MALZEME VE TEKNİK

Anadolu konutlarında inşa malzemesi, bölgelere göre farklılık gösterir. Ege, Marmara ve Karadeniz ile Malatya<sup>27</sup>, Kula<sup>28</sup>, İç Anadolu'da Tokat<sup>29</sup>, Karaman<sup>30</sup>, Çankırı<sup>31</sup> ve Sivas<sup>32</sup> gibi merkezlerde malzeme taş, ahşap ve kerpiçtir. Bu bölge ve merkezlerde genellikle duvarların alt kısımlarda taş, üst kısımlarında ahşap çatklı karkas (hımış) kullanılmıştır.

Elazığ evlerinin temel yapı malzemesi de taş, kerpiç ve ahşaptır<sup>33</sup>. Tuğla, kireç, saman katkılı çamur harcı, demir ve beton harcı da yardımcı malzemelerdir. Harput'ta yıkılan evlerdeki taşlar Elazığ merkez ve semlerdeki evlerin inşasında kullanılmıştır.

Evlerin temelleri, subasman seviyesine kadar, ara dolgusu kırık taş ve saman katkılı beton harcından oluşan moloz taşlarla yapılmıştır. Kerpicin suya karşı dayanıksızlığı bütün evlerde subasmanın taş olmasını gerektirmiştir. Taş, ayrıca bazı merdivenlerde, avlu ve hayat döşemelerinde kullanılmıştır. Nuri Çöteli (Katalog No: 8; Foto 38), Nihat Bey (Katalog No: 16) konaklarının zemin katlarındaki büyük kemerlerde ve Nihat Bey Konağının cümle kapısını çevreleyen basık kemerde kesme taş kullanılmıştır (Foto 65).

Ahşabın duvarlarda kat arası hatıl olarak kullanımı önemli yer tutar. Bu sayede duvarlar sağlamlık kazanmış, yapılar depreme karşı daha dayanıklı hale gelmişlerdir. Kapı – pencere doğramaları, musandıra ve merdivenlerin malzemesi de ahşaptır.

<sup>27</sup> B. DENİZ, a.g.m., s. 37.

<sup>28</sup> R. BOZER, a.g.e., s. 51.

<sup>29</sup> H. ÇAL, a.g.e., s. 32.

<sup>30</sup> H. KARPUZ, "Karaman'da Eski Türk Evleri", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara 1992, s. 57.

<sup>31</sup> Gökçe GÜNEL - Murat GÜLER, "Çankırı Evleri", *Kültür*, S. 98, Ankara 1993, s. 52.

<sup>32</sup> N. Burhan BİLGET, *Sivas Evleri*, Ankara 1993, s. 51-52.

<sup>33</sup> Alpaslan KOYUNLU, "Etnohistorya Yönünden Elazığ Munzuroğlu Köyünde Bir Evin İnceleme Denemesi", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Ankara 1976, s. 216.

Evlerde metalin kullanımını sınırlı olup hemen her yapıda değişmeden kullanım alanı bulduğu yerler pencere şebekeleridir. Ayrıca tutturma unsuru olarak ahşap elemanlarda demir çivi kullanılmıştır. Bunlar ana kapıların dış yüzeyinde iri başlıklı kabaralar biçimindedirler. Ayrıca Ömer Arığ (Katalog No: 1; Foto 10) ve Hüseyin Yener (Katalog No: 2; Foto 15) evlerinin çıkmalarında da metal şebekeli küçük balkonlar mevcuttur.

Elazığ'ın eski konutlarında tuğla kullanılmayışı dikkat çekmektedir. Toprağın en çok kullanıldığı mekanlar ise zemin katlar, tandırevleri ve damlardır.

#### 4.6. SÜSLEME

Elazığ evlerinde süsleme daha çok büyük konutlarda ve önemli kişilerin evlerinde yoğunlaşmıştır. Evlerin süslenmesinde ahşap, metal, alçı ve boya kullanılmıştır. Bezemeyi oluşturan motifler çoğunlukla geometrik ve bitkisel niteliklidir. Eski evlerin süslemesi genel olarak ele alındığında, geleneksel ve yöresel özellikler gösterdikleri görölmektedir. Elazığ evlerinin süslemesini, bunların bulunduğu yerlere göre dış ve iç süsleme şeklinde ele alabiliriz.

##### 4.6.1. Dış Süsleme

Evlerin dış yüzeylerinde genellikle sade bir görünüş hakimdir. Süslemeye, çoğunlukla sokak yönündeki cephelerde rastlanmaktadır. Çıkmalar cephelere hareket kazandırmıştır. Sokağa açılan ahşap cümle kapılar, ahşap parçalarının, büyük çivilerin meydana getirdiği çeşitli unsurlarla bezenmiştir. Ömer Arığ (Katalog No: 1; Foto 9) evinde olduğu gibi bazı özel örneklerde stilize edilmiş bitki ve hayvan motifleri görölmektedir. Kapıların üstündeki tokmak ve çekecekleri de dış tezyinata dahil edebiliriz.

Bazı cumbaların da özenle yapıldığı görölmektedir. Bunlardan Ömer Arığ (Katalog No: 1; Foto 10) ve Necmettin Polat (Katalog No: 17; Foto 72) evlerinin cumbalarındaki ahşap oyma tekniğindeki süslemeler dikkat çekicidir. Ömer Bey Evi cumbasında metal şebekeli bir balkon mevcuttur.

Hacı Ömer Bey evi ve izin vermediği için girmediğiniz Çizmeciler evinin ahşap oyma tekniğindeki saçak süslemeleri de dış süsleme bakımından önemlidir. Sahiplerinden izin alamadığımız için inceleme imkanı bulamadığımız bir diğer ev de

Ulukent Mahallesiindeki Sedat Çağlayan'ın evidir. Bu evin avlusunda bulunan havuzbaşının duvarlarında 1.20 m. x 1.89 m. ebatlarında karakalem ile yapılan Harput panoraması mevcuttur. 19. yüzyıl sonlarına tarihlenen bu tasvir çalışmasının sanatkarı Ali Miralaygil'dir<sup>34</sup>.

#### 4.6.2. İç Süsleme

Elazığ evlerinin mekanları genelde sade olduğu görülürken, büyük konakların süsleme bakımından daha zengin olduğu dikkati çekmektedir. İncelediğimiz evlerin bir kısmında süslemelerin tahrip veya tamamıyla yok olduğu; buna karşılık pek az örnekte ise korunduğu görülmektedir.

Mevcut süslemeler dolap ve yüklük kapaklarında, musandıralarda ve yüklük kornişlerinde görülür.

Naciye Hoca (Katalog No: 7) evinde olduğu gibi kapı üstlerinin dilimli ahşap süslemelerle taçlandırıldığı dikkati çekmektedir (Foto 34).

İç süslemeleri ile dikkati çeken örneklerden birisi Nihat Bey Konağı (Katalog No. 16)'dır. Yapının orijinal kapılarının yanında, selamlık başodasının tavanında ahşap boyama tekniğindeki bitkisel motifler ve bu odanın güney yönünde yaklaşık bir metre kadar dışarı taşan saçaklarında, baklava dilimlerini çevrelediği bitkisel kompozisyonlu ahşap tavan göbeği diğer evlerde rastlamadığımız önemli tezyinat unsurlarıdır (Foto 56). Bu evin haremlik kısmı güneybatı odasında birbirine dolanmış iki yılan gibi yükselen sütunçelerin ortasındaki gömme dolap oldukça dikkat çekicidir (Foto 89).

Ahşap işçiliğe sahip musandıralar Halit Bey Konağı (Katalog No: 4; Foto 21) ve Necmettin Polat (Katalog No: 17; Foto 76) evinde vardır. Farklı tarzlarda yapılmış çiçeklik bölümleri, rozetleri ve süsleme şeridi halinde kornişleri önemli süsleme elemanları olarak saymak mümkündür. Bu yöredeki yüklükler genelde sade yapılardır.

Halit Bey (Katalog No: 4) ve Faik Çötel (Katalog No: 5) konaklarında diğer evlerde rastlamadığımız alçı malzemededen, üç dilimli estetik amaçlı yapılmış nişler mevcuttur.

<sup>34</sup> Rüşhan ARIK, *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara 1988, s. 97-99.

Abid Ağa (Katalog No: 14; Foto 61) ve Halit Bey (Katalog No: 4, Foto 22) konaklarının selamlık başodalarındaki bitkisel motifli alçı şöminelerde yörede ender rastlanan stilize edilmiş bitkisel süslemeler görülmektedir.



## SONUÇ

Harput Türklerin eline geçmesiyle önemli bir ilim ve kültür merkezi haline gelmiştir. Daha sonraki yıllarda giderek büyüyen ve gelişen bu kent 19. yüzyılın sonlarına doğru bugünkü yerine taşınmıştır.

1840'lı yıllarda mezra denilen Elazığ'a göç ile başlayan şehirleşme, 20. yüzyılın başlarında resmi kurumların taşınmasıyla hız kazanmıştır. Özellikle, İzzet Paşa'nın yaptırdığı cami ve çevresinde oluşan konutların inşası, zamanla etrafa doğru genişlemiştir. Elazığ'ın İzzetpaşa ve Nailbey Mahallelerinde sokaklar birbirini dik kesmektedir. Bu ızgara planlama 1980 yıllarına kadar şehircilik açısından örnek gösterilirken, bugün araçların çoğalmasına ve sokaklarda park edilmelerinden dolayı dar kalmıştır. Kenar mahallelerde ise eğri sokaklar çoğunluktadır. İzzet Paşa, Aksaray, Kesrik ardından Nailbey Mahallesiinde yoğunlaşan konutlar, Türk evi mimarisinin genel özellikleri içinde Harput evleri örnek alınarak inşa edilmiştir.

Kentin eski dokusu Osmanlı şehirlerinin kuruluş prensiplerine göre imar edildiği için 19. yüzyıl özelliklerini göstermektedir. Fakat son yıllarda hızlı kentleşme faaliyetleri ve bilinçsiz yıkım gibi sebepler, söz konusu tarihi dokuya büyük zarar vermiş; özellikle sanatımızın önemli mimarlık eserleri olan geleneksel evler üzerinde sayısız tahribata yol açmıştır. Günümüzde onlardan az sayıda örnek varlığını güçlükle sürdürebilmektedir. Geleneksel dokunun korunarak günümüze ulaşabildiği tek sokak Kazım Efendi Evinin bulunduğu ve kendi adıyla anılan sokaktır.

Bu çalışma Elazığ'da inşa edilmiş ve günümüze ulaşabilmiş geleneksel Türk evleri ele alınmıştır. Bunları yerinde inceleyerek fotoğraflarını çekmek ve planlarını çıkarmak suretiyle belgeledik. Birçok ev tespit etmemize rağmen çeşitli sebeplerden dolayı ancak 22 örneği katalog bölümüne alınabilmiştir. Bildiğimiz en eski tarihli ev 1838 tarihli Halit Bey Konağı'dır. Süsleme bakımından en önemli ev de Ulukent Mahallesiinde bulunan ve izin verilmediği için inceleme imkanı bulamadığımız Sedat Çağlayan evidir. Bu evin avlusunda bulunan havuz başının duvarlarında Harput'un genel görünüşünü konu alan karakalem çalışması mevcuttur. 19. yüzyıl sonlarına tarihlenen bu çalışmanın sanatçısı Ali Ali Miralaygil'dir. İncelediğimiz örneklerde, yapım ustası bilinen tek ev Aksaray Mahallesiindeki Ömer Bey Evi'dir.

Anadolu'nun diğerkentlerinde olduğu gibi, Elazığ evlerinin oluşumunda da tabii Şartların yanı sıra; inanç, gelenek, kùltùr vb. sosyal değerler başlıca etkindir.

Tùrk evinin önemli bölùmlerinden biri de bahçelerdir. Müslùman Tùrk ailesinin ihtiyaçlarını gidermesi bakımından büyük önem taşır. Zira buralar, işi evinde olan aile bireylerinin dışarı açıldığı, işlerini rahatça yaptığı ve vakit bulduğunda dinlendiği yerler durumundadır. Bir başka deyişle bunlar içe dönùk yaşayan Tùrk ailesine özgùnlük katar. Anadolu'nun her köşesinde avlulu ve bahçeli evlere rastlanır. Elazığ'da hemen hemen her evin küçük bir avlusu veya bahçesi vardır. Cephesi sokağa bakan, yanları komşu evlerin duvarları ile sağır, arka kısımda küçük bahçeli konutlar karakteristiktir. Bahçesinde havuzbaşı mevcut tek örnek Naciye Hoca'nın evidir.

Anadolu Tùrk konut mimarisinde evler çoğunlukla iki katlıdır. Katların önemi alt ve ùste göre değişmektedir. Alt kat ikinci dereceden işlerin görùldüđü bölùmleri içerir. Bu mekanlar ev planlarının belirlenmesinde birinci derece rol oynamazlar. Plan Şeklinin başlıca belirleyicisi ve merkezi sofadır. Evler sofanın durumuna göre sofasız, iç sofalı, dış sofalı ve orta sofalı plan tiplerinde yapılmıştır.

Elazığ'ın 1930'lu yıllardaki fotoğraflarından ve günümüze ulaşan konutlardan anlaşılacağı üzere, Harput'taki örnekler gibi Elazığ evlerinde de genellikle dış ve iç sofalı ev sayısı çoğunluktadır. Sofasız ve orta sofalı ev sayısı oldukça azdır. Kataloga aldığımız evlerden Necmettin Polat, Celal Aksan, Zùlfù Bey, Murat Dağ, İsmail Bey, Mustafa Mermer evleri ile Abid Ağa Konağı dış sofalı, diğer evlerde iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir. Evlerin planında sofa ve odalar esas alınmıştır.

Büyük çoğunluğu iki katlı inşa edilen Elazığ konutlarının, köşk oda ile birlikte Esnaf Kefalet Kooperatifi olarak kullanılan ev gibi üç katlı planlanan örnekleri de vardır. Hacı Ömer Bey evi de bodrum ve teras katı ile birlikte dört katlıdır. Ayrıca haremlik-selamlık bölùmleri mevcut büyük konaklarda da kat sayısı üçe kadar çıkmaktadır. Bunlardan Faik Çöteli, Nuri Çöteli ve Nihat Bey Konakları iki katlı, Halit Bey ve Abid Ağa konakları da üç katlı büyük yapılardır. Necmettin Polat ve Zùlfù Bey Evlerinde de ara kat (kiler) mevcuttur. Evlerin alt katları ahır, merak, kiler, depo gibi ihtiyaç birimlerine ayrılmış, ùst katlar asıl ikamet bölùmleri Şeklinde düzenlenmiştir. Büyük konakların zemin katlarında hizmetçi odaları da mevcuttur. Faik Çöteli, Nuri Çöteli ve Nihat Bey konaklarında aynı kat içinde haremlik-Selamlık bölùmleri ayrılmış,



Halit Bey ve Abid Ağa konaklarında ise birinci kat selamlık, ikinci kat ise haremlik olarak planlanmıştır. Bu konakların zemin katlarında kiler, ahır, depo, merak ve hizmetçi odalarının yanı sıra tandirevleri de mevcuttur.

Sofa ev içinde bağlantıyı sağlamanın yanında ortak bir toplanma alanıdır. Elazığ evlerinde de sofalar geniş ve ferah yapılmış ve sofanın bir bölümü çıkmasıyla sokağa taşınarak başoda haline getirilmiştir. Demirci Mustafa Efendi, Celal Aksan ve Necmettin Polat evleri gönye çıkmalı, diğer evlerde oda boyu düz çıkmalıdır. İsmail Bey evi ve Fatih Ağırtaş evleri de çıkmasız örneklerdir. Zülfü Bey evi ise çift çıkmalı yapılmıştır.

Ortak alan niteliğindeki sofa mekanı ile birbirine bağlanan odaların her biri içinde buldukları ihtiyaç malzemeleri ile ayrı bir ev gibidir. Anadolu Konut mimarisinde odaların boyutları arasında büyük fark yoktur. Elazığ evlerinde de odaların ebatları ve düzenlemesi birbirine yakınlık gösterir. Yalnızca başodalar diğer odalardan daha gösterişli ve büyük tutulmuştur.

Odalarda sabit makatların bir köşesi “çark” denilen ve gusulhane olarak kullanılan mekanlar bildiğimiz kadarıyla Elazığ yöresinde bulunmaktadır. İncelediğimiz örneklerde Nuri Çöteli ve Mustafa Mermer evlerinde çarklar mevcuttur. Diğer örneklerde de daha sonra banyolar inşa edildiği için çarklar kapatılmıştır.

Elazığ evlerinin ana cepheleri sokağa bakmaktadır. Genelde sade bir anlayışla ele alınan bu kısımların en dikkat çeken unsurları çıkmalardır. Değişik biçimlerde şekil alan ve cepheleri yumuşatarak daha sevimli hale getiren çıkmalar, bunları altta destekleyen eliböğründe denilen payandalarla evin esas cephesine anıtsallık katar. Onların yanında kapı-pencere açıklıkları ve saçaklarda dış görünüme hareket vermektedir.

Duvarları yağış ve güneş gibi dış etkilerden koruyan saçaklar, genelde yalın tutulmuş olmakla beraber, Hacı Ömer Bey Evi ve sahipleri izin vermediği için inceleme imkanı bulamadığımız Şehit İlhanlar Caddesindeki Çizmeciler evi çıkma saçaklarının ahşap oyma tekniğinde süslendiği görülmektedir.

Kentte önceleri düz toprak damlı evlerin varlığı bilinmekle beraber, sonradan üst örtü çatıya dönüştürülmüş ve genellikle beşik ve kırma çatı yapımı yaygınlaşmıştır.



Naciye Hoca ve Celal Aksan evlerinde olduğu gibi sundurma çatılı örneklerde mevcuttur.

Elazığ evlerinin temel yapı malzemesi ahşap, kerpiç ve taştır. Taşıyıcı sistem, temelden subasman seviyesine kadar kırma moloz taş, duvarları kerpiç olan evlerin ara duvarları hımış örgülüdür. Çıkma, tavan ve saçaklarda ahşap kullanılmıştır. Nuri Çöteli ve Nihat Bey konaklarının zemin kat ve avlularında bulunan büyük kemerlerde ise düz kesme taşlar kullanılmıştır. Zemin kattaki büyük taş kemerlerin kullanılması Harput ve Elazığ evlerine has bir uygulamadır.

Tezyinat daha ziyade iç mekanlarda, özellikle de evlerin başodalarında önem kazanmaktadır. Dolaplar, yüklükler, musandıralar, şömineler ve çiçeklikler; odalarda süslemenin yoğunlaştığı yerlerdir. Nihat Bey Konağı başodası devamındaki saçaklarda bulunan geometrik desenli tavan göbeği mevcut tek örnektir. Dış cephelerde ise süslemeler genelde çıkma ve cümle kapılarında rastlanır.

Tezyinat için ahşap alçı, az miktarda da metal ve taş ile boya maddeleri kullanılmıştır. Bezemeyi oluşturan motifler daima geometrik ve bitkisel niteliktedir. Katalogdaki evlerden figürlü süslemeye Ömer Bey Evi cümle kapısı dışında yer verilmemiştir.

Anadolu'daki diğer eski kentlerimiz gibi Elazığ da özgün mimarisi ile kimlikli bir kenttir. Onu kuran insanlar, inşa ettikleri yapılarda, sokağın dokusunu, komşu evlerin konumunu hesaba katmışlar; sonuçta başkalarını incitmeyen insani değerleri ön plana alan ve o nispette doğayla iç içe olabilen, yani bütünüyle fonksiyonel bir konut mimarisini geliştirmişlerdir.

Anadolu coğrafyasında evleriyle ün yapmış, Kula, Safranbolu, Kütahya, Birgi gibi merkezlerin geleneksel konutları kadar gösterişli olmasalar da, Elazığ evleri, yöre halkının sanat zevkine ve zengin kültürünü yansıtan önemli bir kültür mirasıdır.

**BİBLİYOGRAFYA**

- AKIN, Nur; “Ev”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul, 1995, s. 507-512.
- AKIN, Günkut; **Asya Merkezi Mekan Geleneği**, Ankara, 1997.
- AKSIN, Ahmet; **19. Yüzyılda Harput**, Elazığ, 1999.
- AKSOY, Erdem; “Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri”, **Mimarlık ve Sanat**, S. 7-8, 1963, s. 39-92.
- ARDIÇOĞLU, Nurettin; **Harput Tarihi**, İstanbul, 1964.
- AREL, Ayda; “Anadolu’da Geleneksel Konut Düzeninde Kültürel Etmeler”, **Uluslararası IV. Kültür Kongresi Bildirileri**, Ankara, 1997, s. 37-39.
- ARIK, Rüçhan; **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**, Ankara 1988.
- ARSEVAN, C. Esad; **Türk Sanatı**, İstanbul, 1973.
- ARSEVEN, C. Esad; “Ev”, **Sanat Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul, 1983, s. 546-547.
- ASLANAPA, Oktay; **Başlangıçtan Beylikler Dönemi Sonuna Kadar Türk Sanatı**, C. I-II, Ankara, 1990.
- AŞAN, Muhammet Beşir; **Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (11-13. Yüzyıllar)**, Ankara, 1989.
- AYDOĞMUŞ, Günerkan; **Harput Kültüründe Din Alimleri**, Elazığ, 1998.
- AYTAÇ, İsmail; “Harput-Elazığ Evleri”, **Harvak**, S.2, Ankara, 2004, s. 22-24.
- AYTAÇ, İsmail; “Harput Evleri”, Yayınlanmamış Makale.
- BALCI, Perihan; “Mimaride Türk Milli Üslubunda Türk Evi”, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, İstanbul, 1984, s. 91-113.
- BAŞKAN, Seyfi; “Geleneksel Anadolu Türk Evleri”, **Türk Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul, 1990, s. 31-35.

- BAŞKAN, Seyfi; "Türk Sanatı Üzerine Denemeler", **Geleneksel Türk Evi Mekan Organizasyonunda Cumba**, İstanbul, 1990, s. 41-42.
- BİLGET, N. Burhan; **Sivas Evleri**, Ankara, 1993.
- BOZKURT, Nebi; "Ev", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul, 1995, s. 502-507.
- CAN, Yüksel; **İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı**, Ankara, 1995.
- CEZAR, Mustafa; **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık**, İstanbul, 1977.
- ÇAL, Halit; **Tokat Evleri**, Ankara, 1988.
- DANIK, Ertuğrul; **Ortaçağda Harput**, Ankara, 2001.
- DENİZ, Bekir; "Manisa Yöresi Köy Ev Mimarisi", **Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi**, C. VI, İzmir, 1992, s. 17-46.
- DIEZ, Ernst - ASLANAPA, Oktay; **Türk Sanatı**, İstanbul, 1952.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat; **Hun Sanatı**, İstanbul, 1972.
- ELDEM, Sedat Hakkı; "17. ve 18. Asırlarda Türk Odası", **Güzel Sanatlar Dergisi**, S. V, 1944, s. 1-28.
- ELDEM, Sedat Hakkı; **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul, 1968.
- ELDEM, Sedat Hakkı; **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, C. I, İstanbul, 1984.
- GÜNAY, Reha; **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul, 1998.
- GÜNEL, Gökçe - GÜLER, Murat; "Çankırı Evleri", **Kültür**, S. 98, Ankara, 1993, s. 48-51.
- GÜNGÖR, Harun - GÜNAY, Ünver; **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, İstanbul, 1997.
- HASOL, Doğan; **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, 1990.
- HEYET, **Elazığ İl Yıllığı**, 1998.
- İNAN, Abdulkadir; **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, (II. Baskı), Ankara, 1986.

- KARPUZ, Haşim; “Karaman’da Eski Türk Evleri”, **Türk Halk Kültürü Araştırmaları**, Ankara, 1992, s. 55-78.
- KARPUZ, Haşim; **Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri**, Ankara, 1993.
- KARPUZ, Haşim; **Türk Sivil Mimarisi**, Konya, 1997.
- KARPUZ, Haşim; “Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı”, **Ahşap Kültürü-Anadolu’nun Ahşap Evleri**, Ankara, 2001, s. 113-129.
- KISAPARMAK, Necip GÜNGÖR; **Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ**, Ankara, 1967.
- KOMİSYON, “Elazığ”, **Yurt Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, 1982.
- KOYUNLU, Alpaslan; “Etnohistorya Yönünden Elazığ Munzuroğlu Köyünde Bir Evin İnceleme Denemesi”, **Keban Projesi 1972 Çalışmaları**, Ankara, 1976, s. 215-218.
- KOYUNLU, Alpaslan; “Yapı ve Yapı Öğeleri İle İlgili Yöresel Sözcükler”, **Türk Etnografya Dergisi**, S. XVII, Ankara, 1982, s. 5-8.
- KÖYMEN, Mehmet Altay; “Alparslan Zamanında Türk Evi”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, C. II, Ankara, 1977, s. 1-14.
- KUBAN, Doğan; “Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler”, **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul, 1982, s. 195-209.
- KÜÇÜKERMEN, Önder - GÜNER, Şemsi; **Anadolu Mimarisinde Türk Evleri**, İstanbul, 1995.
- KÜÇÜKERMEN, Önder; **Anadolu’daki Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar**, İstanbul, 1973.
- KÜÇÜKERMEN, Önder; **Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi**, İstanbul, 1988.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, C. II, Ankara, 1979.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C. III, Ankara, 1991.

- ÖKTEN, Sadettin - CAN, Aynur; "Fetih'ten Günümüze İstanbul Kent Mekânının Oluşumu", **Türkler Ansiklopedisi**, C. X, Ankara, 2002, s. 540-564.
- ÖZTAN, Yılmaz; "Türk Bahçeleri ve Yabancı Ülkelerin Bahçe Sergilerindeki Örnekler", **Kültür ve Sanat**, S. 17, Ankara, 1993, s. 58-59.
- PETERS, Eckhart; "Altınova'daki Kerpiç Evler", **Keban Projesi 1970 Çalışmaları**, Ankara, 1972, s. 164-170.
- SAYAN, Yüksel; **Uşak Evleri**, Ankara, 1997.
- SUNGUROĞLU, İshak; **Harput Yolları**, C. I, İstanbul, 1958.
- TANYELİ, Uğur; "Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni", **Tarihten Günümüze Konut ve Yerleşme**, İstanbul, 1996, s. 405-471.
- TELLİOĞLU, İbrahim; "Harput'un Türkleşmesinde Artukoğullarının Rolü", **Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu Bildirileri**, C. I, Ankara, 1999, s. 11-16.
- TOSUN, Yılmaz; **Milli Mimarimizde Kula Evleri**, İzmir, 1968.
- TUNCEL, Metin; "Elazığ", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul, 1994, s. 552-554.
- TUNCER, Orhan Cezmi; "Mimaride Türk Milli Üslubu", **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, İstanbul, 1984, s. 67-69.
- TURGUT, Hülya; **Kültür-Davranış Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem (Malatya Evleri)**, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi).
- ULUÇAM, Abdüsselam; **Irak'taki Türk Mimari Eserleri**, Ankara, 1989.
- ÜNAL, Mehmet Ali; **XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)**, Ankara, 1989.
- YAŞA, Recep; "Harput Evleri", **Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu**, Elazığ, 1992, s. 187-199.
- YILDIZ, Mehmet ;"Harput Konakları ve Evleri", **Yeni Fırat**, S. 25, Elazığ, 1965, s. 23-24.

## ELAZIĞ EVLERİ İLE İLGİLİ TERİMLER

**ANA:** Duvar örgüsünde esas bağlantıyı sağlayan yapı gereci.

**ARA EVİ:** Merdiven altı ya da katlar arasında kiler işlevi yapan bölümlere denilmektedir.

**ARALIK (krş. SOFA) = Geçit:** Bazı ev bölümlerini birleştiren dar ve uzun boşluk.

**CİSİR = CİSİR = CİSİR:** Biçilmeden ham olarak, ikinci derece önemli yatay taşıyıcı sistemde kullanılan, orta kalınlıkta ağaç.

**ÇARK:** Ev içinde tabandan yüksekte, yıkanma yeri veya yıkanılan yer.

**ÇEPER:** Çalı çırpı ile yapılmış sınıır.

**ÇIRAĞLIK = LAMBALIK = TAKA:** Duvarda lamba veya kandil koymak için yapılmış kapaksız girinti.

**DAM:** 1- Yağışa karşı düz toprak örtü. 2- Tek göz ev.

**GİRME:** Dam üstüne çıkma deliği yeri. Üçgen prizma örtüsü rüzgara dönüktür ve önü açıktır. Seyyar merdiven dayanılarak çıkarılır.

**GÖZ:** Bu terim hem oda, hem de dolapların bölümleri ve çiçeklik nişleri için kullanılır.

**HİMİŞ:** Esas taşıyıcısı ahşabın arasına kerpiç konarak inşa edilen duvar, dolma duvar.

**KUZU (krş. ANA):** Yarım kerpiç.

**LOĞ:** Düz damlı evlerin üzerinde, toprağı sıkıştırmak için kullanılan silindir şeklindeki taş eleman.

**MAKET (MAKAT):** Oda içinde ahşaptan sabit oturma elemanlarına denir.

**MEREK:** Samanlık olarak kullanılan mekan.

**MUSANDARA:** Yüklük, gömme dolap, yorganların veya döşeklerin bulunduğu yerden yüksek döşeme.

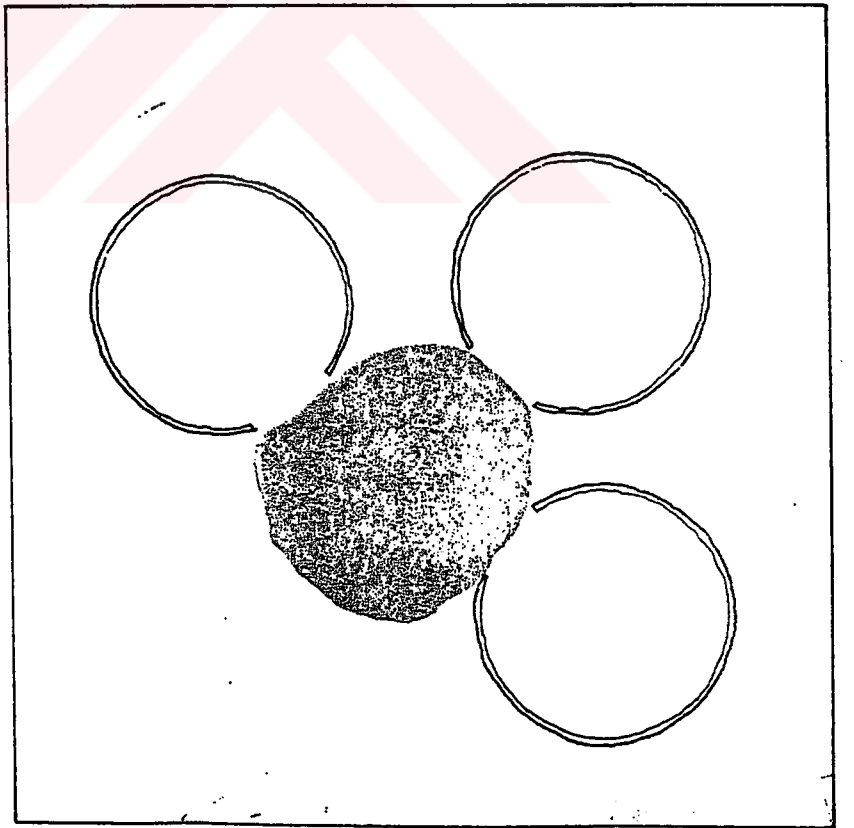
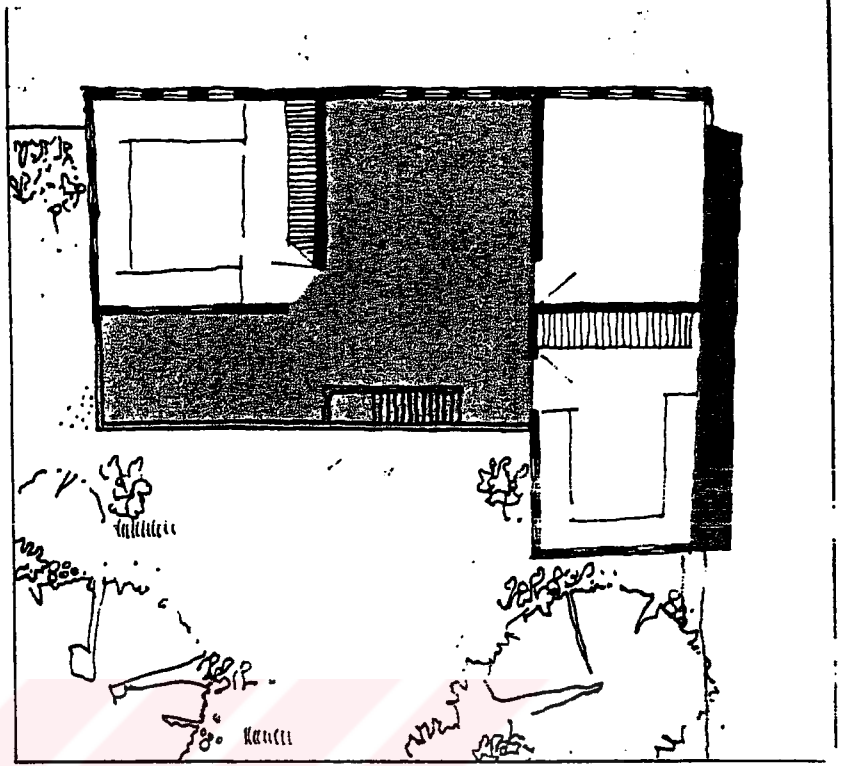
**ÖRTME:** Genel olarak yağmura karşı örtülen yer anlamındadır. Kapı örtmesi şeklinde birleşik kelime olarak örttüğü yerle birlikte söylenir.

**ŞAHNİŞEN/ŞAHNİŞİN ODA:** Evlerde bir odanın dışa doğru çıkma yapan üç yan pencere bölümü.

**TANDİREVİ (EKMEKEVİ):** Avluda yer alan ve içinde ekmek yapılan mekanlardır.

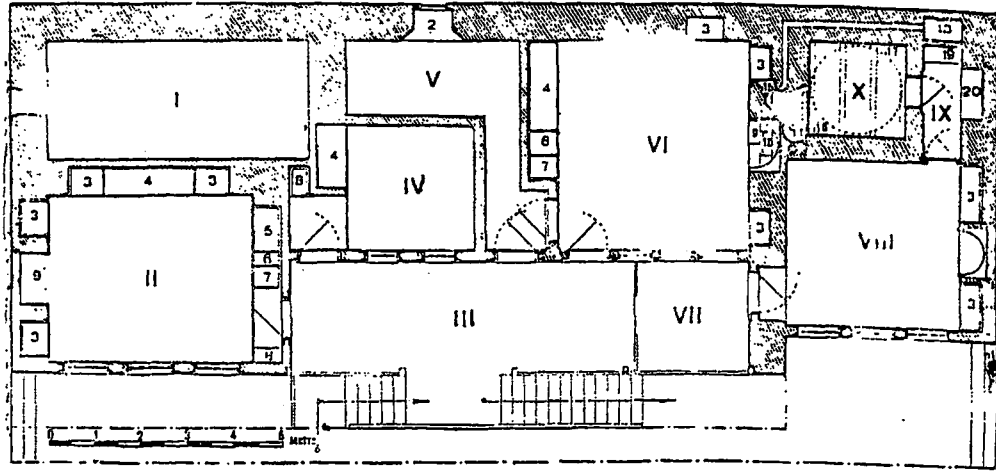


# ÇİZİMLER



1. Çadır yaşama düzeninin ve evin “yaşama birimleri ve birimlerarası ortak alan” açısından kıyaslanması

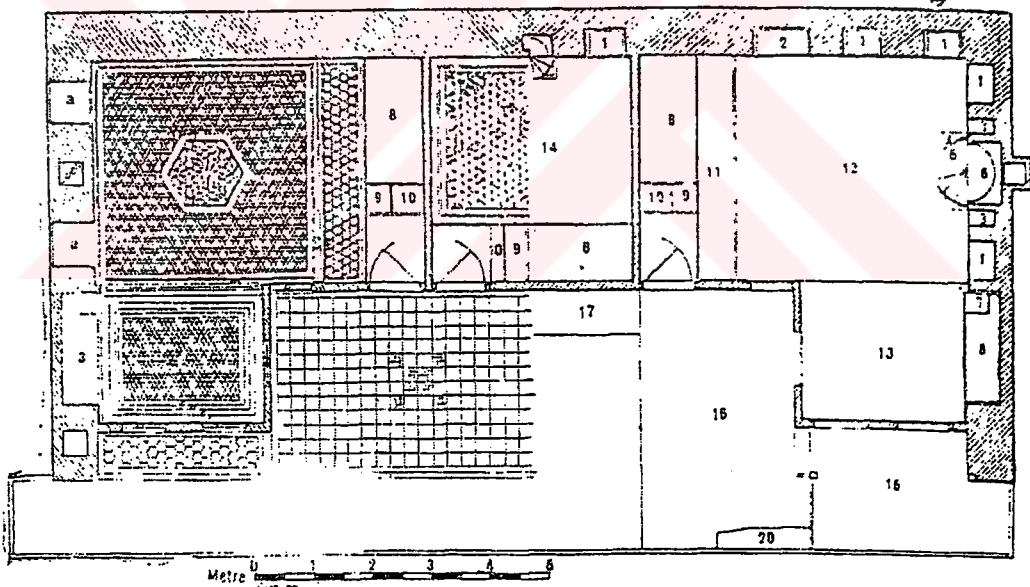




Kütahya'da Çıyanzade Nuri Bey evinin birinci kat plânı (Mimar Şahabettin tarafından çizilmiştir)

I — Ambar ve samanlık. II — Oda. III — Önü açık avlu. IV, V — Hizmetçi odaları. VI — Yatak odası. VII, VIII — Hamam odası (cemeğâh). IX, X — Hamam.

1 — Samanlık deliği. 2 — Pencere. 3, 4 — Yüklük ve dolaplar. 5 — Halıları koymağa mahsus höcre. 6 — Höcre. 7 — Odun yeri. 8 — Testi ve havlu höcre. 9 — Ocak. 10, 11 — Hamam kühanı. 12 — Baca. 13 — Hamamın sıcak su kuzanı. 14 — Su tevziatı. 15 — Su tesviyesi. 16, 17 — Ocak bacası. 18 — Su haznesi. 19 — Çamaşır kurutma yeri.

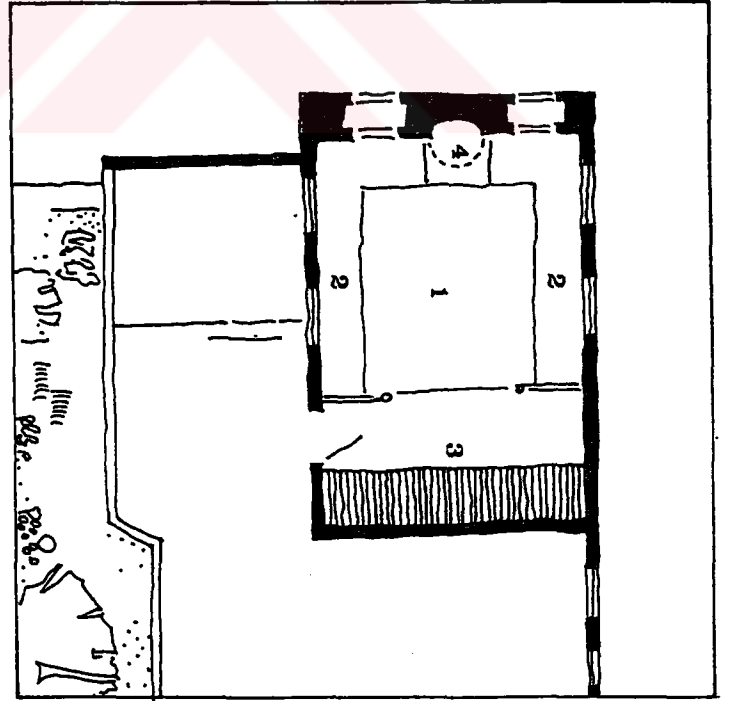
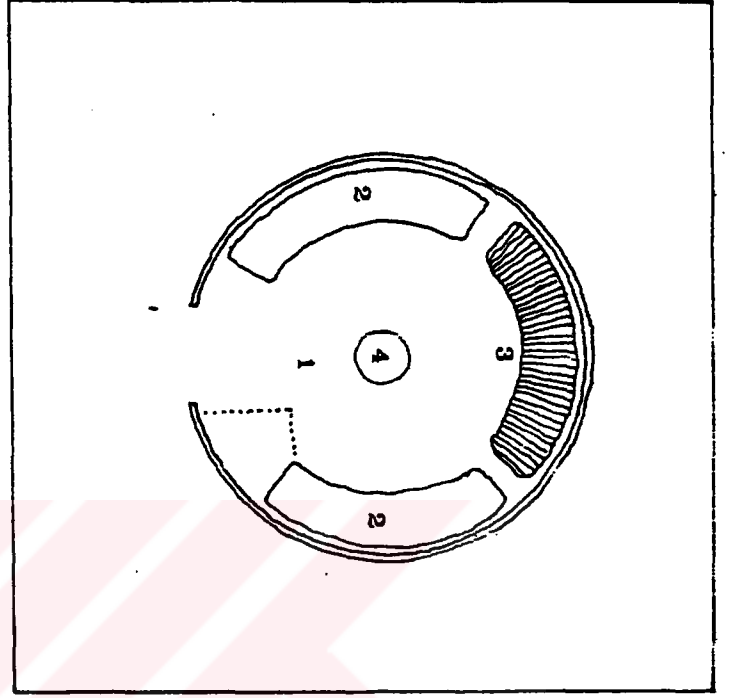


Aynı evin ikinci kat plânı

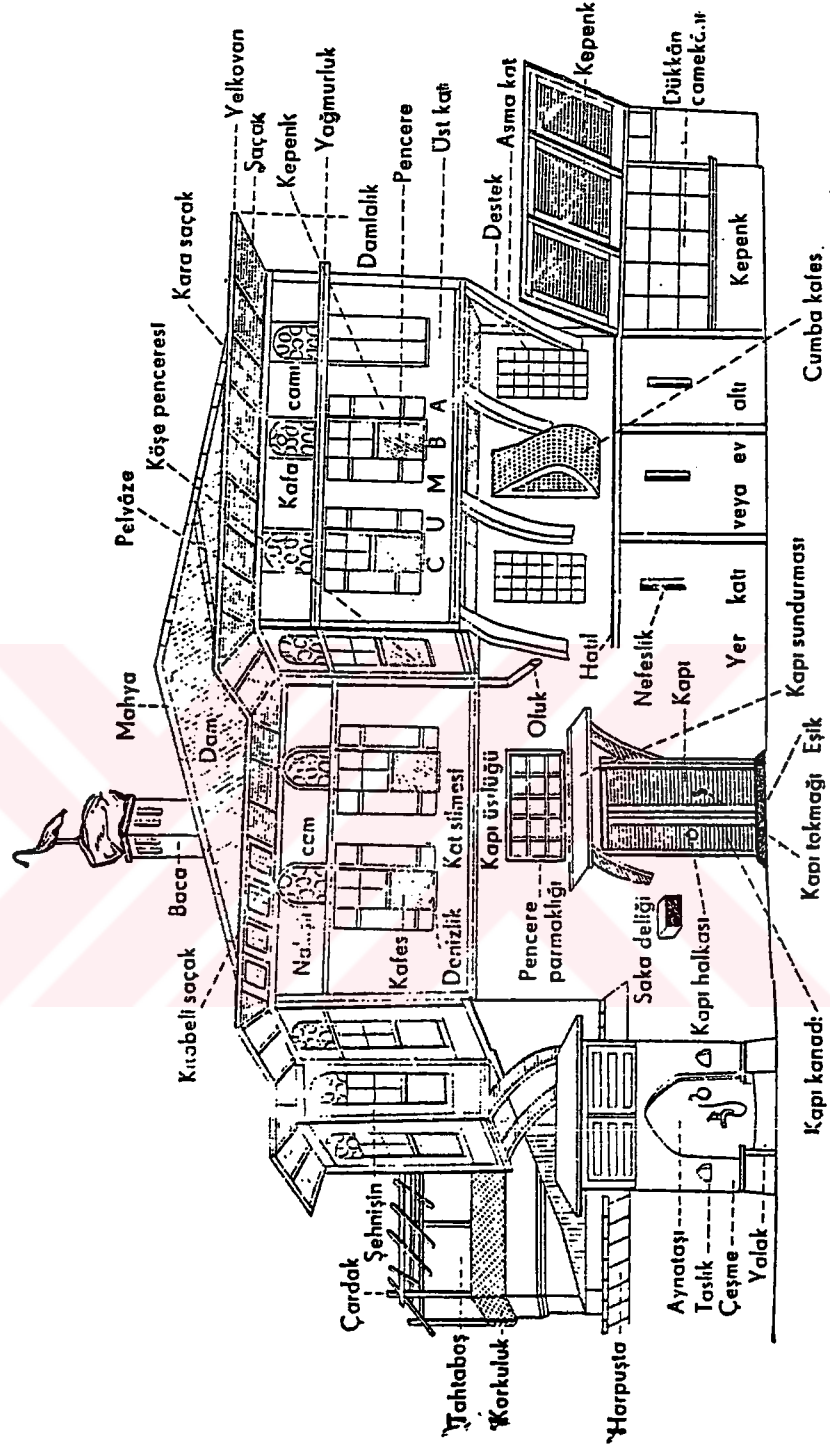
1 — Dolaplar. 2 — Höcre. 3 — Öteklik höcre. 4, 5, 6 — Ocak. 7 — Çubukluk höcre. 8 — Yüklük. 9 — Çırağlık. 10 — Testi ve havlu yeri. 11 — Seki altı. 12 — Divan odası. 13 — Eyvan. 14 — Ateş odası (kışık oda). 15, 16 — Sergâh veya sergi. 17 — Sedir. 18 — Divanhane. 19 — Sofa. 20 — Aptesane.

(Tavanların süsleme şekilleri plânda gösterilmiştir)

2- Kütahya'da Çıyanzade Nuri Bey evinin birinci ve ikinci kat planları (C. Esad ARSEVEN'den)



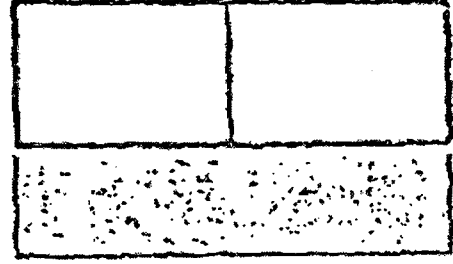
- 3- Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın; genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması (Önder KÜÇÜKERMEN'dan).



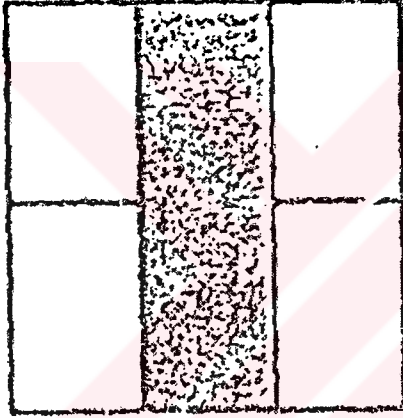
4. Eski bir Türk evinin inşai kısımları (C. Esad ARSEVEN'den)



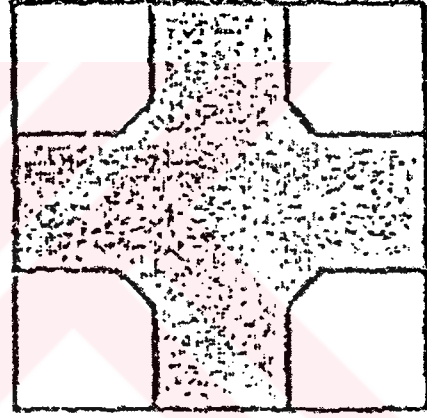
1. Sofasız



2. Dış Sofalı

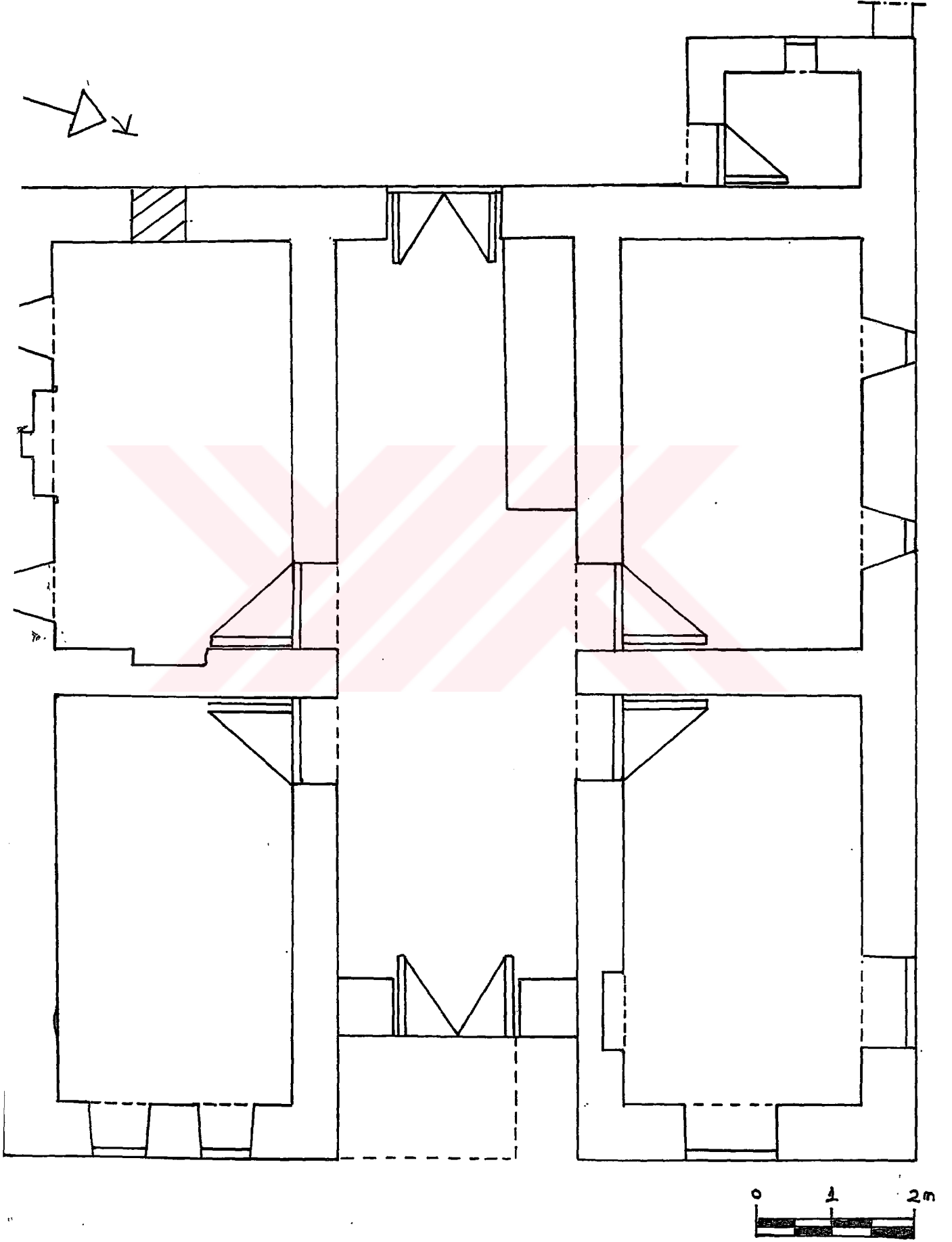


3. İç Sofalı

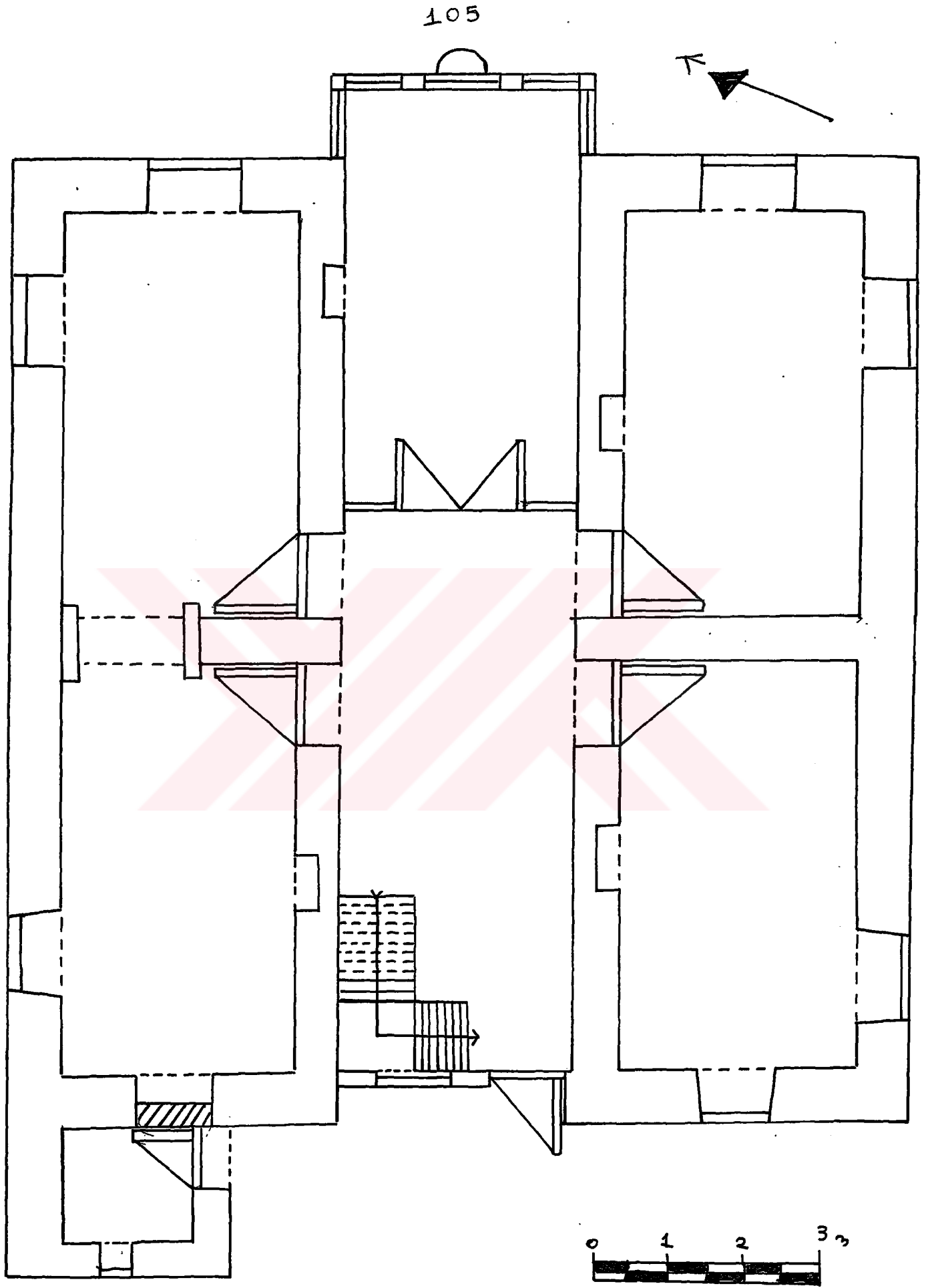


4. Orta Sofalı

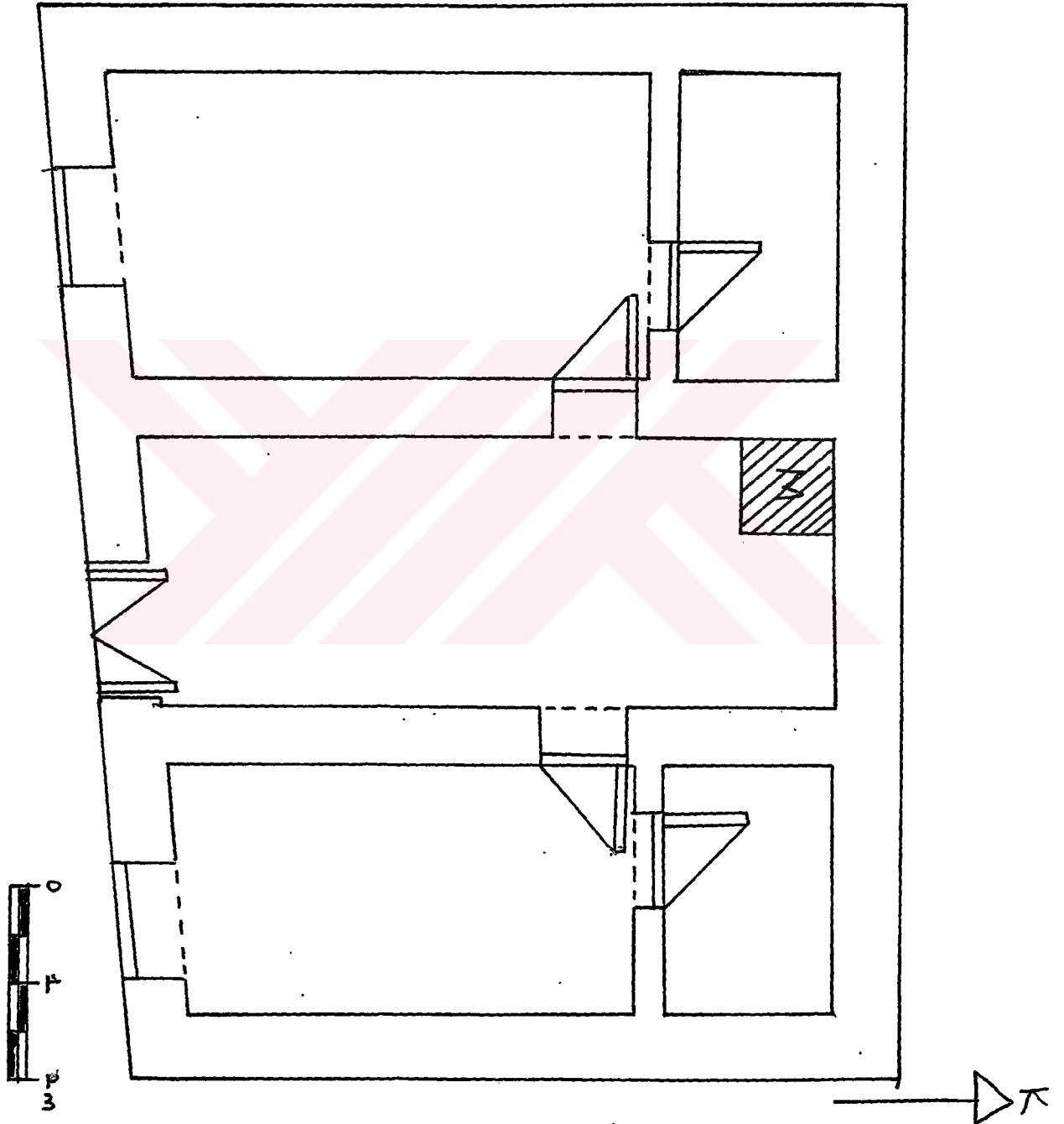
5. Türk Evi Plan Tipleri (S. Hakkı ELDEM'den)



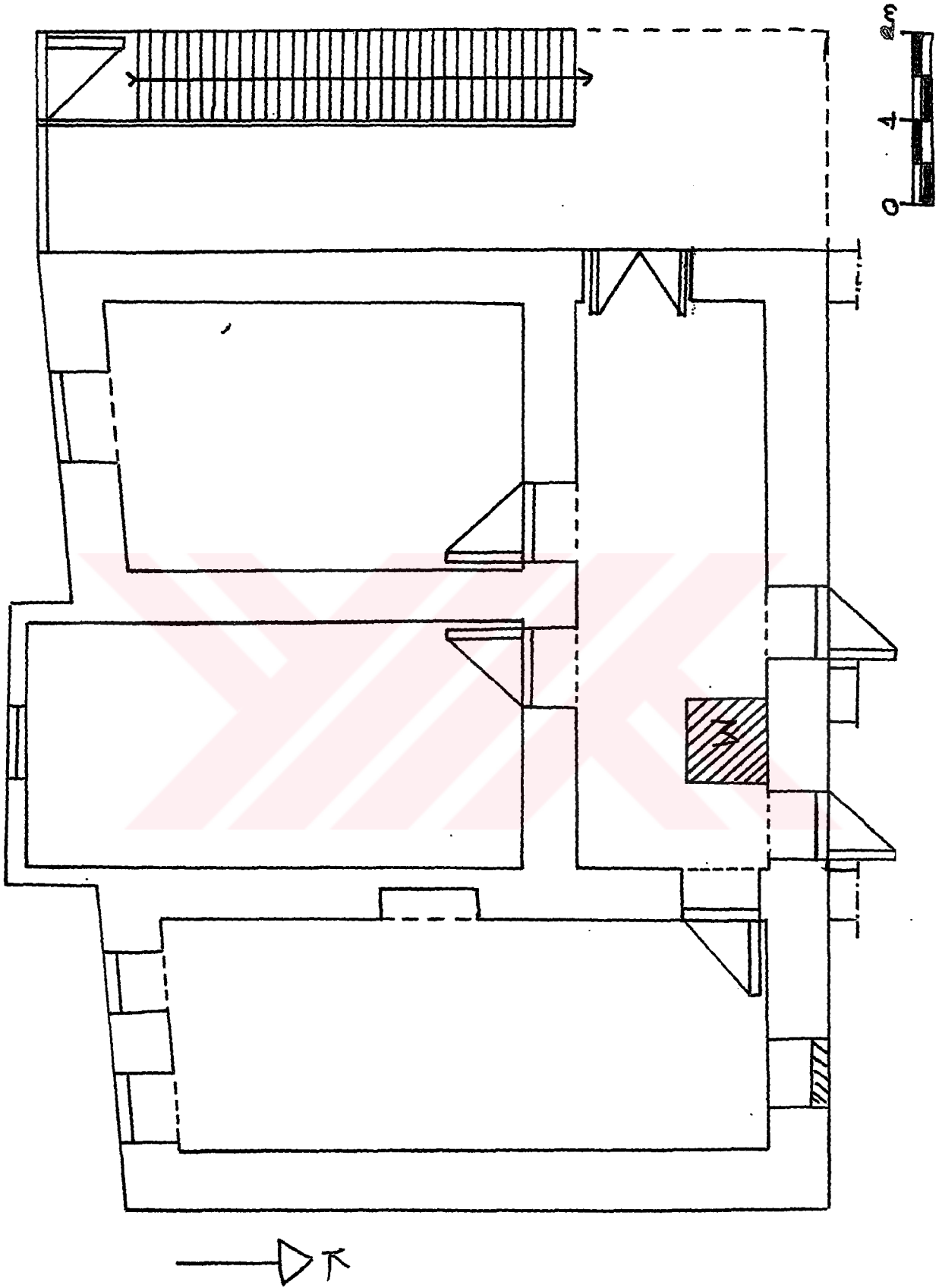
6- Ömer Bey Evi Zenim Kat Planı



7- Ömer Bey Evi 1. Kat Planı

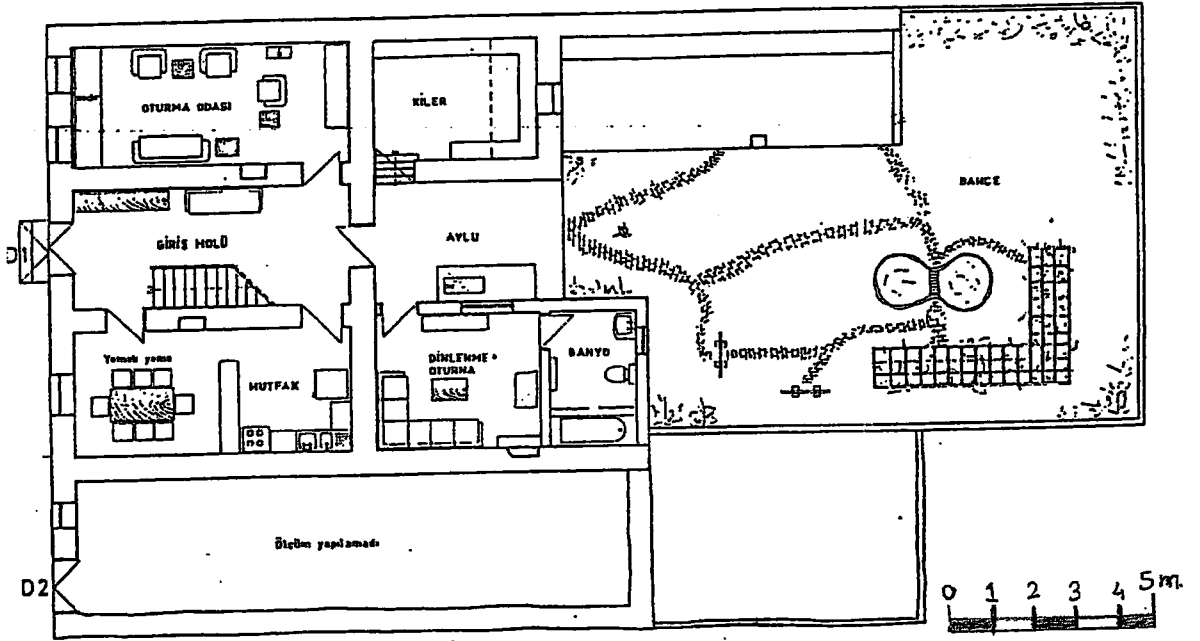


8- Hüseyin Yener Evi Zemin Kat Planı

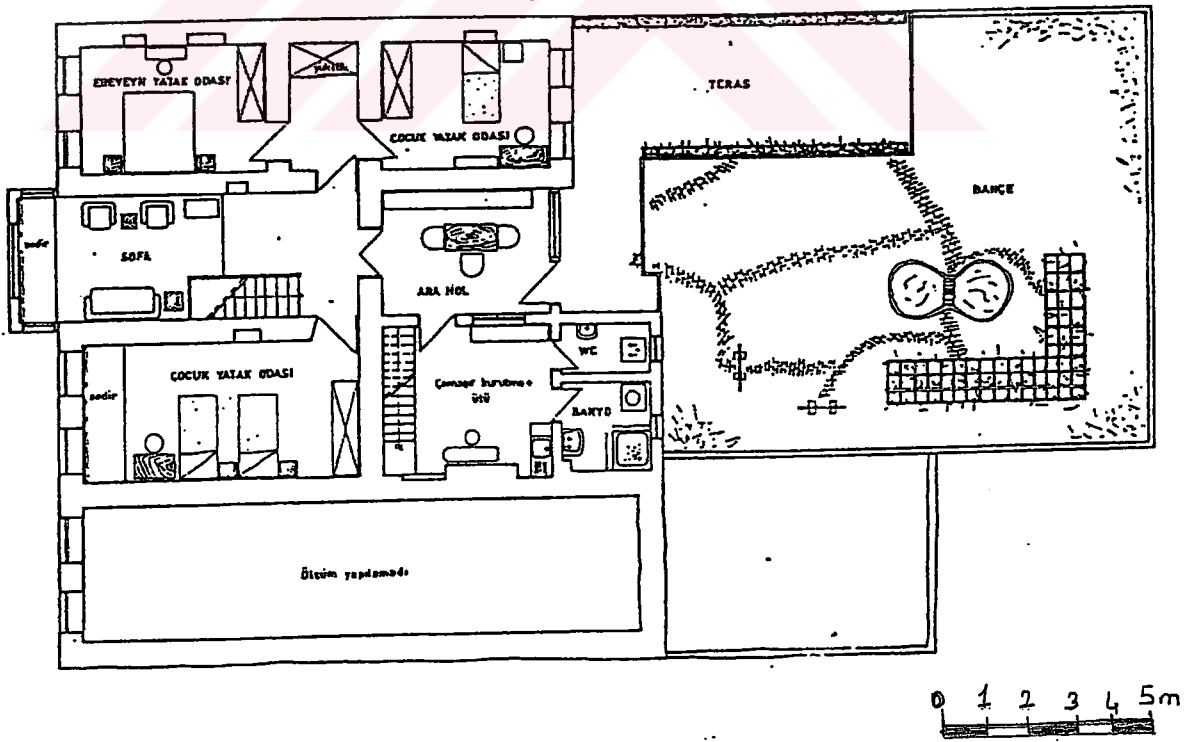


9- Hüseyin Yener Evi 1. kat Planı

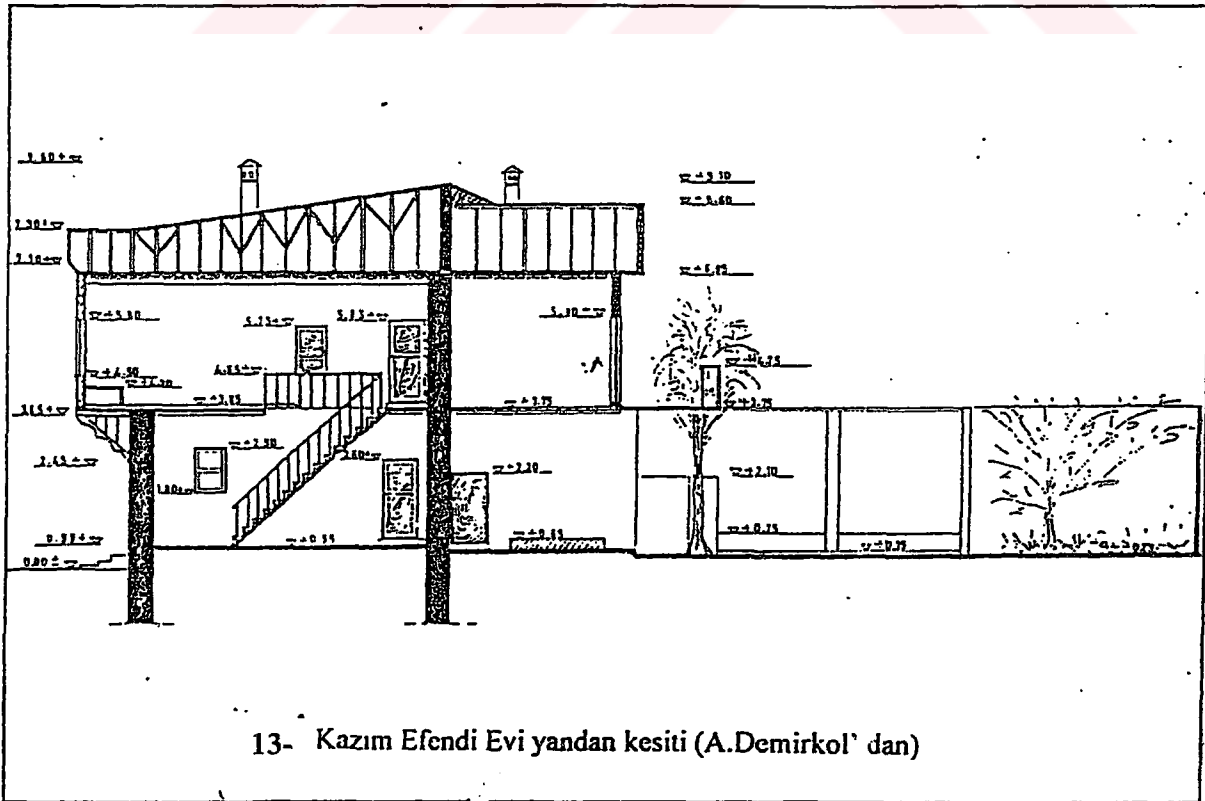
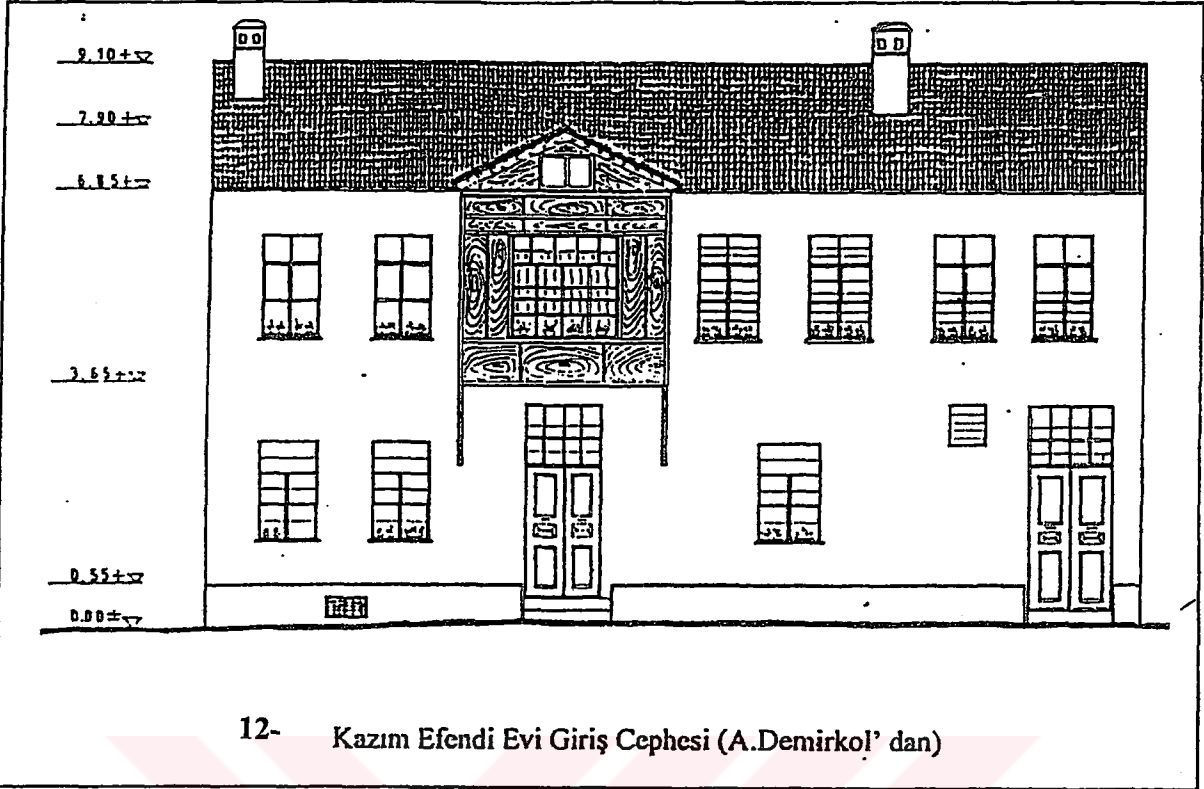


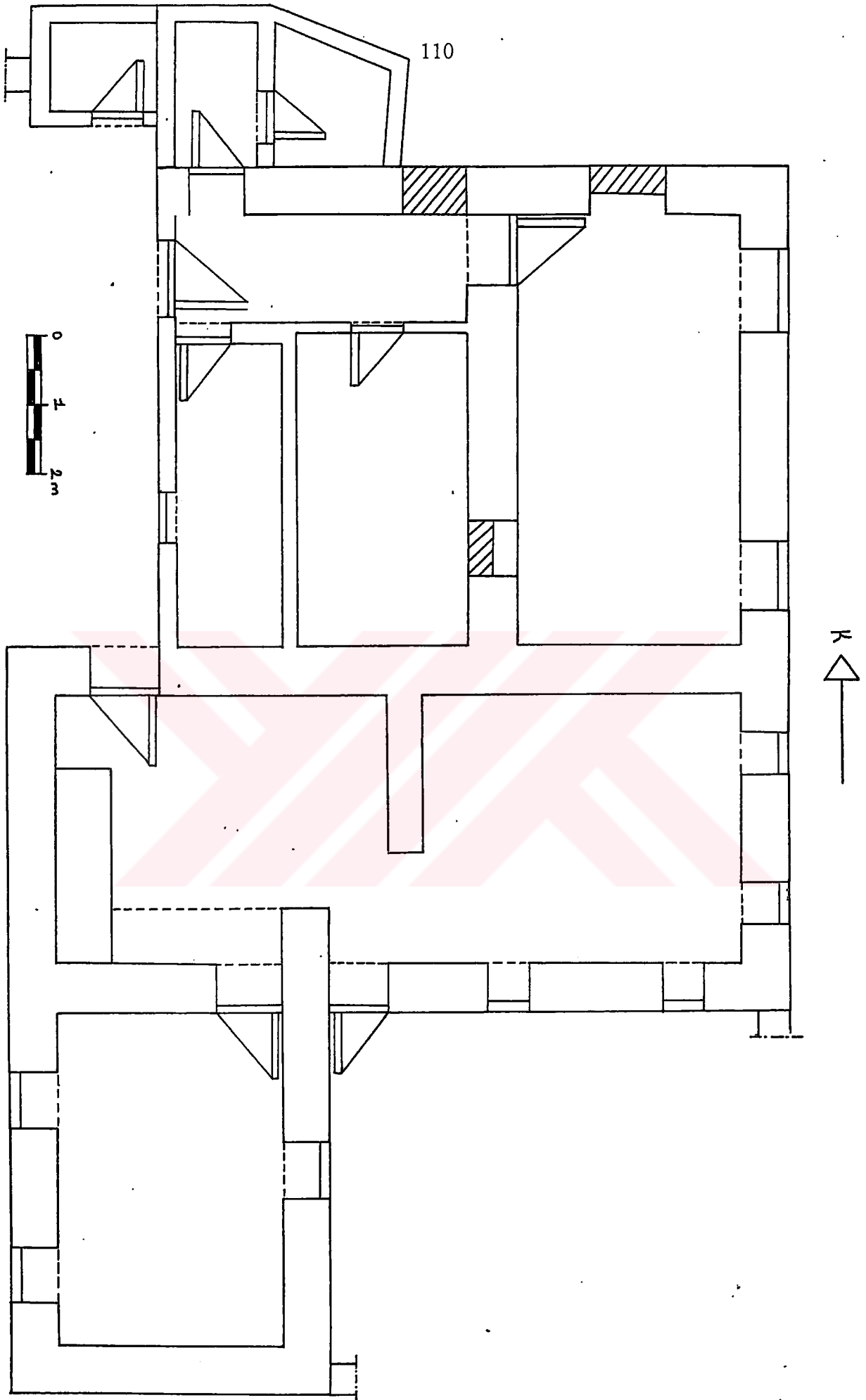


10- Kazım Efendi Evi Zemin Kat Planı (A.Demirkol' dan)

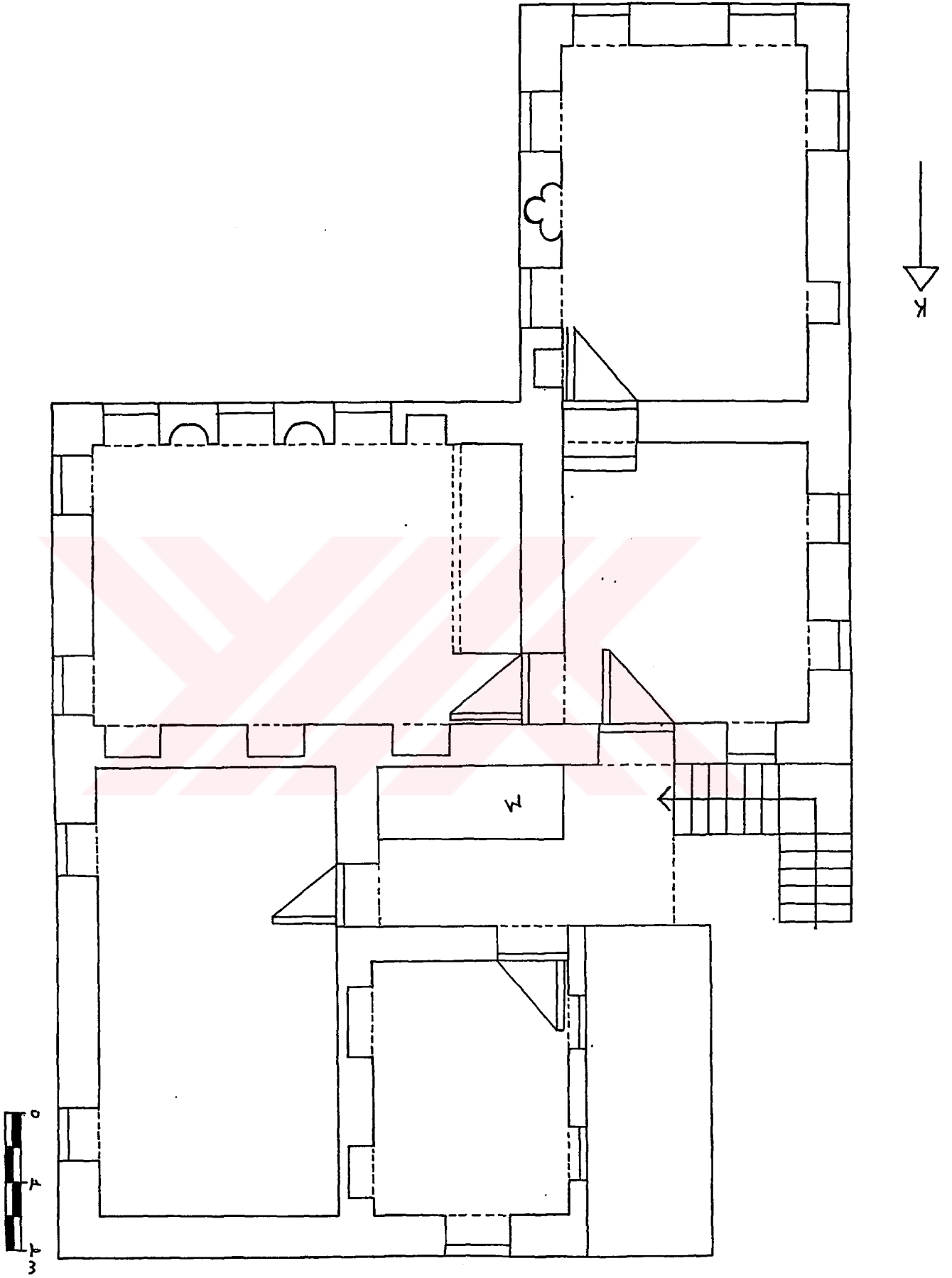


11- Kazım Efendi 1. Kat Planı (A.Demirkol' dan)

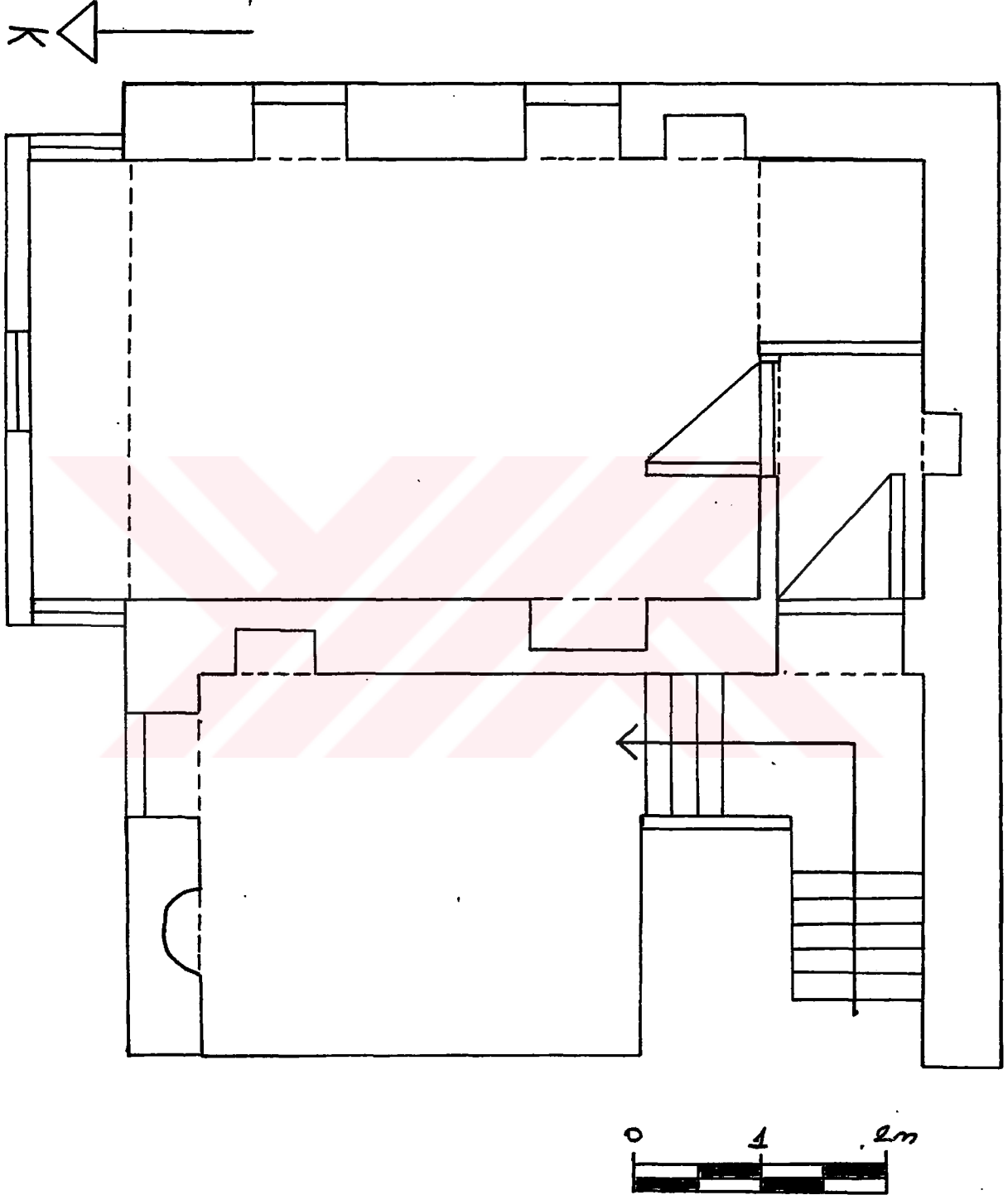




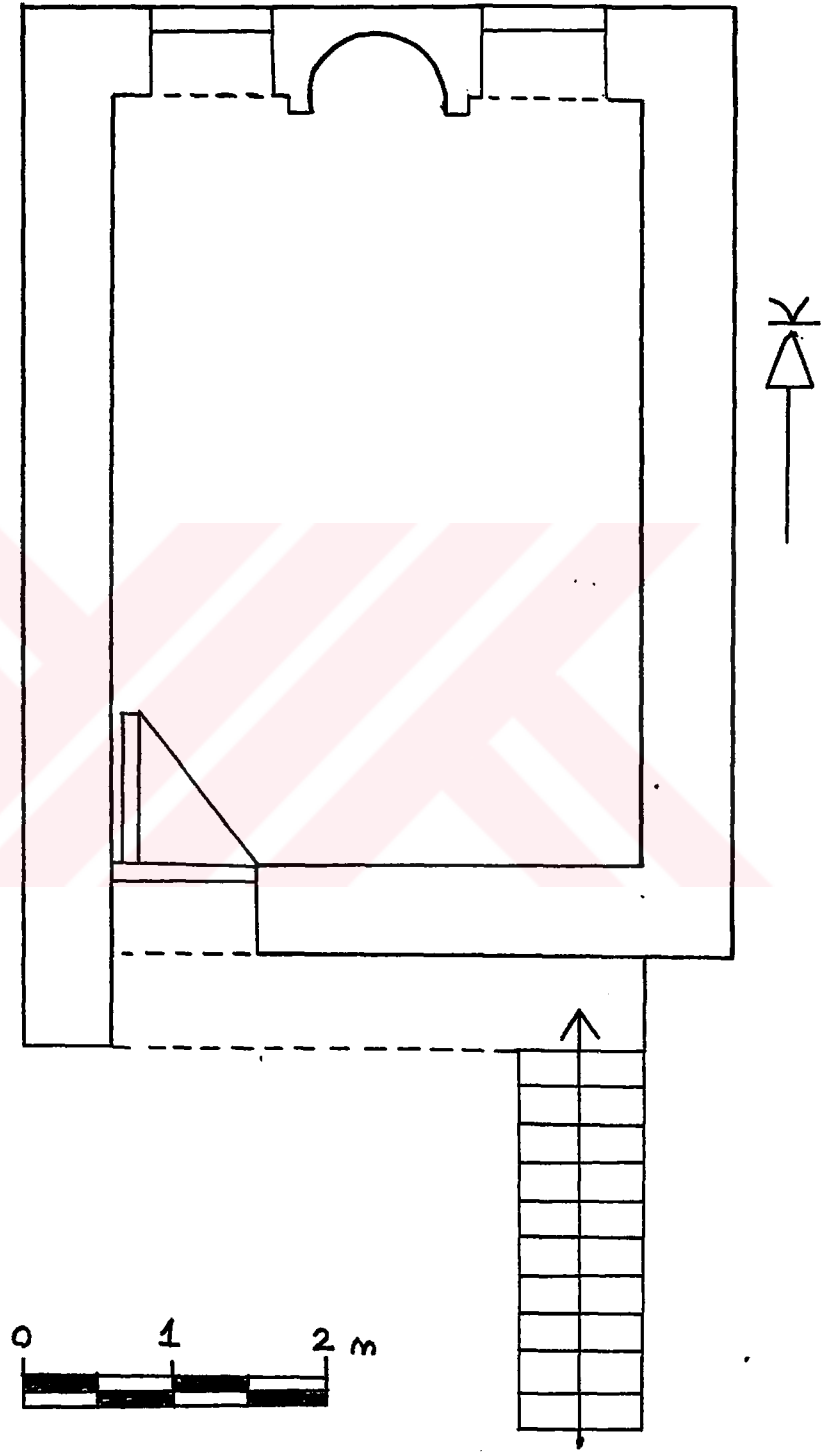
14- Halit Bey Konağı Zemin Kat Planı



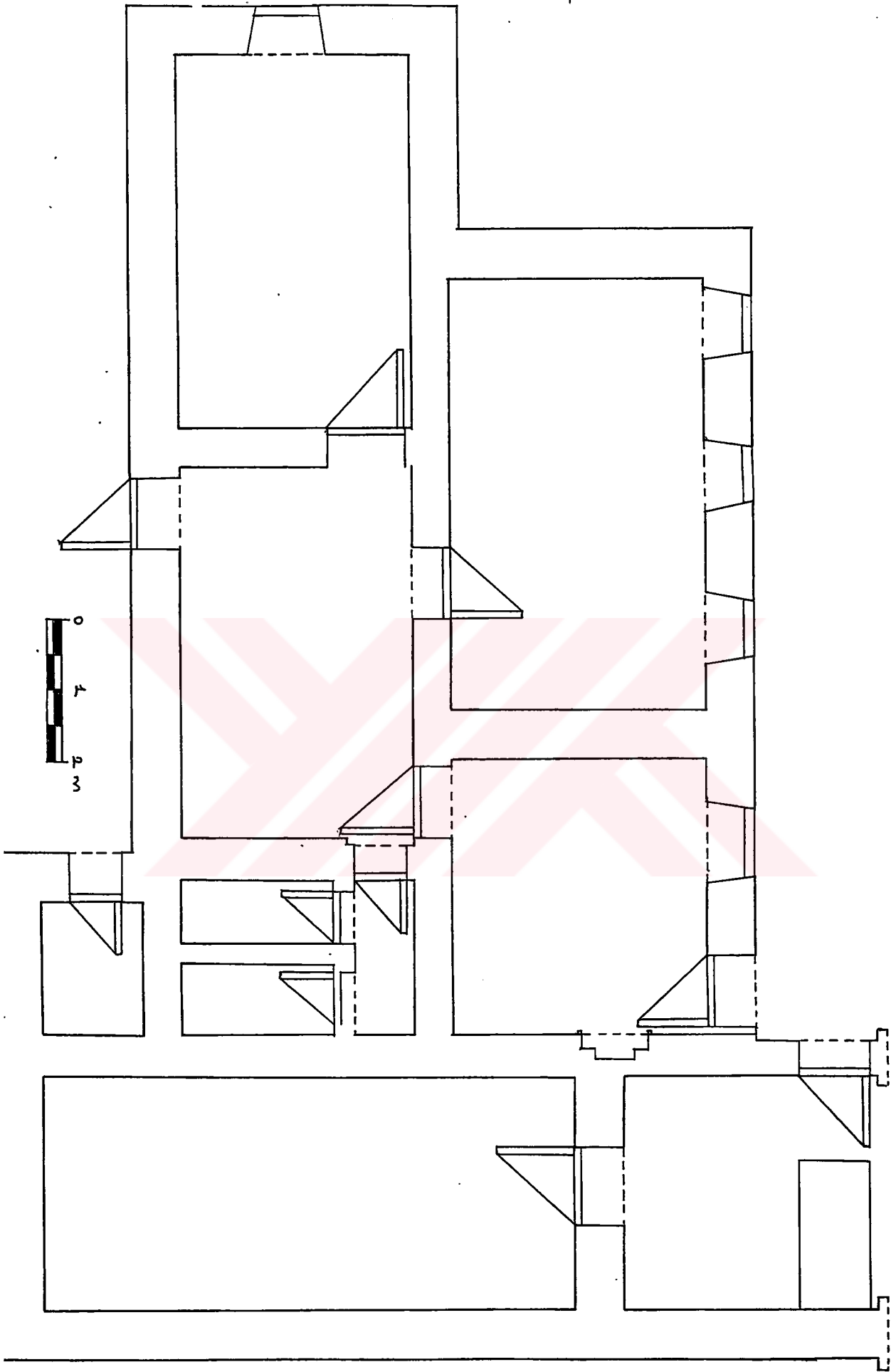
15- Halit Bey Konağı 1. Kat (Haremlik) Planı



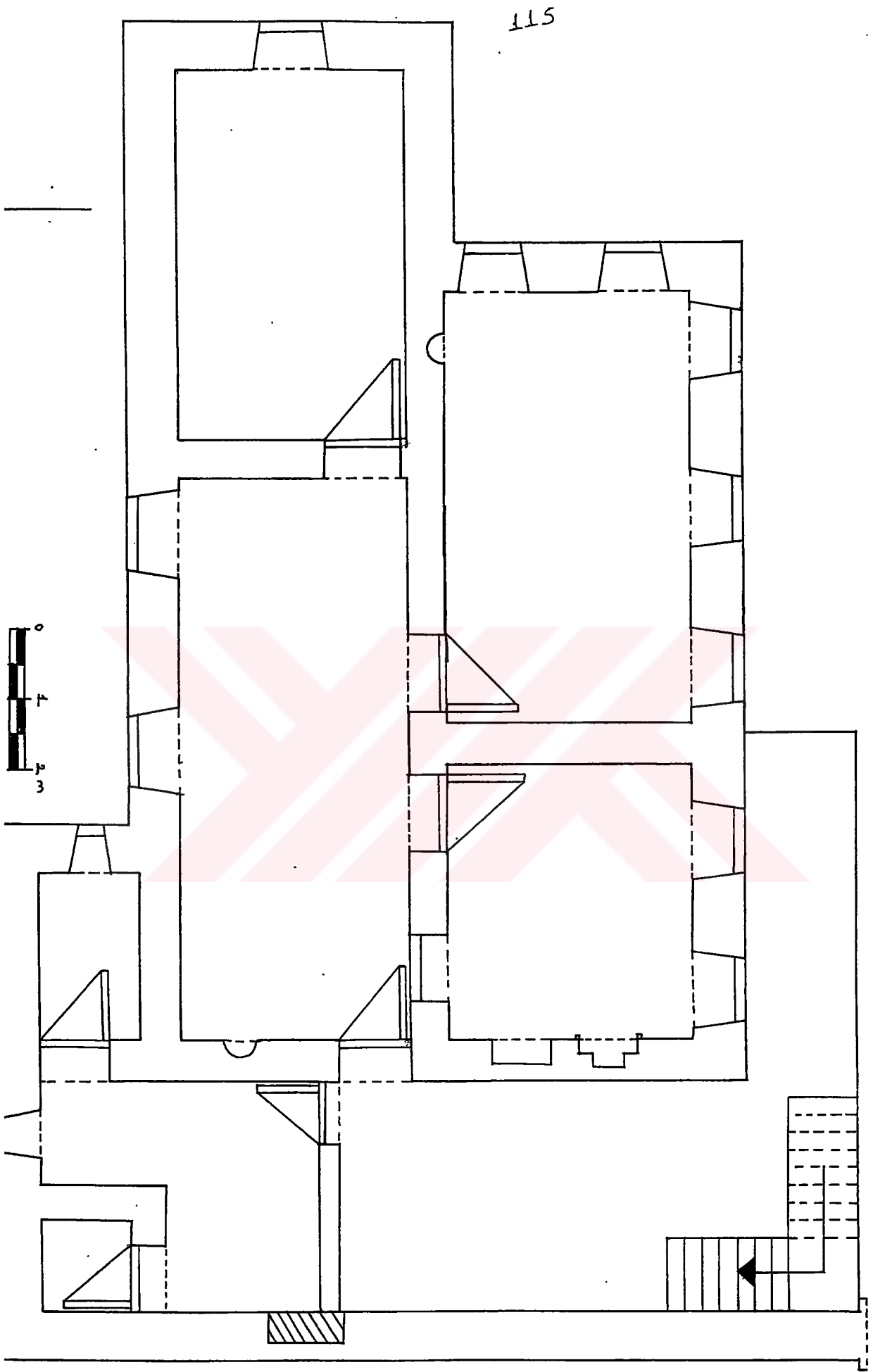
16- Halit Bey Konağı 2. Kat (Haremlik) Planı



17- Halit Bey Konağı 1. Kat (Selamlık) Planı

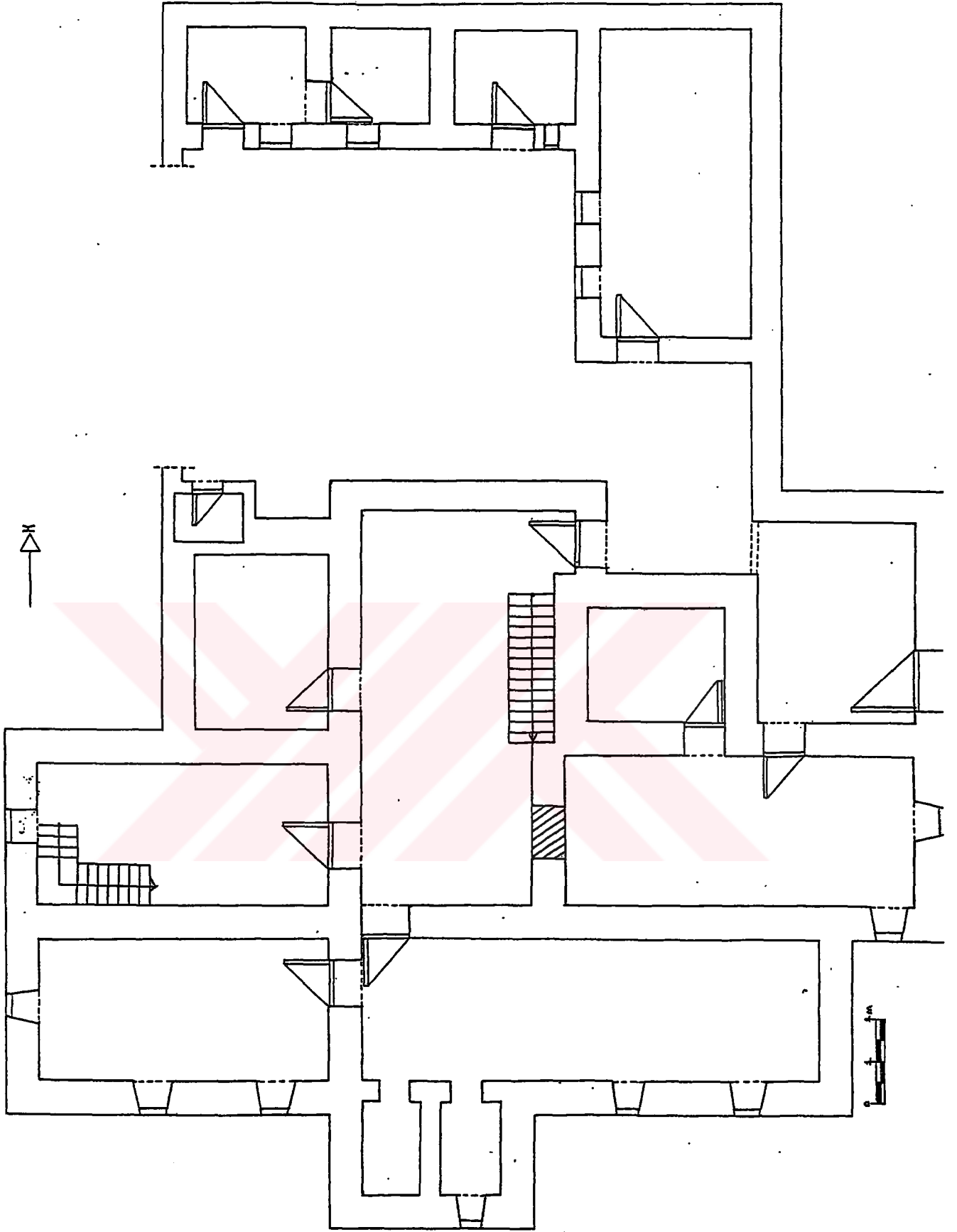


18- Faik Çötelî Evi Zemin Kat Planı (Haremlik)

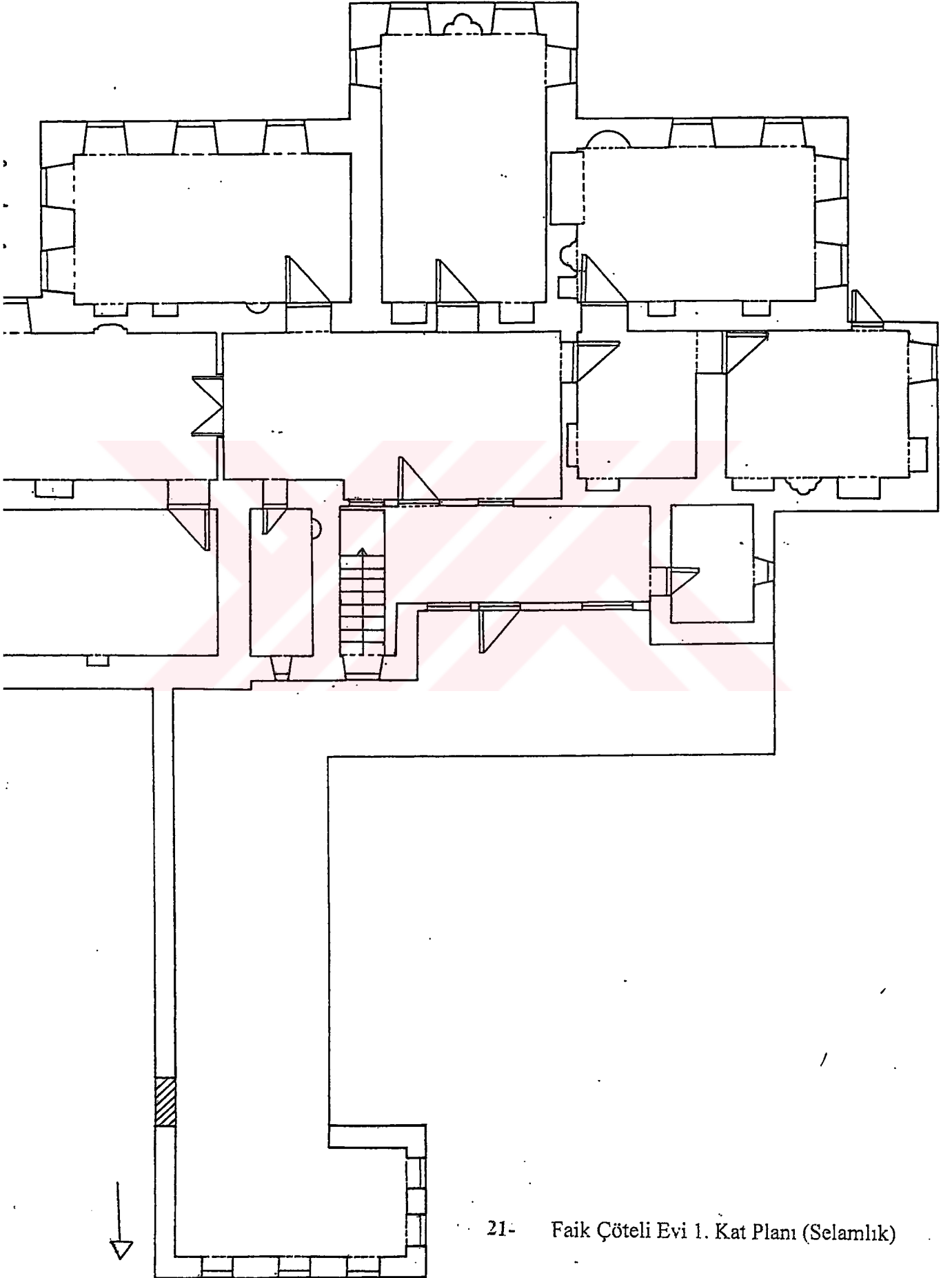


19. Faik Çötelî Evi 1. Kat Planı (Haremlik)

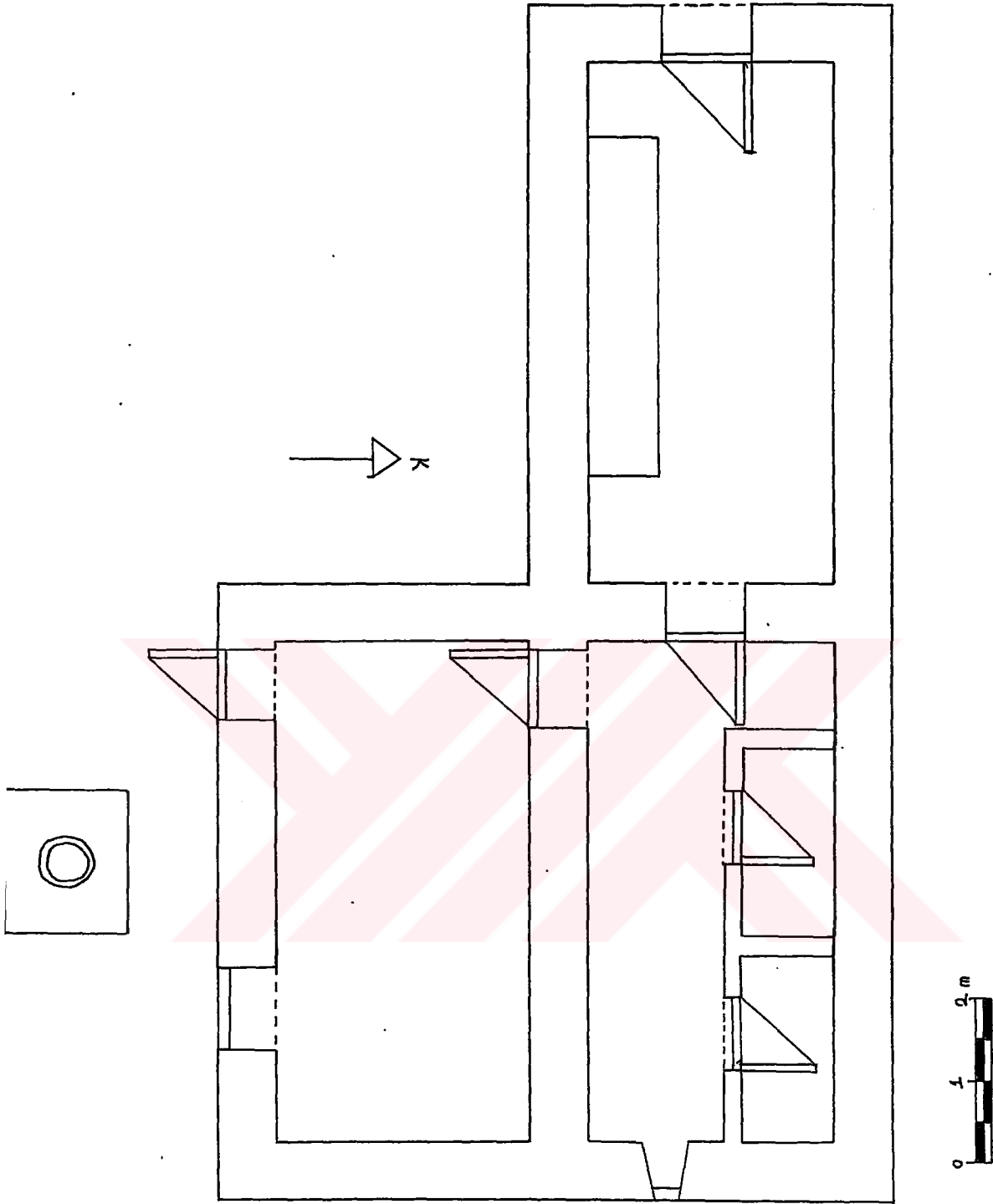




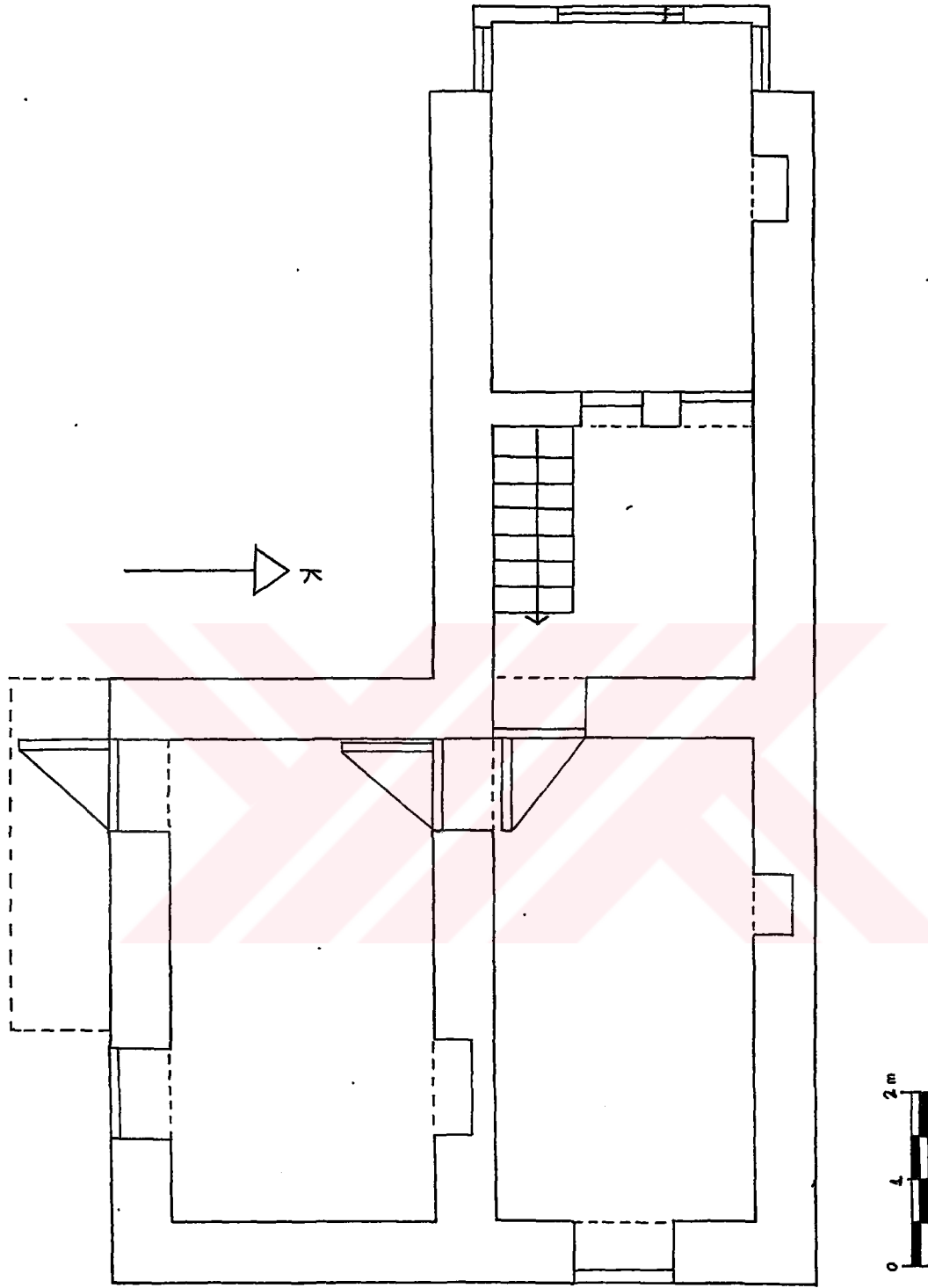
20- Faik Çöteli Evi Zemin Kat Planı (Selamlık)



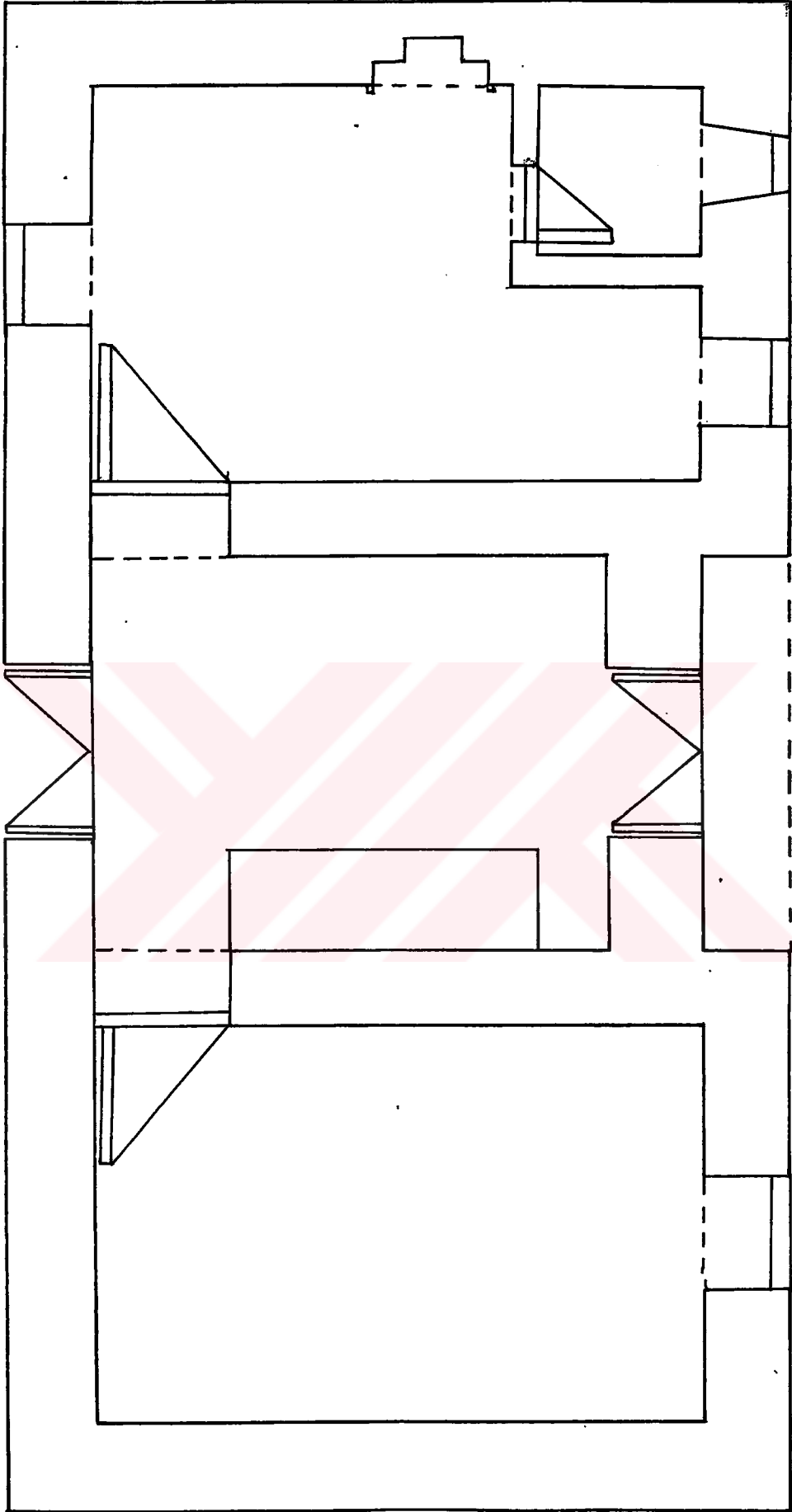
21- Faik Çötelî Evi 1. Kat Planı (Selamlık)



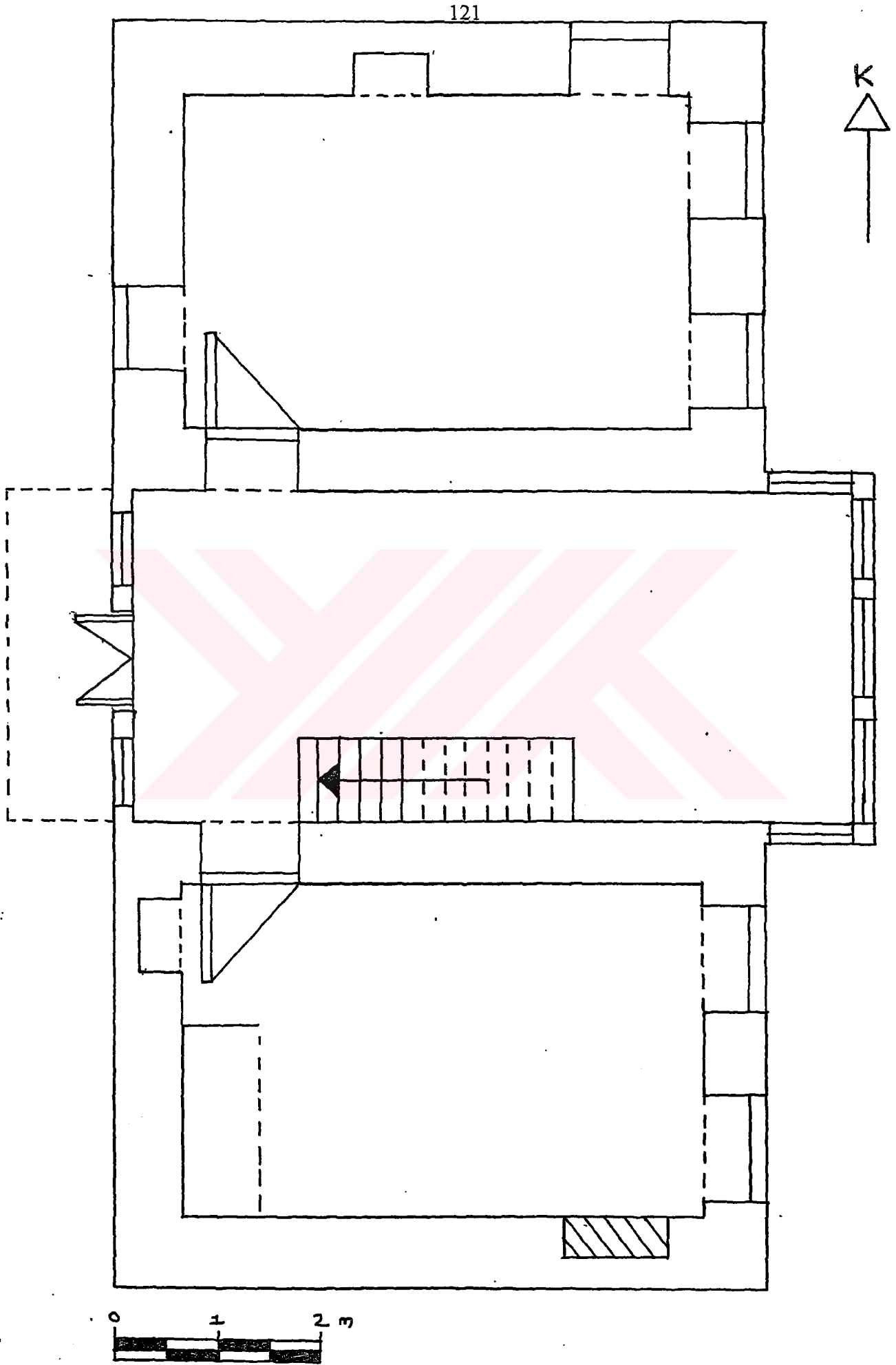
22- İsmail Bey Evi Zemin Kat Planı



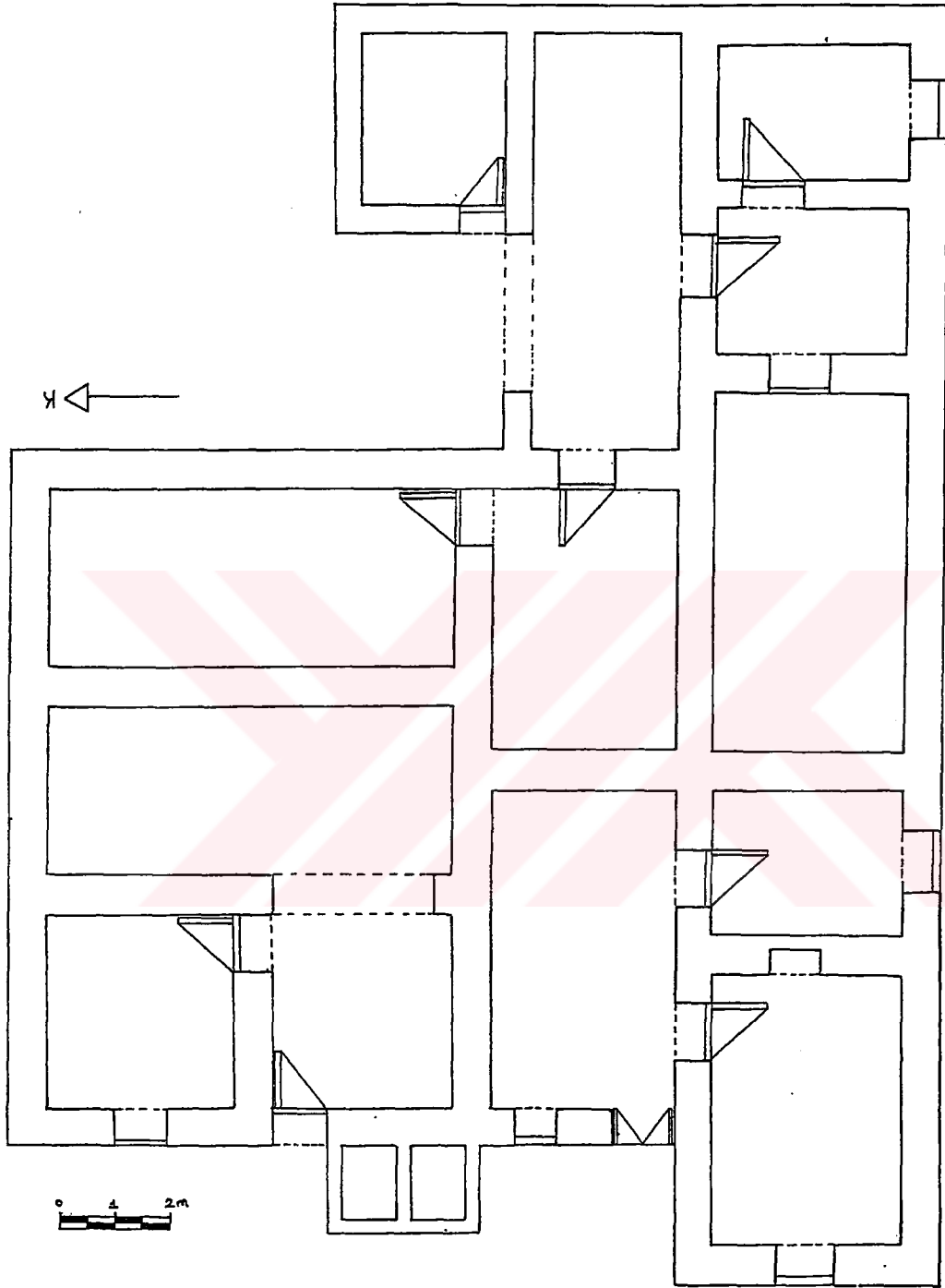
120



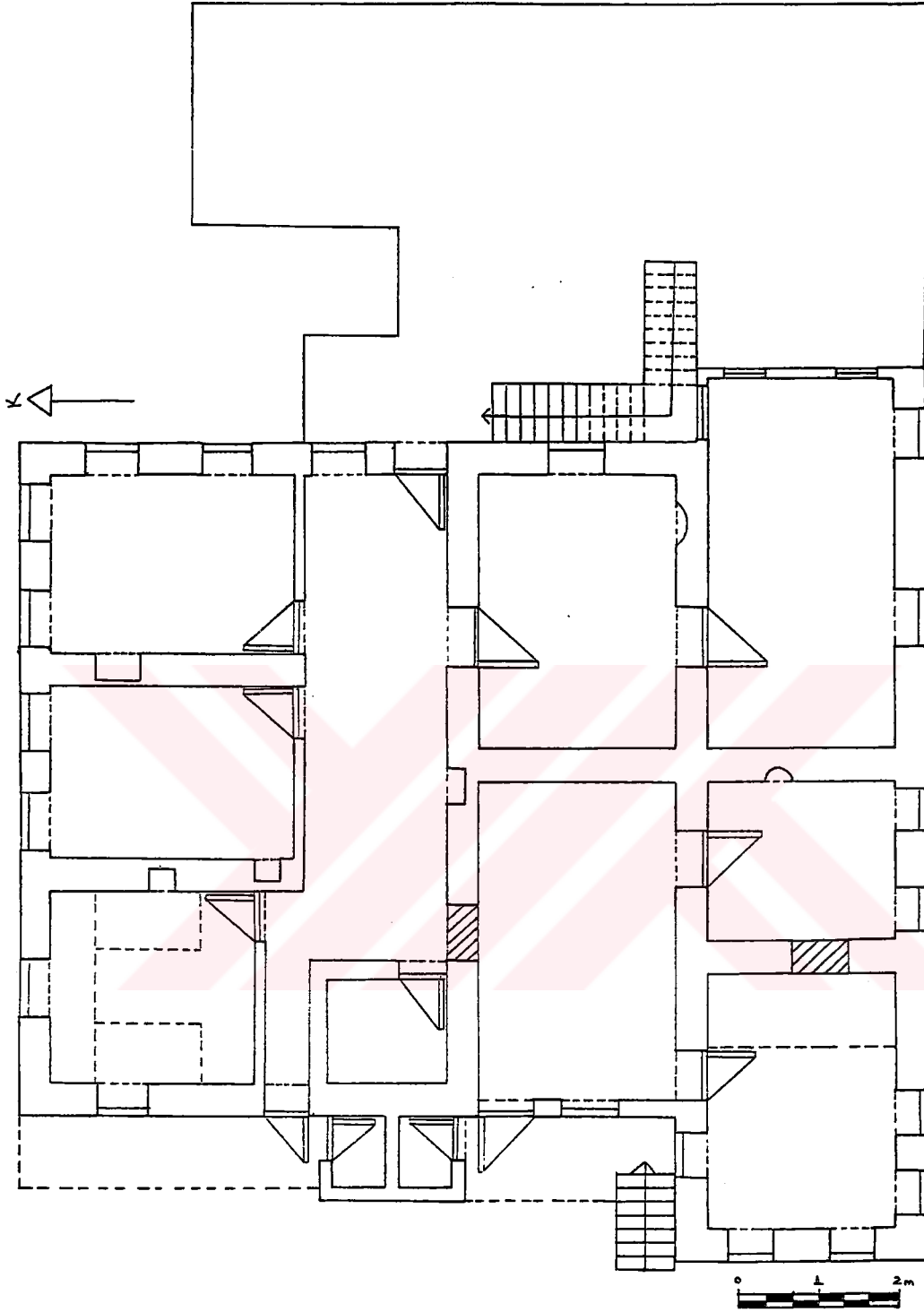
24- Naciye Hoca'nın Evi Zemin Kat Planı



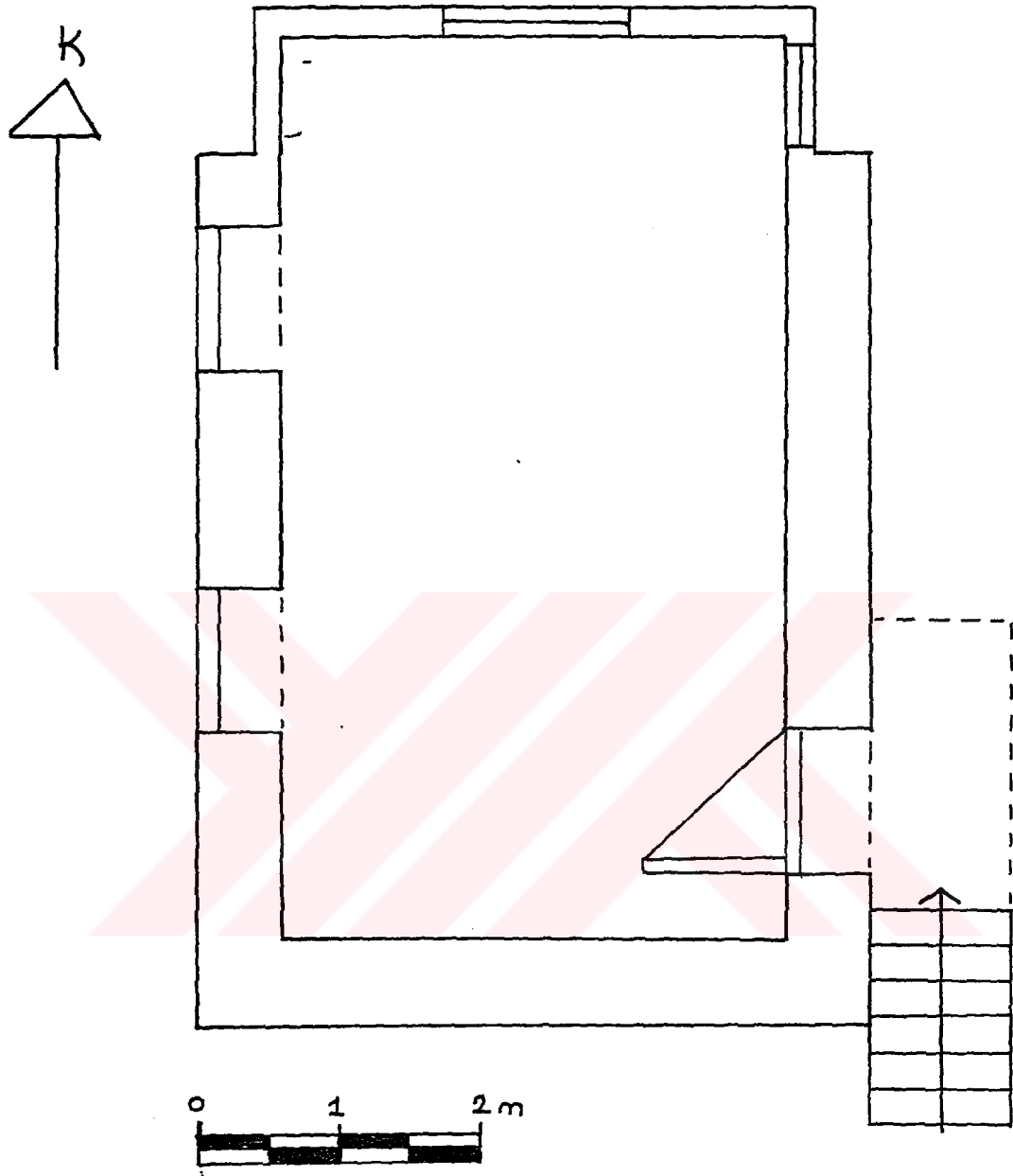
25 - Naciye Hoca'nın Evi 1. Kat Planı



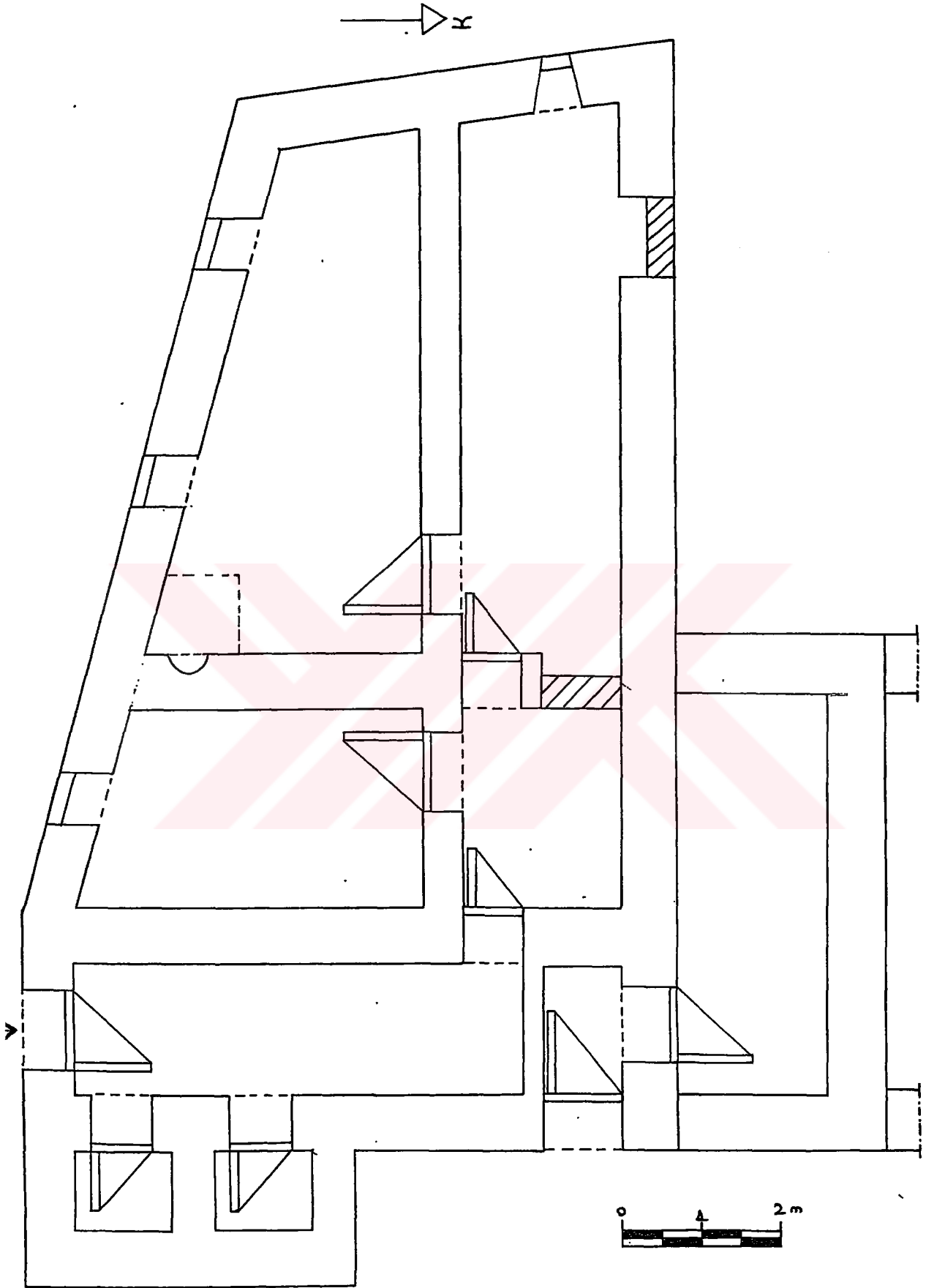
26 - Nuri Çötelî Evi Zemin Kat Planı

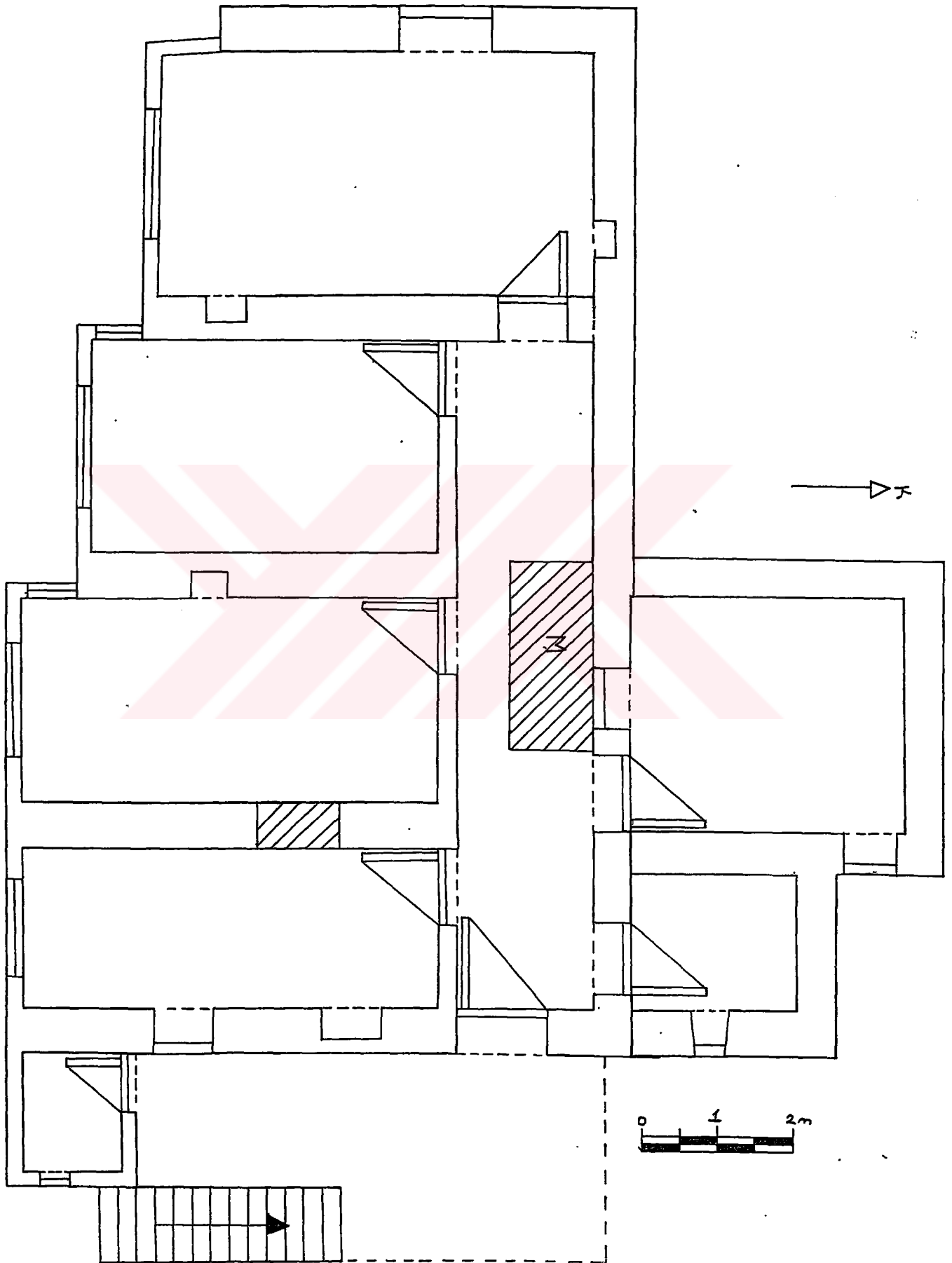




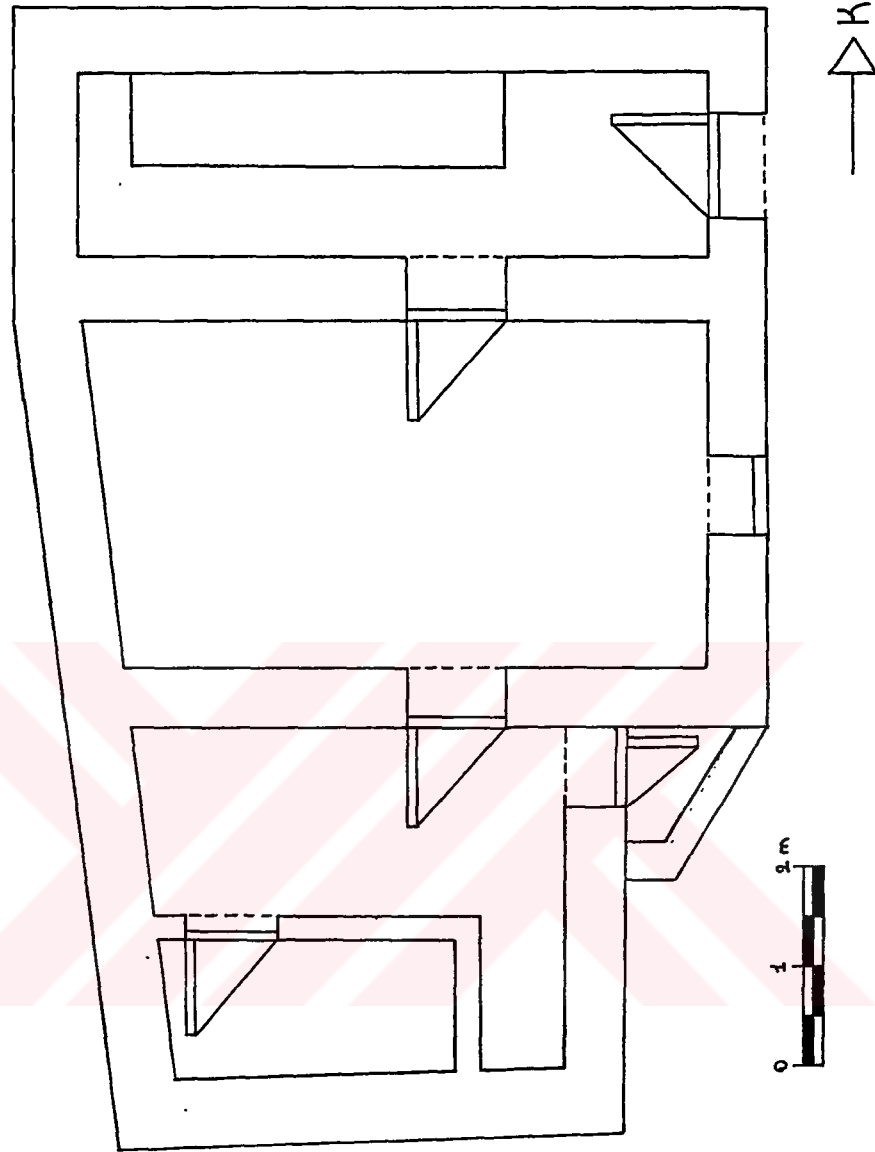


28- Nuri Çötelî Evi 2. Kat (Selamlık) Planı

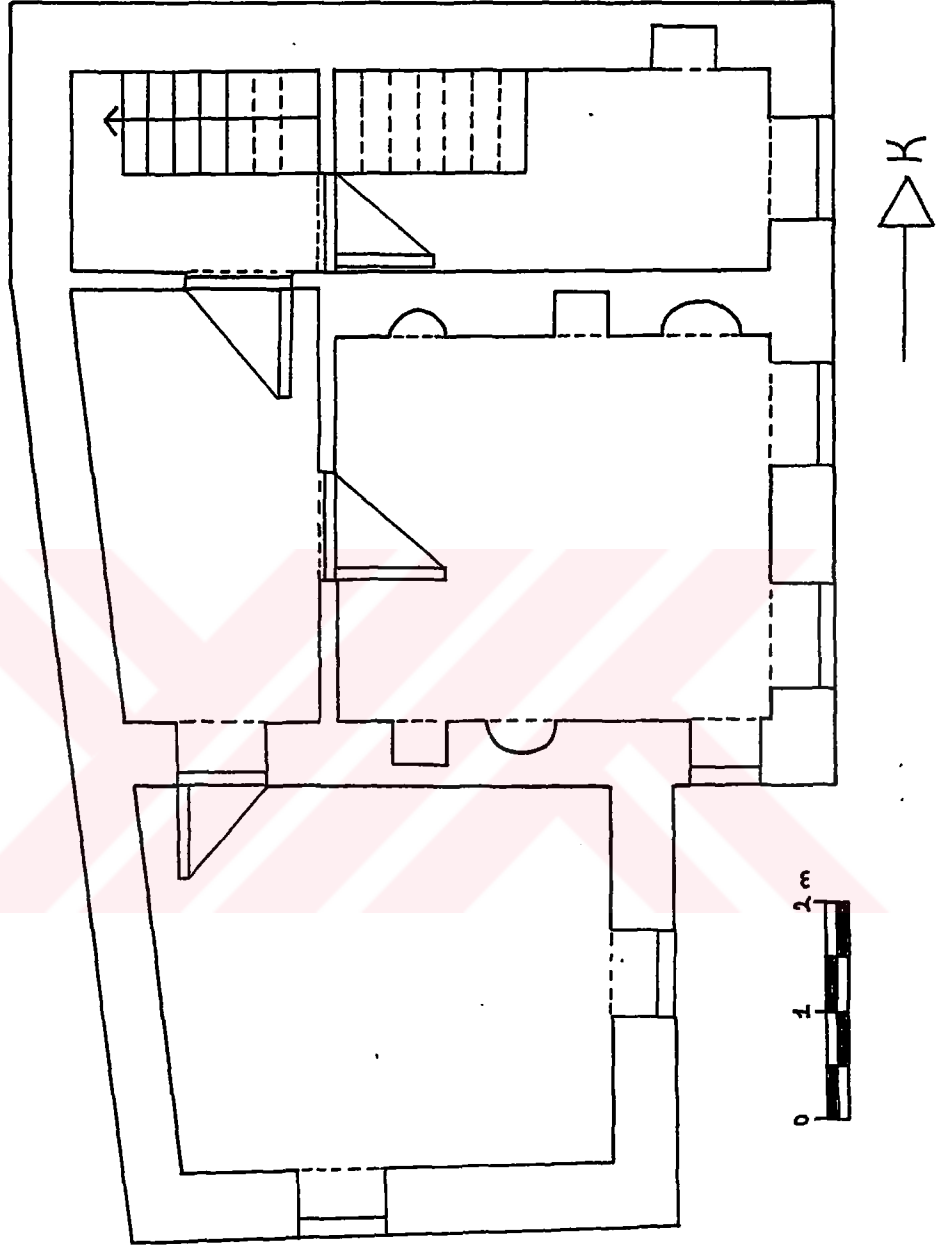




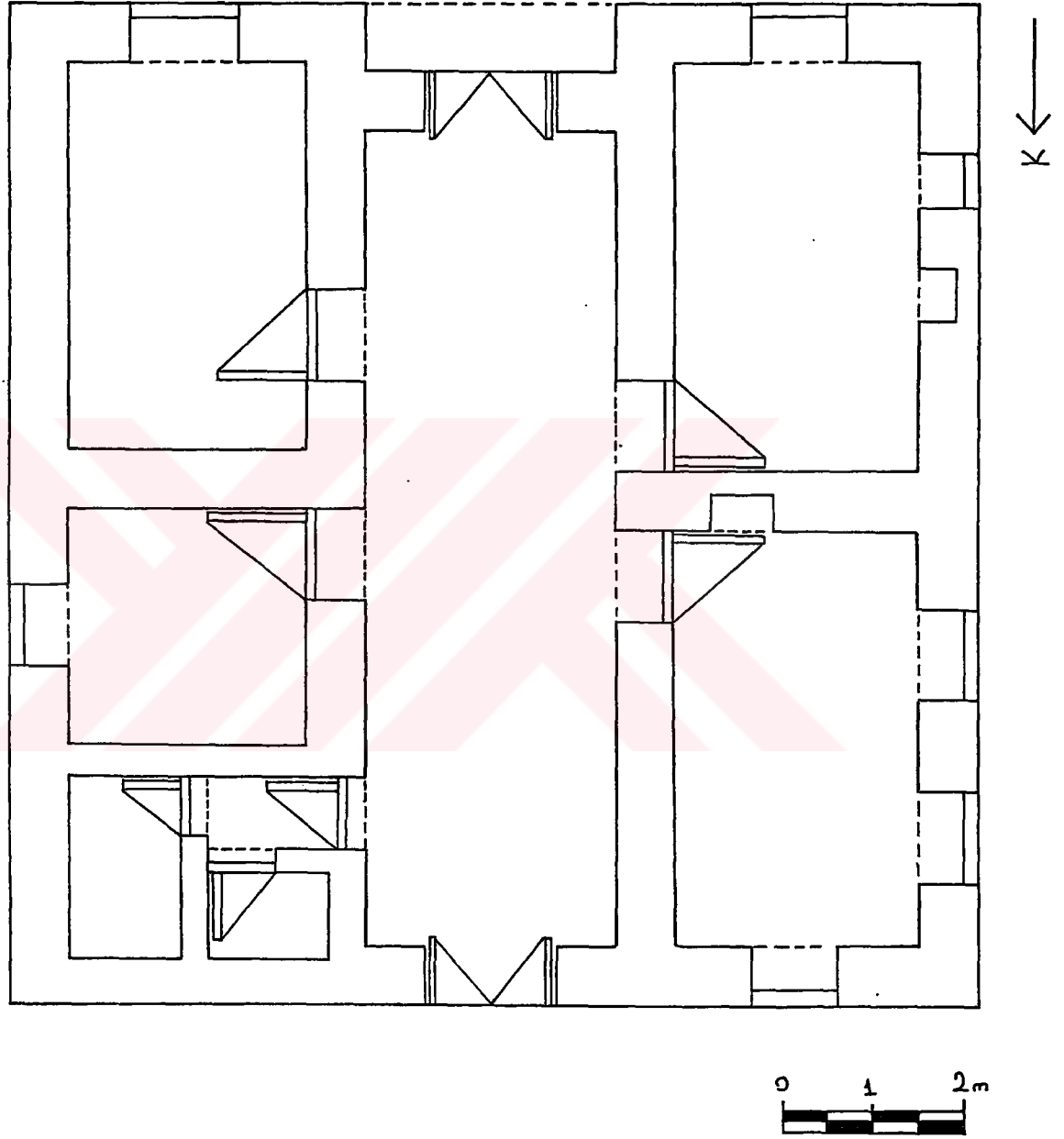
30- Celal Aksan Evi 1. Kat Planı



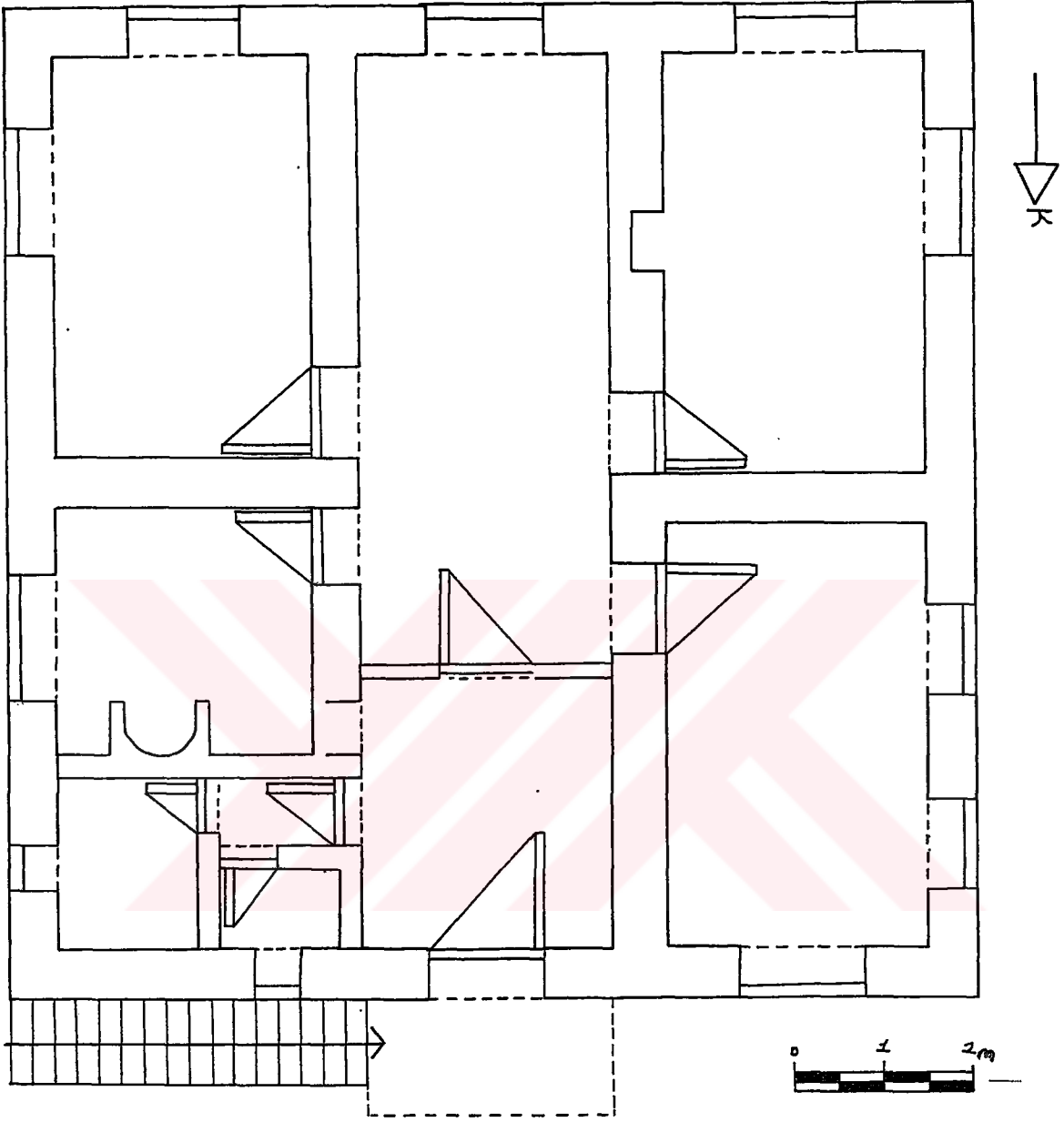
31- Murat Dağ Evi Zemin Kat Planı

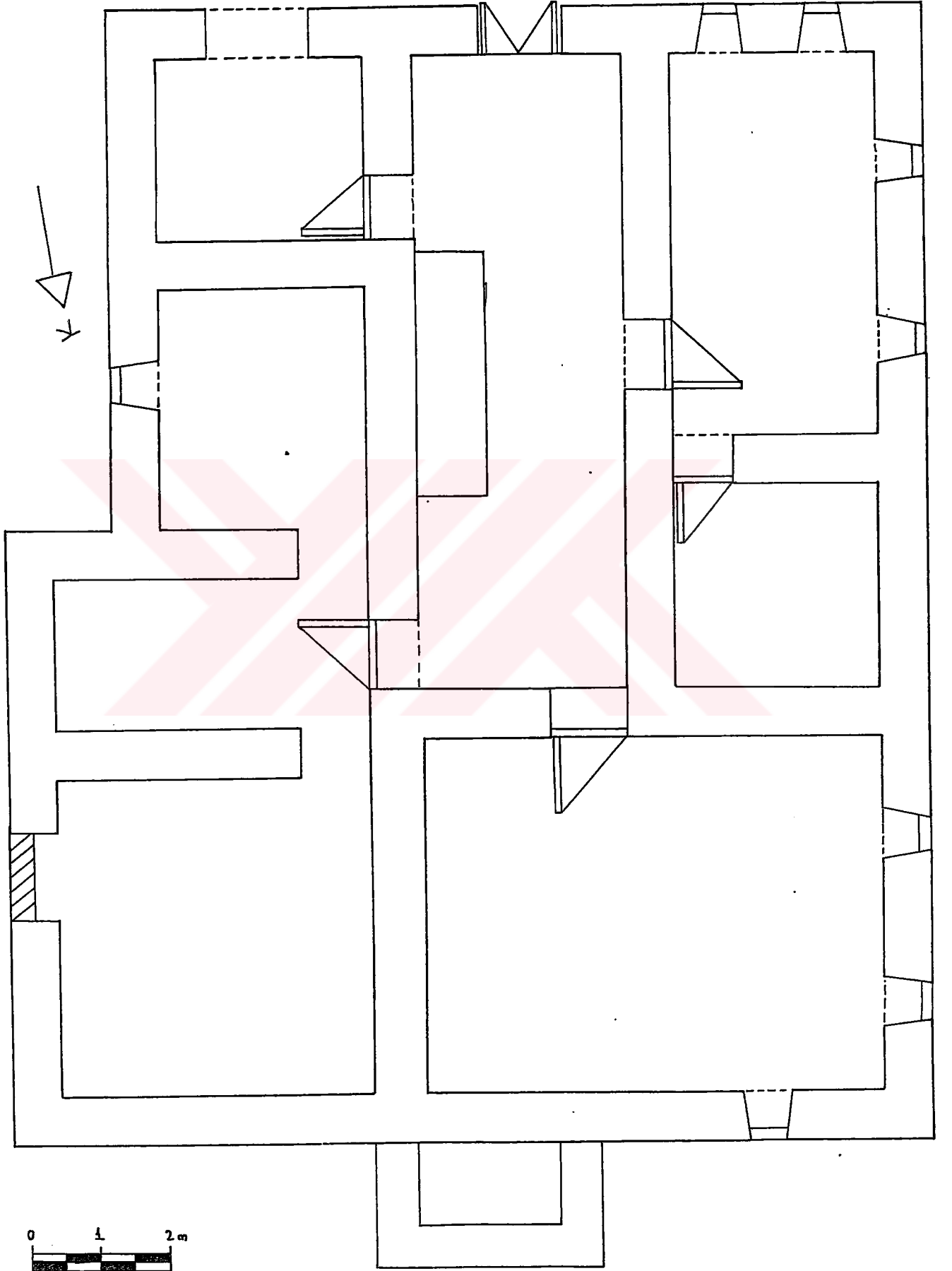


32- Murat Dağ Evi 1. Kat Planı



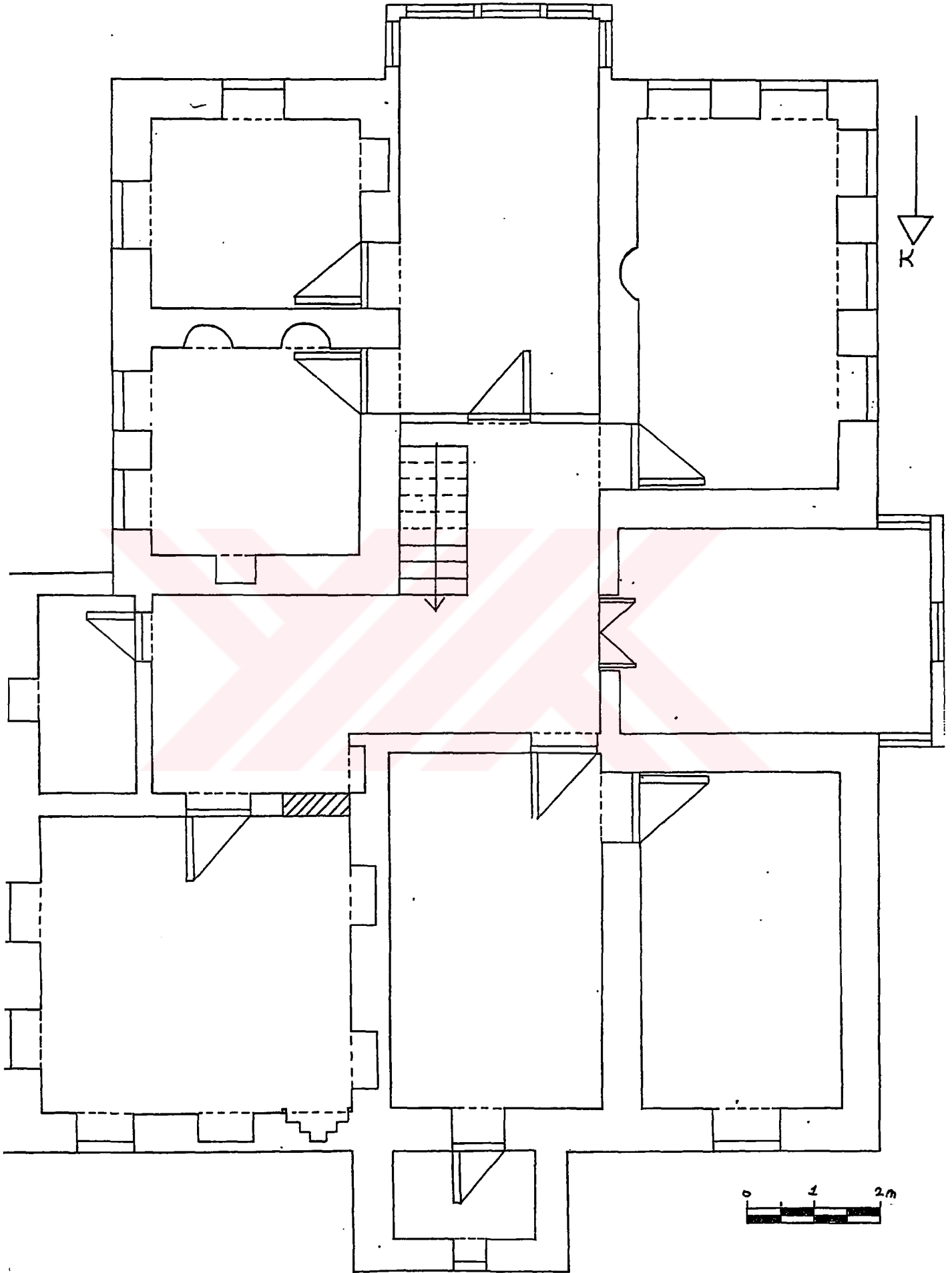
33- Fatih Ağırtaş Evi Zemin Kat Planı



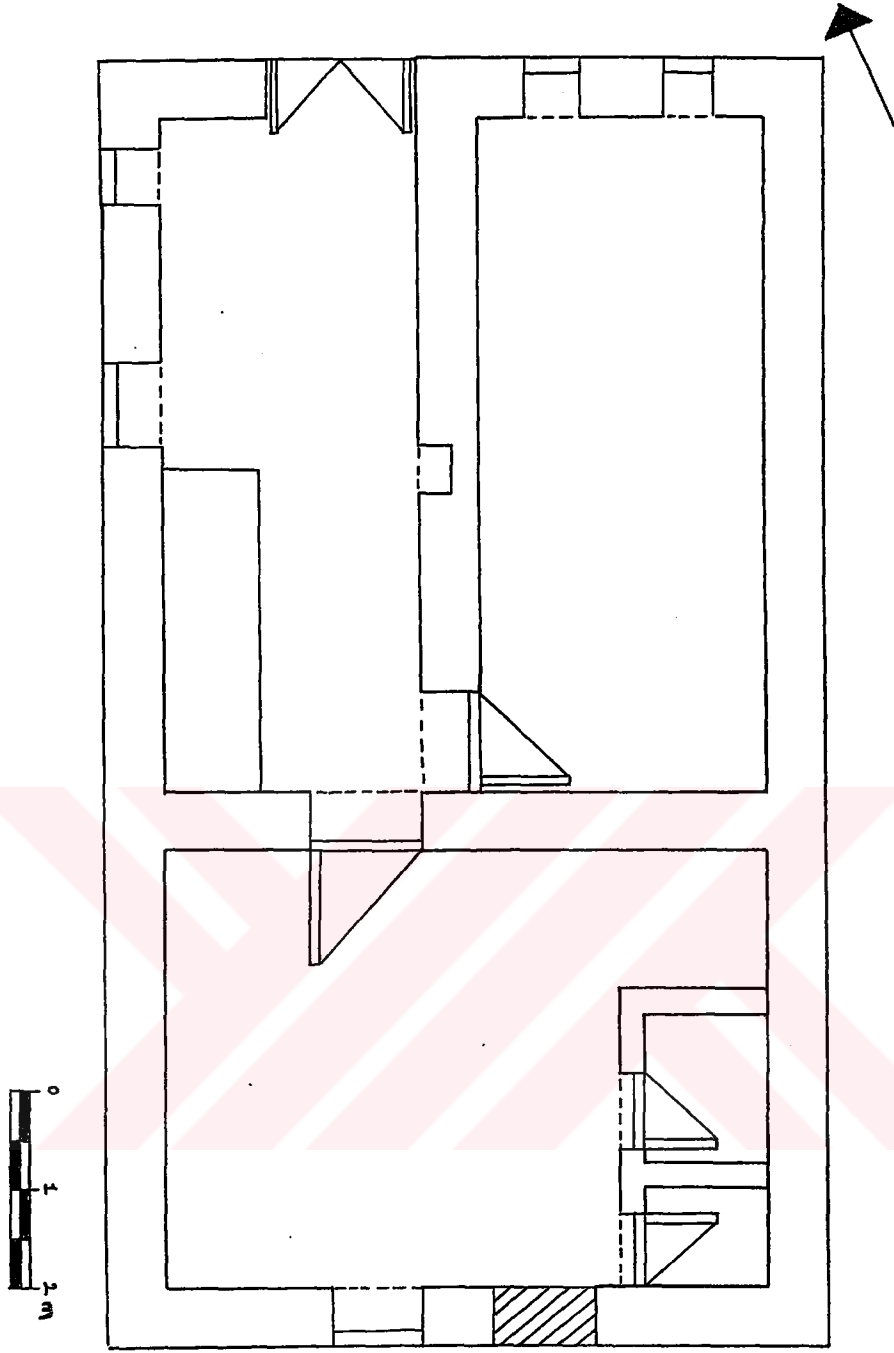


35- Hüseyin Gülsoy Evi Zemin Kat Planı

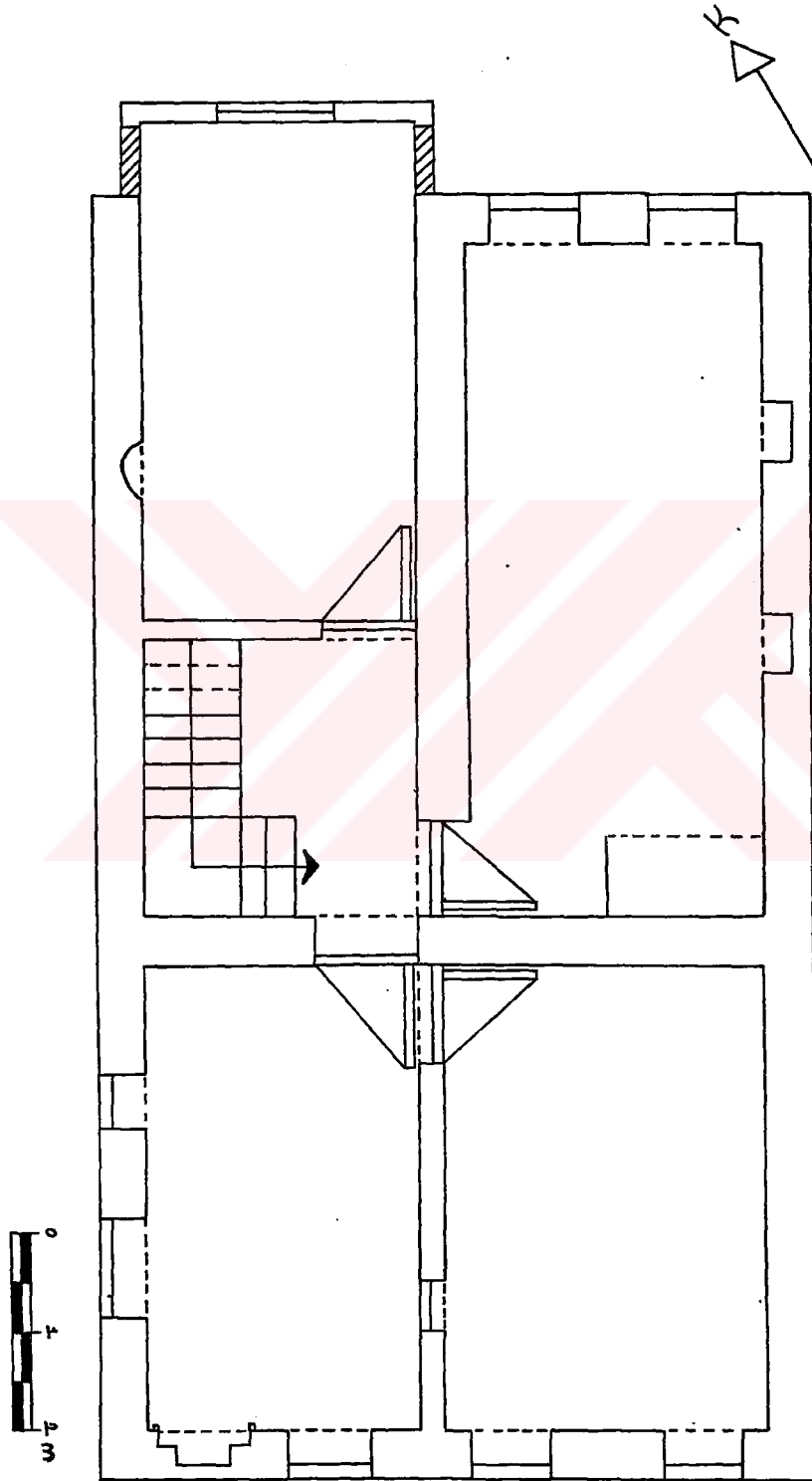




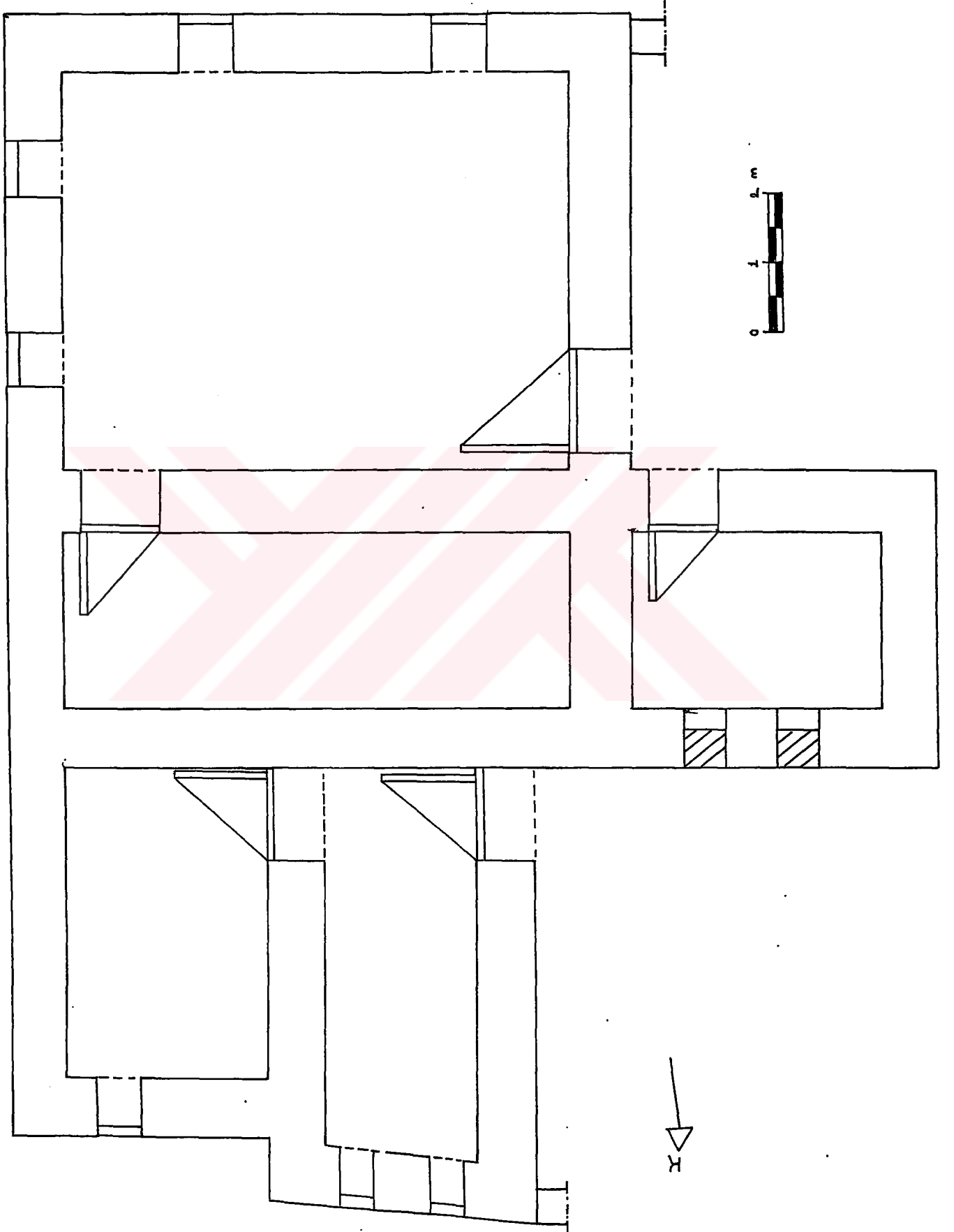
36- Hüseyin Gülsoy Evi 1. Kat Planı



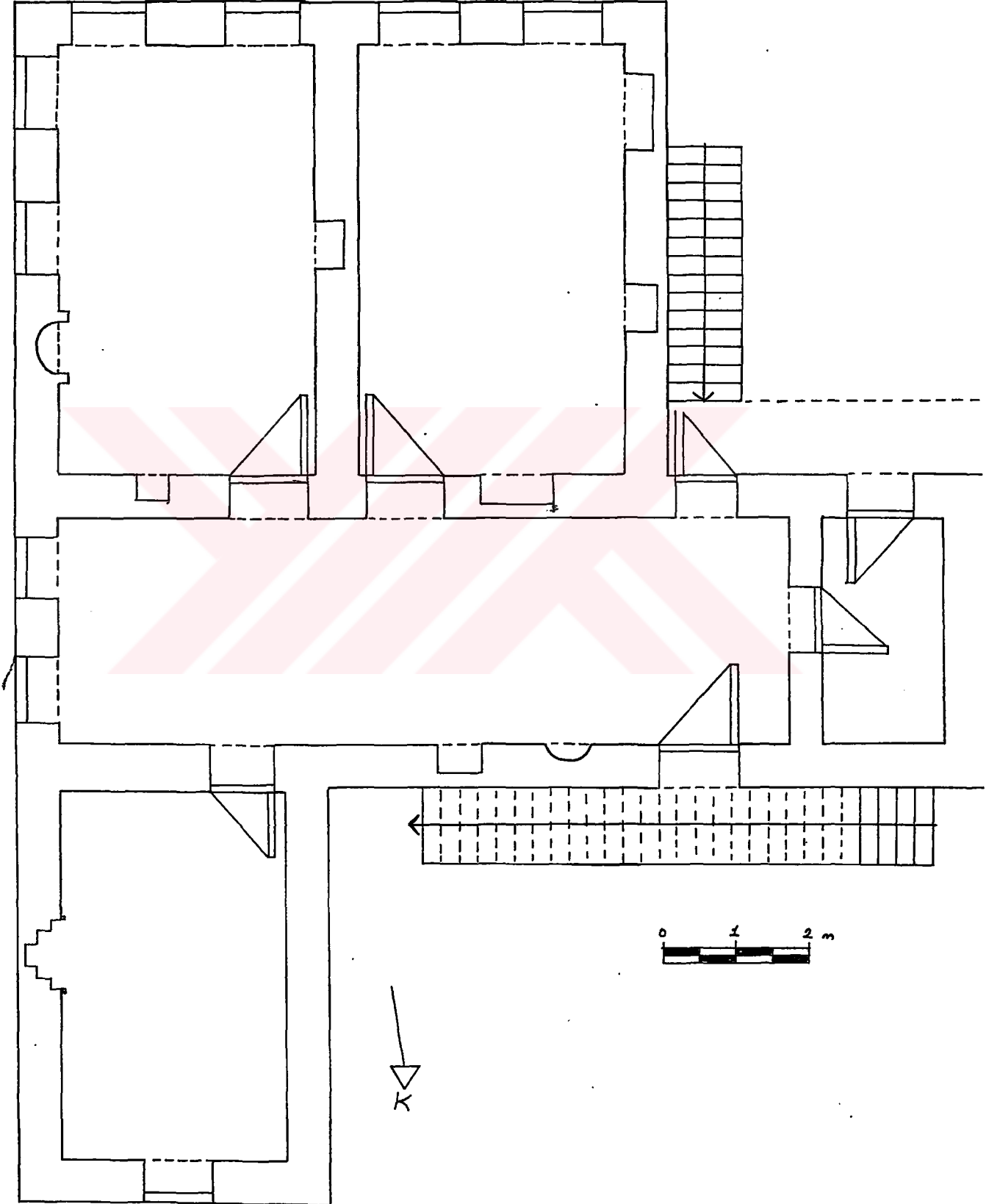
37- Mustafa Mermer Evi Zemin Kat Planı



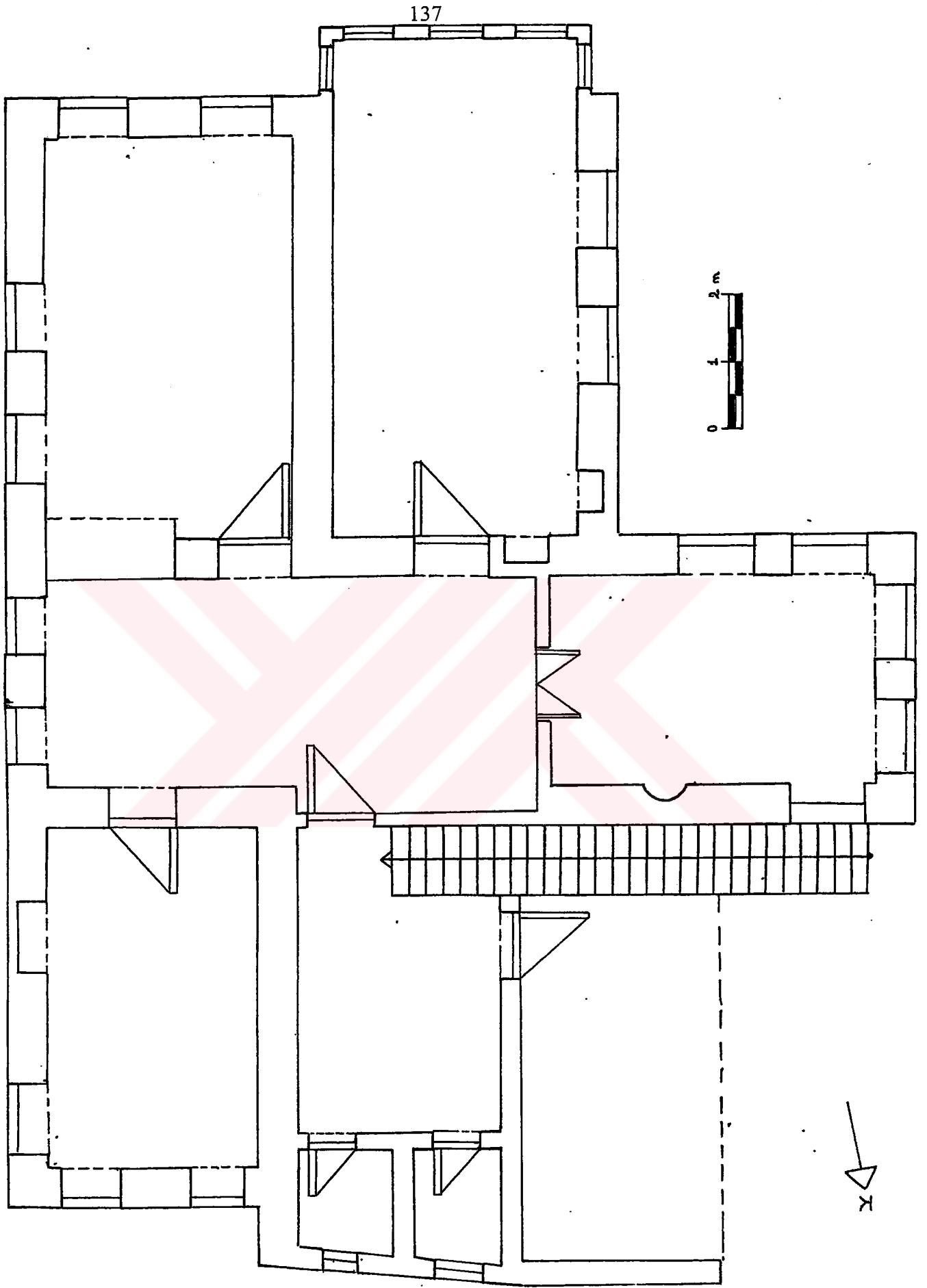
38- Mustafa Mermer Evi 1. Kat Planı



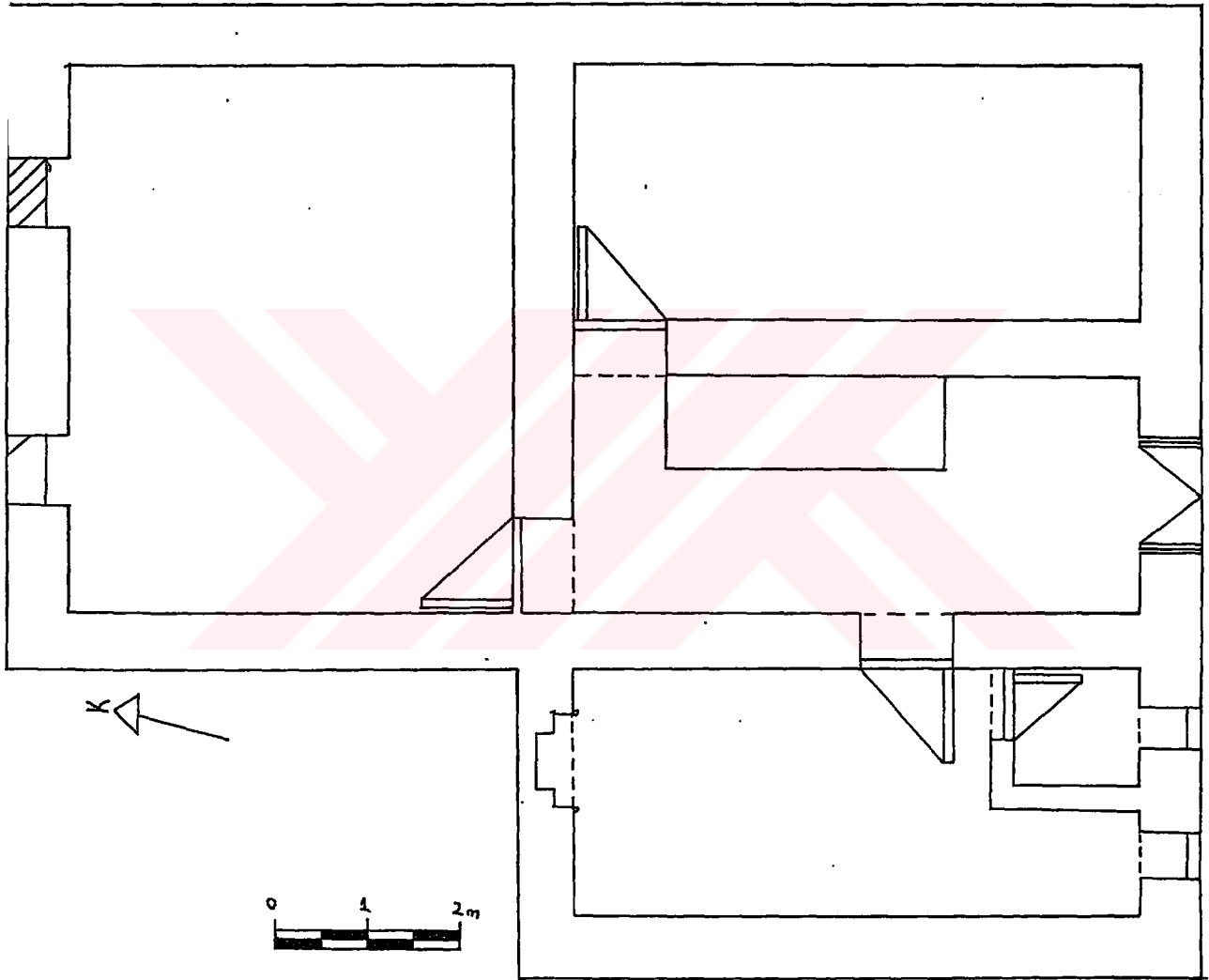
39- Abid Ağa Konağı Zemin Kat Planı



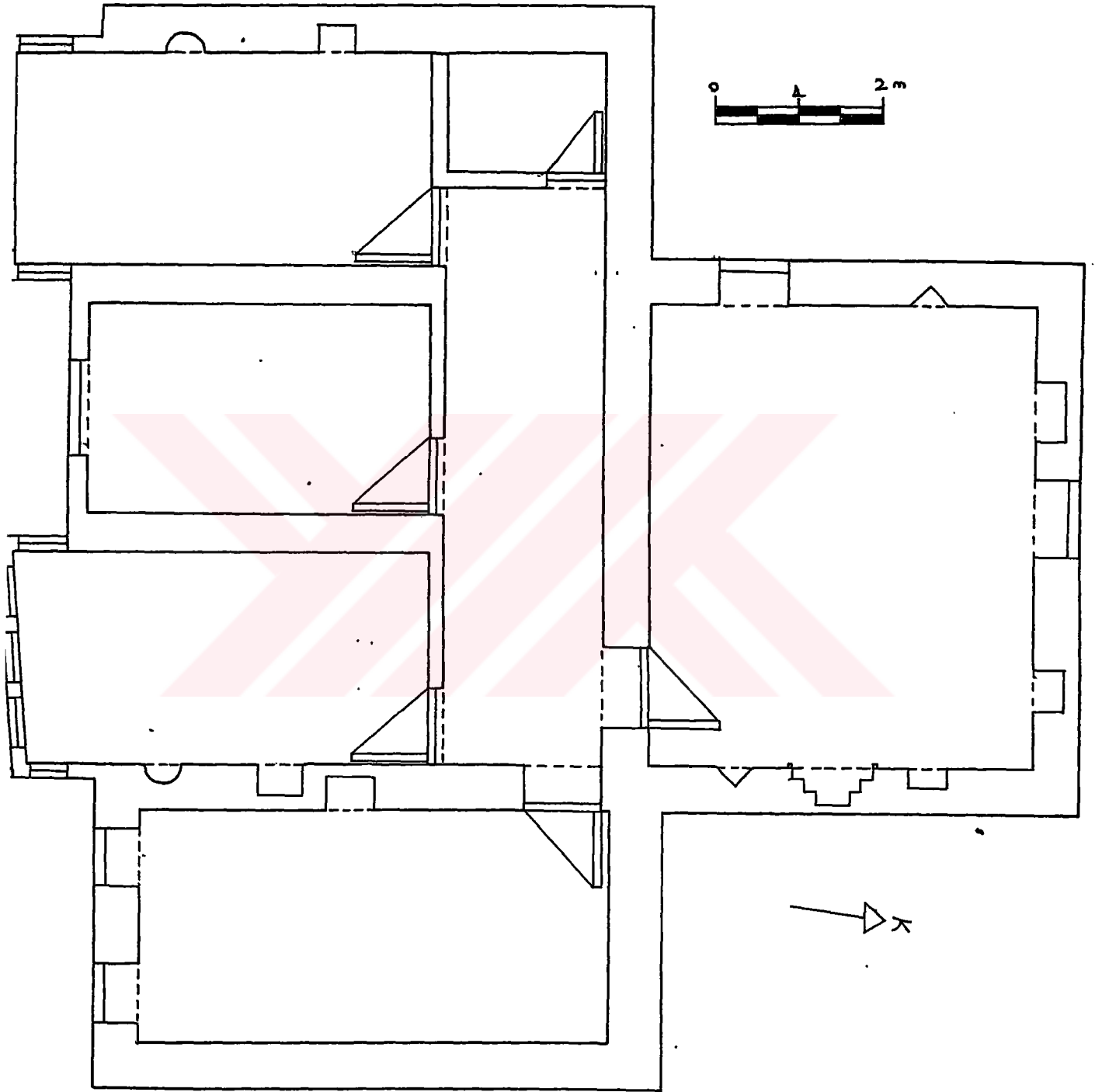
40- Abid Ağa Konağı 1. Kat (Selamlık) Planı



41- Abid Ağa Konağı 2. Kat (Haremlik) Planı

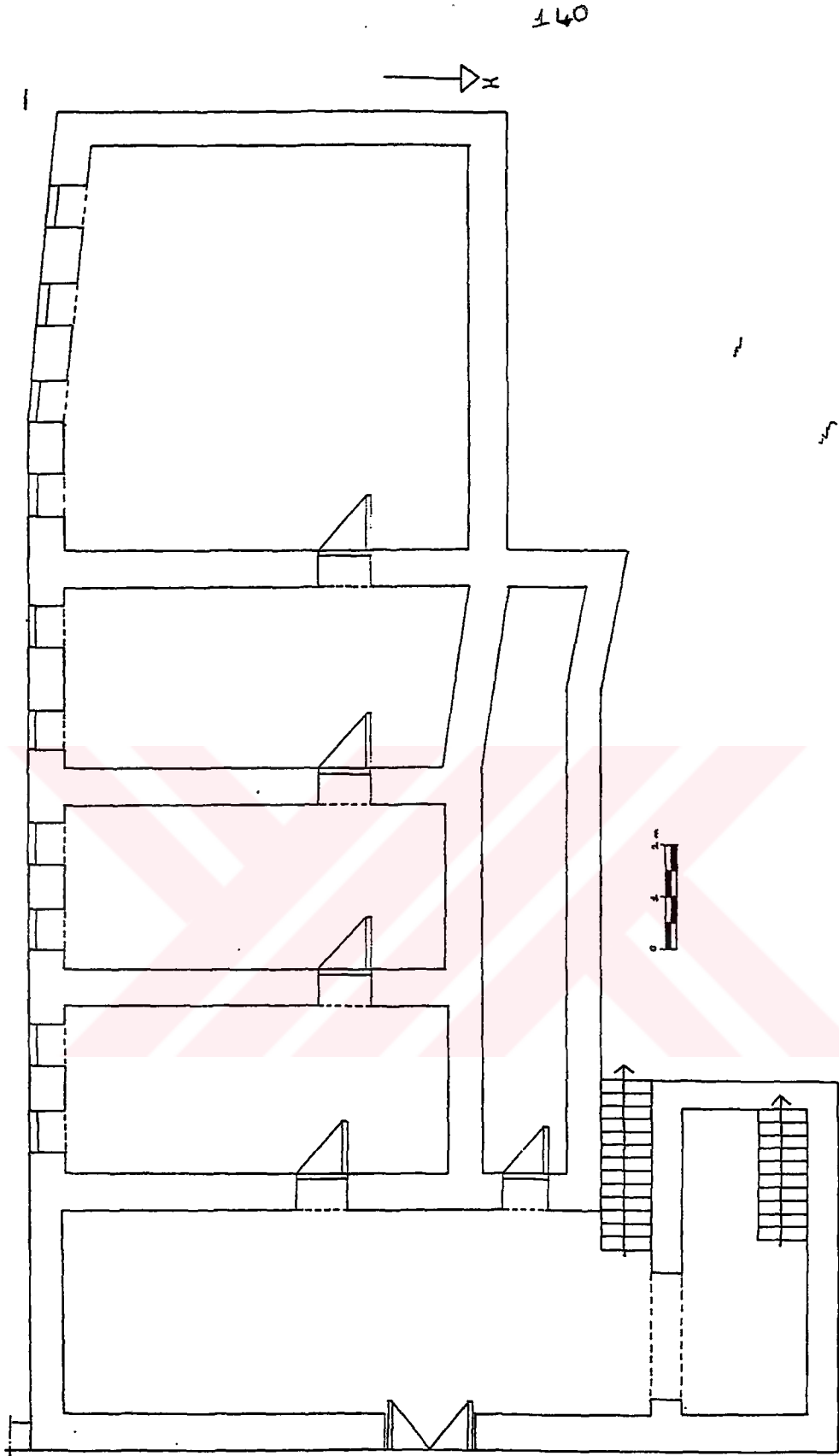


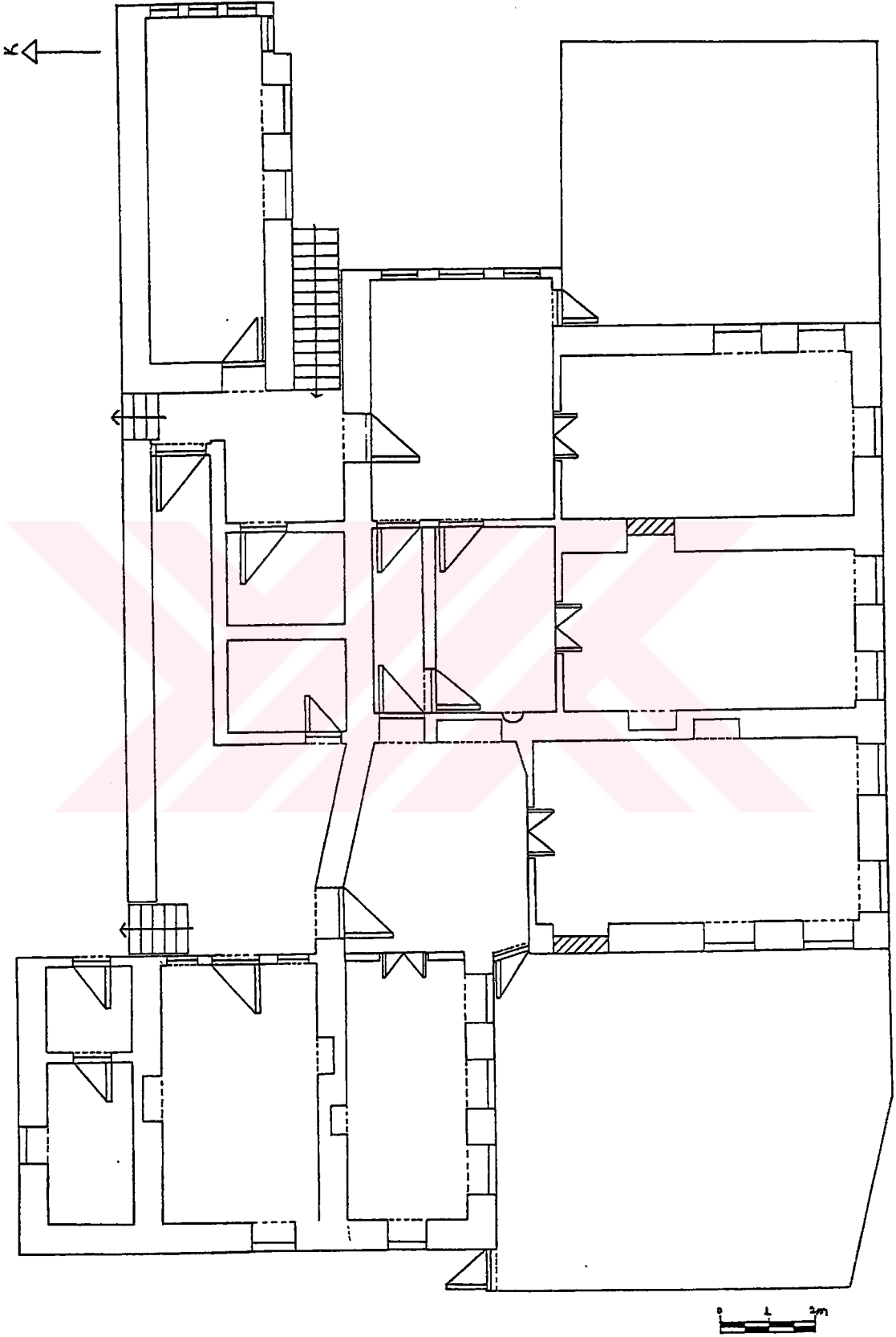
42- Zülfü Bey'in Evi Zemin Kat Planı



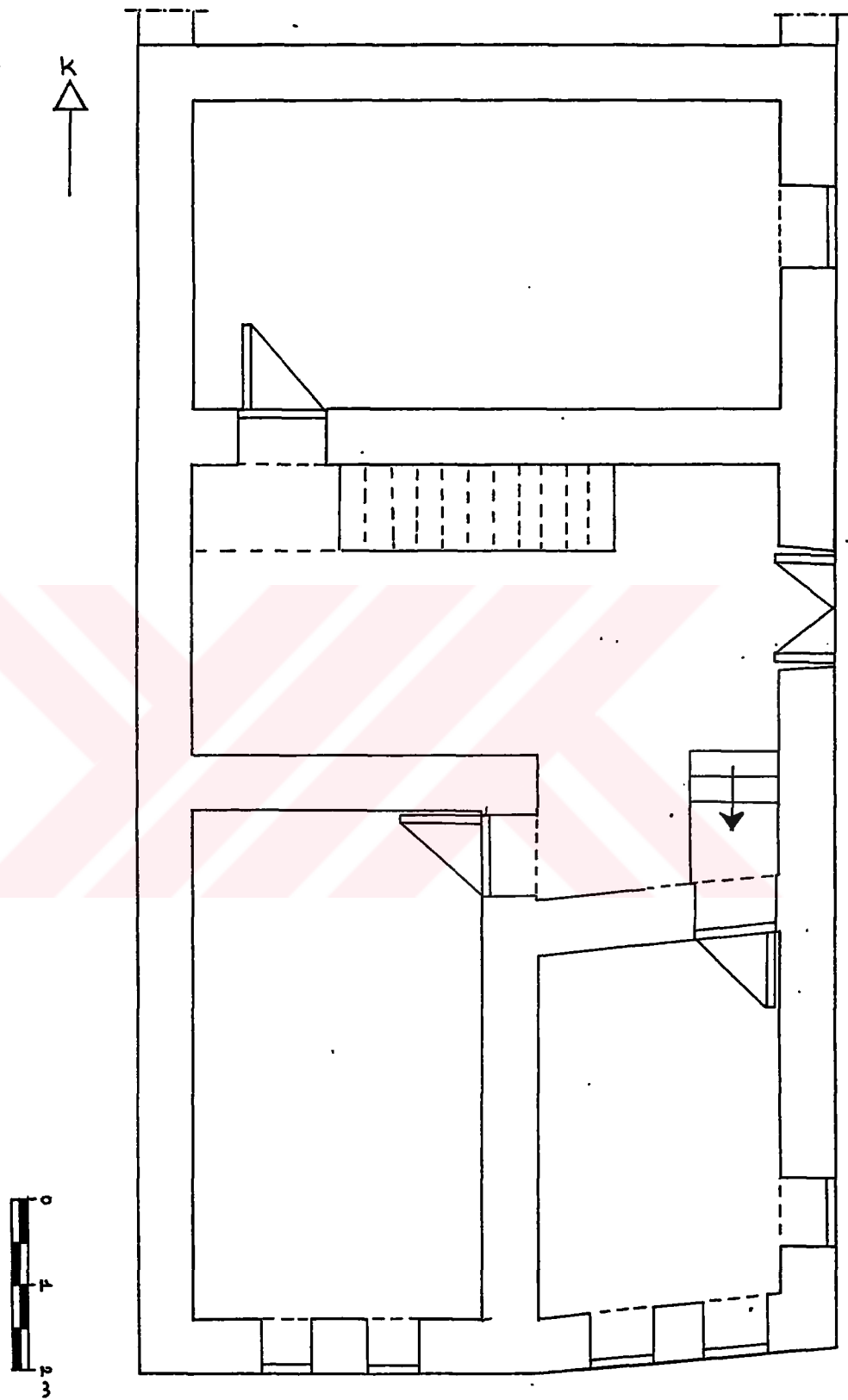
43- Zülfü Bey'in Evi 1. Kat Planı

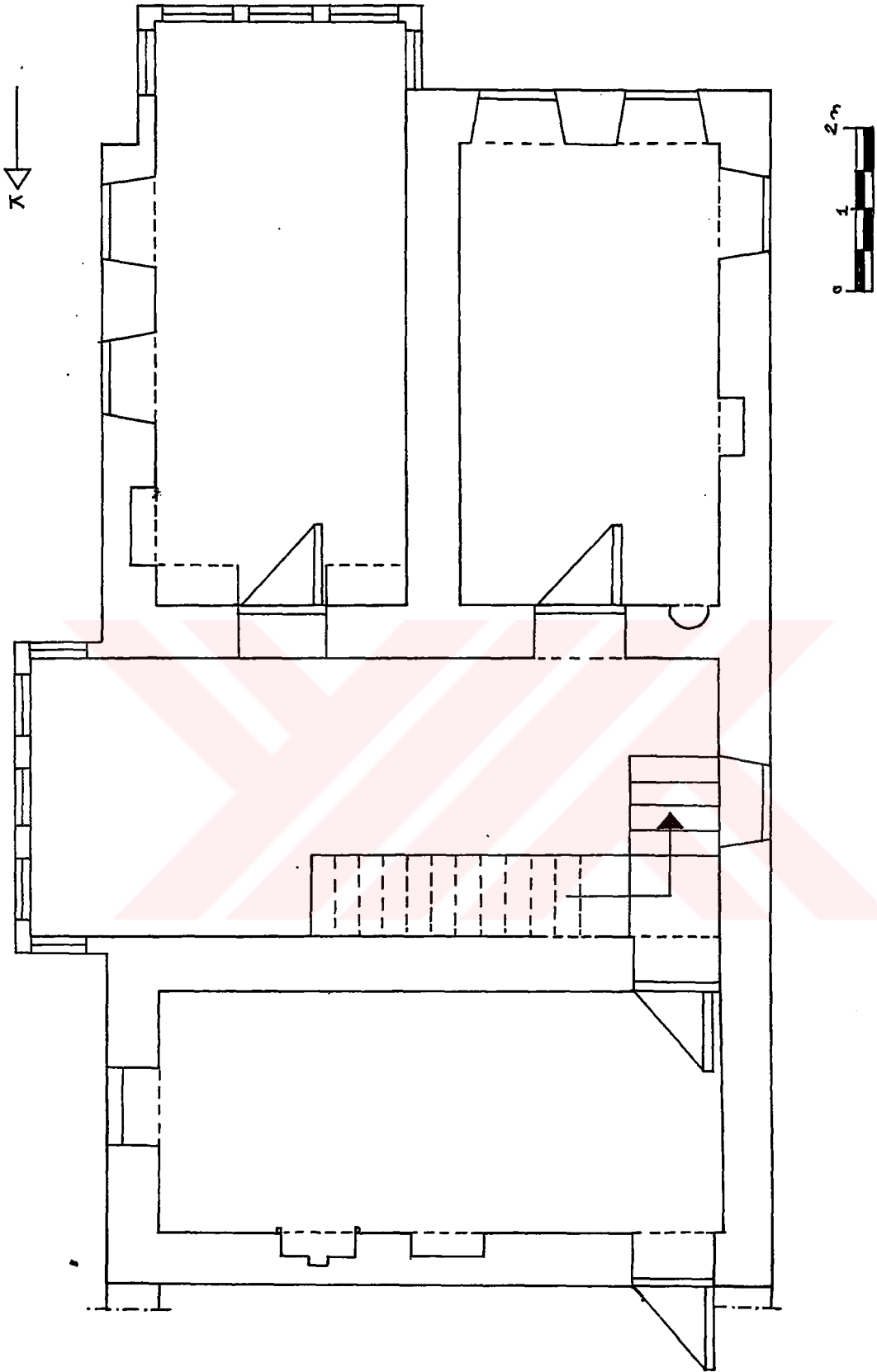




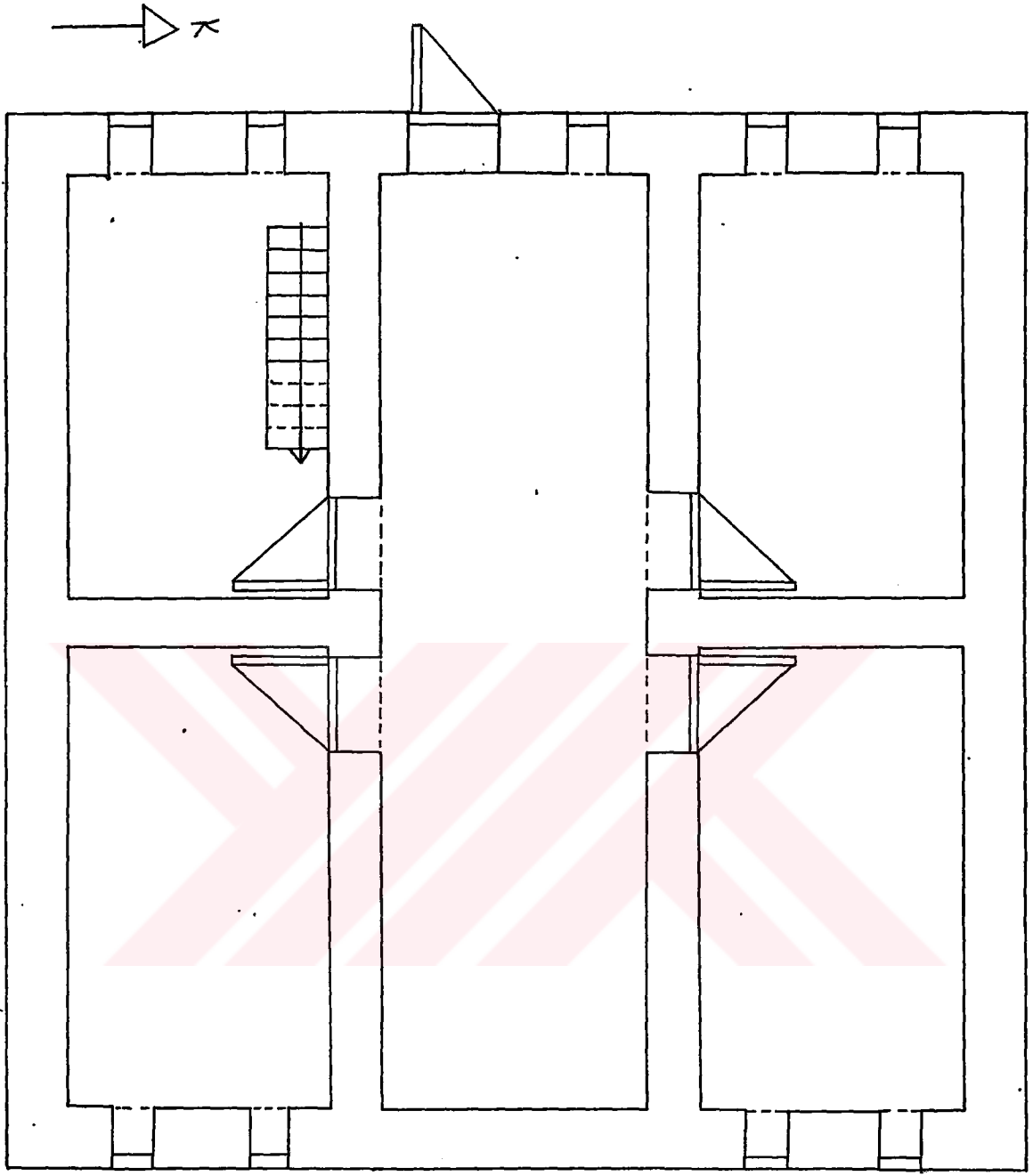


45- Nihat Bey Konağı 1. Kat Planı

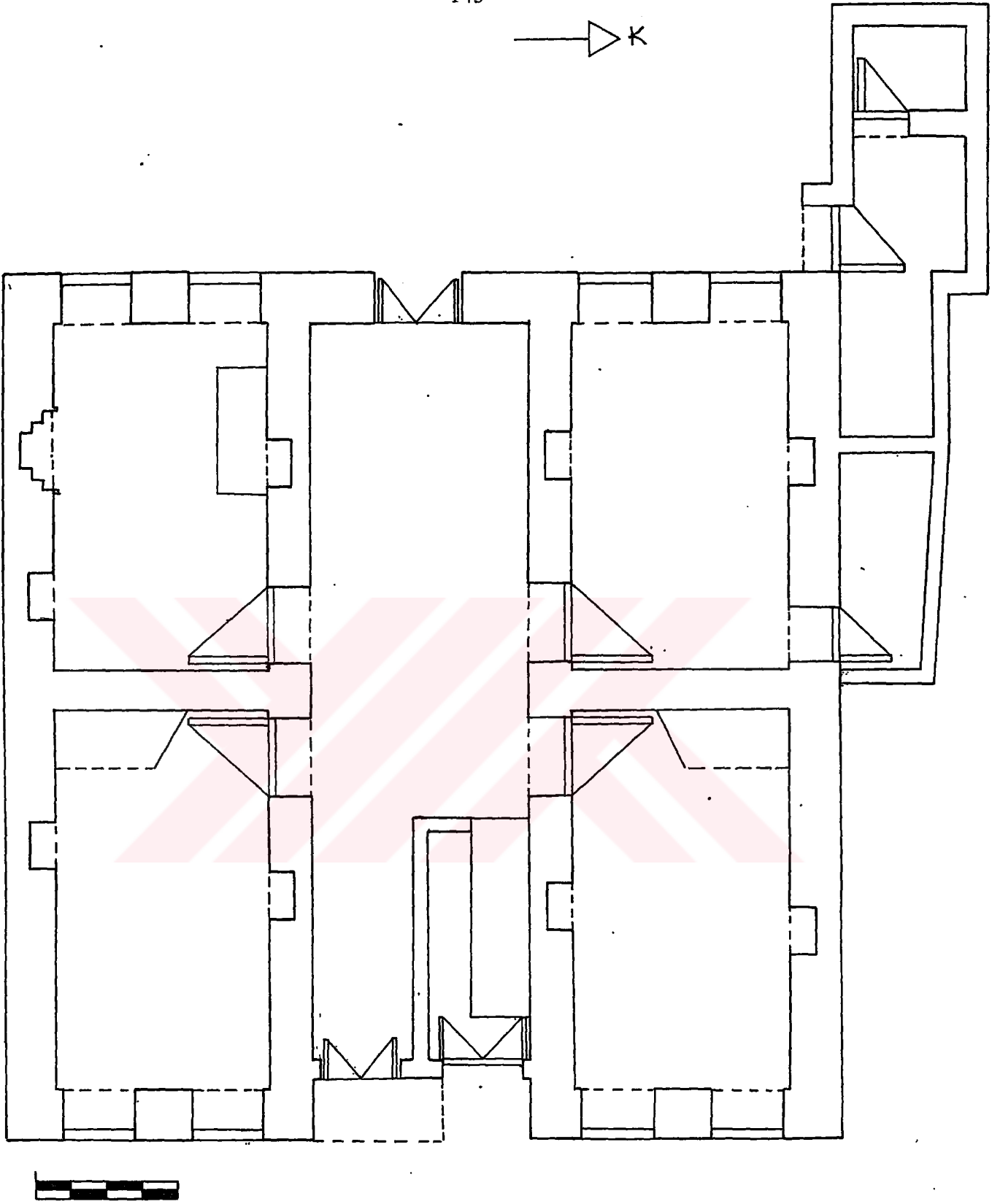
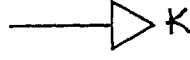




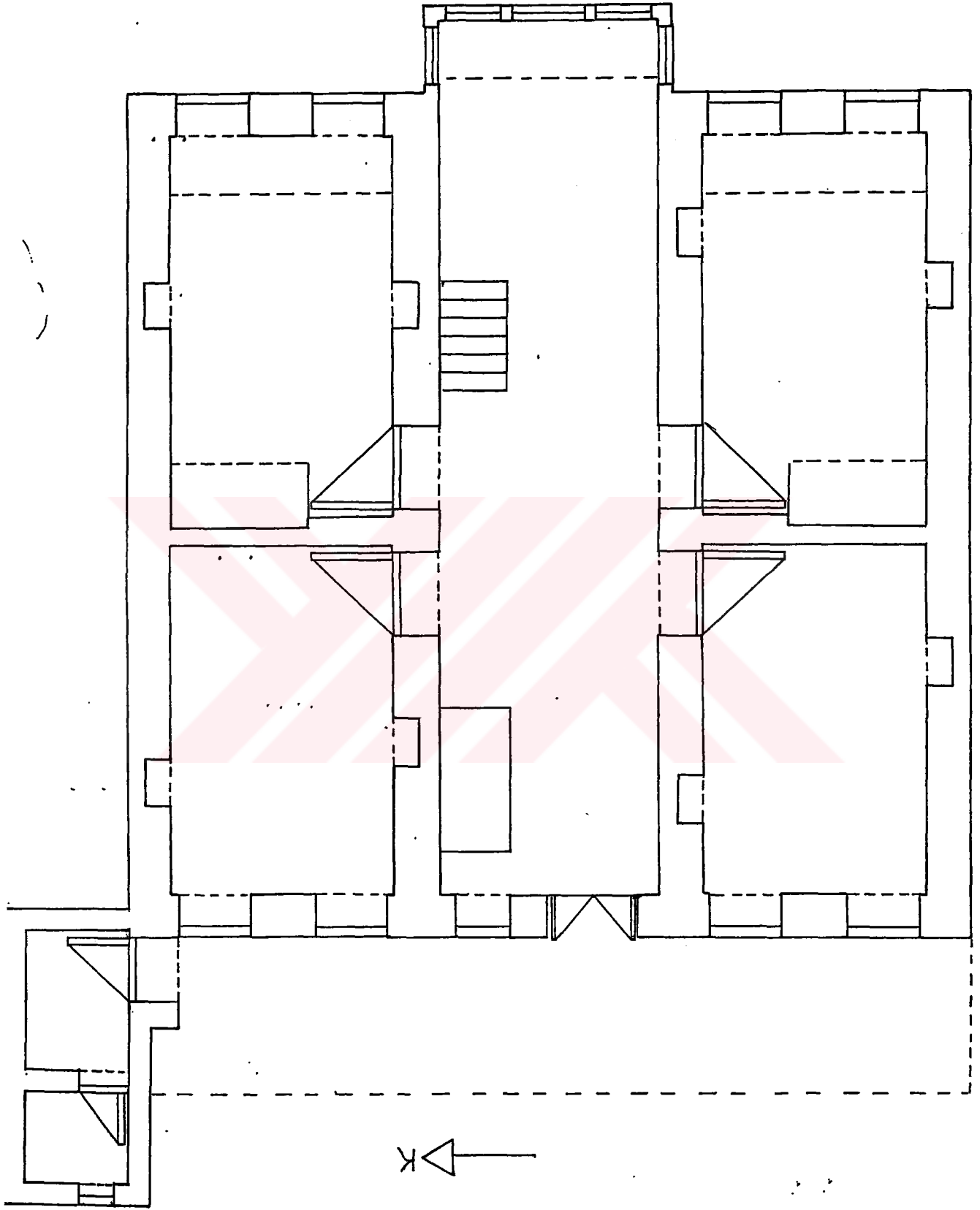
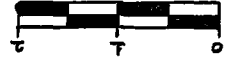
47- Necmettin Polat Evi 1. Kat Planı

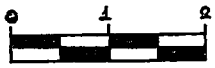
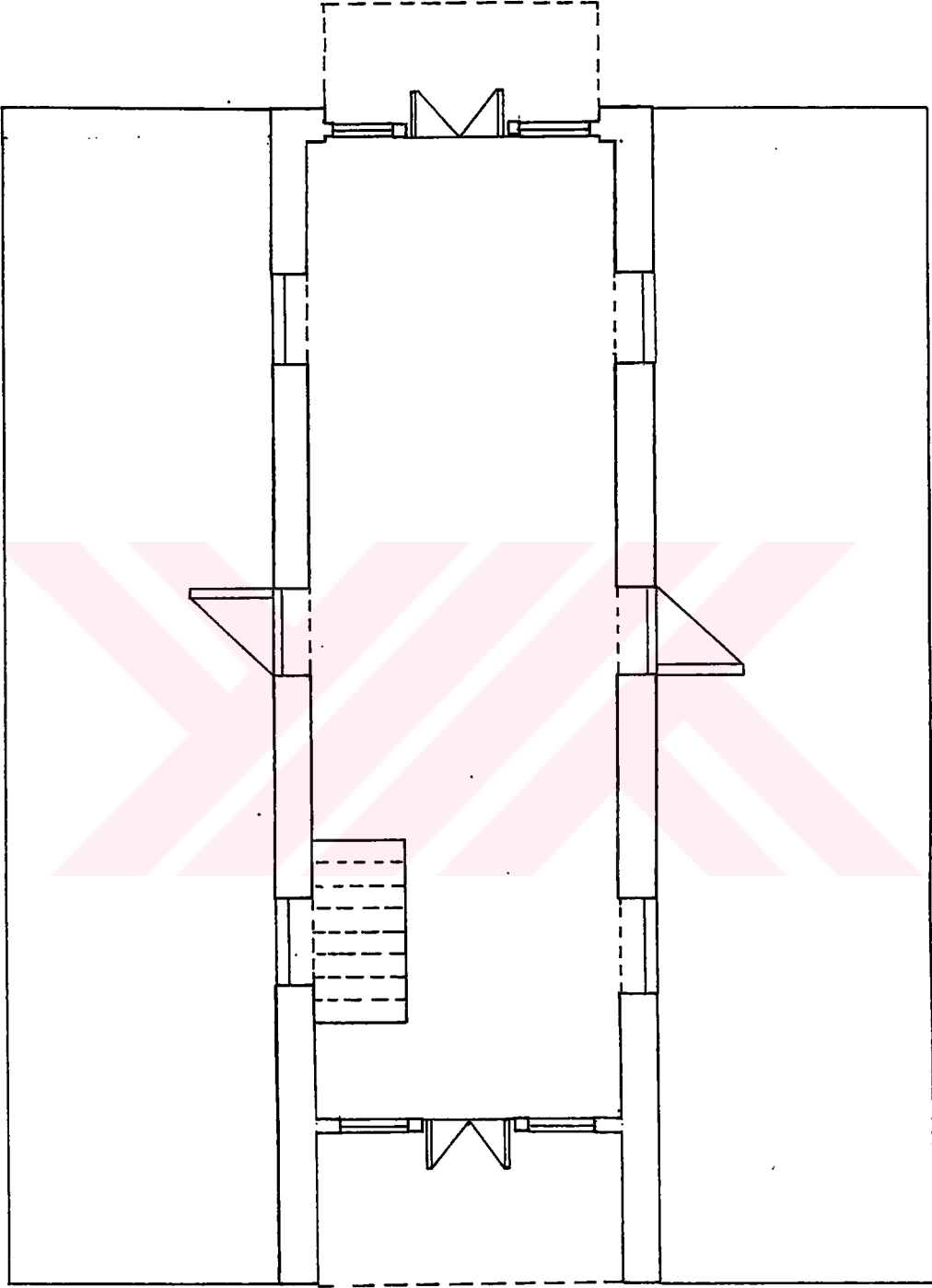
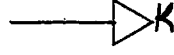


145



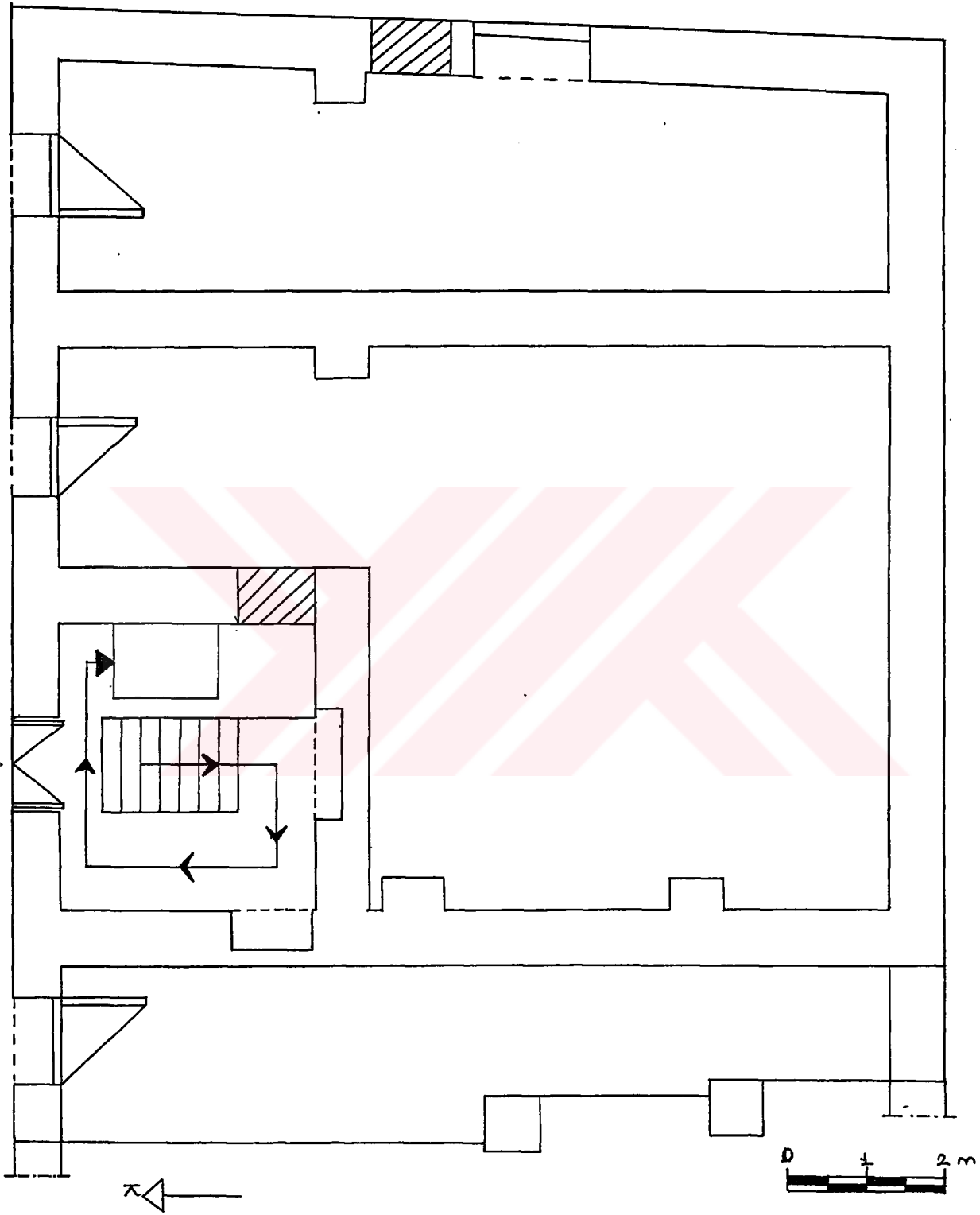
49- Hacı Ömer Bey Evi Zemin Kat Planı



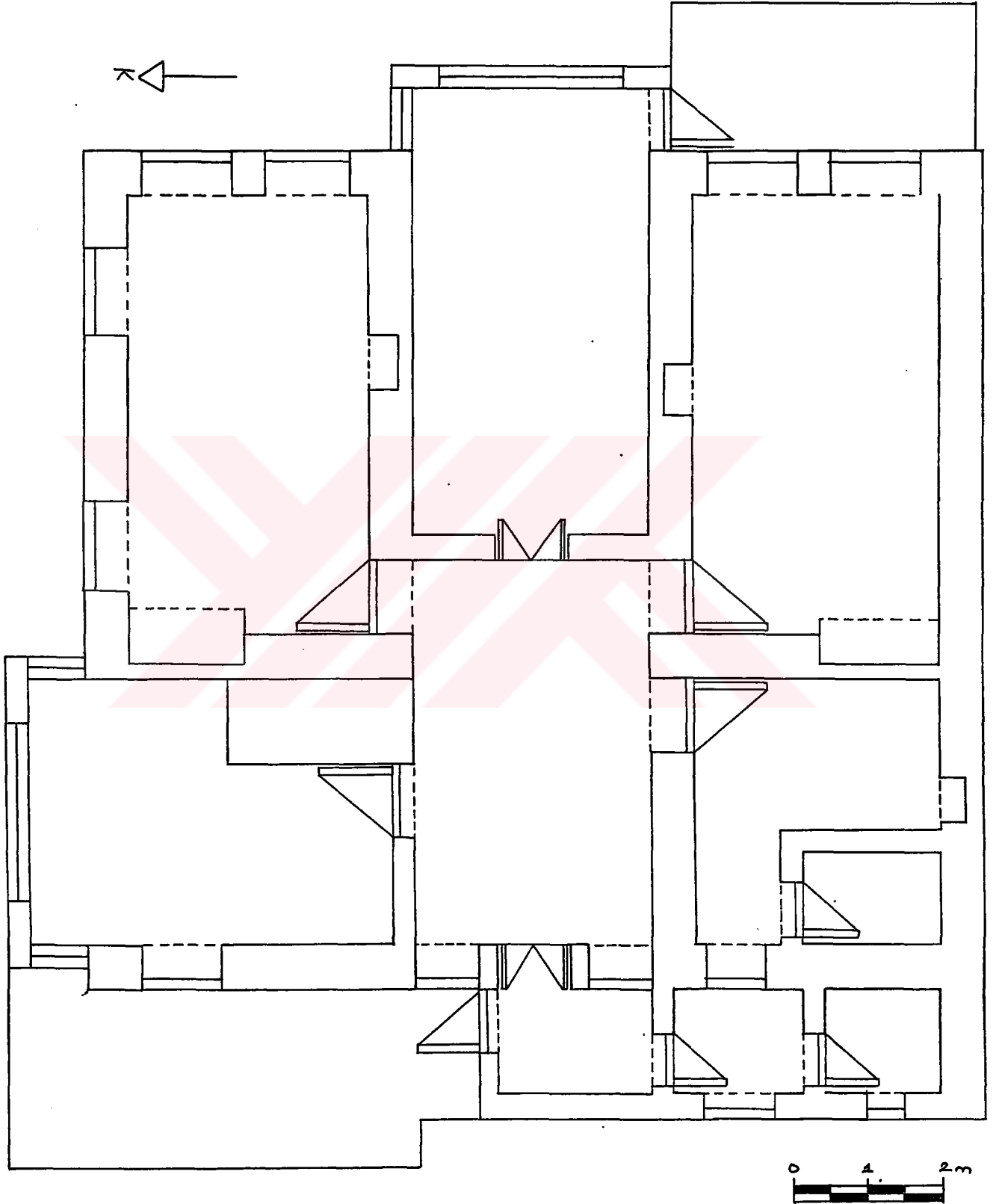


51- Hacı Ömer Bey Evi Teras Katı Planı

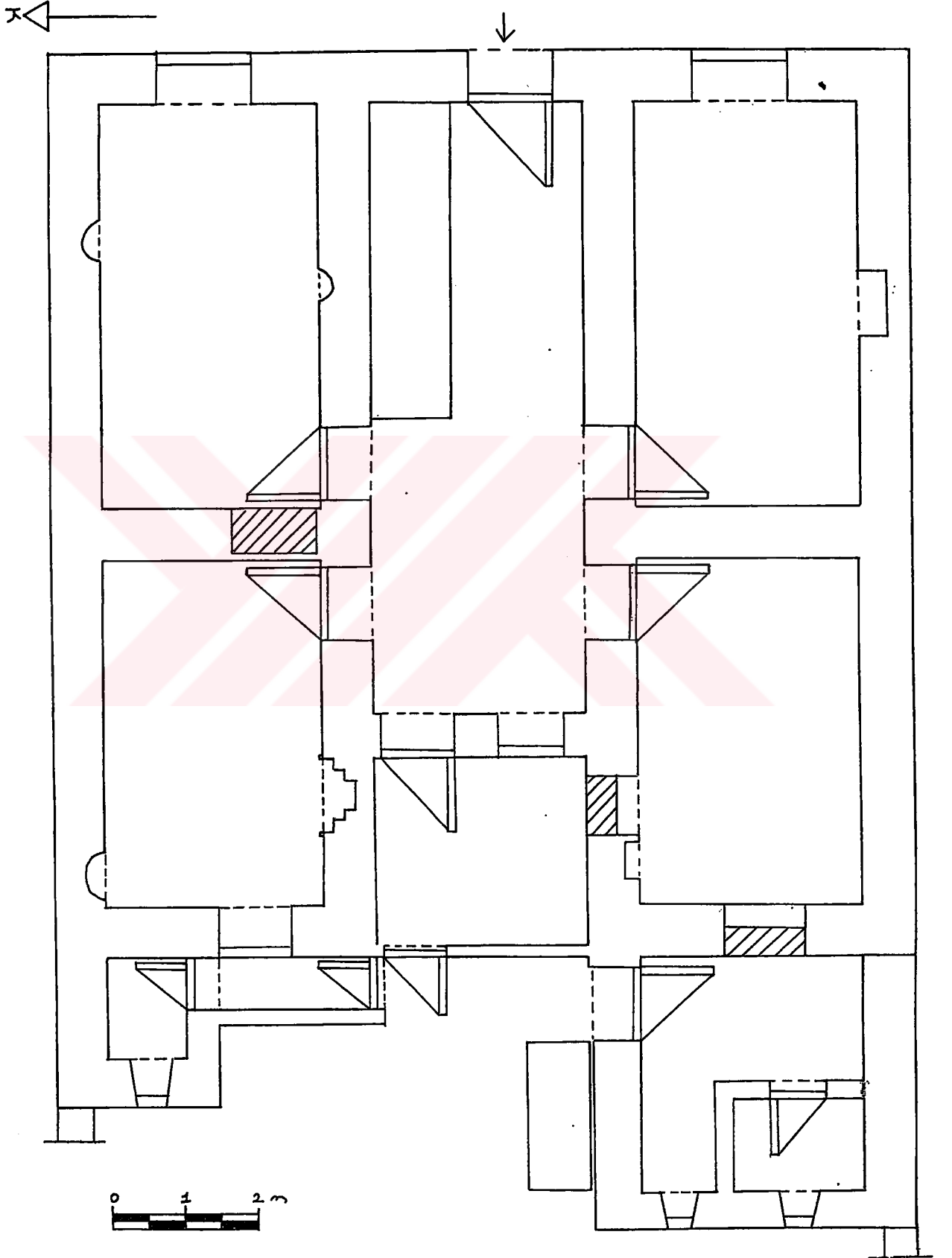


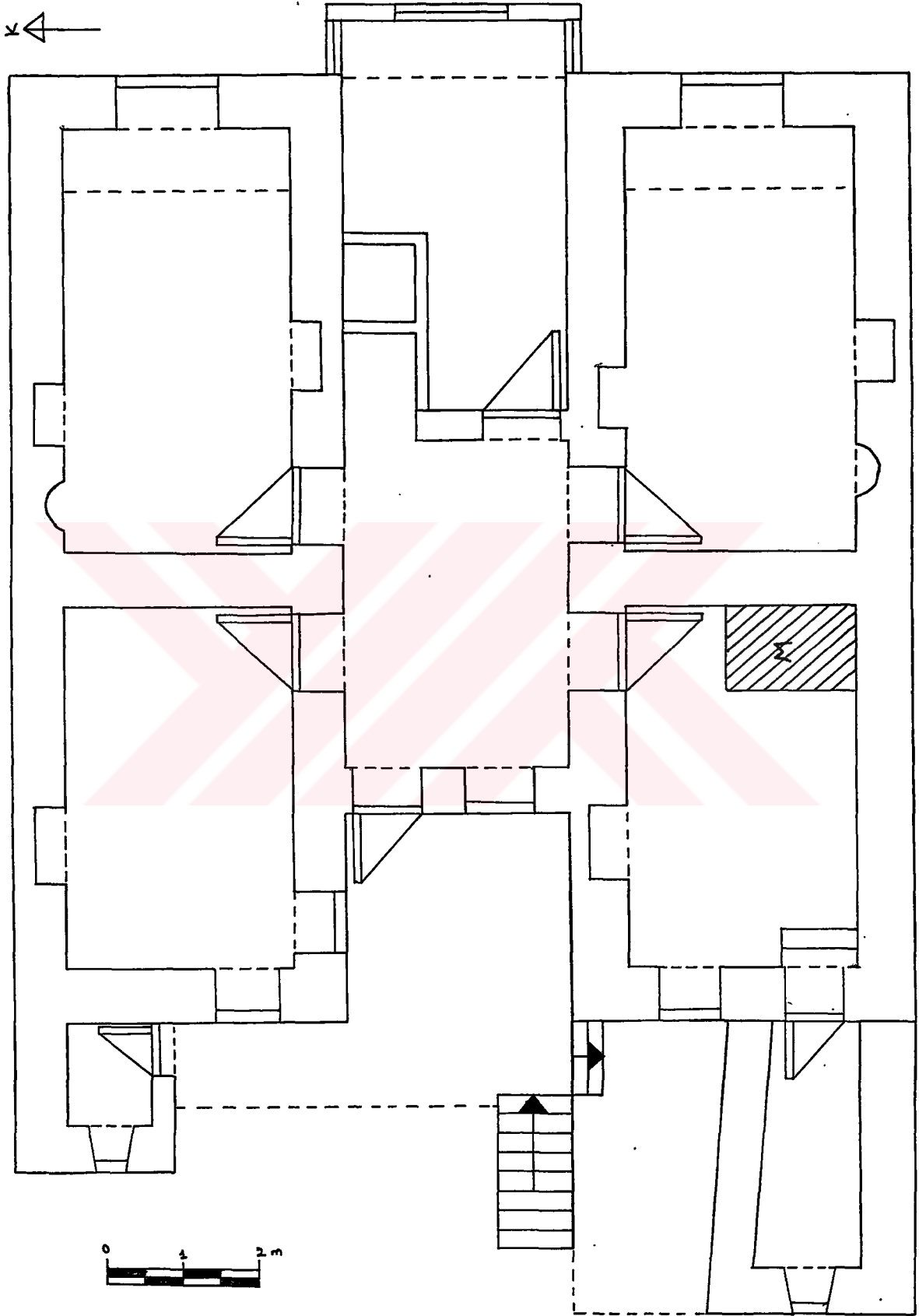


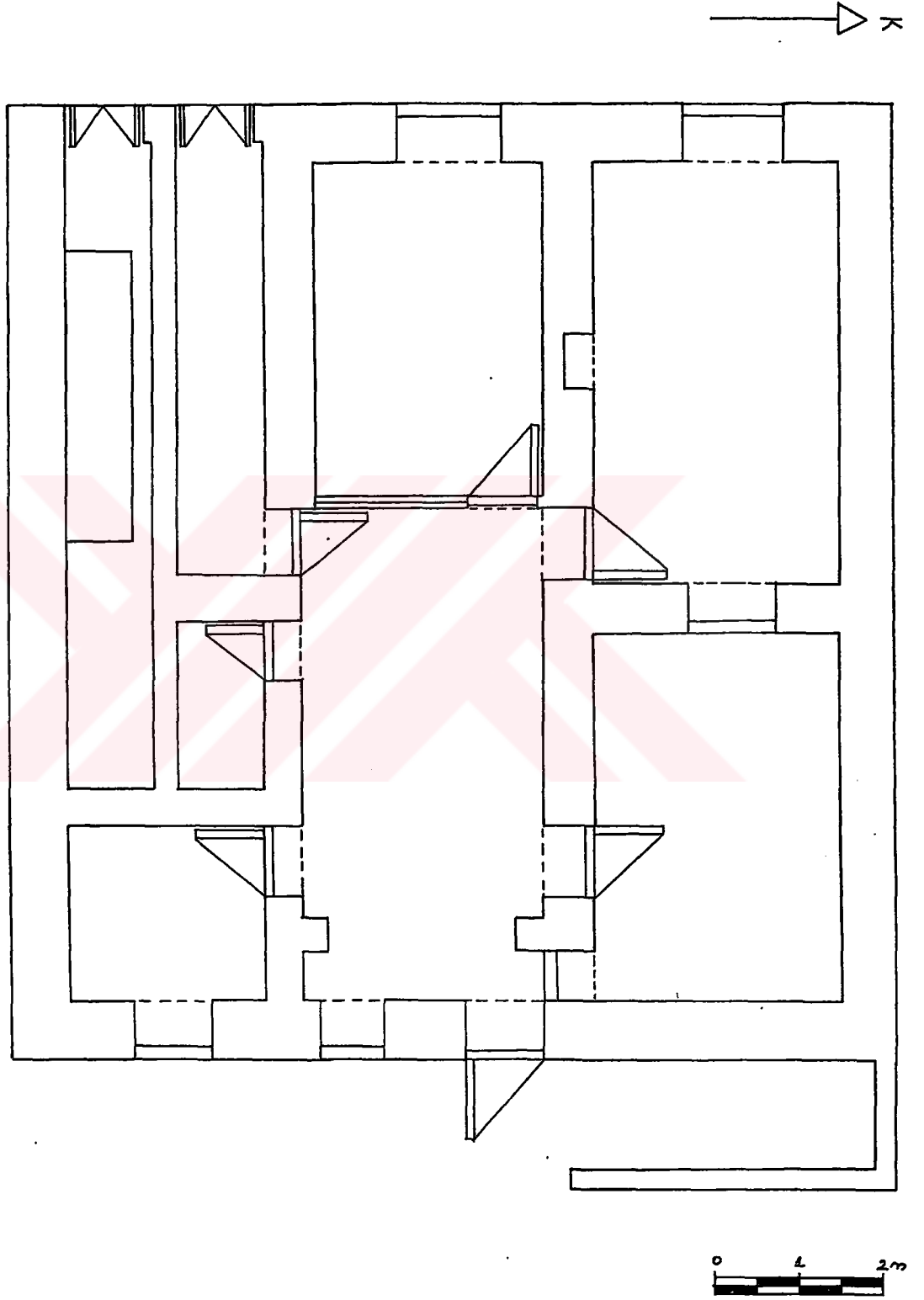
52- Kesrikli Hilmi Bey Konağı Zemin Kat Planı



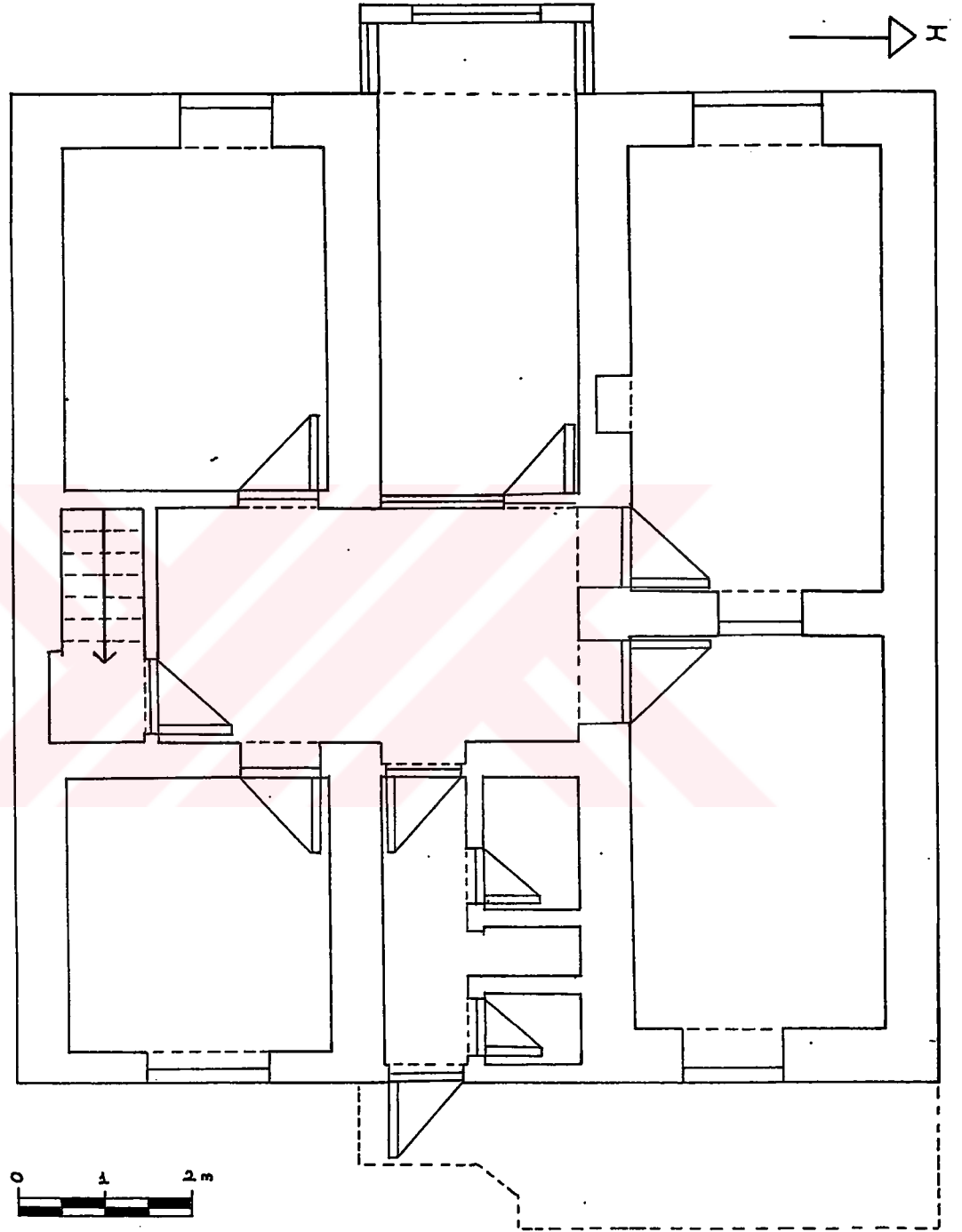
53- Kesikli Hilmi Bey Konağı 1. Kat Planı



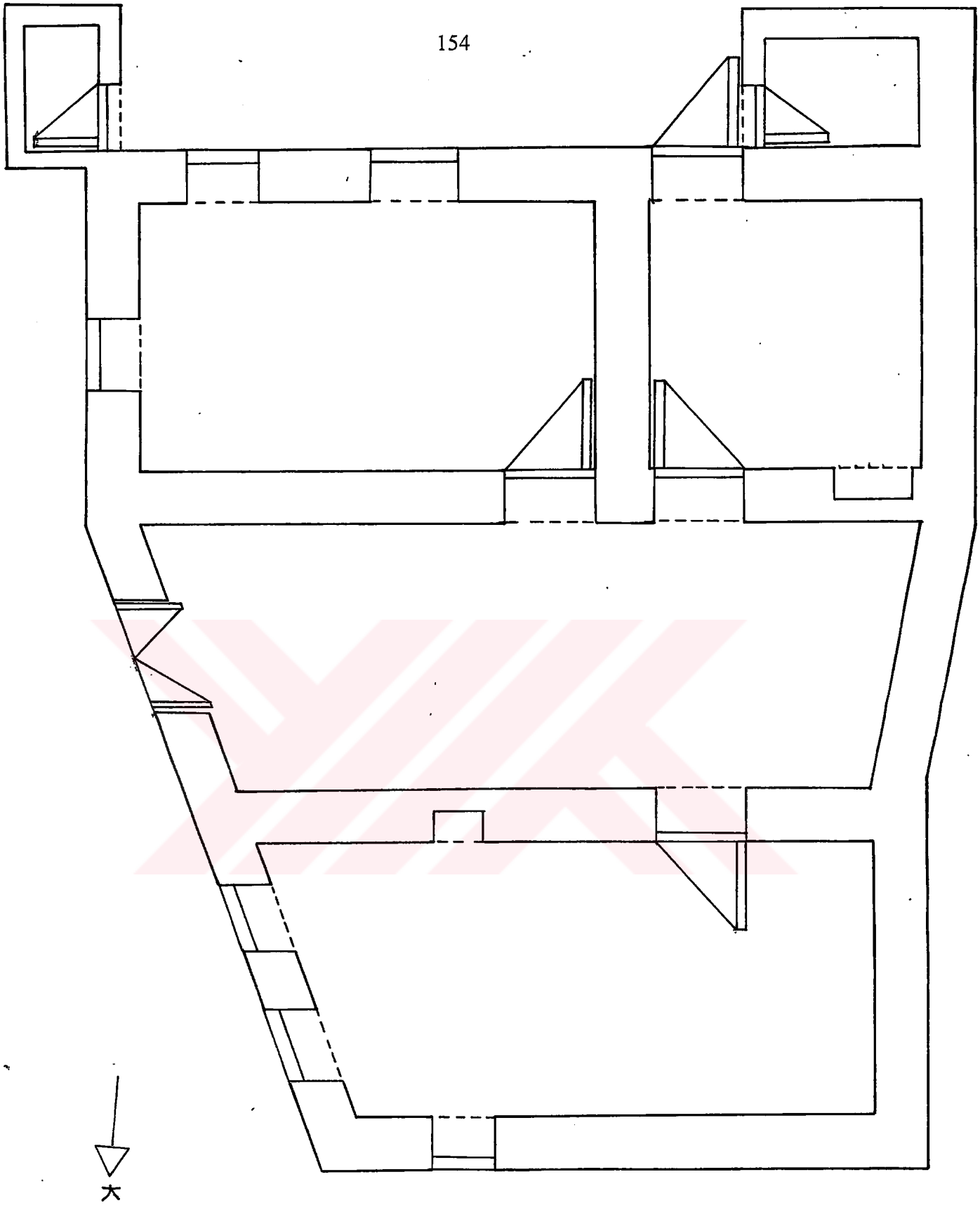




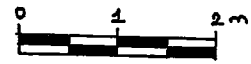
56 → Mustafa Demirel Evi Zemin Kat Planı

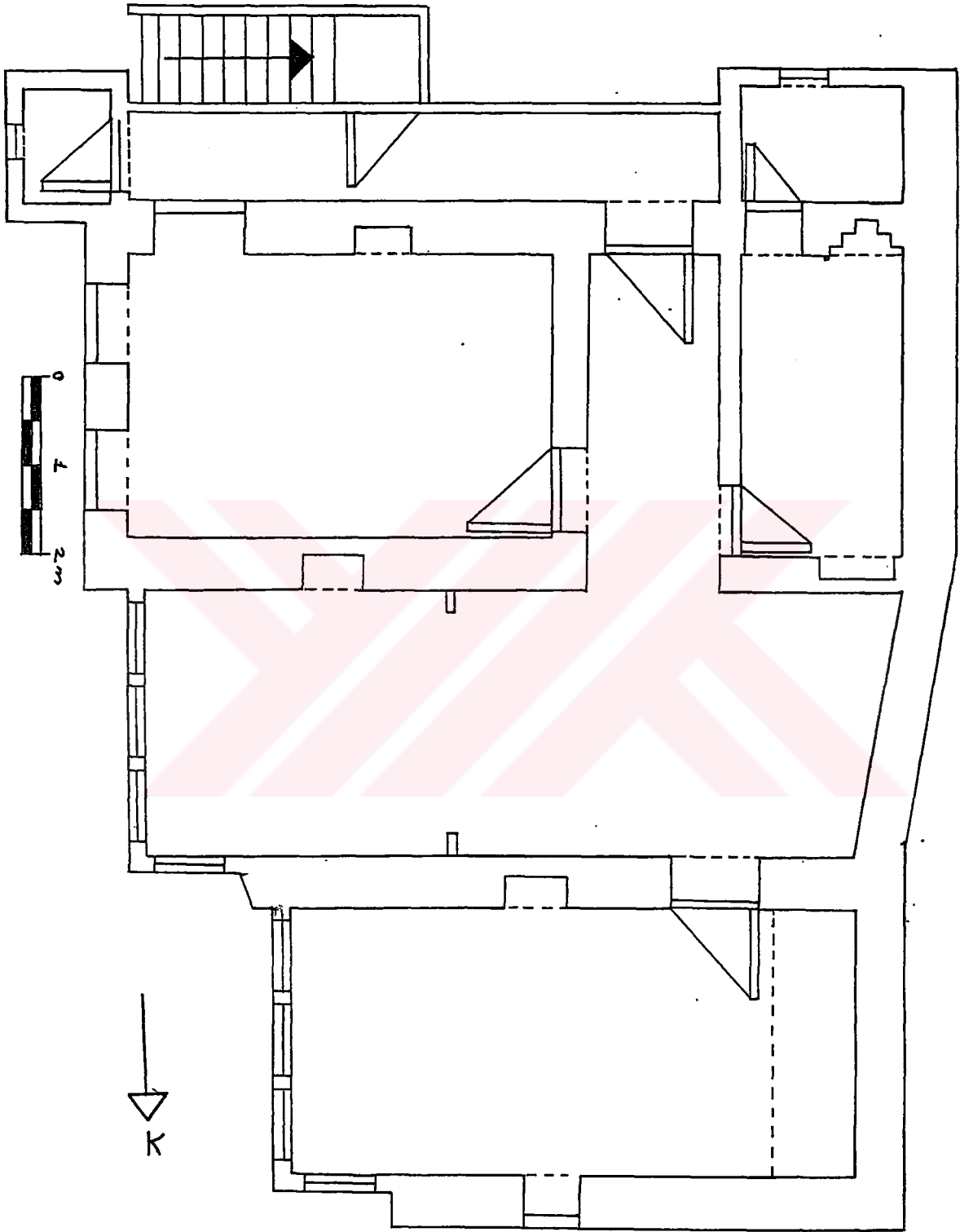


57 — Mustafa Demirel Evi 1. Kat Planı



58— Demirci Mustafa Efendi Evi Zemin Kat Planı





59 – Demirci Mustafa Efendi 1. Kat Planı

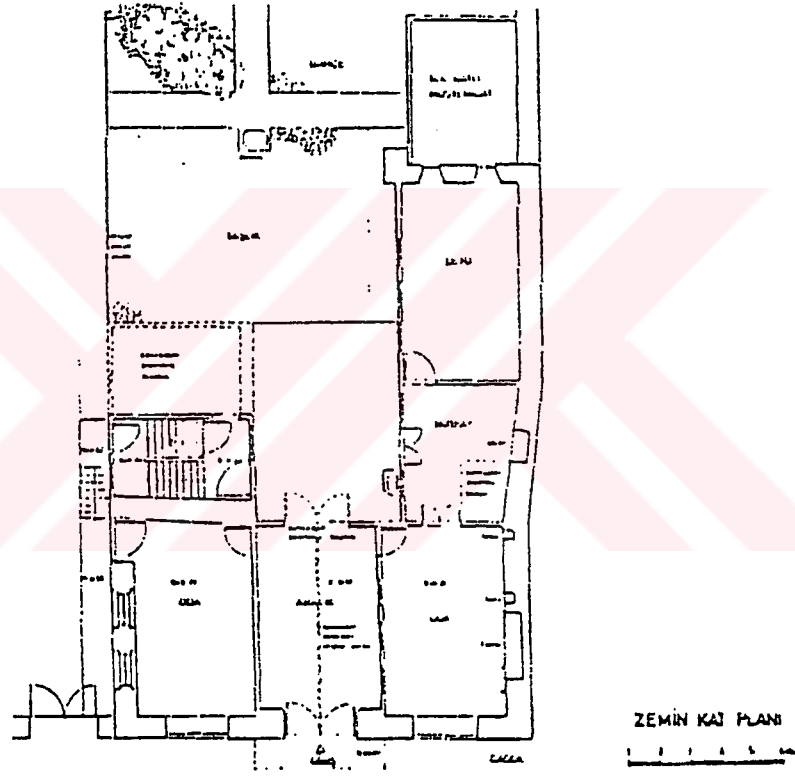




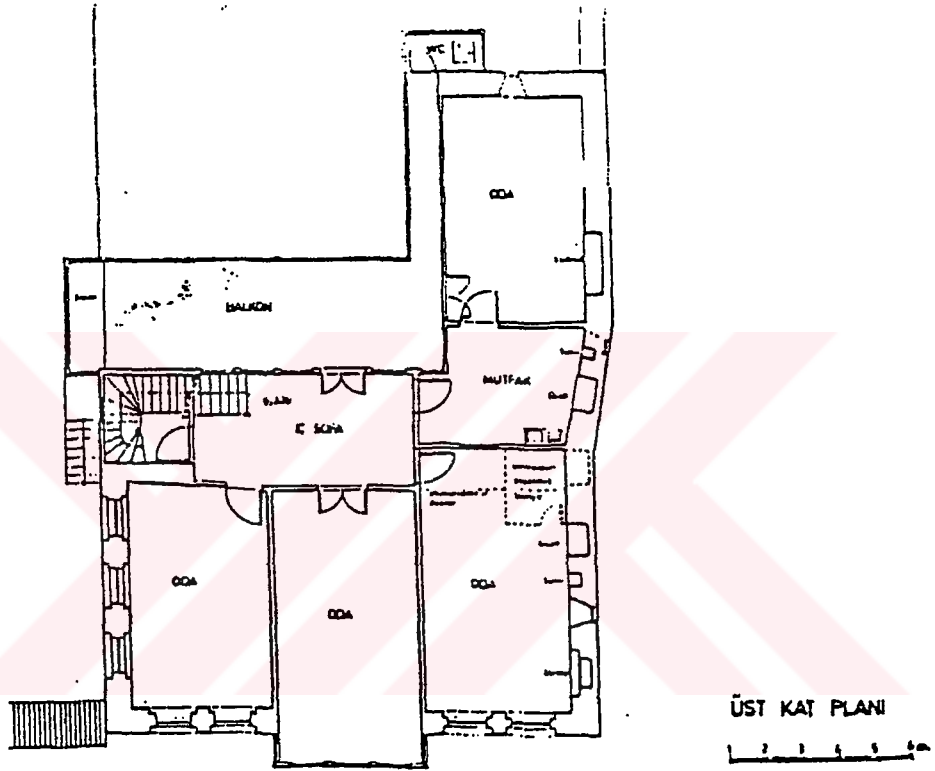
60- Malatya Mahmut Denizli evi bahçe görünüşü (Hülya TURGUT'tan)



61- Malatya Mahmut Denizli evi sokak görünüşü (Hülya TURGUT'tan)



62 Malatya Mahmut Denizli Evi zemin kat planı (Hülya TURGUT'tan)



63- Malatya Mahmut Denizli Evi üst kat planı (Hülya TURGUT'tan)



# **FOTOGRAFLAR**



1- 19. yüzyıl sonlarında Harput şehri



2- 1970'li yıllarda İzzetpaşa Caddesindeki Esnaf Kefalet Kooperatifi olarak kullanılan bina



3- 1930'lu yıllarda Beşkardeşler evleri



4- 1930'lu yıllarda Hacı İzzet Paşa Caddesi





5- 19.10.1936 yılında Belediye, Ziraat Bankası ve İsmet İnönü (Gazi) Caddesi



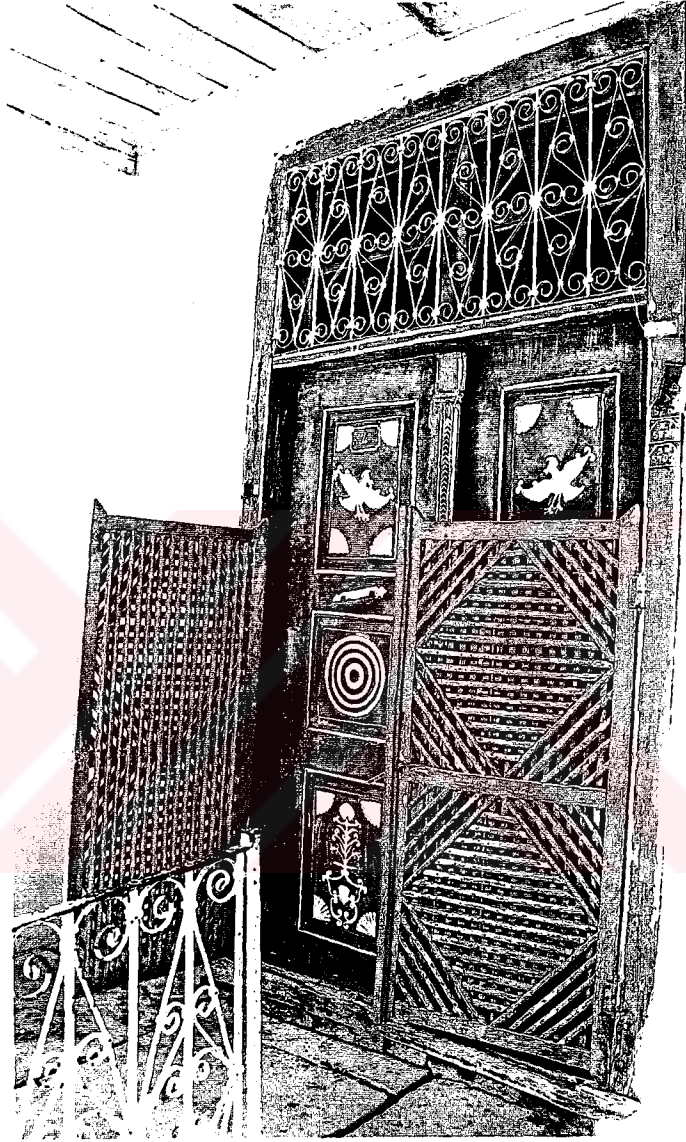
6- 1940'lı yıllarda Pertek Caddesi



7- Ömer Bey Evi doğu cephe kuzey uçtan görünüşü



8- Ömer Bey Evi doğu cephe güney uçtan görünüşü



9- Ömer Bey Evi ahşap kafesli, çift kanatlı cümle kapısı





10- Ömer Bey Evi cümle kapısı ve çıkmasıyla sokak cephesi



11- Ömer Bey Evi demir balkonlu oda boyu çıkmanın sokağı bakan cephesinin içten görünüşü



12- Ömer Bey Evi üst kat güney doğu odadaki ahşap gömme dolap





13- Hüseyin Yener Evi ve evin bulunduğu sokak dokusu



14- Hüseyin Yener evinin bulunduğu sokağın doğu taraftan görünüşü





15- Hüseyin Yener evinin çıkmalı sokak cephesi



16- Hüseyin Yener Evi alt katta banyo ve gömme dolap bulunan odalardan biri



17- Kazım Efendi evinin dilimli elibögründelerde desteklenen çıkmasıyla sokak cephesi

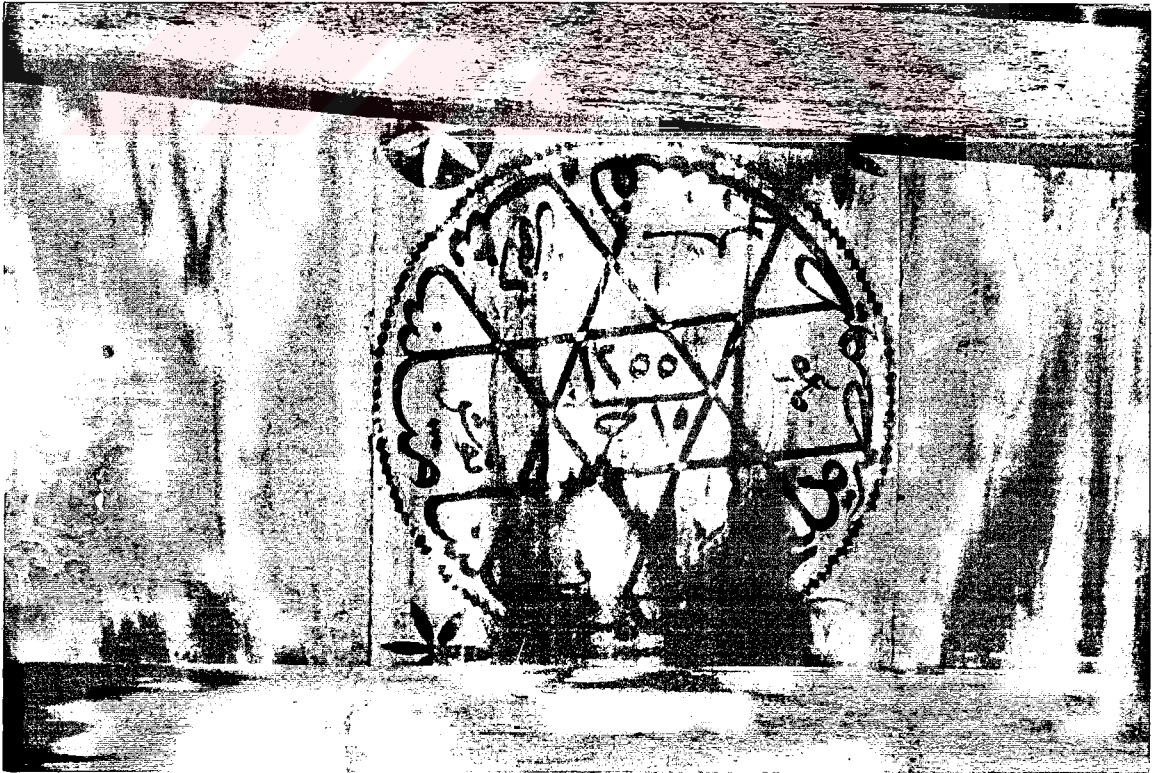


18- Halit Bey Konağı güney uçtan görünüşü

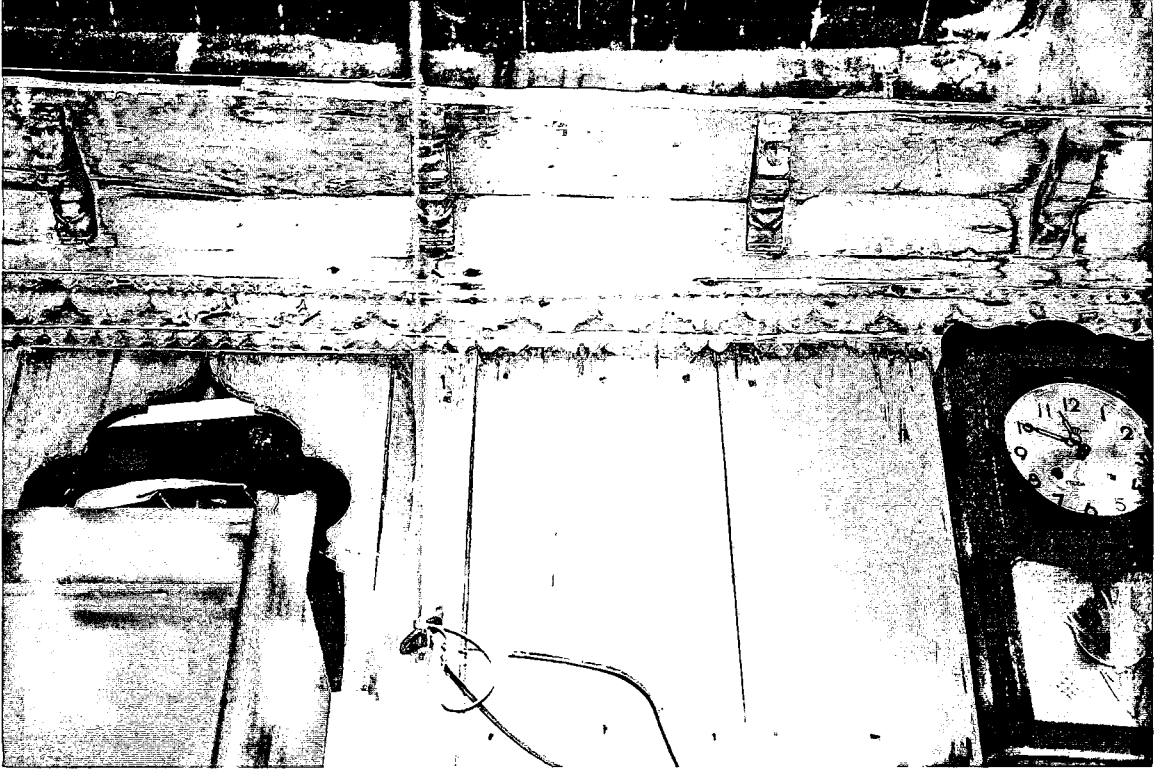




19- Halit Bey Konağı doğu cephe kuzey uçtan görünüşü ve hela ile aynı olan bahçe duvarı



20- Halit Bey Konağı Haremlik bölümündeki çıkmalı tavanındaki evin yapım tarihini gösteren yuvarlak kitabe



21- Halit Bey Konağı haremlik kısmındaki musandıra



22- Halit Bey Konağı ikinci kat selamlık başodalarındaki şömine



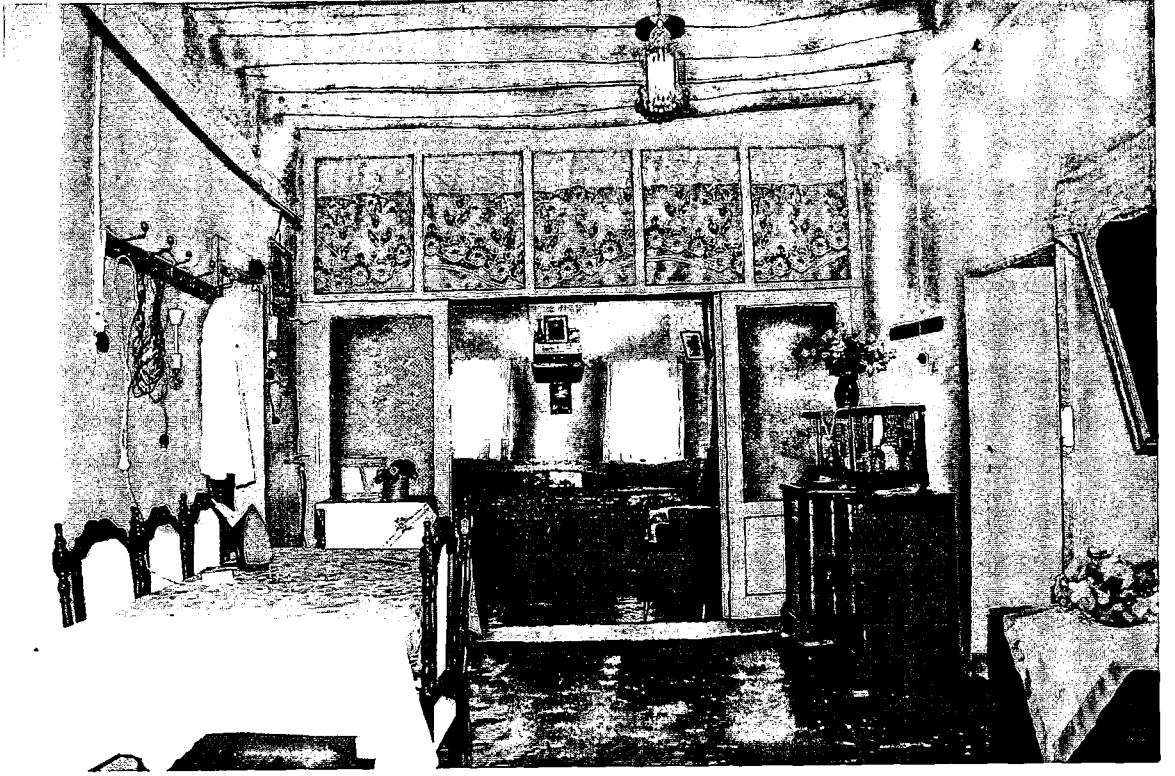


23- Faik Çötelî evinde ayrı ayrı inşa edilen Haremlik ve Selamlık bölümlerinin sokak cepheleri

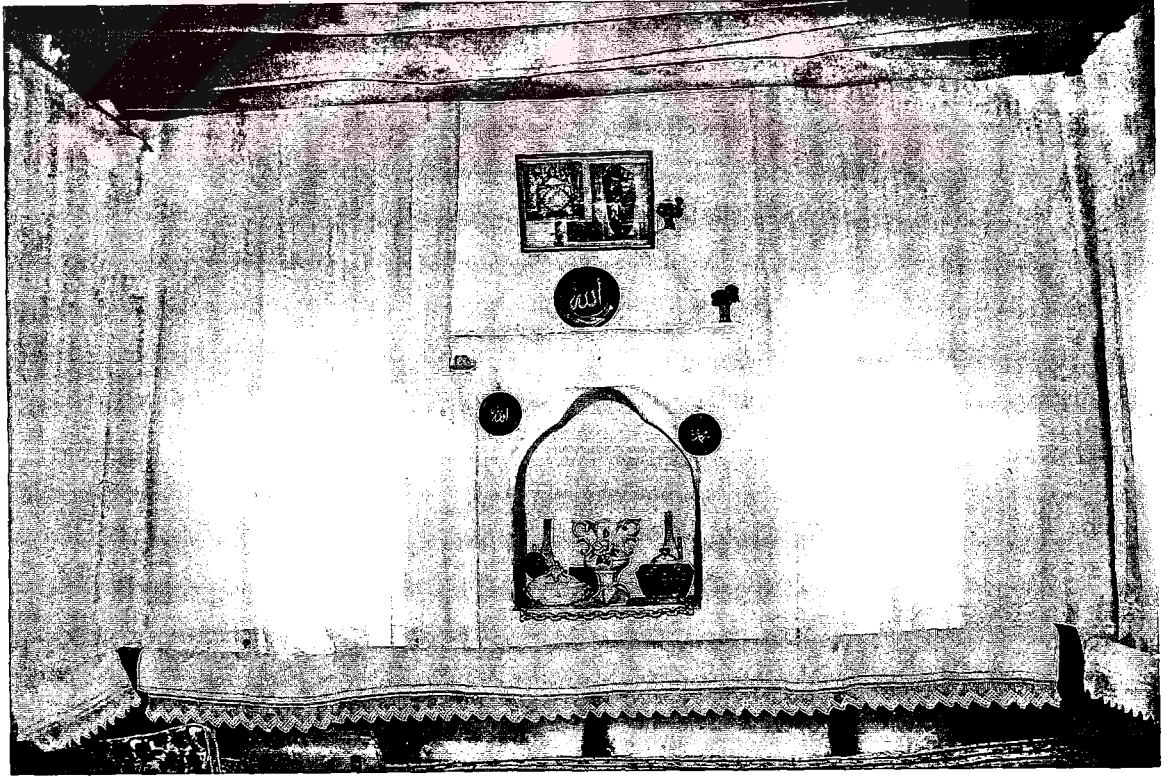


24- Faik Çötelî Evi avluda bulunan tandirevinin orijinal kapısı





25- Faik Çötelî Evi Selamlık bölümü başodasının içten görünüşü

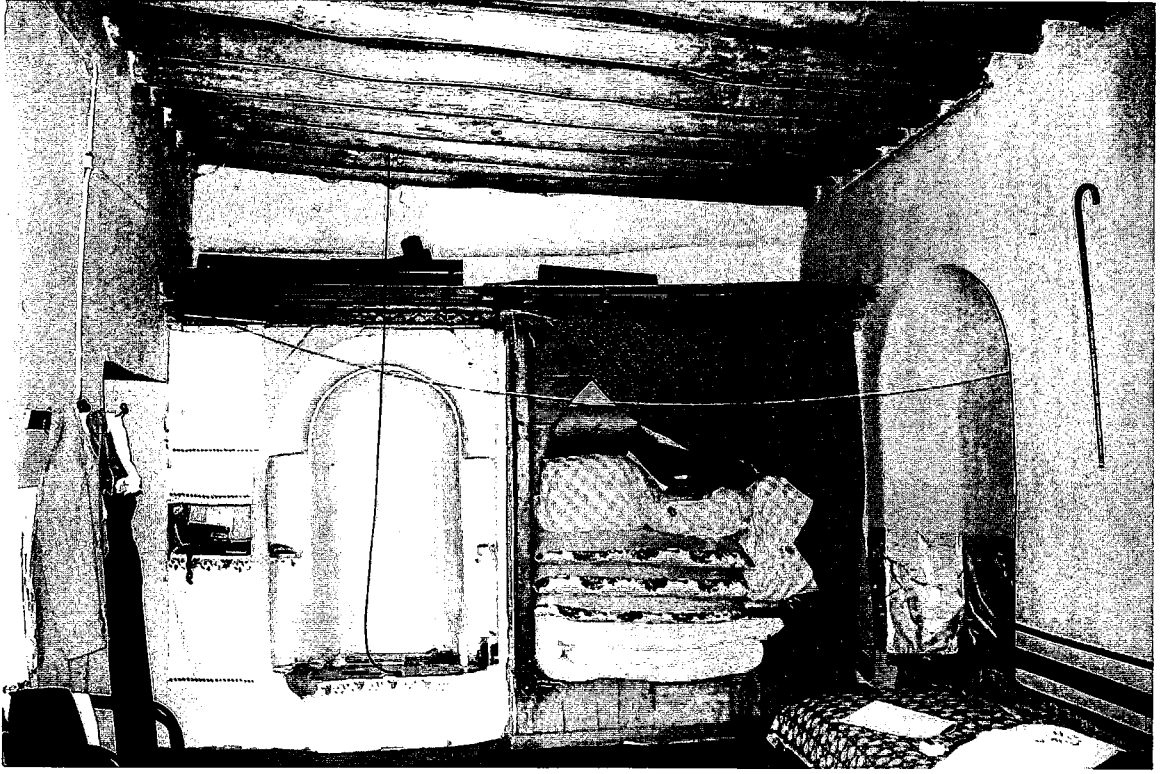


26- Faik Çötelî Evi, sofanın güneyindeki orta odanın güney duvarındaki üç dilimli niş



27- Faik ötelî Evi Selamlık giriş kapısının her iki yanındaki taşlarda bulunan taş oyma tekniğindeki vazo deseni





28- Faik Çötel Evi Selamlık bölümü niş, yüklük ve abdestlik kısımları bulunan oda



29- İsmail Bey Evi çıkmalı ön cephesinin doğudan görünüşü





30- İsmail Bey Evi sokağa bakan çıkmalı cephesinin kuzeydoğudan görünüşü



31- İsmail Bey Evi arka bahçede bulunan ve hala kullanılan tandır



32- Naciye Hocanın evinin sokağa bakan çıkmalı doğu cephesinin güney uçtan görünüşü

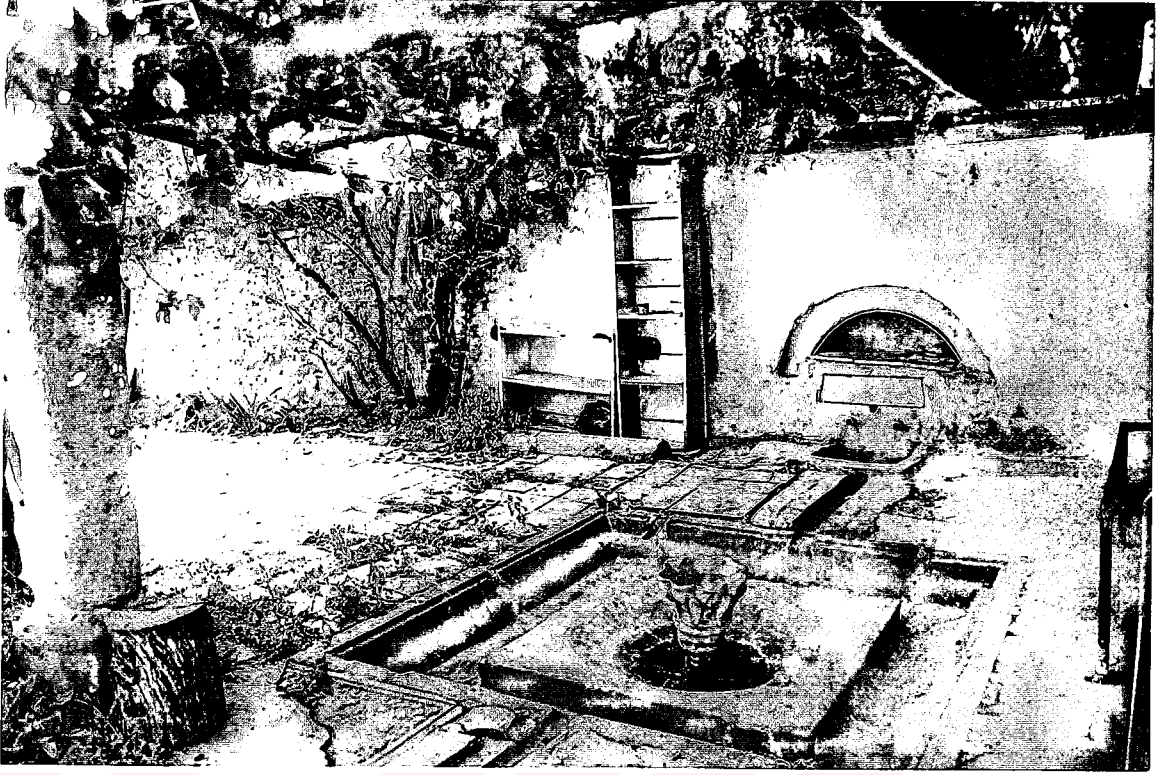


33- Naciye Hocanın Evi çıkmalı batı cephesi

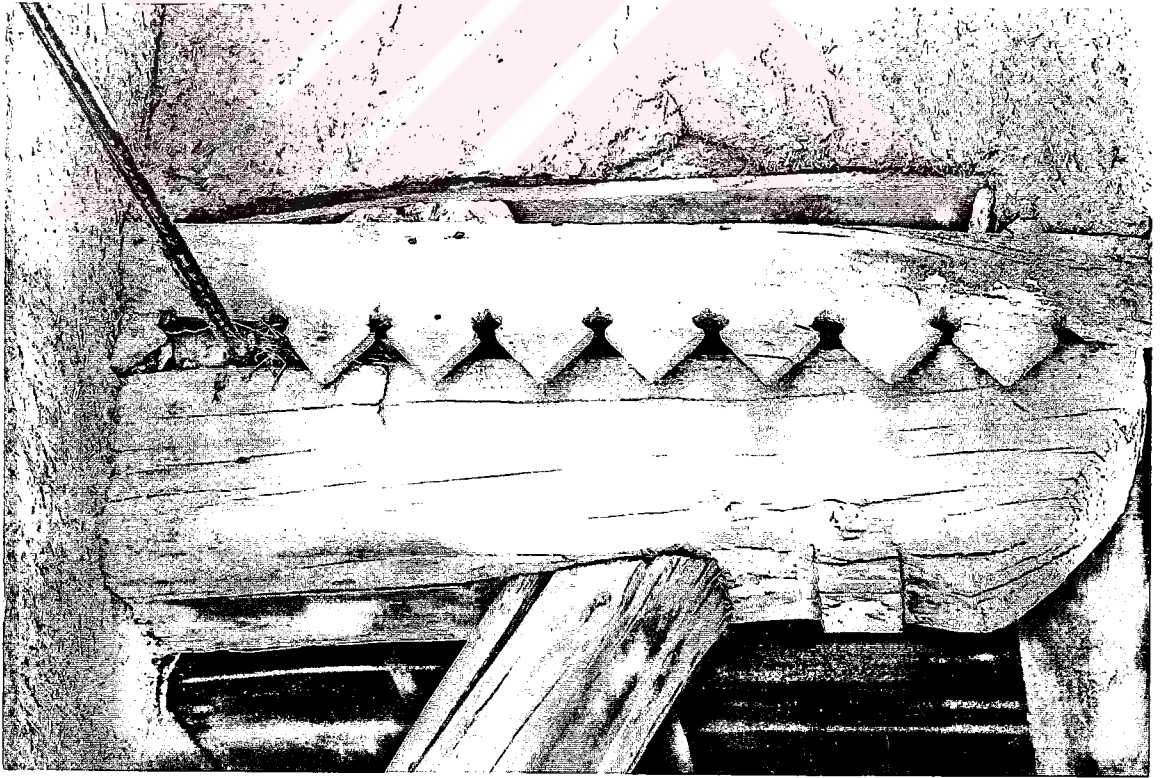


34- Naciye Hoca evinin üst kat çıkan balkonunun çift kanatlı ahşap cümle kapısı ve kapı üstündeki dilimli süsleme

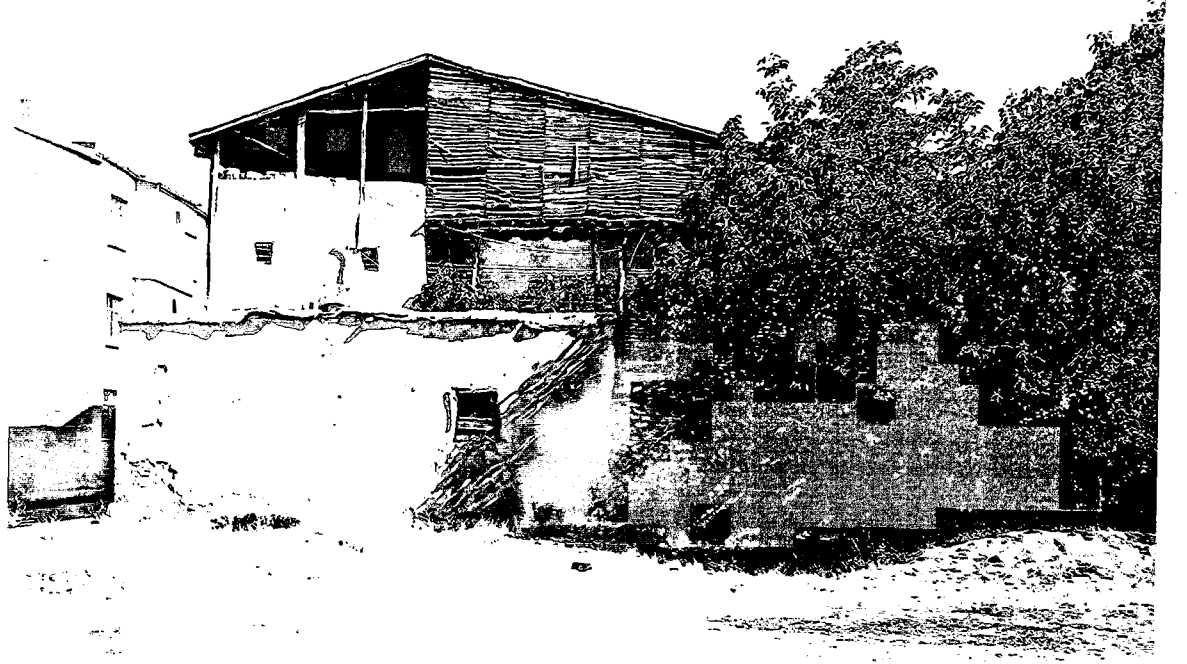




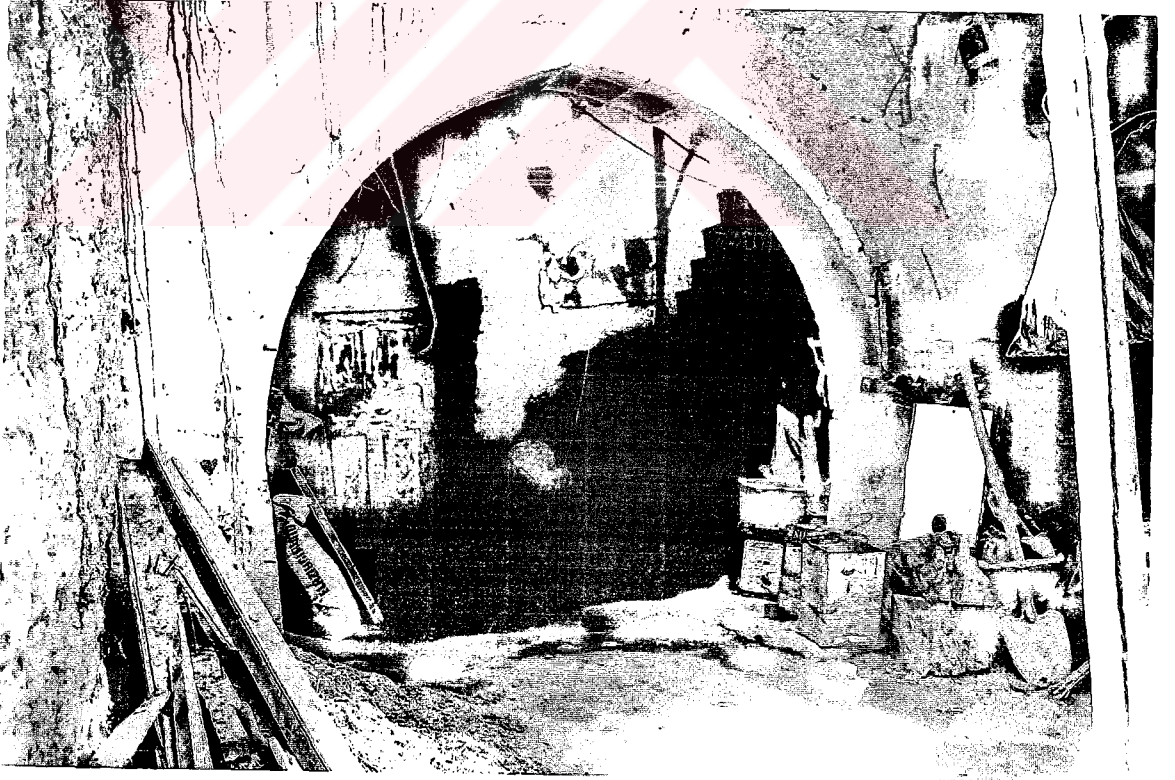
35- Naciye Hoca evinin bahçe güney batı köşesinde bulunan havuşbaşı



36- Naciye Hoca Evi cumbanın altını boydan boya dolanan yarım baklava dilimli  
(ahşap oyma) süsleme



37- Nuri Çötelî Evi Haremlik kısmının balkonunda bulunduğu güney cephesi



38- Nuri Çötelî Evi avlu da bulunan büyük kemer ve zemin kat giriş kapıları





39- Nuri Çötelî Evi Selamlık bölümü çıkmalı başodasının dıştan görünüşü



40- Nuri Çötelî Evi Selamlık bölümü başodasının giriş kapısı



41- Celal Aksan Evi gönye çıkmalı sokak cephesi doğu uçtan görünüşü



42- Celal Aksan Evi güney cephe batı uçtan görünüşü





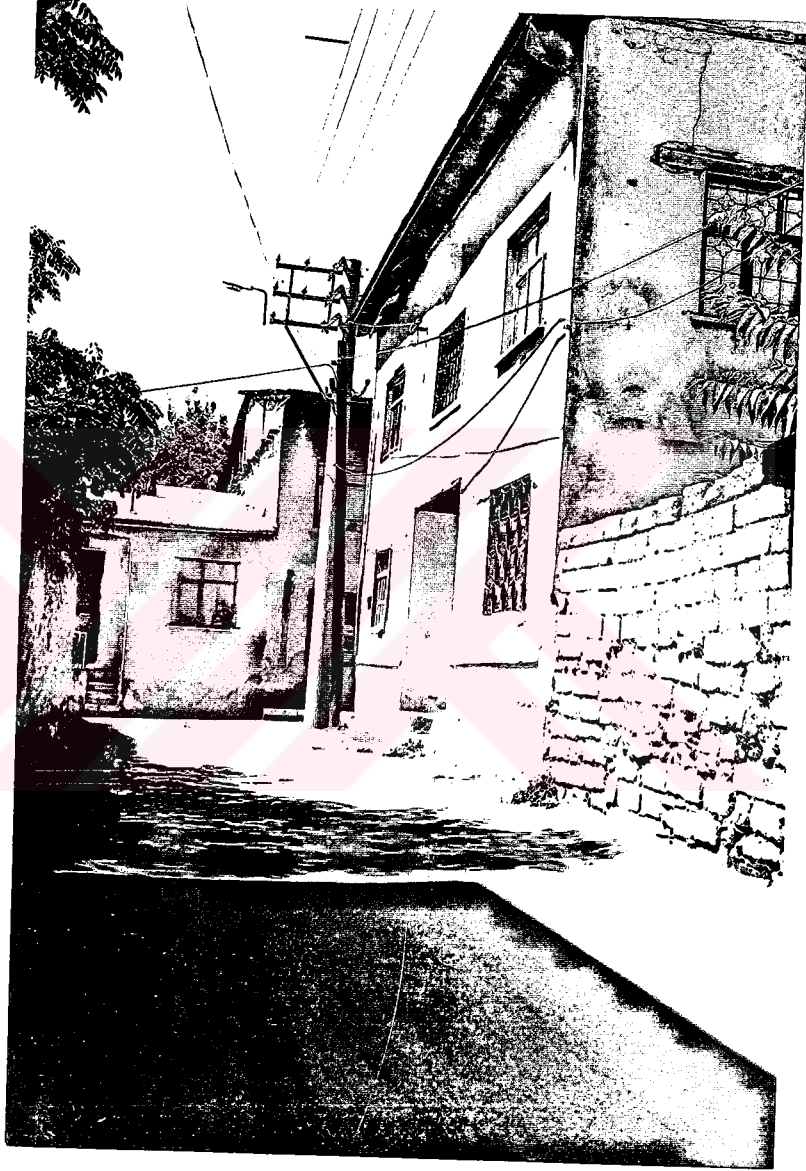
43- Murat Dağ Evi güney cephe batı uçtan görünüşü



44- Murat Dağ evinin bulunduğu sokak dokusu



45- Murat Dağ Evi başodasının içten görünüşü

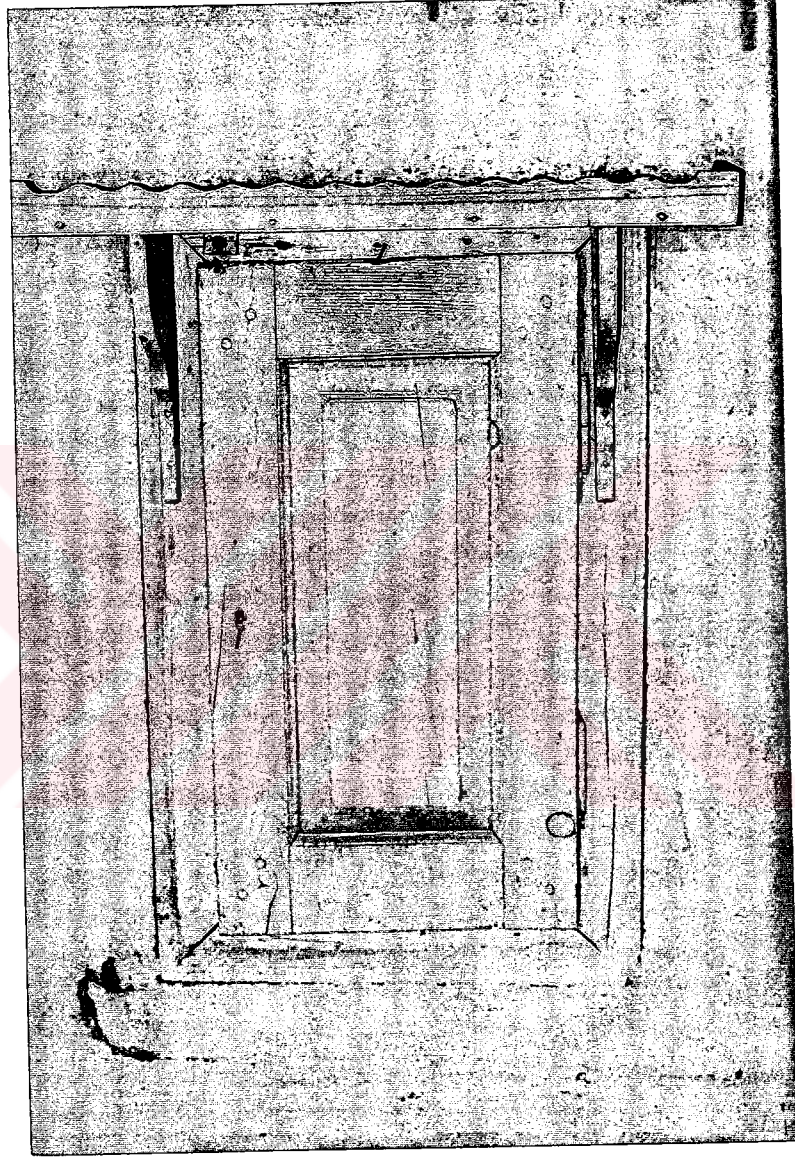


46- Fatih Ağırtaş Evi güney cephe doğu uçtan görünüşü

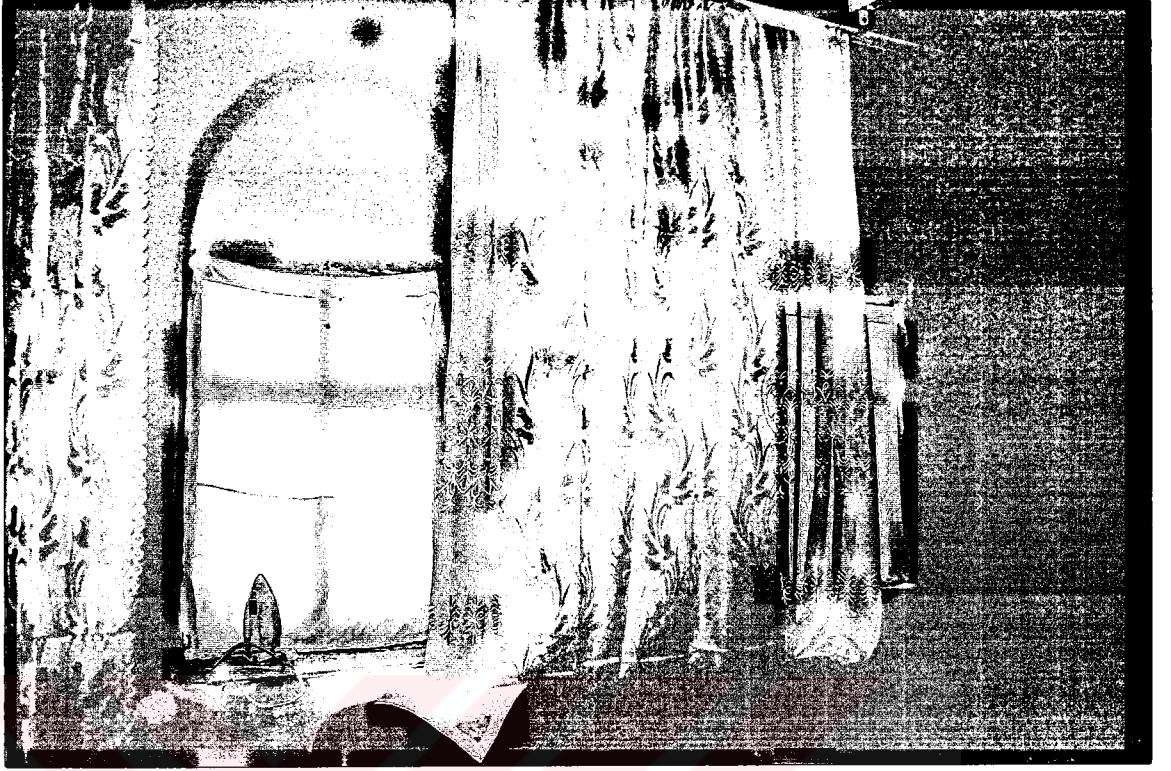


47- Fatih Ağırtaş Evi alt kat giriş kapısı





48- Fatih Ağırtaş Evi alt kat güney-batı odadaki ahşap gömmö dolap



49- Fatih Ağırtaş Evi üst kat sofanın kuzey-batısındaki odanın yuvarlak kemerli pencereleri



50- Fatih Ağırtaş Evi üst kat mutfağının içten görünüşü

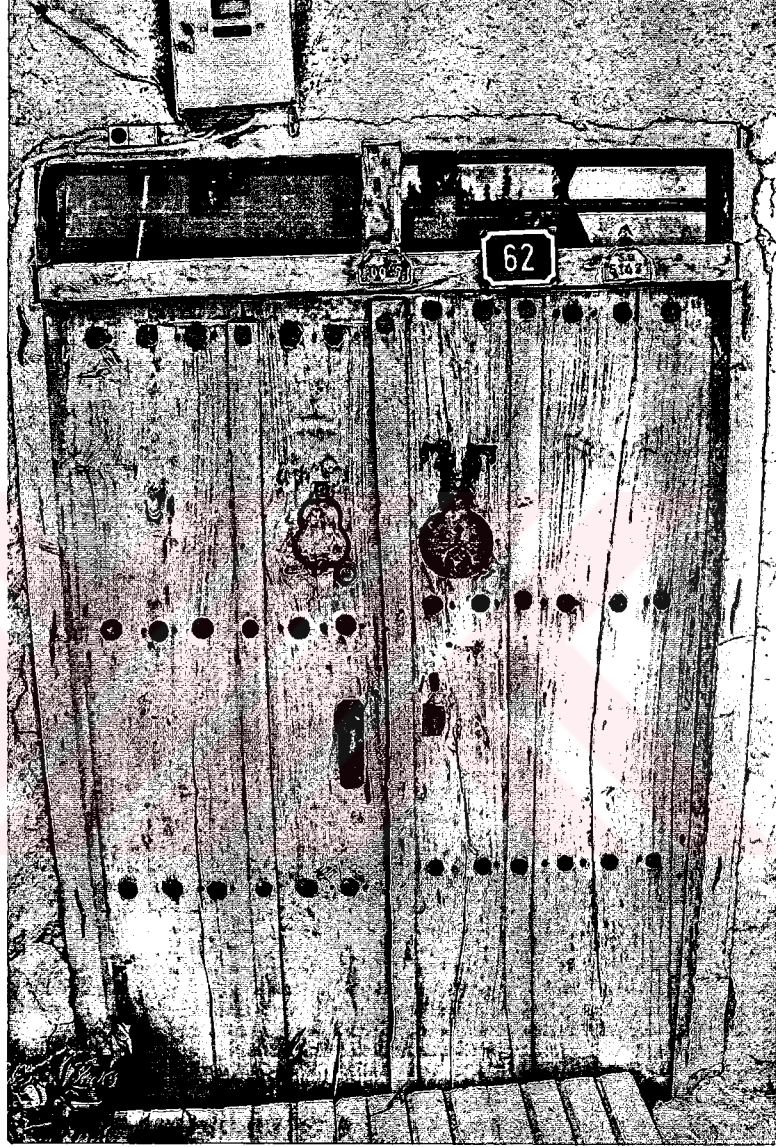




51- Hüseyin Gülsoy evi ve evin bulunduğu sokak dokusu

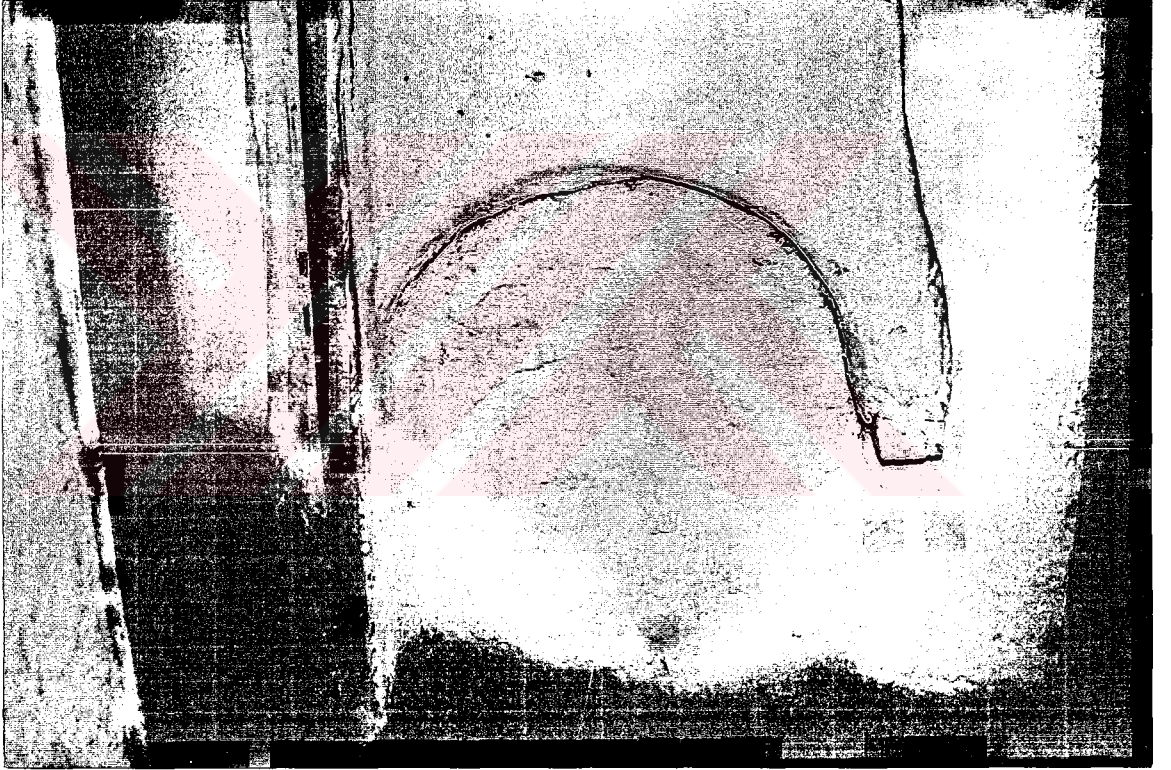


52- Mustafa Mermer Evi çıkmalı ön cephesinin sokaktan görünüşü

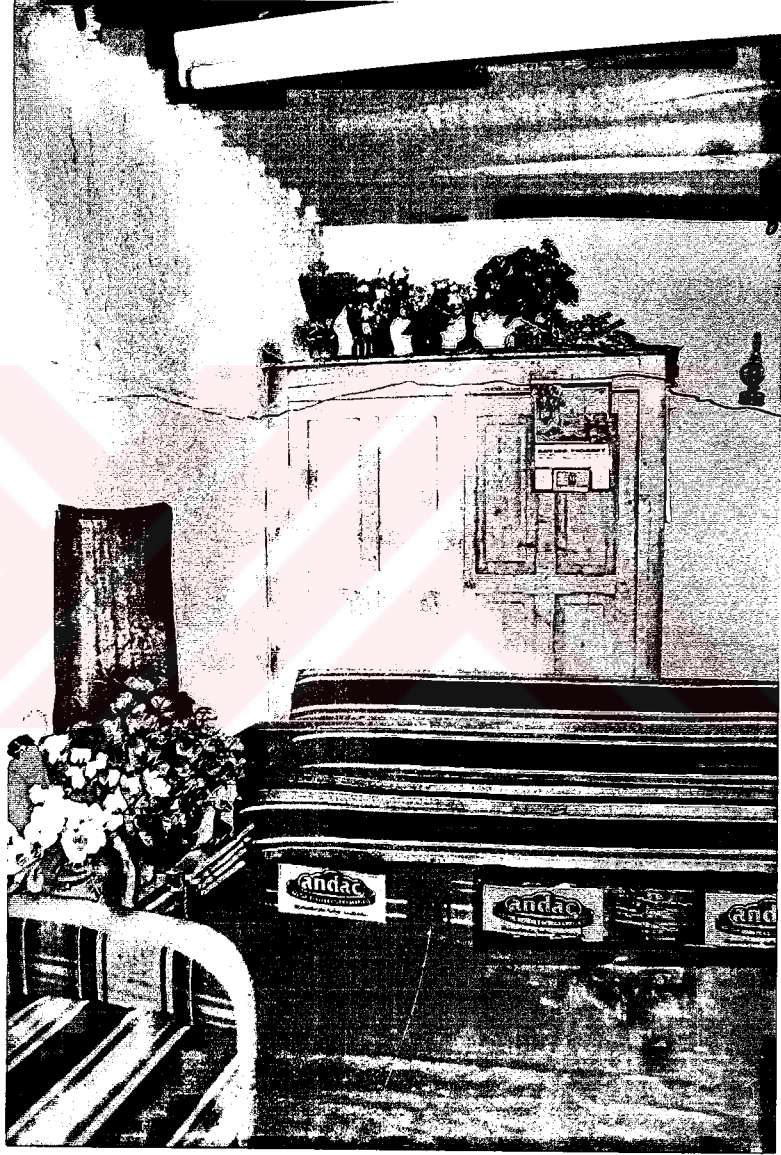


53- Mustafa Mermer Evi yivli kabaralı, çekecekli çift kanatlı ahşap cümle kapısı

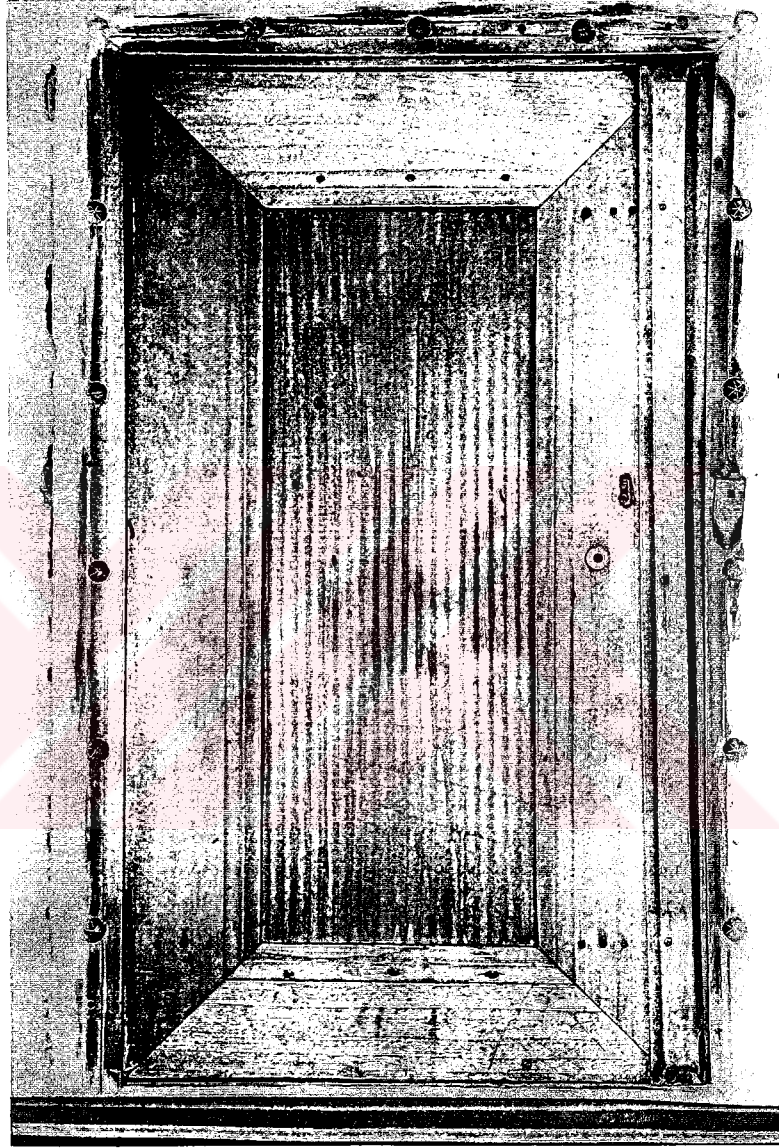




54- Mustafa Mermer Evi alt kat güney yöndeki mutfağın güney duvarındaki şimdi kapatılmış ocak



55- Mustafa Mermer Evi sofanın kuzeydoğusundaki odada bulunan taşınabilir yüklük



56- Mustafa Mermer Evi sofanın kuzeydoğusundaki odada bulunan gömme dolap

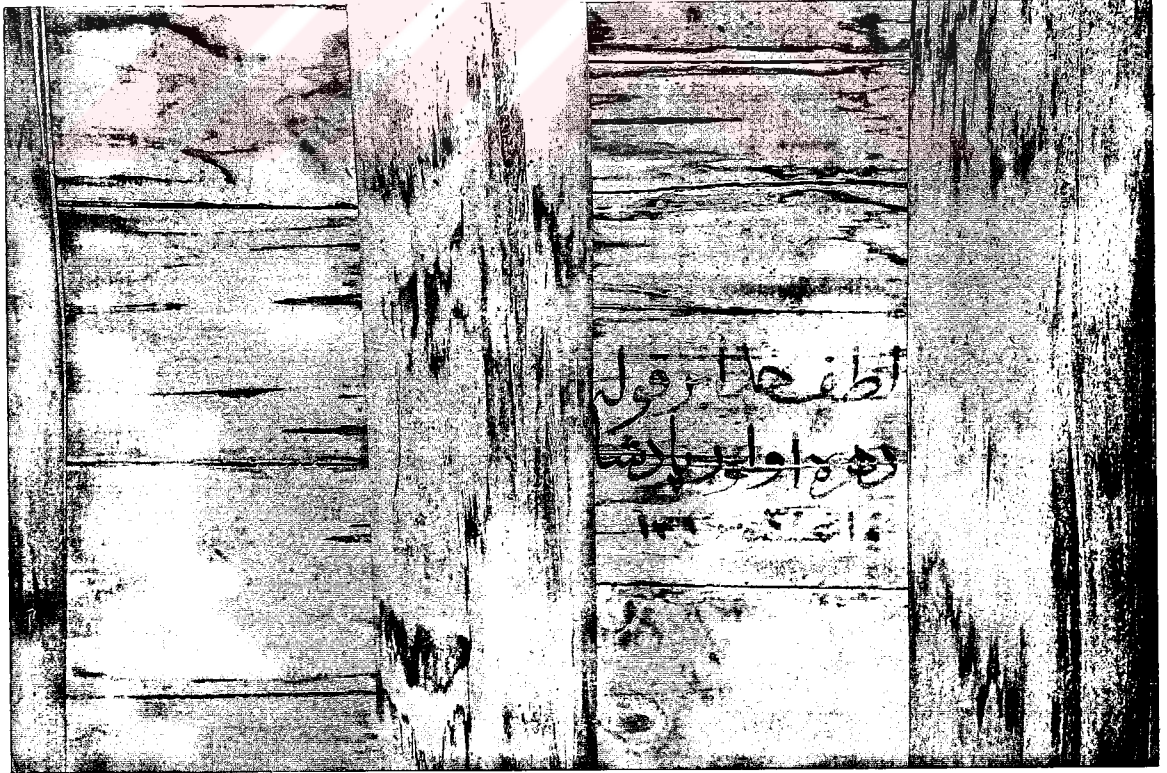




57- Abid Ağa Konağı çıkmalı güney cephesi

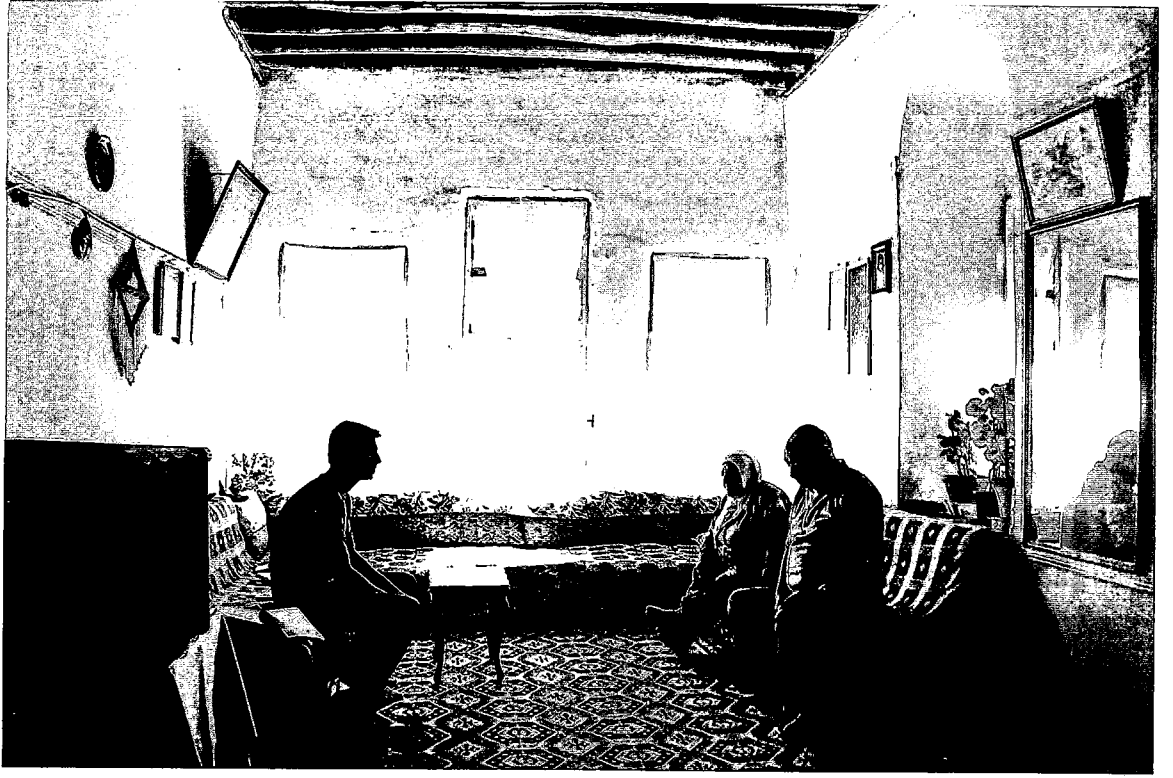


58- Abid Ağa Konağı çıkmalı güney cephe batı uçtan görünüşü

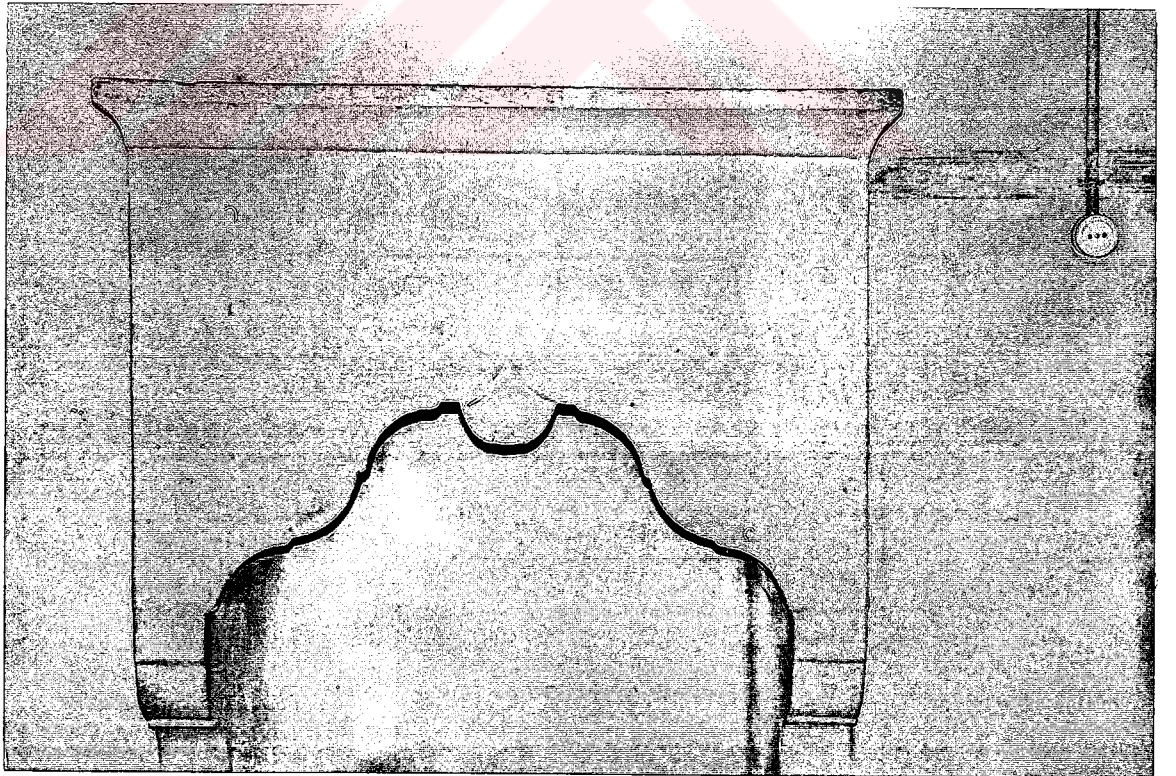


59- Abid Ağa Konağı'nın ikinci kat haremlik odasının ahşap tavanındaki inşa kitabesi

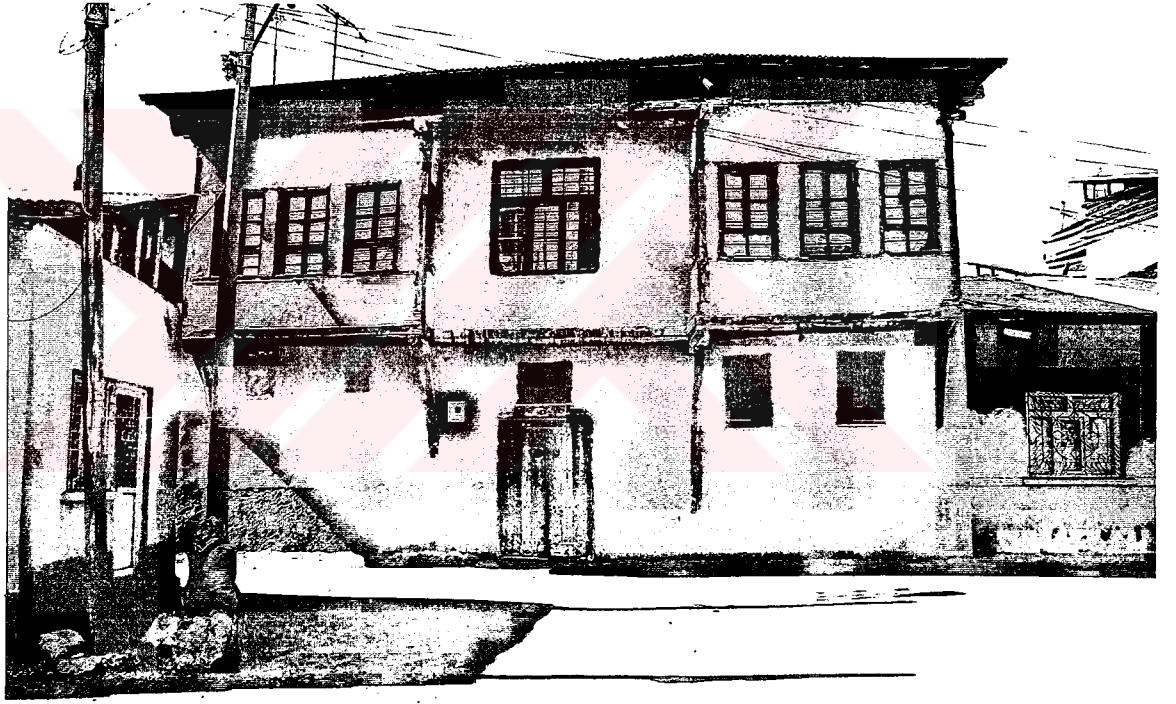




60- Abid Ağa Konağı haremlik başodasının içten görünüşü

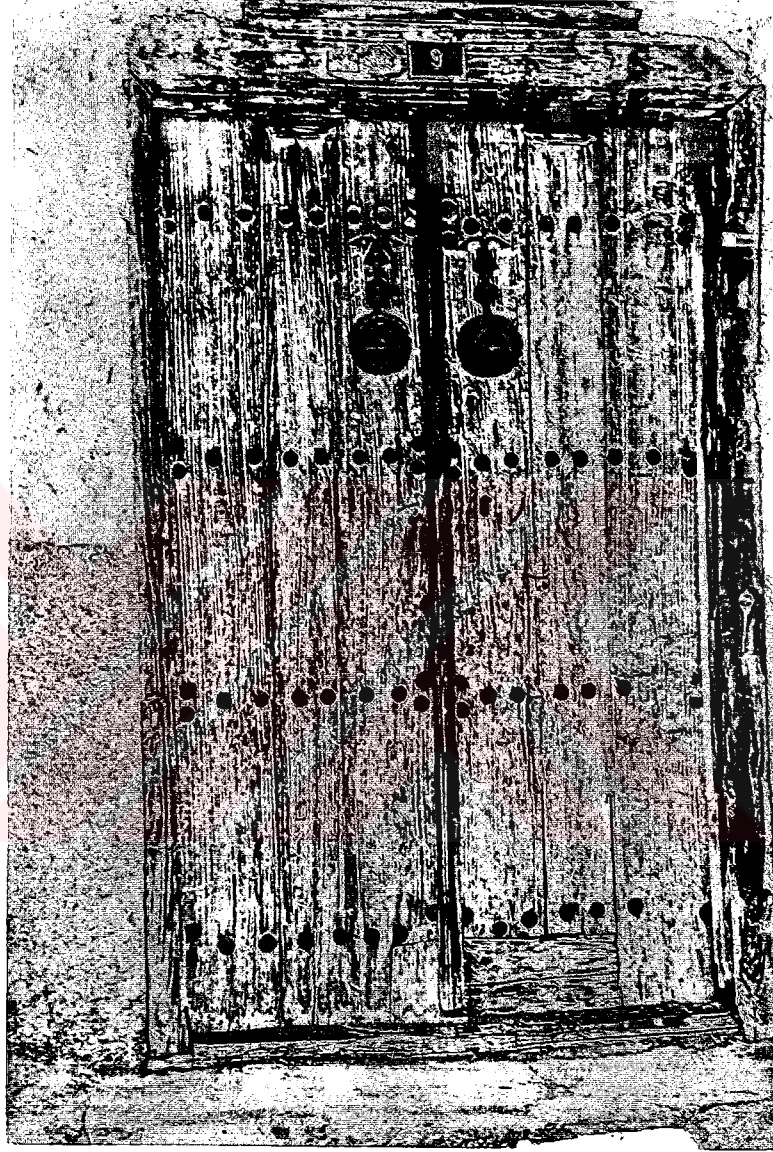


61- Abid Ağa Konağı selamlık başodasında bulunan şömine



62- Zülfü Beyin evinin sokağa bakan güney cephesi

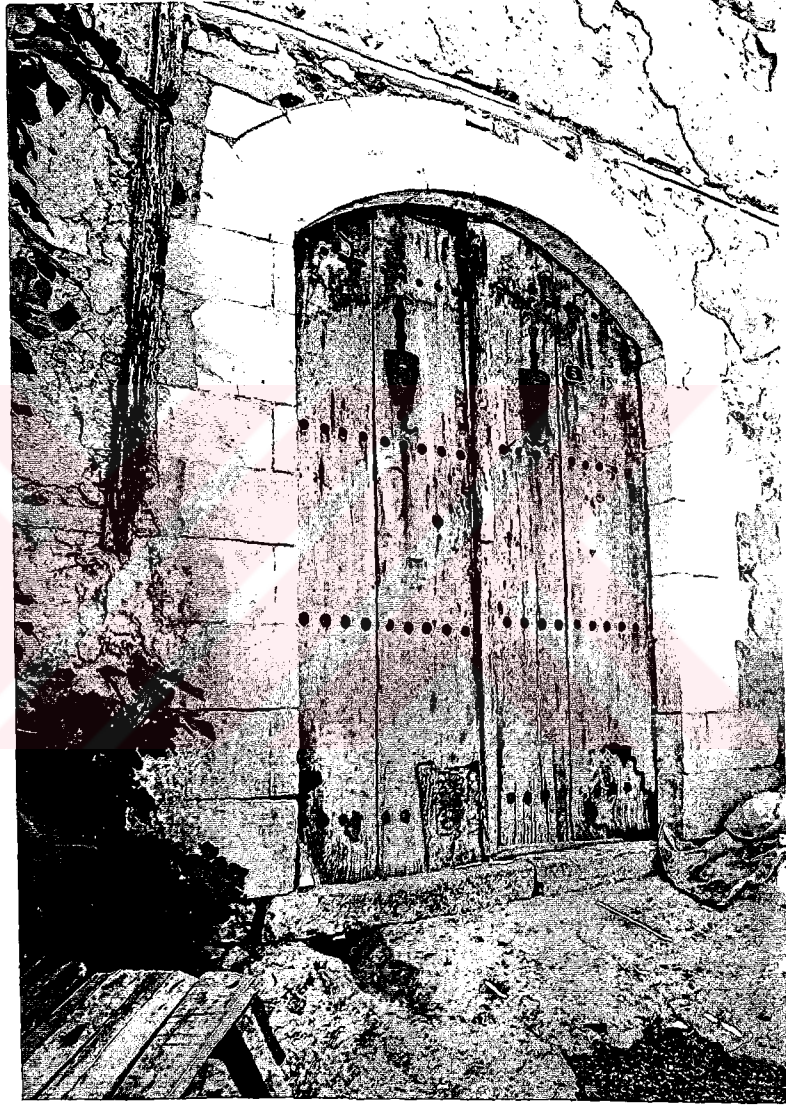




63- Zülfü Beyin Evi çift kanatlı, çekecekli ahşap cümle kapısı



64- Nihat Bey Konağı, güneyden grn.

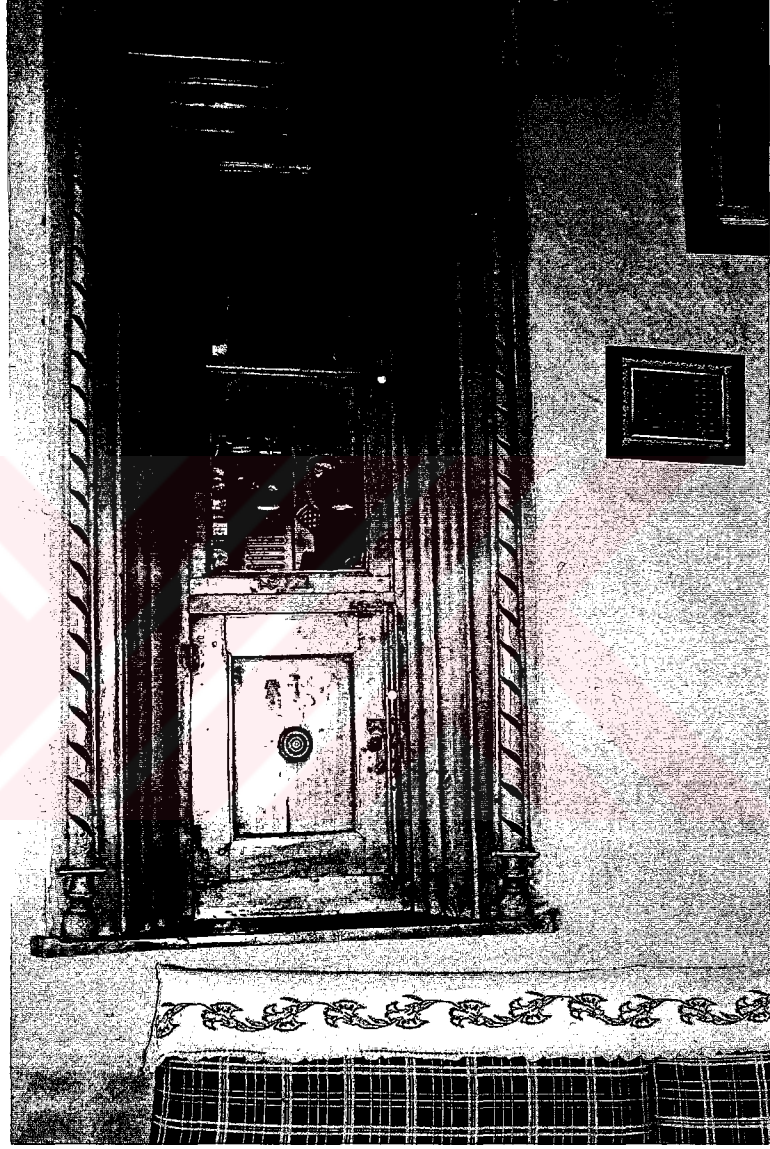


65- Nihat Bey Konağı, çift kanatlı ahşap basık kemerli avlu giriş kapısı ve bahçe duvarı



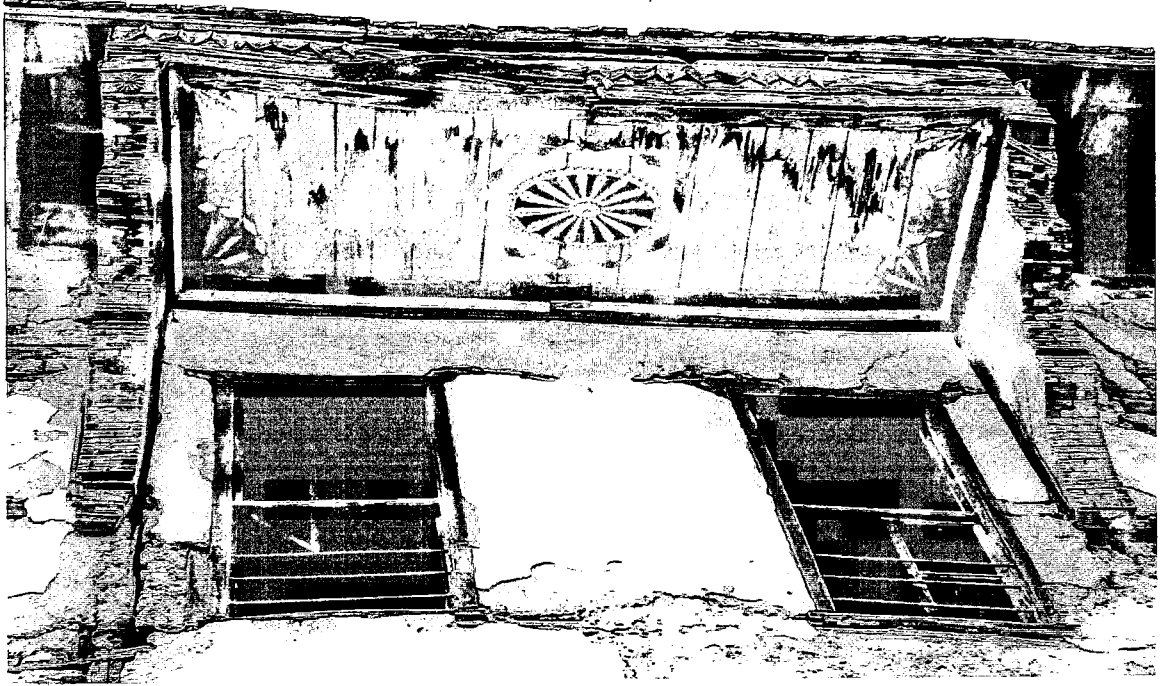


66- Nihat Bey Konağı, doğu yöndeki sokağa bakan odanın konsol çıkması ve çıkma yapım tekniği.

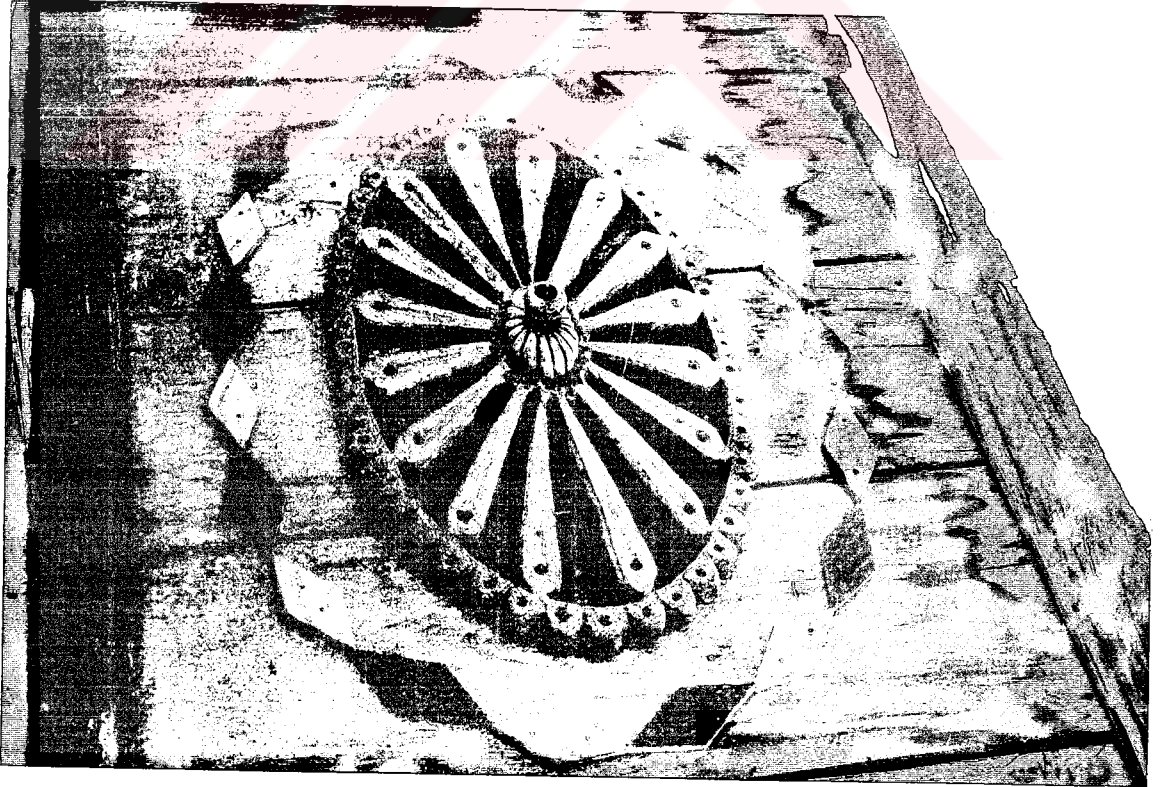


67- Nihat Bey Konağı, üst kat haremlik odasındaki iki yanı sütunçelerle çevrili gömme dolap

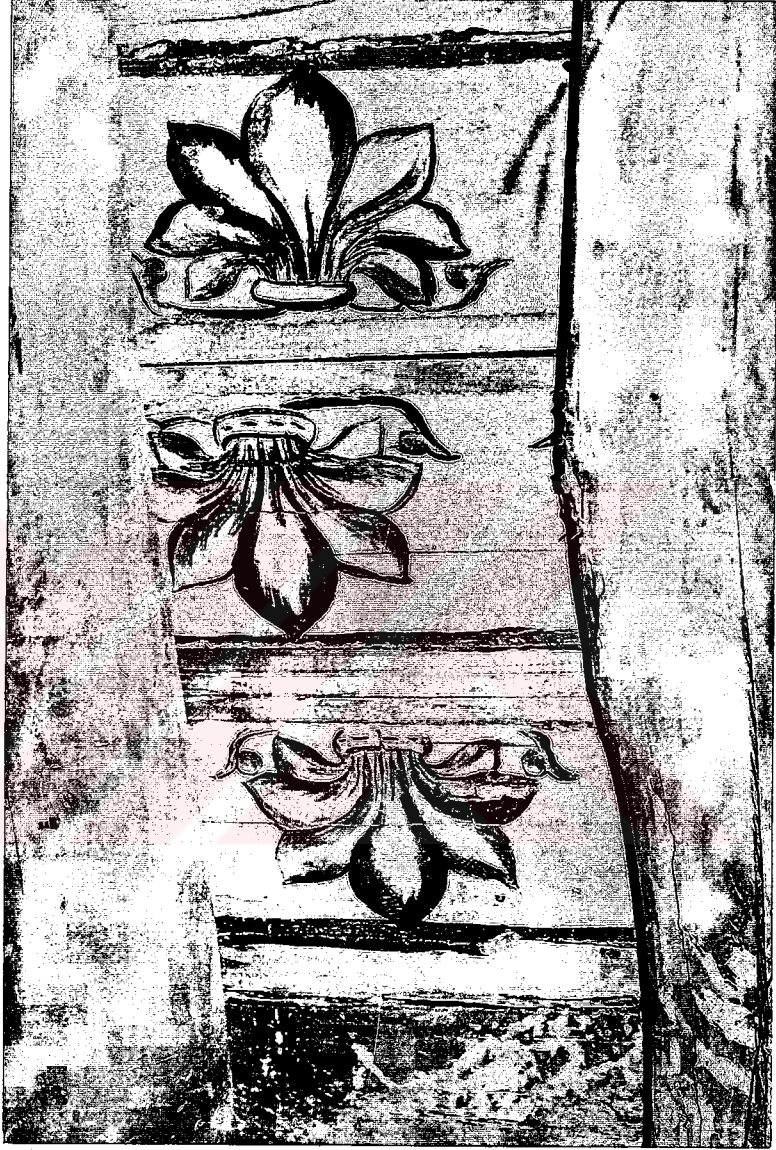




68- Nihat Bey Konağı, selamlık başodasının dilimli payandalarla desteklenen süslü saçakları.



69- Nihat Bey Konağı, selamlık başodasının saçaklarındaki ahşap süsleme göbek kompozisyonu.



70- Nihat Bey Konağı, II. Kattaki selamlık bölümündeki bir odanın tavanındaki ahşap boyama tekniği ile yapılmış bitkisel süsleme.





71- Necmettin Polat Evi sokağa bakan cephesinin güneyden görünüşü



72- Necmettin Polat Evi güney cephe batı uçtan görünüşü



73- Necmettin Polat evinin çıkmalari ile güneydoğudan görünüşü



74- Necmettin Polat Evi kapı tokmaklı, kabaralı, çift kanatlı ahşap cümle kapısı





75- Necmettin Polat Evi üst kat sofasının içten görünüşü



76- Oda girişinde içine alan, gönye çıkmalı odadaki musandıra ve sonradan kapatılan yuvarlak kemerli pencere içine yapılan taka



77- Hacı Ömer Bey Evi doğu cephe güney uçtan görünüş

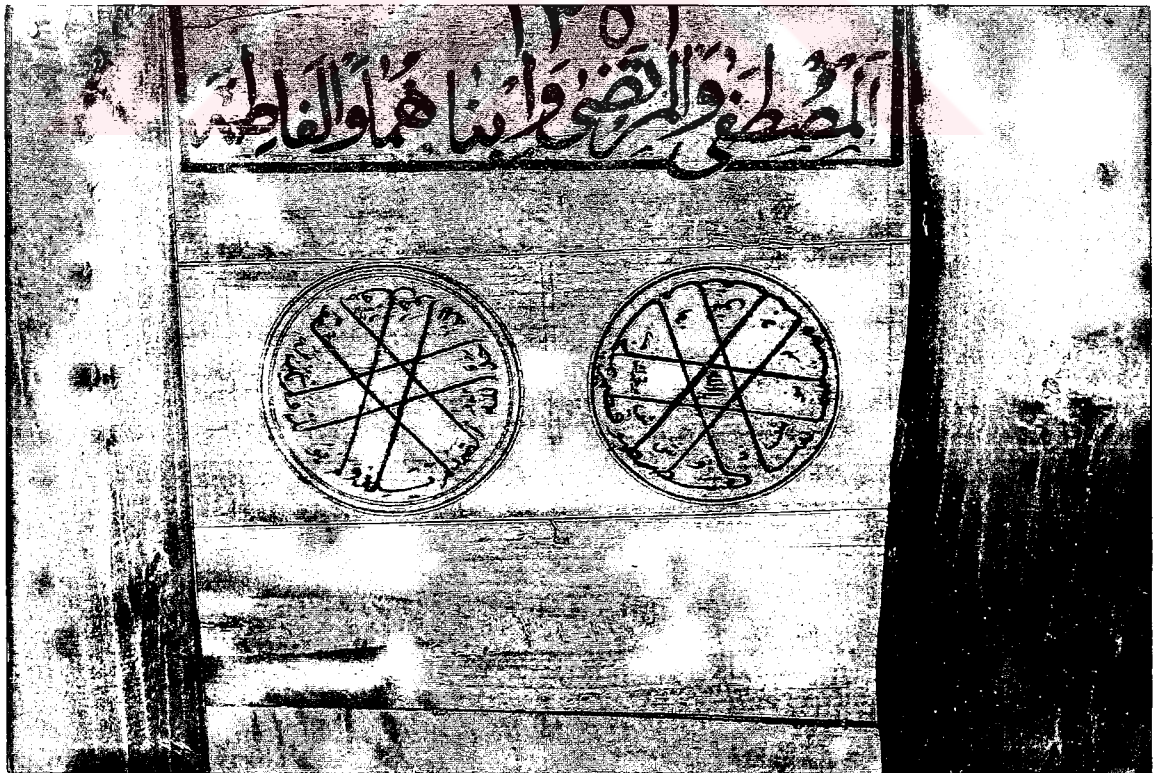




78- Hacı Ömer Bey Evi balkonlu teras katı

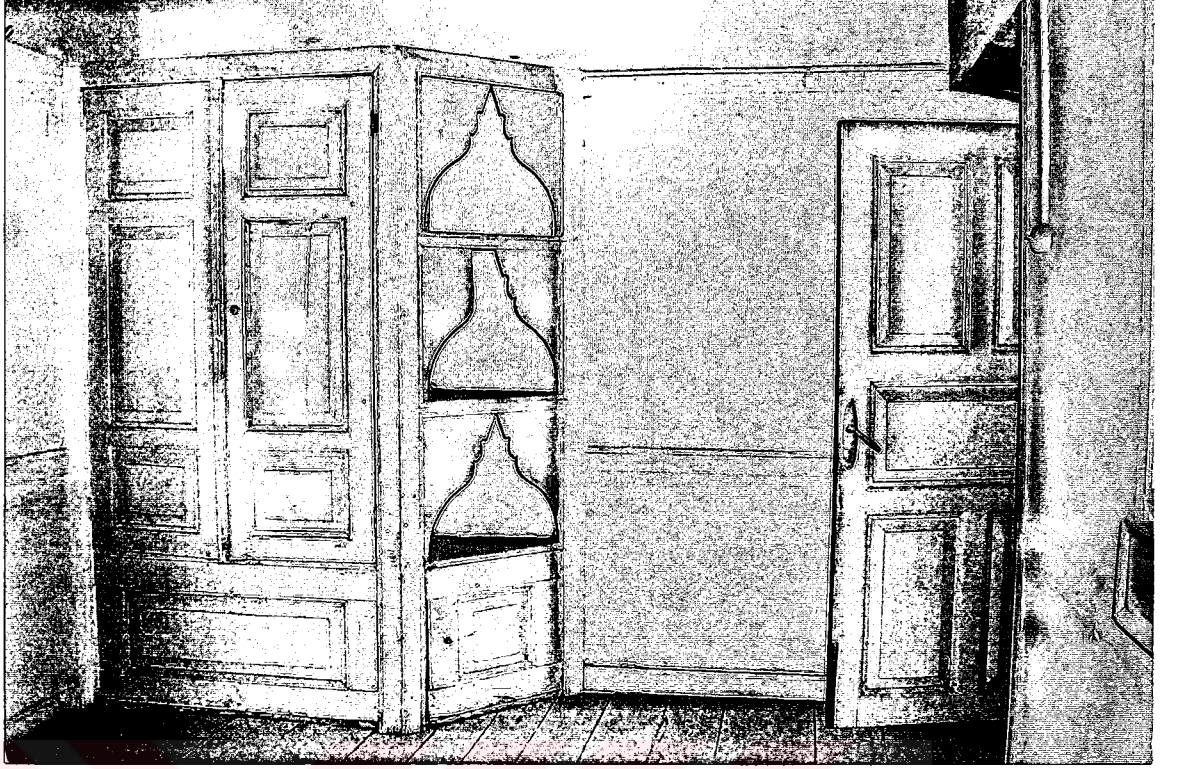


79- Hacı Ömer Bey Evi hayatın güneydoğusunda bulunan odanın ahşap tavanındaki kitabe



80- Hacı Ömer Bey Evi hayatın güneydoğusunda bulunan odanın ahşap tavanındaki kitabe

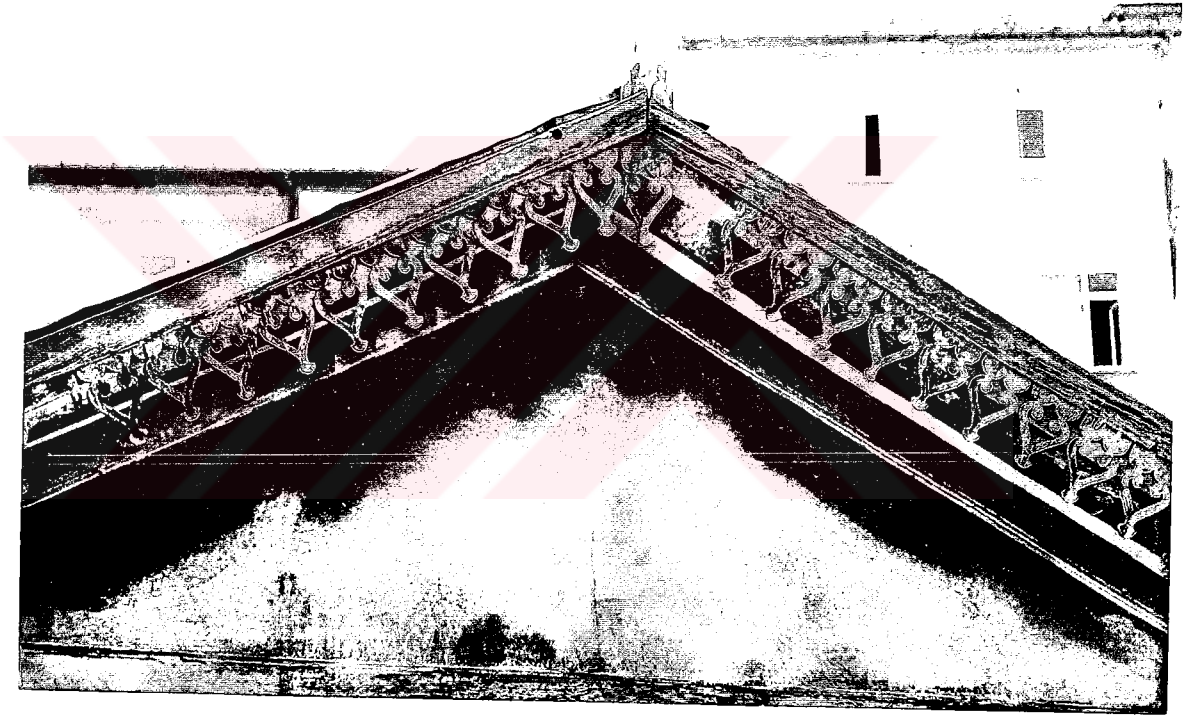




81- Hacı Ömer Bey Evi alt kat odalarında bulunan orijinal yükükler



82- Hacı Ömer Bey Evi başodasının içten görünüşü



83- Hacı Ömer Bey Evi teras balkonunun saçaklarındaki ahşap süsleme şeridi



84- Kesrikli Hilmi Bey Konağı çıkmalı doğu cephesi





85- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat salonuna açılan oda kapıları ve başodanın çift kanatlı ahşap kapısının görünüşü



86- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat kuzeydoğu odasının içten görünüşü





87- Kesrikli Hilmi Bey Konağı üst kat sofasının ahşap tavanı ve arka balkona açılan çift kanatlı ahşap kapısı



88- Celal Okşas evinin bulunduğu sokak dokusu



89- Celal Okşas Evi cephe kuzey uçtan görünüş





90- Celal Okşas Evi çıkmasında bulunan lale motifli demir korkuluklar

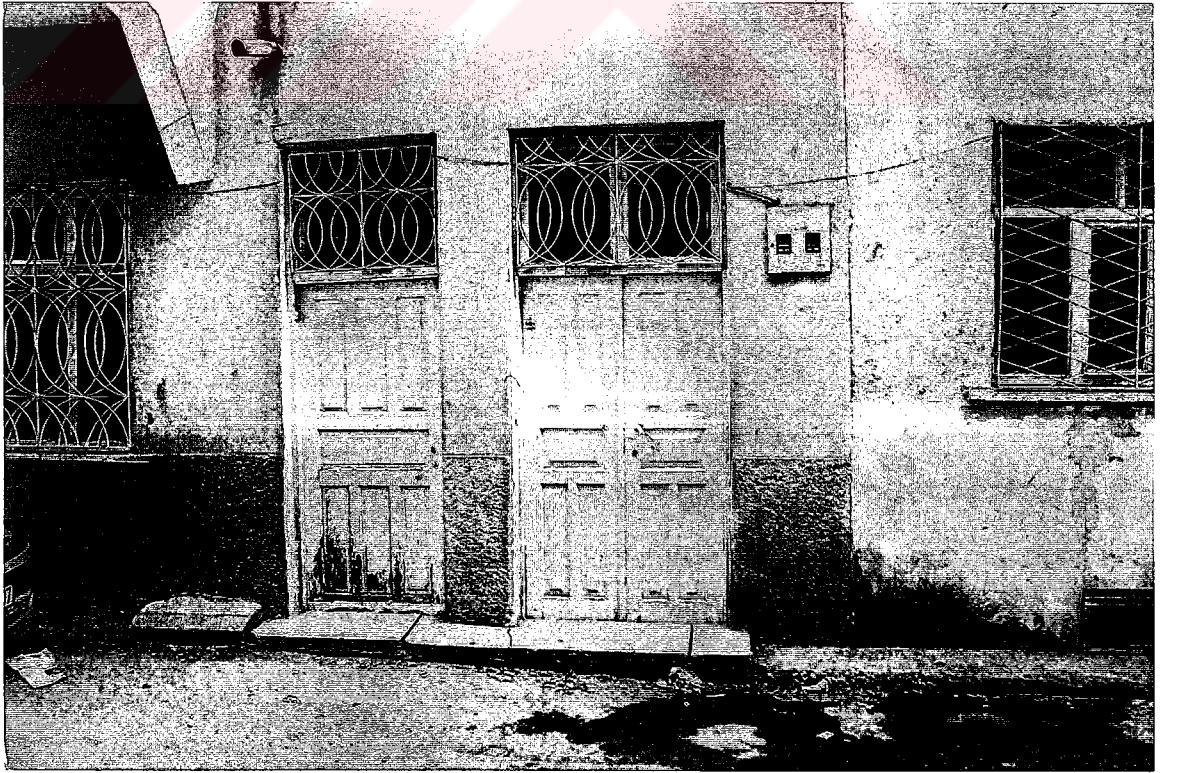


91- Mustafa Demirel Evi batı cephe güney uçtan görünüşü

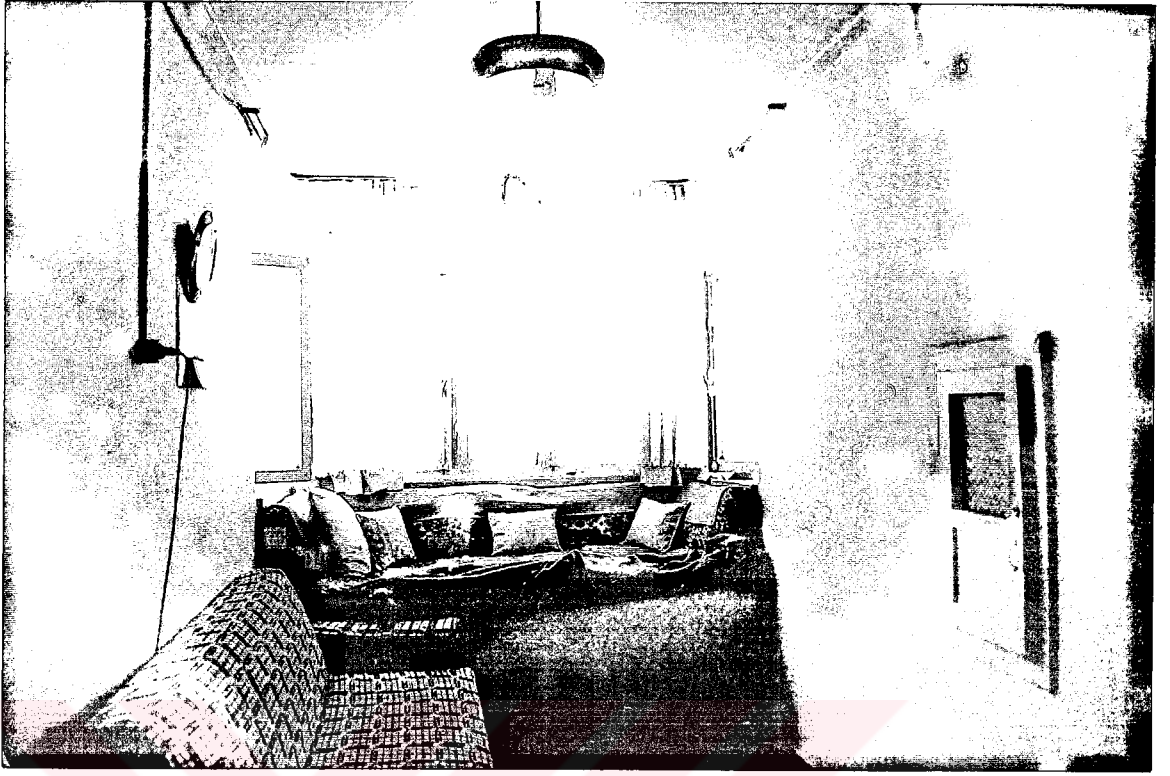




92- Mustafa Demirel Evi batı cephe kuzey uçtan görünüşü



93- Mustafa Demirel Evi alt ve üst katın cümle kapıları



94- Mustafa Demirel Evi ıkmalı başodanın içten görünüşü



95- Demirci Mustafa Efendi Evi doğu cephe kuzey uçtan görünüşü





96- Demirci Mustafa Efendi doğu cephe güney uçtan görünüşü





97- Demirci Mustafa Efendi Evi demir kafesli ahşap cümle kapısı



98- Demirci Mustafa Efendi Evi sokak yönündeki gönye çıkmalı sofanın içten görünüşü